

Dogfen ir Cyhoedd

**CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL**

GŴYS A RHAGLEN

SUMMONS AND AGENDA

ar gyfer

for a

**CYFARFOD O GYNGOR
SIR YNYS MÔN**

**MEETING OF THE ISLE OF
ANGLESEY COUNTY COUNCIL**

ar

on

DYDD GWENER, 30 MEDI 2022

FRIDAY, 30 SEPTEMBER 2022

am 2.00 o'r gloch

at 2.00 pm

Nodwch os gwelwch yn dda fod cyfarfodydd y Pwyllgor yn cael eu ffrydio ar gyfer eu darlledu'n fyw a'u darlledu ar wefan y Cyngor. Mae'r Awdurdod yn Rheolydd Data dan y Ddeddf Diogelu Data a bydd data a gesglir yn ystod y ffrydio byw hwn yn cael ei gadw'n unol â pholisi cytunedig yr Awdurdod.

R H A G L E N

1. **COFNODION**

Cyflwyno i'w cadarnhau, gofnodion drafft y cyfarfodydd o'r Cyngor Sir a gynhaliwyd ar y dyddiadau canlynol:-

- 24 Mai 2022 (Cyfarfod Arferol)
- 24 Mai 2022 (Cyfarfod Blynyddol Cyntaf)
- 31 Mai 2022 (Cyfarfod Blynyddol a Ohirwyd)

2. **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan Aelod neu Swyddog mewn perthynas ag unrhyw eitem o fusnes.

3. **DERBYN UNRHYW GYHOEDDIADAU GAN Y CADEIRYDD, ARWEINYDD Y CYNGOR NEU'R PRIF WEITHREDWR**

4. **AELODAU PWYLLGOR GWAITH CYNORTHWYOL**

Cyflwyno adroddiad gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro, fel y'i cyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 27 Medi 2022.

5. **ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR SAFONAU**

Cyflwyno adroddiad gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau, Mr John R Jones.

6. **HUNAN ASESIAID CORFFORAETHOL 2022 (DRAFFT)**

Cyflwyno adroddiad gan y Pennaeth Proffesiwn, AD a Thrawsnewid.

7. **SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD RHANBARTHOL A LLEOL**

Cyflwyno adroddiad gan y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol, fel y'i cyflwynwyd i'r Pwyllgor Gwaith ar 27 Medi 2022.

CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cofnodion y cyfarfod rhithwir a gynhaliwyd ar 24 Mai 2022

YN BRESENNOL: Y Cyngorydd Dafydd Roberts (Is-gadeirydd yn y Gadair)

Y Cynghorwyr Geraint ap Ifan Bebb, Non Dafydd, Paul Ellis, Jeff Evans, Neville Evans, Douglas M Fowlie, T Ll Hughes MBE, Llinos Medi Huws, A M Jones, Carwyn Jones, Dyfed W Jones, G O Jones, John Ifan Jones, R Ll Jones, Jackie Lewis, Euryrn Morris, Alun W Mummery, Pip O'Neill, Derek Owen, Gary Pritchard, Dylan Rees, Alun Roberts, Keith Roberts, Margaret Murley Roberts, Nicola Roberts, Ken Taylor, Dafydd Rhys Thomas, Alwen P Watkin, Ieuan Williams, Robin Williams a Liz Wood

WRTH LAW: Prif Weithredwr,
Dirprwy Brif Weithredwr,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro Dros Dro,
Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid
Pennaeth Gwasanaethau Tai,
Pennaeth Gwasanaethau Oedolion,
Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd,
Pennaeth Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo,
Rheolwr Gwasanaethau Cyfreithiol (RJ),
Rheolwr Sgriwtini (AD),
Swyddog Cyfathrebu (GJ),
Swyddog Pwyllgor (MEH).

**HEFYD YN
BRESENNOL:** -

YMDDIHEURIADAU: Y Cynghorwyr Glyn Haynes, Llio Angharad Owen ac Arfon Wyn

1. COFNODION

Cadarnhawyd fod cofnodion cyfarfodydd y Cyngor Sir a gynhaliwyd fel a ganlyn yn gywir:-

- 10 Mawrth, 2022
- 29 Mawrth, 2022 (Cyfarfod Arbennig)
- 25 Ebrill, 2022 (Cyfarfod Arbennig)

2. DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

3. DERBYN UNRHYW GYHOEDDIADAU GAN Y CADEIRYDD NEU'R PRIF WEITHREDWR

Croesawodd yr Is-gadeirydd yn y Gadair yr Aelodau a oedd wedi cael eu hethol am y tro cyntaf i'w cyfarfod cyntaf o'r Cyngor Sir.

Roedd yn dymuno diolch i'r Gwasanaeth Etholiadol a'r staff a fu'n trefnu'r Etholiadau Llywodraeth Leol a gynhaliwyd yn ddiweddar.

Ychwanegodd fod y cyfarfod yn cael ei gynnal yn rhithwir a'r gobaithe yw y bydd y system hybrid ar waith yn y dyfodol agos, ar ôl cwblhau hyfforddiant a phroffion ar y system yn swyddfeydd y Cyngor.

Yn dilyn hynny, gwnaeth yr Is-gadeirydd yn y Gadair y cyhoeddiadau a ganlyn:-

- Llongyfarchwyd Mr Rhys Howard Hughes sydd wedi'i benodi i'r swydd Dirprwy Brif Weithredwr.
- Cynhaliwyd Eisteddfod Môn (Bro Esceifiog) yn ddiweddar wedi iddi gael ei chanslo am ddwy flynedd oherwydd y pandemig. Llongyfarchwyd pawb a gymerodd ran yn yr Eisteddfod.
- Dymunwyd yn dda i bobl ifanc o'r Ynys fydd yn cystadlu yn Eisteddfod yr Urdd yn Sir Ddinbych yr wythnos nesaf.
- Dymunwyd yn dda i'r holl bobl ifanc fydd yn sefyll arholiadau yn ystod yr wythnosau nesaf.
- Llongyfarchiadau i Fand Pres Biwmares a oedd yn llwyddiannus ym Mhencampwriaethau Rhanbarthol Bandiau Pres Cymru a gynhaliwyd yn Abertawe yn ddiweddar. Byddant yn cynrychioli Cymru yn awr yn rownd derfynol Pencampwriaethau Bandiau Pres Cenedlaethol Prydain Fawr ym mis Medi.
- Llongyfarchiadau i Mr Wayne Hennessey, cyn ddisgybl yn Ysgol Gynradd Biwmares ac Ysgol David Hughes, a oedd yn gapten ar dîm Cymru yn ddiweddar wrth iddo ennill ei 100fed gap dros dîm pêl-droed cenedlaethol Cymru yn y gêm yn erbyn y Weriniaeth Siec yng Nghaerdydd.
- Llongyfarchiadau i holl Aelodau Clybiau Ffermwyr Ifanc Ynys Môn a fu'n cystadlu yng Nghystadleuaeth Siarad Cyhoeddus Ffermwyr Ifanc Cymru yn Llanellwedd yn ddiweddar. Roedd tîm dan 14 Ynys Môn yn fuddugol yn y gystadleuaeth – aelodau'r tîm oedd Twm Môn Huws, Clwb Bodedern, Enlli Pennant a Glwys Morris Williams, Clwb Penmynydd.
- Llongyfarchiadau hefyd i Eiliw Haf Griffith, Clwb Dwyran, a ddaeth yn drydydd yn y gystadleuaeth Aelod y Flwyddyn.
- Llongyfarchiadau i Gôr Ieuentid Môn a gyrrhaeddodd rownd derfynol Côr Cymru.
- Llongyfarchiadau i Casi Evans o Benysarn, a disgybl yn Ysgol Syr Thomas Jones, Amlwch, a ddewiswyd yn aelod o Garfan Pêl-droed Dan 16 Cymru a chwaraeodd yn erbyn Denmarc, y Ffindir a'r Swistir dros y Pasg.
- Llongyfarchiadau hefyd i'w brodyr hŷn, Caio a Cian Evans, sydd wedi cynrychioli timau pêl-droed Ysgolion Cymru a Cholegau Cymru (yn y drefn honno) yn ddiweddar, yn

ogystal ag aelod arall o'r tîm, sef Josh Stanley Williams o Langefni. Dyma'r tro cyntaf i Dimau Cymru ennill y gystadleuaeth mewn dros 40 mlynedd.

- Roedd yr Is-gadeirydd yn y Gadair yn dymuno diolch yn ddiffuant i'r holl drefnwyr a gwirfoddolwyr a fu'n gyfrifol am drefnu Gig Cymru Wcráin a gynhaliwyd ar y Cae Sioe ym Mona ar 9 Ebrill. Roedd y noddwyr yn cynnwys Cyngor Môn a Chyngor Gwynedd a nifer o fusnesau lleol. Bydd yr holl elw'n mynd tuag at gefnogi ffoaduriaid o Wcráin ac, ar y nodyn hwnnw, hoffwn gyfeirio at drigolion gofalgar Ynys Môn sydd wedi croesawu teuluoedd o Wcráin i'w cartrefi.
- Dymunwyd yn dda i aelodau staff sydd wedi ymddeol o'r Cyngor yn ddiweddar.

* * * *

Cydymdeimlwyd ag unrhyw Aelod neu aelod o staff y Cyngor a oedd wedi cael profedigaeth.

Safodd Aelodau a Swyddogion fel arwydd o barch.

4. CWESTIYNAU A DDERBYNIWYD YN UNOL Â RHEOL 4.1.12.4 Y CYFANSODDIAD

Dim

5. CYFLWYNO DEISEBAU

Ni dderbyniwyd yr un ddeiseb.

6. ADRODDIAD BLYNYDDOL Y PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD 2021/22

Cyflwynwyd Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ar gyfer 2021/22 gan y Cynghorydd Robert Ll Jones, Cadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

PENDERFYNWYD derbyn yr adroddiad a nodi'r materion a ystyriwyd gan y Pwyllgor yn ystod 2021/22.

7. ADRODDIAD BLYNYDDOL TROSOLWG A SGRIWTINI 2021/22

Cyflwynwyd yr Adroddiad Blynyddol Trosolwg a Sgrwtini 2021/22 gan Gadeiryddion y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol a'r Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio.

Cyflwynodd y Cynghorydd G O Jones, Cadeirydd y Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio, a'r Cynghorydd Aled Morris Jones, Cadeirydd y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol, drosolwg o'r gwaith a gyflawnwyd gan y ddau bwyllgor sgrwtini rhwng Mai 2021 a Mai 2022. Roedd Cadeiryddion y ddau bwyllgor sgrwtini yn arwain ar ddatblygu'r blaen raglenni gwaith yn ystod y cyfnod hwn.

PENDERFYNWYD :-

- cymeradwyo'r Adroddiad Blynyddol Trosolwg a Sgrwtini ar gyfer 2021/22;
- nodi'r cynnydd parhaus a wnaethpwyd o ran y siwrnai ddatblygu Sgrwtini leol a'r effaith y mae hyn yn ei gael ar ymarfer.

Daeth y cyfarfod i ben am 10.55am

**Y CYNGHORYDD DAFYDD ROBERTS
IS-GADEIRYDD YN Y GADAIR**

CYNGOR SIR YNYS MÔN

nodion y cyfarfod Blynnyddol Cyntaf rhithwir a gynhaliwyd ar 24 Mai 2022

YN BRESENNOL: Y Cyngorwyr Geraint ap Ifan Bebb, Non Dafydd, Paul Ellis, Jeff Evans, Neville Evans, Douglas M Fowlie, T Ll Hughes MBE, Llinos Medi, A M Jones, Carwyn Jones, Dyfed W Jones, G O Jones, John I Jones, R Ll Jones, Jackie Lewis, Euryrn Morris, Alun W Mummery, Pip O'Neill, Derek Owen, Gary Pritchard, Dylan Rees, Alun Roberts, Dafydd Roberts, Keith Roberts, Margaret Murley Roberts, Nicola Roberts, Ken Taylor, Dafydd Rhys Thomas, Alwen Watkin, Ieuan Williams, Robin Williams, Liz Wood ac Arfon Wyn

WRTH LAW: Prif Weithredwr,
Dirprwy Brif Weithredwr,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro Dros Dro,
Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid,
Pennaeth Gwasanaethau Tai,
Pennaeth Gwasanaethau Oedolion,
Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd,
Pennaeth Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo,
Rheolwr Gwasanaethau Cyfreithiol (RJ),
Swyddog Cyfathrebu (GJ),
Swyddog Pwyllgor (MEH).

HEFYD YN BRESENNOL: -

YMDDIHEURIADAU: Y Cyngorwyr Glyn Haynes a Llio Angharad Owen

1. CADEIRYDD

PENDERFYNWYD yn unfrydol ethol y Cyngorydd Dafydd Roberts yn Gadeirydd ar Gyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2022/23.

Wrth dderbyn y fraint o gael ei benodi, sicrhaodd y Cyngorydd Dafydd Roberts y Cyngor y byddai'n ymdrechu i gyflawni ei ddyletswyddau fel Cadeirydd hyd eithaf ei allu. Diolchodd i'w ragflaenydd, y Cyngorydd Glyn Haynes, am gyflawni ei ddyletswyddau dinesig fel Cadeirydd y Cyngor Sir mor anrhydeddus.

2. IS-GADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol y Cyngorydd Margaret Murley Roberts yn Is-Gadeirydd y Cyngor Sir ar gyfer 2022/23.

Diolchodd y Cyngorydd Margaret Murley Roberts i'w chyd Aelodau am y fraint a dywedodd ei bod yn edrych ymlaen at weithio gyda'r Cadeirydd a'i gefnogi gyda'i ddyletswyddau yn ystod y flwyddyn nesaf.

3. CYHOEDDIADAU

Nid oedd unrhyw gyhoeddiadau.

4. DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

5. CYFLWYNIAD GAN YMGEISYDD I GEFNOGI EI HENWEBIAD I FOD YN ARWEINYDD Y CYNGOR

Yn unol â Pharagraff 2.7.3.1 y Cyfansoddiad, ac wedi iddi gyflwyno cyflwyniad ysgrifenedig (manifesto) i'r Prif Weithredwr cyn 5.00pm ar 12 Mai 2022 (a gefnogwyd gan ddau Gynghorydd arall trwy ysgrifennu at y Prif Weithredwr), rhoddodd y Cynghorydd Llinos Medi gyflwyniad ar ei gweledigaeth a'i gwerthoedd.

6. PENODI ARWEINYDD Y CYNGOR SIR

PENDERFYNWYD ethol y Cynghorydd Llinos Medi yn Arweinydd ar Gyngor Sir Ynys Môn am gyfnod o 5 mlynedd yn unol ag Erthygl 7, ac yn benodol y rheolau gweithdrefn a gynhwysir ym Mharagraffau 2.7.3.1 a 2.7.3.2 o Gyfansoddiad y Cyngor.

(Fe wnaeth y Cynghorwyr Paul Ellis, Jeff Evans, Douglas M Fowlie, A M Jones, Robert LI Jones, Derek Owen a Liz Wood atal eu pleidlais.)

7. DIRPRWY ARWEINYDD Y CYNGOR

Dywedodd Arweinydd y Cyngor ei bod wedi penodi'r Cynghorydd Carwyn Jones i wasanaethu fel Dirprwy Arweinydd.

8. CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I AELODAU 2022/23

Cyflwynwyd, i'w ystyried, adroddiad gan y Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd Dros Dro ar Gydnabyddiaeth Ariannol i Aelodau ar gyfer 2022/23.

PENDERFYNWYD:-

- **dderbyn penderfyniadau Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol ar gyfer 2022/23;**
- **cadarnhau y bydd deilyddion yr un swyddi â 2021/22 â'r hawl i dderbyn uwch gyflogau o 2022/23, heblaw am swydd Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu lle bydd y ffioedd a bennir gan y Panel ar gyfer aelodau cyfetholedig yn berthnasol, hy:**

**Cadeirydd y Cyngor
Is-gadeirydd y Cyngor
Arweinydd y Cyngor
Dirprwy Arweinydd y Cyngor
Aelodau eraill y Pwyllgor Gwaith (7)
Arweinydd yr Wrthblaid Fwyaf
Cadeiryddion Pwyllgorau Sgriwtini (2)
Cadeirydd y Pwyllgor Cynllunio a Gorchmynion**

- awdurdodi swyddogion i ddiwygio Rhan 6 o Gyfansoddiad y Cyngor (Rhestr Cydnabyddiaeth Ariannol Aelodau) i adlewyrchu'r penderfyniadau a wnaed yn yr Adroddiad Blynyddol ar gyfer 2022/23.

9. CADARNHAU PWYLLGORAU

Cadarnhaodd y Cadeirydd ailbenodi'r strwythur Pwyllgorau canlynol fel y cyfeirir ato yn Adran 3.4 o Gyfansoddiad y Cyngor, ynghyd â'r canlynol:-

- Panel Tâl a Graddfeydd (is-bwyllgor o'r Cyngor)
- Panel Penodi i'r Pwyllgor Safonau
- Cyngor Ymgynghorol Sefydlog ar Addysg Grefyddol (CYSAG)
- Cyd-bwyllgor Anghenion Addysgol Arbennig
- Is-bwyllgor Indemniadau

Daeth y cyfarfod i ben am 2.30 pm

**Y CYNGHORYDD DAFYDD ROBERTS
CADEIRYDD**

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN

fnodion y Cyfarfod Blynyddol a ohiriwyd, a gynhaliwyd yn rhithiol ar 31 Mai 2022

YN BRESENNOL:

Cynghorydd Dafydd Roberts (Cadeirydd)

Cynghorwyr Geraint Bebb, Non Dafydd, Jeff Evans, Neville Evans, Douglas M Fowle, Glyn Haynes, T Ll Hughes MBE, Llinos Medi, A M Jones, Carwyn Jones, Dyfed W Jones, G O Jones, John Ifan Jones, R Ll Jones, Jackie Lewis, Euryr Morris, Alun W Mummery, Pip O'Neill, Derek Owen, Llio A Owen, Dylan Rees, Alun Roberts, Roberts, Nicola Roberts, Ken Taylor, Dafydd Rhys Thomas, Alwen P Watkin, Ieuan Williams, Robin Williams, Liz Wood ac Arfon Wyn

WRTH LAW:

Prif Weithredwr,
Dirprwy Brif Weithredwr,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151,
Cyfarwyddwr Swyddogaeth Interim (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro,
Pennaeth Proffesiwn (Adnoddau Dynol) a Thrawsnewid,
Pennaeth Gwasanaethau Tai,
Pennaeth Gwasanaethau Oedolion,
Pennaeth Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd,
Pennaeth Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo
Rheolwr Gwasanaethau Cyfreithiol (RJ),
Swyddog Cyfathrebiadau (GJ),
Swyddog Pwyllgorau (MEH).

HEFYD YN BRESENNOL:

Dim

YMDDIHEURIADAU:

Cynghorwyr Paul Ellis, Gary Pritchard a Margaret Murley Roberts

1. DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Dim

2. CYHOEDDIADAU

Dim.

3. AELODAETH O'R PWYLLGOR GWAITH

Yn unol â Pharagraff 4.1.1.2.7 o'r Cyfansoddiad, enwodd yr Arweinydd y canlynol fel y rhai yr oedd wedi eu dewis i wasanaethu ar y Pwyllgor Gwaith, ynghyd â'u cyfrifoldebau Portffolio:-

Cynghorydd Carwyn Jones (Dirprwy Arweinydd) gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Ddatblygiad Economaidd, Hamdden a Thwristiaeth;

Cynghorydd Alun W Mummery gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio Tai a Diogelwch Cymunedol.

Cynghorydd Gary Pritchard gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Blant (Gwasanaethau Cymdeithasol) a Gwasanaethau Ieuenctid;

Cynghorydd Alun Roberts gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Wasanaethau Oedolion (Gwasanaethau Cymdeithasol);

Cynghorydd Nicola Roberts gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Gynllunio, Gwarchod y Cyhoedd a Newid Hinsawdd;

Cynghorydd Dafydd Rhys Thomas gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Briffyrdd, Gwastraff ac Eiddo;
Cynghorydd Ieuan Williams gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Addysg a'r Iaith Gymraeg;
Cynghorydd Robin Williams gyda chyfrifoldeb Aelod Portffolio am Gyllid, Busnes Corfforaethol a Phrofiad Cwsmer.

4. CADEIRYDD Y PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD

Yn unol â Pharagraff 3.4.12.3 o Gyfansoddiad y Cyngor, **PENDERFYNWYD** ethol y Cynghorydd **Keith Roberts** yn Gadeirydd y Pwyllgor Gwasanaethau Democraidd ar gyfer 2022/2023.

5. CADARNHAU'R CYNLLUN DIRPRWYO

PENDERFYNWYD cadarnhau'r rhan honno o'r Cynllun Dirprwyo y mae'r Cyfansoddiad yn nodi mai mater i'r Cyngor ydyw i'w chytuno (fel y nodir ym Mharagraff 3.5 o'r Cyfansoddiad).

6. RHAGLEN CYFARFODYDD ARFEROL Y CYNGOR SIR

PENDERFYNWYD cadarnhau'r rhaglen ganlynol o gyfarfodydd arferol y Cyngor Sir ar gyfer y flwyddyn sydd i ddod:-

- **13 Medi, 2022** - **2.00 p.m.**
- **6 Rhagfyr, 2022** - **2.00 p.m.**
- **9 Mawrth, 2023** - **2.00 p.m.**
- **Mai, 2023** - **(dyddiad i'w gadarnhau)**

7. TREFNIADAU CYDBWYSEDD GWLEIDYDDOL A PHENODI CYNGHORWYR I BWYLLGORAU

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Gwasanaethau Democraidd Dros dro mewn perthynas â threfniadau cydbwysedd gwleidyddol ar gyfer eu hystyried.

PENDERFYNWYD:-

- **Cadarnhau'r trefniadau cydbwysedd gwleidyddol a nifer y seddi a ddyrennir i bob un o'r Grwpiau yn unol â Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 fel y nodir yn yr adroddiad;**
- **Bod Arweinyddion y Grwpiau yn hysbysu'r Dirprwy Brif Weithredwr a Phennaeth Dros Dro y Gwasanaethau Democraidd cyn gynted ag y bo modd os bydd unrhyw newid o ran Aelodaeth Grwpiau ar Bwyllgorau.**

8. PENODIAD I GYRFF ALLANOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Gwasanaethau Democraidd Dros dro mewn perthynas â threfniadau Penodi i Gyrrff allanol ar gyfer ystyriaeth.

Cynigiodd Arweinydd y Cyngor welliant i'r gynrychiolaeth Aelodau Etholedig ar y Pwyllgor Safonau gyda'r Cynghorydd Dafydd R Thomas yn lle'r Cynghorydd Dafydd Roberts fel a nodwyd yn yr adroddiad.

PENDERFYNWYD:-

- **cytuno ar a chadarnhau'r penodiadau fel y nodir yn yr atodlen i'r adroddiad;**
- **bod y Cynghorydd Dafydd R Thomas yn dod yn gynrychiolydd Aelodau Etholedig ar y Pwyllgor Safonau yn lle'r Cynghorydd Dafydd Roberts.**

Daeth y cyfarfod i ben am 2.30 pm

**CYNGHORYDD DAFYDD ROBERTS
CADEIRYDD**

This page is intentionally left blank

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Gwaith / Y Cyngor
Dyddiad:	27 Medi 2022 / 30 Medi 2022
Pwnc:	Aelodau Pwyllgor Gwaith Cynorthwyol
Aelod Portffolio	Yr Arweinydd
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Lynn Ball Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro 01248 752586 lynnball@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Lynn Ball Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
Ffôn:	01248 752586
E-bost:	lynnball@ynysmon.llyw.cymru
Aelodau Lleol:	Dim effaith uniongyrchol ar unrhyw ward benodol

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

A.1 Pwyllgor Gwaith

Cyflwyno unrhyw safbwyntiau i'r Cyngor mewn perthynas â'r cynnig ym mharagraff **A.2** isod

A.2 Y Cyngor

1. Awdurdodi penodi dim mwy na thri aelod pwyllgor gwaith cynorthwyol ar unrhyw adeg;
2. Na fydd unrhyw aelod pwyllgor gwaith cynorthwyol yn derbyn cydnabyddiaeth ariannol ac y bydd unrhyw gais am gydnabyddiaeth ariannol (y byddai'n rhaid ei gyflwyno i Banel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol) yn cael ei gymeradwyo gan y Cyngor llawn yn gyntaf;
3. Ar wahân i gydnabyddiaeth ariannol, bydd yr holl delerau ac amodau eraill yn cael eu penderfynu gan yr Arweinydd, gan gynnwys:
  - nifer aelodau pwyllgor gwaith cynorthwyol fydd yn cael eu penodi oddi mewn i'r cap cyffredinol a osodwyd gan y Cyngor
  - unrhyw broses benodi ar gyfer y cyfryw unigolion
  - yr unigolion i'w penodi
  - tymor yn y swydd
  - cyfrifoldebau a dyletswyddau'r rolau

Prif Ystyriaethau

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

Cyflwynodd Adran 57 Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 ('y Ddeddf') ddarpariaethau sy'n golygu bod modd penodi aelodau etholedig i fod yn gynorthwywyr i'r Pwyllgor Gwaith (cynorthwywyr).

Diwygiwyd y Cyfansoddiad i adlewyrchu Adran 57 y Ddeddf; ond dim ond drwy benderfyniad gan y Cyngor llawn y gellir rhoi Adran 57 ar waith.

Mae Llywodraeth Cymru wedi datgan mai'r nod yw cefnogi amrywiaeth trwy alluogi aelodau na fyddai o bosib yn gallu ymgymryd â rôl lawn amser ar y weithrediaeth, oherwydd amgylchiadau personol neu amgylchiadau eraill, i gael y cyfle i ddysgu a datblygu. Yn ogystal, byddai'n caniatáu i ystod ehangach o aelodau feithrin profiad ar y weithrediaeth a chynorthwyo i gynllunio olyniaeth yn y dyfodol.

Er nad yw cynorthwywyr yn aelodau o'r Pwyllgor Gwaith, gallant fynychu cyfarfodydd y Pwyllgor Gwaith a siarad yn y cyfarfodydd hynny, ond nid ydynt yn cael pleidleisio.

Ni fydd y swyddi hyn yn denu uwch-gyflog oni bai y cyflwynir cais llwyddiannus i Banel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol. Mae'r Panel wedi datgan;

“Bydd y Panel yn penderfynu fesul achos ar yr uwch-gyflog priodol, os o gwbl, ar gyfer cynorthwywyr y weithrediaeth.”

Noder: Pe byddai uwch-gyflog yn cael ei dalu i gynorthwydd, ar ôl derbyn cymeradwyaeth gan Banel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol yn gyntaf, byddai taliad o'r fath yn cyfrif tuag at y cap cyffredinol a ganiateir i'r Cyngor; sef 17 (sef yr uchafswm statudol o ddim mwy na 50 y cant o aelodaeth y Cyngor).

Os yw'r Cyngor yn cytuno ar yr egwyddor o benodi cynorthwywyr, mae'n rhaid i'r Cyfansoddiad gynnwys darpariaeth ynglŷn â'r nifer uchaf o gynorthwywyr y gellir eu penodi, er mai'r Arweinydd fydd yn gyfrifol am fanylion eraill yn ymwneud â chyfnod y swydd, rolau a chyfrifoldebau ac ati.

Mae'r Ddeddf yn nodi na chaniateir penodi Cadeirydd nac Is-gadeirydd y Cyngor fel cynorthwywyr.

Nid yw Cynorthwywyr yn aelodau o'r Pwyllgor Gwaith, ond byddant yn cael eu trin fel pe baent yn aelodau o'r Pwyllgor Gwaith at ddibenion dyrannu seddi ar bwyllgorau sgrwtini. Mewn geiriau eraill, ni chaiff aelodau o'r Pwyllgor Gwaith, na chynorthwywyr, fod yn aelodau o'r naill bwyllgor sgrwtini na'r llall. Efallai y bydd goblygiadau o ran aelodaeth y pwyllgorau sgrwtini yn sgil hyn.

Serch hynny, mae canllawiau drafft a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru yn awgrymu y gallai nifer yr aelodau cyfetholedig ar bwyllgorau sgrwtini gael ei gynyddu, hyd at uchafswm o draean o aelodaeth y pwyllgor. Pŵer ac nid

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

dyletswydd yw'r hyn sy'n cael ei gynnig a mater i'r Cyngor fydd penderfynu a yw am gyfethol aelodau o'r cyhoedd ar y pwyllgorau sgrwtini.

Yn yr un modd, ar y pwyllgorau lle na ellir cynnwys mwy nag un aelod o'r Pwyllgor Gwaith; sef y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, y Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd a'r Pwyllgor Safonau, dim ond un aelod o'r Pwyllgor Gwaith, neu gynorthwydd (ond nid y ddau) a ganiateir.

Nid yw'n fwriad i gynorthwydd gael ei ddynodi i ddarparu cymorth parhaol i aelod portffolio penodedig ond, yn hytrach, y bwriad yw y byddai'n cynorthwyo'r Pwyllgor Gwaith cyfan a byddai'n cael ei benodi, ei ddiswyddo a'i reoli gan yr Arweinydd, a fyddai hefyd yn dyrannu cyfrifoldebau a dyletswyddau.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod ac/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Yr opsiynau yw cymeradwyo neu wrthod yr egwyddor o benodi cynorthwywyr. Mae'r adroddiad hwn yn caniatáu i'r Cyngor ddewis y naill opsiwn neu'r llall.

C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae hwn yn benderfyniad i'r Cyngor llawn. Mae'r Cyfansoddiad yn nodi bod rhaid rhoi cyfle i'r Pwyllgor Gwaith gyflwyno ei farn i'r Cyngor cyn i'r Cyngor benderfynu a ddylid newid y Cyfansoddiad.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Pwrpas yr adroddiad yw i'r Cyngor benderfynu ar y polisi i'w gymeradwyo

D – A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Ydi

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys	<ul style="list-style-type: none"> Mae'n sicrhau fod y Cyngor yn gweithredu'n gyfreithlon wrth wneud penderfyniadau
---	--	--

Dd – Aseu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol):		
		<ul style="list-style-type: none"> Mae'n cynnig cyfle i roi ystod ehangach o brofiad i fwy o aelodau etholedig Mae'n hwyluso'r gwaith o gynllunio olyniaeth wleidyddol
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaeth ar yr Awdurdod yn y dyfodol. Os felly, sut?-	Na
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn, os felly, rhwch wybod gyda phwy:	Na
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen? Esboniwch sut:-	Na. Mae'r darpariaethau yn statudol
5	Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn ei gael ar y grwpiau gwarchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Gallai'r cynnig gael effaith gadarnhaol i'r graddau y bydd yn cyfrannu at nod ddatganedig Llywodraeth Cymru i gefnogi amrywiaeth trwy alluogi aelodau nad ydynt efallai mewn sefyllfa i ymgymryd â rôl llawn amser ar y weithrediaeth, oherwydd amgylchiadau personol neu amgylchiadau eraill, i gael y cyfle i ddysgu a datblygu.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad ei gael ar y rhai hynny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.	Amherthnasol
7	Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg ac ar drin yr iaith Gymraeg ddim llai ffafriol na'r Saesneg	Gallai'r cynnig gael effaith gadarnhaol i'r graddau y gallai'r aelodau gweithredol cynorthwyol gael mwy o gyfle i ymarfer eu Cymraeg wrth ymgysylltu â'r Pwyllgor Gwaith sydd yn cynnwys siaradwyr Cymraeg ar hyn o bryd. Felly, ni fyddai creu cyfle newydd i ddefnyddio'r Gymraeg ar gael oni bai bod y rôl hon yn cael ei chreu.

E – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Wedi ystyried yr adroddiad drafft ar 5 Medi 2022. Cefnogol o'r cynnig.

E – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	Mae'r Swyddog Adran 151 yn rhan o'r Tîm Arweinyddiaeth Strategol ac roedd yn bresennol yn y cyfarfod ar 5 Medi 2022.
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (gorfodol)	Ddim yn berthnasol
4	Adnoddau Dynol (AD)	Ddim yn berthnasol
5	Eiddo	Ddim yn berthnasol
6	Technoleg Gwybodaeth (TG)	Ddim yn berthnasol
7	Caffael	Ddim yn berthnasol
8	Sgriwtini	Nid fydd yn destun craffu gan y bydd y Pwyllgor Gwaith yn cael cyfle i roi eu barn ond mater i'r Cyngor llawn fydd y penderfyniad hwn.
9	Aelodau Lleol	Bydd y canlyniadau yr un fath i bob aelod lleol sydd yn rhan o'r corff a fydd yn gwneud y penderfyniad yn y pen draw, sef y Cyngor llawn. I'w drafod gan yr Arweinwyr Grwp ar 15 Medi 2022

F - Atodiadau:

Ff – Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):

Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 a'r Offerynnau Statudol / canllawiau a gynhyrchwyd o dan y ddeddf honno.

This page is intentionally left blank

Cyngor Sir Ynys Môn	
CYFARFOD:	Cyngor Sir
DYDDIAD:	30 Medi 2022
TEITL YR ADRODDIAD:	Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Safonau
ADRODDIAD GAN:	Pwyllgor Safonau
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Rhoi gwybod i Aelodau am ddyletswyddau newydd a osodwyd ar y pwyllgor safonau ac arweinwyr grwpiau gwleidyddol a gyflwynwyd yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 Adrodd ar Weithgareddau'r Pwyllgor Safonau yn 2021/22 a sicrhau Cymeradwyaeth y Cyngor ar gyfer Rhaglen Waith y Pwyllgor ar gyfer 2022/23
SWYDDOG CYSWLLT:	Lynn Ball, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro (est 2568) lbxcs@ynysmon.gov.uk

Cyflwyniad

Dyma adroddiad blynyddol cyntaf y Pwyllgor Safonau i'r Cyngor Sir. Mae adroddiadau blaenorol wedi cael eu hystyried gan y cyngor ond mae'r rhain wedi bod yn adroddiadau gan Gadeirydd y pwyllgor.

1. Mae'r Pwyllgor Safonau yn bwyllgor statudol sydd â 9 aelod (2 gynghorydd sir, 5 aelod annibynnol a 2 aelod cyngor cymunedol). Mae manylion y Pwyllgor a'i aelodaeth ar gael [yma](#).

2. Aelodau Annibynnol:

Daw tymor pedwar aelod annibynnol i ben ar 19eg o Ragfyr 2027 tra daw tymor y pumed aelod annibynnol i ben ar 11eg o Ragfyr 2025.

Rhaid penodi'r Cadeirydd o blith yr aelodau annibynnol. Penodwyd Mr John R Jones yn Gadeirydd mewn cyfarfod o'r Pwyllgor Safonau ym mis Chwefror 2020. Penodir y Cadeirydd am gyfnod o bedair blynedd.

3. Cynghorwyr Tref a Chymuned:

Penodwyd y ddau gynrychiolydd cyngor tref a chymuned yn 2017 a pharhaodd eu penodiadau tan yr etholiad llywodraeth leol diwethaf. Mae proses recriwtio ar y gweill i ddau gynghorydd tref a chymuned eistedd ar y pwyllgor tan yr etholiad llywodraeth leol nesaf neu hyd nes nad yw unigolion a benodir yn aelodau o gyngor cymuned mwyach, pa un bynnag sy'n digwydd gyntaf. Gall aelod cyngor cymuned gael eu hailbenodi am un tymor arall, ar yr amod bod Cynghorau Tref a Chymuned Ynys Môn wedi cytuno ar y cyd i ddewis aelodau presennol y cyngor cymuned fel enwebai ar gyfer y penodiadau.

4. Cynghorwyr Sir:

Mae'r ddau aelod cyngor sir yn cael eu penodi'n flynyddol gan y Cyngor. Y ddau Gynghorydd Sir presennol yw'r Cynghorydd Trefor Lloyd Hughes a'r Cynghorydd Dafydd Rhys Thomas.

5. Cyn cyflwyno Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, roedd gan y Pwyllgor Safonau (ymysg eraill) y rolau a'r swyddogaethau a ganlyn mewn perthynas ag aelodau Cynghorau Sir ac aelodau cynghorau tref/cymuned:-
- hybu a chynnal safonau uchel o ymddygiad gan aelodau;
  - cynorthwyo aelodau i gadw at eu Cod Ymddygiad;
  - cynghori, hyfforddi, neu drefnu i hyfforddi aelodau;
  - ystyried ceisiadau am oddefebau;
  - ymdrin ag unrhyw atgyfeiriadau oddi wrth Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC), neu Banel Dyfarnu Cymru (y Pwyllgor Safonau Cenedlaethol i bob pwrpas).

Mae Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 yn nodi fod yn rhaid i'r pwyllgor safonau ddarparu adroddiad blynyddol i'r Cyngor a rhaid i'r Cyngor ystyried yr adroddiad hwn ac unrhyw argymhellion a wneir gan y pwyllgor o fewn tri mis o'i dderbyn. Er mai hwn yw'r adroddiad cyntaf o dan y ddeddf, mae'r Pwyllgor Safonau wedi bod yn adrodd i'r Cyngor ers 2021 ac roedd yr adroddiadau hynny'n cynnwys yr holl wybodaeth sydd bellach yn ofynnol o dan y ddeddf.

Fel isafswm, rhaid i'r adroddiad:

- ddisgrifio sut mae'r pwyllgor wedi cyflawni ei swyddogaethau yn ystod y flwyddyn flaenorol;
- cynnwys crynodeb o adroddiadau ac argymhellion a wnaed neu a gyfeiriwyd at y pwyllgor gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) yn ymwneud ag ymchwilio i achosion honedig o dorri'r cod ymddygiad, ac unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y pwyllgor;
- disgrifio'r cyngor y mae wedi'i roi ar hyfforddiant i bob aelod a sut mae'r cyngor hwnnw wedi'i roi ar waith, a
- cynnwys asesiad y pwyllgor o sut mae arweinwyr grŵp wedi cydymffurfio â'r ddyletswydd newydd i hybu safonau ymddygiad uchel, gan gynnwys y cyngor y mae'r pwyllgor safonau wedi'i ddarparu a'r hyfforddiant y mae wedi'i argymhell.

Gan mai hwn yw adroddiad cyntaf y pwyllgor, bydd rhywfaint o wybodaeth nad yw ar gael i'w rhoi yn yr adroddiad ar hyn o bryd ond bydd yn cael ei gynnwys mewn adroddiadau pellach.

Cefndir

Mae Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 ('y Ddeddf') wedi cyflwyno dyletswyddau newydd ar y pwyllgor a'r cyngor mewn perthynas â gwella safonau ymddygiad cynghorwyr a chynghorwyr cyfetholedig yn y cyngor ac mewn perthynas â chynghorwyr Thref a Chymuned.

Mae'r adroddiad hwn yn amlinellu'r dyletswyddau a gyflwynwyd gan y Ddeddf a'r gwaith y mae'r pwyllgor wedi'i wneud wrth baratoi ar gyfer y prif ddarpariaethau, a fydd ar ffurf Rheoliadau, ac sydd wedi bod yn destun ymgynghoriad gan Lywodraeth Cymru.

Mae'r pwyllgor safonau wedi ymateb i'r ymgynghoriad ac mae ymateb y pwyllgor yn **Atodiad A**.

Mae'r adroddiad hefyd yn amlinellu'r gwaith y mae'r pwyllgor wedi'i wneud yn unol â'i gyfrifoldebau.

Y dyletswyddau newydd

Dyletswydd gan Arweinwyr Grwpiau Gwleidyddol i gymryd camau rhesymol i hybu a chynnal safonau uchel o ymddygiad gan aelodau'r grŵp.

Rhoddir y cyfrifoldeb hwn ar arweinydd grŵp gwleidyddol o fewn y cyngor. Er mwyn dangos cydymffurfiaeth â'r ddyletswydd hon, gosodir dyletswydd bellach ar arweinydd grŵp gwleidyddol i gydweithredu â Phwyllgor Safonau'r Cyngor wrth ymarfer swyddogaethau'r pwyllgor.

Mae'r cyfansoddiad yn cael ei ddiwygio i gymryd i ystyriaeth swyddogaethau diwygiedig y Pwyllgor ac mae'r rhain i'w gweld yn **Atodiad B**.

Daeth y dyletswyddau newydd a osodwyd gan y Ddeddf i rym ar y 5ed o Fai 2022.

Ymateb y Pwyllgor Safonau.

Ar wahân i ymateb i ymgynghoriad y llywodraeth, cyn yr etholiadau lleol, fe wnaeth Cadeirydd ac Is-gadeirydd y pwyllgor gyfarfod ag Arweinwyr y grwpiau gwleidyddol o fewn y cyngor i drafod y rolau a'r dyletswyddau newydd a gynhwysir yn y Ddeddf. Cynhaliwyd y cyfarfodydd hyn ar yr 8fed o Fawrth a'r 27ain o Ebrill 2021.

Roedd trafodaethau gyda'r arweinwyr yn cynnwys cyflwyno protocol datrysiad lleol.

Bydd gwaith yn parhau yn hyn o beth yn dilyn yr etholiadau lleol.

Dyletswydd Pwyllgor Safonau i fonitro cydymffurfiad arweinydd grŵp a darpariaeth cyngor a hyfforddiant.

Ymateb y Pwyllgor Safonau

Ar wahân i gwrdd ag arweinwyr y grwpiau, mae aelodau'r pwyllgor safonau hefyd wedi mynychu cyfarfodydd ffurfiol y cyngor gan gynnwys pwyllgorau trosolwg a sgrwtini i ddysgu mwy am sut maent yn gweithio a defnyddio'r wybodaeth hon wrth ystyried pa hyfforddiant y dylid ei gynnig.

Bydd hyn yn parhau yn y flwyddyn i ddod.

Mae aelodau'r pwyllgor wedi trafod datrys cwynion yn anffurfiol ag arweinwyr grwpiau. Mae'r pwyllgor o'r farn y dylid defnyddio'r ddarpariaeth hon lle y bo'n briodol er mwyn ymdrin â phroblemau'n gynnar ac i fonitro unrhyw dueddiadau sy'n ymwneud â chwynion fel y gellir mynd i'r afael â'r rhain yn gynnar.

Mae trefn newydd i fynd i'r afael â hyn yn cael ei datblygu a bydd yn cael ei chyflwyno eleni.

Mae'r pwyllgor safonau hefyd yn ymwybodol o'i gyfrifoldeb i ddarparu hyfforddiant priodol ac mae cynllun gwaith y pwyllgor ar gyfer y flwyddyn nesaf wedi'i ddiwygio i ddarparu ar gyfer hyn. Mae cynllun gwaith y pwyllgor ar gyfer y flwyddyn nesaf i'w weld yn **Atodiad C**.

Cynghorau Tref a Chymuned.

Mae gan y pwyllgor safonau hefyd gyfrifoldeb mewn perthynas â Chynghorau Tref a Chymuned ac i gyflawni'r cyfrifoldeb hwn mae'r pwyllgor wedi ymgymryd â'r gwaith a ganlyn eleni.

Mae'r pwyllgor wedi cynnal adolygiad o gofrestr buddiannau aelodau Cynghorau Tref a Chymuned. Gofynnodd y pwyllgor i'r Cynghorau a oeddent yn fodlon iddo gynnal yr adolygiad hwn a dewiswyd sampl o gynghorau i'w hadolygu.

Mae adroddiad ar yr adolygiad wedi'i gynhyrchu a'i anfon at bob cyngor cymuned.

Roedd yr adroddiad yn ddienw a gofynnwyd i'r cynghorau adrodd ar y casgliadau, i gyfarfod o'u cynghorau yn y dyfodol. Mae'r adroddiad yn **Atodiad D**.

Mae'r pwyllgor hefyd yn dosbarthu cylchlythyrau rheolaidd i Gynghorau Tref a Chymuned i roi gwybod iddynt am waith y pwyllgor. Mae'r newyddlen ddiweddaraf ar gael yn **Atodiad D1**

Adolygiad o'r Fframwaith Safonau Moesegol a'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol

Ar wahân i ymateb i'r ymgynghoriad ar y Ddeddf, ymatebodd y Pwyllgor hefyd i adolygiad annibynnol o'r Fframwaith Safonau Moesegol a'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol a gynhaliwyd gan Richard Penn. Mae'r ymateb yn **Atodiad E**.

Adroddiadau Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC)

Cyhoeddir adroddiadau gan y OGCC mewn perthynas â chwynion a dderbyniwyd ynghylch toriadau honedig o'r cod ymddygiad gan aelodau'r cyngor neu Gynghorau Tref a Chymuned bob chwarter.

Dros y flwyddyn ddiwethaf, mae'r OGCC wedi derbyn dwy gŵyn. Derbyniwyd y cwynion hyn yn chwarter 2.

Roedd un yn ymwneud â chynghorydd sir ac un yn ymwneud â Chynghorydd Tref a Chymuned.

O ran y gŵyn yn erbyn y cynghorydd sir, penderfynodd OGCC beidio ag ymchwilio ymhellach. Mewn perthynas â'r cynghorydd tref a chymuned, mae ymchwiliad OGCC yn parhau.

Mae'n galonogol nodi na dderbyniwyd unrhyw gwynion yn chwarteri 3 a 4, y cyfnodau diweddaraf y derbyniwyd adroddiadau yn eu cylch.

Mae'r Pwyllgor Safonau wedi ystyried dadansoddi'r cwynion y mae'n eu derbyn ynghyd ag unrhyw batrymau a mesurau lliniaru. Fodd bynnag, yn ffodus iawn, gan fod cyn lleied o gwynion ar hyn o bryd nid yw'n bosib dod o hyd i unrhyw batrymau.

Caniatâd Arbennig

Gall y Pwyllgor Safonau ganiatáu caniatâd arbennig, mewn rhai amgylchiadau a ddiffinnir gan statud, lle na fyddai'r aelod fel arall yn gallu cymryd rhan mewn dadl neu benderfyniad oherwydd diddordeb personol (rhagfarnol) sylweddol. Weithiau gall y Pwyllgor Safonau fod mewn sefyllfa i orgyrraedd y diddordeb sy'n rhagfarnu os bodlonir amodau penodol. Mae'r Rheoliadau Caniatâd Arbennig yn berthnasol i aelodau Cynghorau Sir ac aelodau cynghorau tref a chymuned.

Ar y 12fed o Dachwedd 2021 rhoddodd y pwyllgor safonau ganiatâd arbennig i 7 aelod o'r cyngor.

Caniatawyd y caniatâd arbennig o dan Baragraff 81(4) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ar y seiliau a ganlyn:-

bod dim llai na hanner aelodau'r awdurdod perthnasol neu bwyllgor o'r awdurdod, y mae'r busnes i'w ystyried ganddo, â diddordeb sy'n ymwneud â'r busnes hwnnw

bod dim llai na hanner aelodau pwyllgor arweinydd a chabinet, y mae'r busnes i'w ystyried ganddynt, â diddordeb sy'n ymwneud â'r busnes hwnnw

Cynghorir holl aelodau'r Cyngor Sir ac aelodau cynghorau tref a chymuned i ystyried a allai cais am oddefeb fod yn briodol iddynt mewn rhai amgylchiadau ac fe'u hanogir i gysylltu â'r Swyddog Monitro am gyngor. Mae'r adroddiad ar y caniatâd arbennig ar gael ar y [ddolen hon](#).

Cwestiwn 1: A yw'r canllawiau drafft yn esbonio'n glir yr hyn a ddisgwylir gan arweinwyr grwpiau gwleidyddol mewn prif gynghorau, fel y'i nodir yn narpariaethau Rhan 4 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru), mewn ffordd y gall aelodau grwpiau gwleidyddol mewn prif gynghorau ei deall? Os nad ydynt, pam?

Mae Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn o'r farn bod y canllawiau drafft yn glir. Fodd bynnag maent o'r farn y gellid eu cryfhau. Er enghraifft gellid newid y gair 'gallai' ym Mhennod 2, 'Mae'r camau rhesymol y gallai Arweinydd y Grŵp eu cymryd yn cynnwys', i 'dylai'. Nid yw'r canllawiau'n mynd i'r afael ag ymddygiad aelodau sydd ddim yn perthyn i grŵp a hwy, yn aml iawn, yw gwraidd y broblem.

Mae'r Pwyllgor o'r farn y dylai Arweinwyr Grwpiau Gwleidyddol fod yn ddarostyngedig i'r un gofyniad i adrodd â'r Pwyllgor Safonau.

Maent o'r farn y dylai arweinwyr gwleidyddol gynhyrchu adroddiad blynyddol (o leiaf) sy'n amlinellu'r camau y maent wedi'u cymryd i gynnal safonau ymddygiad uchel o fewn eu grwp a rhagori arnynt.

Dylid cynhyrchu'r adroddiad ddeufis ar ôl dechrau blwyddyn y Cyngor fel y gellir ei ystyried cyn i'r Pwyllgor Safonau gynhyrchu ei adroddiad. Mae'r manteision yn cynnwys:

1. Dull cyson ledled Cymru.
2. Hysbysebu codi safonau ledled y Cyngor a Chymru.
3. Gallai adroddiad y Pwyllgor Safonau fynd i'r afael ag unrhyw faterion a godwyd yn adroddiad yr Arweinydd.
4. Gallai adroddiad yr Arweinydd nodi unrhyw dueddiadau o ran ymddygiad sy'n peri pryder a gallai'r Pwyllgor fynd i'r afael â hwy a darparu cymorth.

Roedd y Pwyllgor hefyd yn teimlo y dylid gorfodi Arweinwyr i hysbysu'r Pwyllgor Safonau ar unwaith os oes ganddynt unrhyw bryderon, efallai drwy ffurflen ddiennw, fel y gall y Pwyllgor ddarparu cymorth a chyngor. Awgrymir y gallai adroddiad yr Arweinwyr gynnwys manylion ynglŷn â mân gwynion, unrhyw hyfforddiant a ddarparwyd ar ran yr Arweinwyr ac unrhyw ymdrechion gan yr Arweinwyr i godi safonau ymddygiad o fewn eu grŵp.

Cwestiwn 2: A yw'r canllawiau drafft yn esbonio'n glir yr hyn a ddisgwylir gan Bwyllgorau Safonau mewn prif gynghorau, fel y'i nodir yn darpariaethau Rhan 4 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, mewn ffordd y gall Pwyllgorau Safonau ei deall? Os nad ydynt, pam?

Mae'r Pwyllgor Safonau o'r farn bod y canllawiau'n glir ynglŷn â'r mater hwn. Fodd bynnag mae o'r farn y gellid cryfhau rôl y Pwyllgor drwy gyflwyno hyfforddiant mandadol i bob aelod. Dylai hyn nid yn unig gynnwys y gofrestr diddordebau ond hefyd y gyfundrefn safonau gyfan yn cynnwys egwyddorion Nolan a datrys materion yn lleol. Dylai aelodau'r Pwyllgor Safonau helpu i ddarparu'r hyfforddiant yn ogystal. Maent o'r farn y gallai'r canllawiau sy'n ymwneud ag arfer swyddogaethau eraill beri dryswch, y gweithdrefnau ar gyfer cwynion camweinyddiaeth er enghraifft, gan eu bod yn feysydd sydd efallai wedi'u neilltuo i bwyllgorau eraill o fewn y Cyngor e.e. Pwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio.

Cwestiwn 3: Hoffem wybod eich barn am yr effeithiau y byddai'r canllawiau yn eu cael ar y Gymraeg, yn benodol ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Pa effeithiau fyddai yn eich barn chi? Sut mae cynyddu effeithiau cadarnhaol neu liniaru effeithiau negyddol?

Nid yw'r Pwyllgor o'r farn y byddai'r canllawiau'n cael effaith sylweddol ar y Gymraeg. Hefyd, prin iawn yw'r sôn am y Gymraeg yn y canllawiau ac felly roedd y Pwyllgor wedi synnu bod y cwestiwn hwn wedi cael ei ofyn.

Cwestiwn 4: Eglurwch hefyd sut rydych chi'n credu y gallai'r canllawiau gael eu llunio neu eu haddasu er mwyn cael effeithiau cadarnhaol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; a pheidio â chael effeithiau andwyol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae'r Pwyllgor o'r farn y dylid annog cynghorau i gydymffurfio â'r ddeddfwriaeth mewn perthynas â defnyddio'r Gymraeg. Dylid darparu gwasanaeth cyfieithu bob amser. Yn Ynys Môn cynhelir cyfarfodydd yn y Gymraeg a'r Saesneg ac mae gwasanaeth cyfieithu bob amser ar gael. Dylid ystyried annog mwy o defnydd o'r Gymraeg mewn Cynghorau ledled Cymru.

Cwestiwn 5: Rydym wedi gofyn nifer o gwestiynau penodol. Os oes gennych chi unrhyw faterion cysylltiedig nad ydym wedi rhoi sylw penodol iddynt, defnyddiwch y blwch ymateb isod i fynegi eich barn.

Mae'r Pwyllgor o'r farn ei bod hi'n bwysig bod gan y pwyllgor berthynas dda gydag Arweinwyr pleidiau gwleidyddol. Felly, mae'n bwysig nad yw'r canllawiau'n trin arweinwyr yn nawddoglyd neu'n eu "bychanu".

Mae'r weithdrefn ddatrys leol yn elfen bwysig o'r gyfundrefn Safonau ac felly dylid ystyried codeiddio'r Gyfraith i gynnwys hyn. Mae Arweinwyr pleidiau gwleidyddol Ynys Môn yn cwrdd â'i gilydd yn anffurfiol yn rheolaidd. Fodd bynnag, derbynnir nad yw hyn yn digwydd ym mhob awdurdod. Dylid hefyd annog cyfarfodydd anffurfiol rhwng Arweinwyr a'r Pwyllgor Safonau fel y gellir codi unrhyw broblemau a nodi unrhyw dueddiadau sy'n peri pryder. Mae'r Pwyllgor Safonau'n ymwybodol y gallai

datrysiadau lleol yn hytrach na phrosesau canoli anffurfiol ffurfioli materion ac mae o'r farn y dylid cymryd pwyll er mwyn gwahaniaethu rhwng y ddau ddatrysiad.

Gall datrysiadau lleol a phrosesau canoli ychwanegu at lwyth gwaith y Pwyllgor ac fe all hyn arwain at gostau ariannol i'r Pwyllgor ac felly dylid ystyried hyn yn ofalus.

Mae dau gwestiwn yn y ddogfen ymgynghori ynglŷn â'r Gymraeg er mai prin y cyfeirir at y Gymraeg yn y ddogfen. Hoffai'r Pwyllgor dderbyn cyfarwyddyd pellach ynglŷn â'r hyn a geisir gan y Pwyllgor yn y cyd-destun hwn.

Y pwynt olaf yw y dylid cymryd pwyll wrth gyfieithu dogfennau gan nad ydi pob cyfieithiad yn y ddogfen yn cyfateb.

Atodiad 2

2.9.1 Pwyllgor Safonau

Bydd y Cyngor yn sefydlu Pwyllgor Safonau.

2.9.2 Cyfansoddiad

2.9.2.1 Aelodaeth

Yn unol â darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol 2000, bydd y Pwyllgor Safonau yn cynnwys y rhai a ganlyn:

2 Gyngorydd Sir

5 aelod annibynnol

2 aelod o gyngor cymuned (nad ydynt, i bwrpas y Cyfansoddiad hwn, yn cael eu hystyried yn aelodau annibynnol).

2.9.2.2 Tymor mewn swydd

2.9.2.2.1 Penodir yr aelodau annibynnol yn awtomatig am gyfnod o ddau dymor o ~~bedair~~bum mlynedd yn olynol.

2.9.2.2.2 Oni bai y cânt eu hail ddewis, penodir yr aelodau cyngor cymuned hyd at yr etholiad nesaf neu tan fyddant yn peidio â bod yn aelod o gyngor cymuned o fewn ardal awdurdod lleol Cyngor Sir Ynys Môn, p'un bynnag sydd fyrraf. Gellir ail-benodi aelod o gyngor cymuned am un tymor olynol arall ar yr amod bod Cyngor Sir Ynys Môn a'r Cyngorau Cymuned wedi cytuno ar y cyd i ddewis aelod(au) cyfredol o gyngor cymuned fel enwebai ar gyfer y penodiad.

2.9.2.2.3 Bydd hyd tymor mewn swydd Cyngorwyr Sir sy'n aelodau o'r Pwyllgor Safonau yn ddim mwy na ~~phedair~~phum mlynedd neu tan yr etholiad llywodraeth leol arferol nesaf yn dilyn eu penodiad, p'un bynnag sydd fyrraf.

2.9.2.3 Cworwm

Ni fydd gan gyfarfod o'r Pwyllgor Safonau gworwm oni bai fod:

2.9.2.3.1 o leiaf dri aelod, gan gynnwys y cadeirydd, yn bresennol; a bod

2.9.2.3.2 o leiaf hanner yr aelodau sy'n bresennol (gan gynnwys y cadeirydd) yn aelodau annibynnol.

2.9.2.4 Pleidleisio

Bydd gan Aelodau o'r Cyngor Sir aelodau annibynnol a'r aelodau o gyngor cymuned hawl i bleidleisio mewn cyfarfodydd.

2.9.2.5 Aelodau Cyngor Cymuned

2.9.2.5.1 Ni fydd yr aelodau o gyngor cymuned yn cymryd rhan yn nhrefodion y Pwyllgor Safonau pan fo unrhyw fater yn ymwneud â'i Gyngor Cymuned yn cael ei ystyried.

2.9.2.5.2 Bydd yr aelodau cyngor cymuned ond yn cymryd rhan mewn gwrandawiadau/ceisiadau sydd gerbron y Pwyllgor Safonau pan fydd yn cyflawni'r dyletswyddau hynny sy'n ymwneud â chynghorau cymuned ac aelodau cynghorau cymuned yn unig.

2.9.2.6 Cadeirio'r Pwyllgor

2.9.2.6.1 Dim ond aelod annibynnol o'r Pwyllgor Safonau all fod yn gadeirydd.

2.9.2.6.2 Bydd y cadeirydd yn cael ei ethol gan aelodau'r Pwyllgor Safonau am gyfnod na fydd yn hwy na phedair phum mblynedd neu am y cyfnod hwnnw y bydd yr unigolyn yn dal i fod yn aelod o'r Pwyllgor, pa gyfnod bynnag sydd fyrraf o'r ddau ond bydd yn gymwys i gael ei ail-ethol fel cadeirydd.

2.9.3 Rôl a Swyddogaeth

Bydd gan y Pwyllgor Safonau'r rolau a'r swyddogaethau canlynol:

2.9.3.1 hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel ymhlith Cynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni-lywodraethwyr;

2.9.3.2 cynorthwyo'r Ccynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni-lywodraethwyr i gadw Cod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.3 cynghori'r Cyngor ynglŷn â mabwysiadu neu ddiwygio Cod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.4 monitro gweithrediad Cod Ymddygiad yr Aelodau (5.1);

2.9.3.5 cynghori, hyfforddi neu drefnu i hyfforddi Ccynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr eglwysig a rhieni lywodraethwyr ar faterion yn ymwneud â Chod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.6 rhoddi caniatâd arbennig i Ggynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni lywodraethwyr o ofynion yn ymwneud â diddordebau a nodir yng Nghod Ymddygiad yr Aelodau;

2.9.3.7 ymdrin ag unrhyw adroddiadau o dribiwnlys achos neu o dribiwnlys achos amodol, ac unrhyw adroddiad gan y Swyddog Monitro ar unrhyw fater a drosglwyddwyd i'r swyddog hwnnw gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

2.9.3.8 ymarfer 2.9.3.1 i 2.9.3.7 uchod mewn perthynas â'r cynghorau cymuned yn ei ardal ac aelodau'r cynghorau cymuned hynny.

2.9.3.9 Cyn gynted ag sy'n rhesymol ymarferol ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol, cyflwyno adroddiad blynyddol i'r Cyngor. Mae'n rhaid i'r adroddiad ddisgrifio sut y cafodd swyddogaethau'r pwyllgor eu harfer yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae'n rhaid i'r adroddiad gynnwys crynodeb o'r hyn a wnaethpwyd i gyflawni swyddogaethau cyffredinol a phenodol y pwyllgor mewn perthynas â:

2.9.3.9.1 monitro cydymffurfiaeth arweinyddion grwpiau â'u dyletswydd i hyrwyddo a chynnal safonau uchel o ymddygiad gan gynghorwyr.

2.9.3.9.2 darparu hyfforddiant i arweinyddion grwpiau er mwyn caniatáu iddynt gyflawni eu dyletswyddau o dan baragraff 2.9.3.9.1.

2.9.3.9.3 adroddiadau ac argymhellion a wneir gan y pwyllgor neu a gyfeirir ato mewn perthynas â:

- Canllawiau a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC)
- Ymchwiliadau gan OGCC
- Materion a gyfeiriwyd at y Swyddog Monitro gan OGCC a'r camau a gymerwyd
- Penderfyniadau Panel Dyfarnu Cymru
- Penderfyniadau gan y tribiwnlys haen gyntaf
- Penderfyniadau gan dribiwnlys achos Cymru
- Camau a gymerwyd gan y pwyllgor ar ôl ystyried adroddiadau ac argymhellion o'r fath.

2.9.3.9.4 Gall adroddiadau blynyddol y pwyllgor safonau gynnwys argymhellion i'r awdurdod ynghlŷn ag unrhyw fater y mae gan y pwyllgor swyddogaethau mewn perthynas ag o.

2.9.3.9.5 Mae'n rhaid i'r cyngor ystyried pob adroddiad blynyddol a luniwyd gan ei bwyllgor safonau cyn diwedd 3 mis sy'n cychwyn ar y diwrnod y mae'r cyngor yn derbyn yr adroddiad.

Sylwer: Mae copi o Gyfansoddiad llawn y Pwyllgor Safonau ar gael gan y Swyddog Monitro.

Atodiad 2

2.9.1 Pwyllgor Safonau

Bydd y Cyngor yn sefydlu Pwyllgor Safonau.

2.9.2 Cyfansoddiad

2.9.2.1 Aelodaeth

Yn unol â darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol 2000, bydd y Pwyllgor Safonau yn cynnwys y rhai a ganlyn:

2 Gynghorydd Sir

5 aelod annibynnol

2 aelod o gyngor cymuned (nad ydynt, i bwrpas y Cyfansoddiad hwn, yn cael eu hystyried yn aelodau annibynnol).

2.9.2.2 Tymor mewn swydd

2.9.2.2.1 Penodir yr aelodau annibynnol yn awtomatig am gyfnod o ddau dymor o bum mlynedd yn olynol.

2.9.2.2.2 Oni bai y cânt eu hail ddewis, penodir yr aelodau cyngor cymuned hyd at yr etholiad nesaf neu tan fyddant yn peidio â bod yn aelod o gyngor cymuned o fewn ardal awdurdod lleol Cyngor Sir Ynys Môn, p'un bynnag sydd fyrraf. Gellir ail-benodi aelod o gyngor cymuned am un tymor olynol arall ar yr amod bod Cyngor Sir Ynys Môn a'r Cynghorau Cymuned wedi cytuno ar y cyd i ddewis aelod(au) cyfredol o gyngor cymuned fel enwebai ar gyfer y penodiad.

2.9.2.2.3 Bydd hyd tymor mewn swydd Cynghorwyr Sir sy'n aelodau o'r Pwyllgor Safonau yn ddim mwy na phum mlynedd neu tan yr etholiad llywodraeth leol arferol nesaf yn dilyn eu penodiad, p'un bynnag sydd fyrraf.

2.9.2.3 Cworwm

Ni fydd gan gyfarfod o'r Pwyllgor Safonau gworwm oni bai fod:

2.9.2.3.1 o leiaf dri aelod, gan gynnwys y cadeirydd, yn bresennol; a bod

2.9.2.3.2 o leiaf hanner yr aelodau sy'n bresennol (gan gynnwys y cadeirydd) yn aelodau annibynnol.

2.9.2.4 Pleidleisio

Bydd gan Aelodau o'r Cyngor Sir aelodau annibynnol a'r aelodau o gyngor cymuned hawl i bleidleisio mewn cyfarfodydd.

2.9.2.5 Aelodau Cyngor Cymuned

2.9.2.5.1 Ni fydd yr aelodau o gyngor cymuned yn cymryd rhan yn nhrefodion y Pwyllgor Safonau pan fo unrhyw fater yn ymwneud â'i Gyngor Cymuned yn cael ei ystyried.

2.9.2.5.2 Bydd yr aelodau cyngor cymuned ond yn cymryd rhan mewn gwrandawiadau/ceisiadau sydd gerbron y Pwyllgor Safonau pan fydd yn cyflawni'r dyletswyddau hynny sy'n ymwneud â chynghorau cymuned ac aelodau cynghorau cymuned yn unig.

2.9.2.6 Cadeirio'r Pwyllgor

2.9.2.6.1 Dim ond aelod annibynnol o'r Pwyllgor Safonau all fod yn gadeirydd.

2.9.2.6.2 Bydd y cadeirydd yn cael ei ethol gan aelodau'r Pwyllgor Safonau am gyfnod na fydd yn hwy na phum mlynedd neu am y cyfnod hwnnw y bydd yr unigolyn yn dal i fod yn aelod o'r Pwyllgor, pa gyfnod bynnag sydd fyrraf o'r ddau ond bydd yn gymwys i gael ei ail-ethol fel cadeirydd.

2.9.3 Rôl a Swyddogaeth

Bydd gan y Pwyllgor Safonau'r rolau a'r swyddogaethau canlynol:

2.9.3.1 hyrwyddo a chynnal safonau ymddygiad uchel ymhlith Cynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni-lywodraethwyr;

2.9.3.2 cynorthwyo'r cynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni-lywodraethwyr i gadw Cod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.3 cynghori'r Cyngor ynglŷn â mabwysiadu neu ddiwygio Cod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.4 monitro gweithrediad Cod Ymddygiad yr Aelodau (5.1);

2.9.3.5 cynghori, hyfforddi neu drefnu i hyfforddi cynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr eglwysig a rhieni lywodraethwyr ar faterion yn ymwneud â Chod Ymddygiad Aelodau (5.1);

2.9.3.6 rhoddi caniatâd arbennig i gynghorwyr, aelodau cyfetholedig a chynrychiolwyr yr eglwys a rhieni lywodraethwyr o ofynion yn ymwneud â diddordebau a nodir yng Nghod Ymddygiad yr Aelodau;

2.9.3.7 ymdrin ag unrhyw adroddiadau o dribiwnlys achos neu o dribiwnlys achos amodol, ac unrhyw adroddiad gan y Swyddog Monitro ar unrhyw fater a drosglwyddwyd i'r swyddog hwnnw gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

2.9.3.8 ymarfer 2.9.3.1 i 2.9.3.7 uchod mewn perthynas â'r cynghorau cymuned yn ei ardal ac aelodau'r cynghorau cymuned hynny.

2.9.3.9 Cyn gynted ag sy'n rhesymol ymarferol ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol, cyflwyno adroddiad blynyddol i'r Cyngor. Mae'n rhaid i'r adroddiad ddisgrifio sut y cafodd swyddogaethau'r pwyllgor eu harfer yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae'n rhaid i'r adroddiad gynnwys crynodeb o'r hyn a wnaethpwyd i gyflawni swyddogaethau cyffredinol a phenodol y pwyllgor mewn perthynas â:

2.9.3.9.1 monitro cydymffurfiaeth arweinyddion grwpiau â'u dyletswydd i hyrwyddo a chynnal safonau uchel o ymddygiad gan gynghorwyr.

2.9.3.9.2 darparu hyfforddiant i arweinyddion grwpiau er mwyn caniatáu iddynt gyflawni eu dyletswyddau o dan baragraff 2.9.3.9.1.

2.9.3.9.3 adroddiadau ac argymhellion a wneir gan y pwyllgor neu a gyfeirir ato mewn perthynas â:

- Canllawiau a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC)
- Ymchwiliadau gan OGCC
- Materion a gyfeiriwyd at y Swyddog Monitro gan OGCC a'r camau a gymerwyd
- Penderfyniadau Panel Dyfarnu Cymru
- Penderfyniadau gan y tribiwnlys haen gyntaf
- Penderfyniadau gan dribiwnlys achos Cymru
- Camau a gymerwyd gan y pwyllgor ar ôl ystyried adroddiadau ac argymhellion o'r fath.

2.9.3.9.4 Gall adroddiadau blynyddol y pwyllgor safonau gynnwys argymhellion i'r awdurdod ynglŷn ag unrhyw fater y mae gan y pwyllgor swyddogaethau mewn perthynas ag o.

2.9.3.9.5 Mae'n rhaid i'r cyngor ystyried pob adroddiad blynyddol a luniwyd gan ei bwyllgor safonau cyn diwedd 3 mis sy'n cychwyn ar y diwrnod y mae'r cyngor yn derbyn yr adroddiad.

Rhaglen Waith Ddrafft ar gyfer y Pwyllgor Safonau 2022/23

Rhif	Eitem	Camau	Cwblhawyd / Camau Pellach
1	Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Safonau i'r Cyngor llawn	Pwyllgor i ddechrau ystyried yr Adroddiad Blynyddol nesaf a dechrau gweithio arno cyn eu cyfarfod ffurfiol ym mis Mehefin, 2022. Rhannu'r adroddiad blynyddol (ar ôl iddo gael ei ystyried gan y Cyngor) gydag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC)?	Adroddiad drafft wedi cael ei ystyried yn ystod y cyfarfod anffurfiol ar 28/3/2022. Gwaith ar y gweill ar gyfer ei gyflwyno yn y cyfarfod ar 28/6/2022.
2	Adolygu'r Protocol Datrys yn Lleol	Diwygiwyd ym mis Mawrth 2022 - efallai y bydd angen adolygiad pellach yn dilyn trafodaethau gydag arweinwyr grŵp. Adroddiad o achosion anhysbys a gafodd eu datrys o dan brosesau datrys yn lleol i OGCC?	Wedi'i ddiwygio ym mis Mawrth 2022 – angen gwaith pellach. OGCC wedi cyhoeddi 'model' o brotocol ar gyfer Cynghorau Tref a Chymuned.
3	Cynnig a Darparu hyfforddiant i arweinwyr grwpiau gwleidyddol. Angen penderfynu: <ul style="list-style-type: none"> • Pwy fydd yn darparu'r hyfforddiant • Cyfranogiad aelodau'r pwyllgor safonau • Cynnwys uwch swyddogion? 	Angen trafod gydag arweinwyr grwpiau gwleidyddol a'r gwasanaethau democrataidd. Rhaid i'r trefniadau hyn gael eu gwneud ar ddechrau pob gweinyddiaeth ac o fewn 6 mis i'r etholiadau a rhaid eu hadolygu'n flynyddol o leiaf.	Wedi trafod gydag Adnoddau Dynol. Wedi gwneud ymholiadau gyda CLILC ynghylch unrhyw hyfforddiant pwrpasol sydd ar gael.
4	Cyfathrebu gydag arweinwyr grwpiau gwleidyddol	Proses adrodd ffurfiol neu fwy anffurfiol ar gyfer arweinwyr? Amllder yr adroddiadau gan arweinwyr grŵp? Trefnu cyfarfodydd yn gyfnodol i adolygu ymddygiad?	Wedi cyfarfod ar 8/3/21 a 27/5/21
5	Ymyrryd/hysbysu yn achos cwynion lefel isel, rhai o fewn grwpiau heb eu hadrodd i OGCC.	Angen gweld ymateb Llywodraeth Cymru i adroddiad Penn. Rhaid i unrhyw adroddiadau fod yn anhysbys.	Wedi cyfarfod ar 8/3/21 a 27/5/21

6	Cyfarfodydd	<p>Cyfarfod ffurfiol diwethaf 15/12/2021</p> <p>Yn y cyfarfodydd anffurfiol ystyriwyd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ymgynghoriad LIC ar y canllawiau statudol drafft ar safonau ymddygiad • adroddiad Blynyddol drafft y Pwyllgor i'r Cyngor llawn • rhaglen waith 22/23 <p>Cynhelir y cyfarfod ffurfiol nesaf ar 28/6/2022.</p>	Cynhaliwyd cyfarfodydd anffurfiol ar 28/3/2022 a 27/4/2022
7	Newyddlenni yn dilyn y cyfarfod ffurfiol ar 15.12.2021	Aelodau i ystyried yr ymatebion dilyn i fyny gan nifer o gynghorau tref a chymuned yn dilyn trafodaeth ar y Newyddlenni yng nghyfarfod ffurfiol y Pwyllgor ym mis Rhagfyr 2021.	
8	Adrodd am gwynion – Adroddiadau Diweddaru Chwarterol	Angen gweithio ar weithdrefn fel y gall aelodau'r Pwyllgor gadarnhau a bod yn sicr nad ydi achosion sy'n cael eu cyfeirio at OGCC yn dangos unrhyw dueddiadau o ran ymddygiad gwael. Bydd y broses hon yn cynnal a pharchu unrhyw ofynion cyfrinachedd gan OGCC mewn perthynas â'r materion hyn.	
9	Y Pwyllgor Safonau i Arsylwi gwaith Pwyllgorau Cyhoeddus a'r Cyngor llawn	Yn dilyn y penderfyniad y byddai aelodau'r Pwyllgor yn arsylwi trafodion cyfarfodydd ffurfiol, cyfarfodydd cyhoeddus Pwyllgorau penodol o'r Cyngor (Sgriwtini a Chynllunio) a chyfarfodydd o'r Cyngor llawn, hysbyswyd yr Arweinwyr Grŵp bod y trefniant hwn bellach yn weithredol.	Adroddiad <i>pro-forma</i> i'w ddatblygu i sicrhau bod yr holl faterion yn cael eu cofnodi.

		Gofynnir i aelodau'r Pwyllgor sy'n dymuno ymgymryd â'r rôl arsylwi hon roi eu henwau ymlaen fel y gellir llunio amserlen a phennu cyfrifoldebau yn unol â hynny.	
10	Hyfforddiant ar gyfer aelodau'r Pwyllgor Safonau		Trafodaethau gydag Adnoddau Dynol yn mynd rhagddynt.
11	Sut i gwyno	Ystyried sut i hyrwyddo sut i wneud cwyn yn erbyn aelodau etholedig unwaith y cytunir ar y broses ar gyfer cwynion 'lefel isel' yn dilyn Adolygiad Penn ac ymateb LIC.	

Hoffai'r Pwyllgor Safonau gymryd y cyfle hwn i ddiolch i'r clerod, ac aelodau'r pum Cyngor Tref a Chymuned a adolygwyd am eu hamser a'u cydweithrediad.

Ystyriwyd y bu'r adolygiadau'n ymarfer buddiol; yn gyffredinol, roedd y Pwyllgor Safonau'n fodlon â'r canfyddiadau, gan iddo weld sawl enghraifft o arferion da. Fodd bynnag, nodwyd meysydd cyffredin a oedd yn achosi pryder hefyd ac mae'r rhain angen sylw. Mae'r Adroddiad hwn yn anelu at gynnwys y ddwy elfen hon, fel ei fod yn arweiniad defnyddiol i'r holl Gyngorau Tref a Chymuned ar yr hyn sydd angen ei wneud.

Y dogfennau a geisiwyd:

Ym mhob Cyngor gofynnwyd am y dogfennau a ganlyn, a oedd yn dyddio'n ôl i fis Mai 2017 (h.y. dyddiad yr etholiad diwethaf) ar gyfer yr adolygiad:

- Cofrestr o Ddiddordebau Personol – sef y Gofrestr o Ddatganiadau a Wneir Mewn Cyfarfodydd a'r Gofrestr Rhoddion a Lletygarwch
- Copi o'r ffurflen ddatganiadau a ddefnyddir gan aelodau i ddatgan diddordebau personol/rhagfarnus mewn cyfarfodydd
- Cod Ymddygiad y Cyngor
- Rhestr o enwau'r holl Gyngorwyr [a manylion unrhyw sedd wag] ynghyd â chadarnhad bod pob aelod cyfredol wedi ymrwmo i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad
- Cofnodion hyfforddiant yr aelodau
- Gwybodaeth am hyfforddiant y Clerc
- Protocol Datrys Anghydfodau Lleol y Cyngor ynghyd â gwybodaeth am ei fabwysiadu
- Cyfeiriad gwefan
- Copïau o Raglenni a Chofnodion cyfarfodydd y Cyngor ac is-bwyllgorau
- Manylion unrhyw ganiatâd arbennig a roddwyd i Gyngorwyr.

Cod Ymddygiad:

Daeth y Gorchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016 i rym ar 1af Ebrill 2016. Roedd yn ofynnol i bob Cyngor Tref a Chymuned fabwysiadu'r Cod diwygiedig hwn. Ar ôl ei fabwysiadu, mae'n rhaid cyhoeddi hysbyseb mewn un neu ragor o bapurau newydd sy'n cylchredeg yn yr ardal leol ac anfon copi o'r Cod at Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. **Gellir gweld copi o'r Cod Ymddygiad Statudol yma (Atodiad 1).**

Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch o nodi bod y mwyafrif o'r Gyngorau a adolygwyd wedi mabwysiadu'r Cod yn llawn.

- Gofynnir i **bob** Cyngor sicrhau ei fod yn dwyn sylw ei aelodau at y Cod diweddaraf a'u bod yn ei fabwysiadu os heb wneud hynny'n barod.

Rhaglen a Chofnodion:

Nid oes fformat penodol ar gyfer Rhaglenni a Chofnodion; fodd bynnag, mae'r Pwyllgor Safonau yn ystyried ei bod yn arfer da cynnwys 'Datganiadau o Ddiddordeb' fel eitem sefydlog ar Raglen pob un o gyfarfodydd y Cyngor, fel modd o atgoffa aelodau. Teimlwyd yn gyffredinol y dylid cynnwys mwy o wybodaeth yn y Cofnodion o dan yr eitem 'Datganiadau o Ddiddordeb' h.y. (a) enw'r aelod sy'n gwneud y datganiad llafar, (b) yr eitem y mae'r datganiad yn ymwneud â hi, a (c) a oedd y datganiad yn ddiddordeb personol ynteu'n ddiddordeb sy'n rhagfarnu. Ar ben hynny, o dan yr eitem o fusnes ei hun, byddai'n arfer da i'r Cofnodion gadarnhau (a) a wnaed datganiad o ddiddordeb, a chan bwy, (b) a yw'r diddordeb yn un personol ynteu'n un sy'n rhagfarnu, (c) manylion y diddordeb personol / diddordeb sy'n rhagfarnu, a (ch) yn achos diddordeb sy'n rhagfarnu, cadarnhad bod yr aelod wedi gadael yr ystafell gyfarfod. Mae cynnwys gwybodaeth o'r fath yn cynorthwyo'r cyhoedd i sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn dryloyw ac er budd y cyhoedd. Gallai fod yn arfer da hefyd, pan fo datganiad llafar yn ymwneud â diddordeb y mae'r Aelod wedi'i gofrestru'n barod (h.y. wedi'i ddatgan ar lafar am y tro cyntaf a'i gadarnhau yn ysgrifenedig), i'r Cofnodion gadarnhau'r manylion o ran pryd y cofrestrwyd y diddordeb gan yr Aelod – byddai hyn yn sicrhau tryloywder ar gyfer y cyhoedd pe byddent yn cwestiynu hynny.

Ymrwmo i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad:

Ar ddechrau pob cyfnod yn y swydd, mae'n ofynnol i bob aelod lofnodi ymrwymiad newydd i lynu wrth y Cod. Disgwylwyd felly y byddai yna ffurflen ar gyfer pob Cyngorydd yn dilyn yr etholiadau lleol ym mis Mai 2017, p'un a oedd yr aelod wedi'i ailethol ai peidio ac, yn wir, p'un a gynhaliwyd etholiad ai peidio ar gyfer y Cyngor hwnnw; neu pryd y cafodd yr aelod ei gyfethol. Tra bo hyn wedi'i wneud ar gyfer mwyafrif helaeth yr aelodau yn y Gyngorau a adolygwyd, roedd rhai ar goll ac eraill wedi'u dyddio cyn Mai 2017.

Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch, lle gwelwyd fod y ffurflenni ymrwmo wedi'u cwblhau, eu bod wedi'u llofnodi ym mhresenoldeb tyst (manyli'r ar statws y tyst yn adran 83 (3) Deddf Llywodraeth Leol 1972); [y clerc yw'r tyst fel arfer, yn rhinwedd ei swydd fel swyddog priodol y Cyngor, ac mae'r drefn hon yn cydymffurfio].

- Dylai Aelodau wirio a ydynt wedi arwyddo ymrwymiad i gydymffurfio â'r Cod Ymddygiad, ym mhresenoldeb y Clerc, ers Mai 2017.
- Atgoffir Gyngorau bod rhaid i Gyngorwyr newydd a rhai sy'n dychwelyd arwyddo ymrwymiad yn dilyn etholiad Mai 2022.

Fforwm Clercod:

Mae sawl Clerc wedi awgrymu y byddent yn croesawu "grŵp cymorth i gymheiriad" fel modd i Glercod allu rhannu syniadau a chefnogi ei gilydd. Mae hyn yn rhywbeth mae'r Pwyllgor Safonau'n ei gefnogi mewn egwyddor ac mae wedi cynnwys y syniad mewn ymarfer ymgynghoriad gan Lywodraeth Cymru ar y "Fframwaith Foeseogol".

Cofrestr Diddordebau Personol (sy'n cael eu datgan mewn cyfarfodydd):

→Fformat y Gofrestr:

- Pan gynhaliwyd yr adolygiad blaenorol, roedd gan y mwyafrif o'r Cynghorau gofrestrau a oedd yn cynnwys (a) y Cofnodion ar gyfer y cyfarfod perthnasol (yn cadarnhau'r datganiad o ddiddordeb a wnaed ar lafar) a'r ffurflenni Datgan Diddordeb a gwblhawyd gan bob aelod yn dilyn datganiad llafar o ddiddordebau personol a/neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu am y tro cyntaf yn ystod y cyfarfod. Ystyriwyd fod hwn yn fformat boddhaol. Yn ystod yr adolygiad hwn, roedd gan y mwyafrif o'r Cynghorau Gofrestrau ar ffurf Tabl, lle bydd y Clerc yn cynnwys y wybodaeth benodol a dderbyniwyd gan y Cynghorydd.
Nid oes unrhyw fformat penodol ar gyfer y Gofrestr, ond os dibynnir ar Dabl, rhaid cynnwys yr holl wybodaeth berthnasol yn y Tabl crynhoi.
- Nodwyd bod nifer o Gynghorau Tref a Chymuned yn mynd tu hwnt i'r gofyniad yn y Cod i gadarnhau datganiad llafar pan wneir ef am y tro cyntaf trwy gadarnhau pob datganiad llafar gyda chadarnhad ysgrifenedig (o ganlyniad, gellid cael sawl ffurflen ddatganiad gan yr un aelod mewn perthynas â'r un mater mewn sawl cyfarfod gwahanol). Ymddengys fod hyn yn arfer dda ac yn fformat haws i'r cyhoedd allu gweld y ffurflenni. Serch hyn, nid yw'n ofyniad o dan y Cod Ymddygiad.
- Nid oedd unrhyw enghreifftiau o gadarnhad ysgrifenedig gan Aelodau fod manylion y diddordebau hynny sydd wedi'u datgan yn eu Cofrestr wedi newid. Atgoffir Aelodau o'u dyletswydd i gadarnhau unrhyw newidiadau i ddiddordebau personol/diddordebau sy'n rhagfarnu ac sydd wedi'u cofrestru o fewn 28 diwrnod i bryd y digwyddodd y newid.
- Atgoffir aelodau hefyd y bydd diddordeb personol/diddordeb sy'n rhagfarnu ond yn cael ei weld fel un a ddatgelwyd yn flaenorol os yw hysbysiad ysgrifenedig wedi'i ddarparu ers y dyddiad diwethaf pan gafodd yr unigolyn ei ethol, ei benodi neu ei enwebu fel aelod o'r Cyngor. Dylai aelodau gadw hyn mewn cof yn enwedig yn dilyn etholiad Mai 2022.

→Cyhoeddi:

Rhaid cyhoeddi'r Gofrestr Diddordeb ar wefan eich Cyngor. Roedd y Pwyllgor Safonau'n falch o nodi bod pob Cyngor a adolygwyd yn gwneud hyn; mae hyn yn welliant ers Adolygiadau 2016 ac 2018.

→Ffurflen cadarnhau datganiadau o ddiddordeb a wnaed mewn cyfarfodydd:

Nid oes un fformat penodol ar gyfer y Ffurflen Datgan Diddordeb i'w ddefnyddio er mwyn cadarnhau datganiad o ddiddordeb personol a/neu ddiddordeb sy'n rhagfarnu a wnaed ar lafar mewn cyfarfod. Roedd y mwyafrif o'r 'Ffurflenni Datganiad' a adolygwyd gan y Pwyllgor Safonau yn dilyn dogfen safonol CSYM ac roeddynt yn foddhaol yn nhermau'r wybodaeth y gofynnwyd amdani gan yr Aelodau. **Gellir gweld copi o Ffurflen CSYM [yma](#).**

Ni ddarparwyd copïau o'r ffurflenni a oedd wedi'u cwblhau i'r Pwyllgor Safonau mewn sawl un o'r Cynghorau a adolygwyd. Felly bu rhaid i'r Pwyllgor ddibynnu ar y wybodaeth a gynhwyswyd yn y gofrestr a gyflwynwyd ar ffurf Tabl, ac nid oedd hwn bob amser yn darparu darlun llawn.

Ar y sail hon, byddai'r Pwyllgor yn awgrymu cyhoeddi'r Ffurflenni Datganiad fel eu bod yn ffurfio rhan o'r Gofrestr trwy eistedd y tu ôl i'r Tabl.

Atgoffir Aelodau i ateb yn llawn bob cwestiwn perthnasol ar y Ffurflen Ddatganiad.

Diddordebau Personol a Diddordebau sy'n Rhagfarnu:

Ymddengys nad yw Aelodau bob amser yn deall y gofyniad i ddatgan diddordebau personol a / neu ddiddordebau sy'n rhagfarnu pan fyddant yn codi, neu beth sy'n berthnasol a phryd. Atgoffir Aelodau:

- Diddordeb personol yw un o'r rheini sydd wedi'u cynnwys yn y rhestr benodol yn y Cod Ymddygiad;
- Diddordeb sy'n rhagfarnu yw diddordeb personol y byddai unigolyn gwrthrychol yn ystyried sydd mor arwyddocaol nes ei fod yn debygol o effeithio'n andwyol ar allu aelod i wneud penderfyniad er budd y cyhoedd;
- Mae'r gwahaniaeth rhyngddynt yn bwysig oherwydd bod gan aelodau hawl i gymryd rhan pan fydd ganddynt ddiddordeb personol, ond nid pan fydd ganddynt ddiddordeb personol sydd hefyd yn un sy'n rhagfarnu. Os yw'r diddordeb yn un sy'n rhagfarnu, mae'n rhaid i aelodau hefyd adael y cyfarfod yn gorfforol / rhithwir tra bod yr eitem yn cael ei thrafod.

Dylai Aelodau sicrhau eu bod yn deall eu cyfrifoldebau o dan y Cod Ymddygiad, ac os nad ydynt, dylent drefnu hyfforddiant priodol.

Gellir gweld Nodyn Briffio ar ddatgan diddordebau personol a rhagfarnol gan Aelodau Cynghorau Tref a Chymuned [yma](#).

Os oes gan Aelodau unrhyw gwestiynau penodol, dylent ofyn am gyngor gan eu Clerc neu drwy gysylltu â'r Swyddog Monitro yn CSYM lbxc@ynysmon.gov.uk

Cofrestr Rhoddion a Lletygarwch:

Tra nad oes unrhyw ofyniad i Gynghorau Tref a Chymuned gael Cofrestr Sefydlog (h.y. ar gyfer cofrestru rhai diddordebau ymlaen llaw), mae eich Cynghorau'n gorfod cynnal y ddwy Gofrestr arall a fynnir o dan y Cod. Felly mae gofyniad i Aelodau gofrestru unrhyw roddion a lletygarwch a dderbyniwyd ganddynt yn eu rôl fel Cynghorwyr, uwchlaw'r trothwy ariannol sydd i'w gytuno gan bob Cyngor.

Mae'r maes hwn yn gofyn am sylw gan nad oedd gan fwyafrif y Cynghorau a adolygwyd Gofrestr ac nid oeddynt yn ymwybodol o'r gofyniad hwn.

- Dylai bod gan Gynghorau Gofrestr hyd yn oed os yw'n cadarnhau na wnaed unrhyw ddatganiadau.
- Rhaid i Aelodau sylweddoli fod gofyniad i gofrestru derbyniadau o'r fath, ac mae angen i bob Cyngor gytuno ar derfyn o ran y bydd rhaid cofrestru unrhyw roddion a lletygarwch y tu hwnt iddo.

Hyfforddiant:

→Hyfforddiant i Glercod:

Gall clercc sydd wedi ei hyfforddi'n briodol ac sydd â'r adnoddau priodol gynorthwyo'r Cyngor yn ei gyfanrwydd, a bydd mewn sefyllfa well i gynghori aelodau, y tu mewn a'r tu allan i gyfarfodydd. Atgoffir aelodau mai'r clerccod yw'r swyddogion priodol o fewn y Cynghorau ac y dylai'r aelodau roi sylw dyledus i'r cyngor a roddir gan y clercc.

→ Hyfforddiant i Aelodau:

Ymddengys fod y clerccod yn rhoi gwybod i aelodau am hyfforddiant, ond, yn gyffredinol, mae'r aelodau'n methu/yn anfodlon mynychu'r hyfforddiant. Bydd mynychu hyfforddiant yn cynorthwyo aelodau gyda materion fel y rheini o ran materion personol / sy'n rhagfarnu a byddai'r Pwyllgor Safonau'n annog Aelodau i ystyried eu hanghenion o ran hyfforddiant.

Hysbysir y Cynghorau, o Fai 2022, bydd yn ofynnol i Gynghorau Tref a Chymuned Iunio Cynllun Hyfforddiant sy'n nodi eu cynigion o ran y ddarpariaeth o hyfforddiant i Gynghorwyr a staff ([adran 67 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau \(Cymru\) 2021](#)).

Atgoffir Cynghorau y gellid cynnwys swm ar gyfer hyfforddiant (i Glercod ac Aelodau) wrth osod eu praesept. Roedd gan y Cynghorau a adolygwyd fel rhan o'r ymarfer hwn gyllideb hyfforddiant, ond ymddengys nad oedd bob amser yn cael ei ddefnyddio; byddai'r Pwyllgor Safonau'n annog Cynghorau i ddefnyddio'r arian sydd ar gael ar gyfer unrhyw anghenion hyfforddiant a ganfuwyd.

Caniatâd Arbennig:

Ymddengys nad yw llawer o aelodau yn gwneud cais am ganiatâd arbennig.

Mae caniatâd arbennig ar gael i Aelodau pan fo ganddynt ddiddordeb sy'n rhagfarnu, ond oherwydd un o'r seiliau statudol, dylai bod modd i'r Aelod gymryd rhan yn y drafodaeth, er y diddordeb sy'n rhagfarnu (e.e. oherwydd arbenigedd yr Aelod, neu fod gan fwy na hanner aelodau'r Cyngor ddiddordeb sy'n rhagfarnu). **Mae Nodyn Briffio ar Ganiatâd Arbennig, sy'n ymgorffori'r Ffurflen Gais ei hun, ar gael [yma](#).**

Gwefannau:

Ers mis Mai 2015, mae'n ofyniad statudol i Gynghorau Tref a Chymuned fod â gwefan a chyhoeddi gwybodaeth benodol arni. Cyhoeddwyd Canllawiau Statudol i gynorthwyo Cynghorau i gyflawni'r ddyletswydd hon ac **mae copi pellach o'r Canllawiau hyn ar gael [yma](#).**

Mae'r Pwyllgor Safonau'n croesawu'r gwaith a wnaed mewn perthynas â chreu a chyhoeddi gwybodaeth ar wefannau, ac yn nodi bod hyn yn welliant ers yr Adolygiad diwethaf yn 2018.

- Atgoffir y Cynghorau o'r gofynion sylfaenol a nodir yn y canllawiau statudol, ac fe'u hanogir i gydymffurfio er mwyn bod yn weladwy i'r cyhoedd.

Cyfarfodydd rhithwir:

Cafodd pob Cyngor a adolygwyd eu canmol am eu hymagwedd o ran sicrhau bod cyfarfodydd y Cynghorau'n cael eu cynnal yn rhithwir yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, gyda sawl Cyngor yn caniatáu i'r cyhoedd gael mynediad i'r cyfarfodydd rhithwir hefyd.

Canmolwyd y Cynghorau hefyd am eu haddasiadau o ran sicrhau'r gofyniad o dan y Cod Ymddygiad bod rhaid i aelod sy'n datgan diddordeb sy'n rhagfarnu adael cyfarfod. Roedd y Cynghorau'n adrodd eu bod (a) wedi symud eitemau'r Rhaglen er mwyn ystyried yr eitem dan sylw ar y diwedd [fel bod y Cynghorydd sydd â'r diddordeb sy'n rhagfarnu yn gallu gadael y cyfarfod] neu (b) defnyddiwyd "ystafell ddisgwyl Zoom" [a bod Clerccod wedi rhoi'r Cynghorydd a chanddo ddiddordeb sy'n rhagfarnu yn yr ystafell rithwir hon hyd nes bod yr eitem wedi'i dod i ben]. Gydag [adran 47 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau \(Cymru\) 2021](#) yn nodi bod rhaid i Gynghorau Cymuned barhau i ganiatáu mynediad o bell i gyfarfodydd yn y dyfodol, mae'r Pwyllgor Safonau'n annog pob Cyngor i fabwysiadu trefniadau tebyg ar gyfer delio â gofynion y Cod Ymddygiad.

Protocol Datrysiad Lleol:

O'r pum Cyngor a adolygwyd, roedd pedwar wedi mabwysiadu model Protocol Datrysiad Lleol (gyda thri ohonynt yn defnyddio'r model sydd wedi'i baratoi gan Un Llais Cymru). Mae'r Pwyllgor Safonau yn croesawu'r ffaith fod y Cynghorau'n mabwysiadu'r fath Brocol, gan ei fod yn arfer da, er nad yw'n fandadol. Roedd y Pwyllgor Safonau hefyd yn croesawu'r ffaith nad oedd yr un o'r Cynghorau sydd wedi mabwysiadu'r Protocol wedi cael rheswm i'w ddefnyddio ers ei fabwysiadu.

- Lle bo angen i Glerccod weithredu fel cyfryngwyr o dan y broses hon, mae'r Pwyllgor Safonau'n eu hannog i gwblhau'r hyfforddiant perthnasol.

ARFERION DA A GANFUWYD YN YR ADOLYGIADAU:

- (1) Gwelliant o ran faint o wybodaeth, gan gynnwys y Gofrestr o Ddiddordebau Personol, a gyhoeddwyd ar wefannau'r Cynghorau ers yr adolygiad diwethaf;
- (2) Parodrwyd y Cynghorau i fabwysiadu Protocol Datrysiad Lleol;
- (3) Mae Cynghorau wedi addasu'n dda wrth sicrhau cydymffurfiaeth â'r Cod yn y cyfarfodydd rhithwir;
- (4) Cynnwys "Datganiadau o Ddiddordeb" fel eitem sefydlog ar Raglen bob cyfarfod o'r Cyngor;
- (5) Fformat y 'Ffurflenni Datganiad' a ddefnyddir i ddatgan diddordebau personol/sy'n rhagfarnu mewn cyfarfodydd ffurfiol.

MEYSYDD I'W GWELLA:

- (1) Angen sicrhau cofnodion digonol sy'n dangos bod aelodau yn llofnodi ymrwymiad i lynu wrth y Cod Ymddygiad (fersiwn 2016) ar ddechrau pob tymor newydd yn y swydd;
- (2) Fformat y Gofrestr o Ddiddordebau Personol Aelodau er mwyn sicrhau ei bod yn cynnwys gwybodaeth ddigonol a'i bod yn eglur i'r cyhoedd;
- (3) Mae angen mynd i'r afael â diffyg dealltwriaeth posib rhai aelodau ynghylch y gwahaniaeth rhwng diddordebau personol a/neu rhagfarnol;
- (4) Rhaid i gynghorau gynnal Cofrestr Rhoddion a Lletygarwch ac i aelodau wybod y terfyn ariannol a gytunwyd gan eu cyngor
- (5) Presenoldeb, a chofnodi, hyfforddiant aelodau a swyddogion, yn enwedig o ystyried y gofyniad i ddatblygu Cynllun Hyfforddiant o 2022;
- (6) Sicrhau fod rhagor o fanylion am y diddordebau a ddatganwyd yn cael eu cynnwys ar Raglenni/Cofnodion holl gyfarfodydd y Cynghorau.

CYFLWYNIAD

Hoffai'r Pwyllgor Safonau eich llongyfarch i gyd ar gael eich ethol neu eich ailethol yn gynghorwyr tref / gymuned. Mae'r Pwyllgor Safonau yma i'ch cefnogi i gadw at y cod ymddygiad a fabwysiadwyd gan eich cyngor. Fel y gwyrddoch, mae cynnal y lefelau uchaf o ymddygiad moesegol yn rhan hanfodol o'ch rôl wrth gynrychioli'r cyhoedd.

DATGAN DIDDORDEB

Mae canllawiau lleol wedi'u cyhoeddi i Gynghorwyr ar ddatganiadau o ddiddordeb ac maent wedi'u darparu i'ch clerccod*. Mewn rhai amgylchiadau mae'n bosibl cael caniatâd arbennig gan y Pwyllgor Safonau i gymryd rhan mewn penderfyniadau, hyd yn oed os oes gennych ddiddordeb sy'n rhagfarnu (fel yr ydych yn gwybod, mae hwn yn ddiddordeb personol sylweddol sy'n golygu nad ydych yn cael cymryd rhan mewn trafodaeth neu bleidleisio). Mae canllawiau lleol ar sut i wneud cais am ganiatâd arbennig wedi'u darparu i'ch clerccod*. Cysylltwch â'r Swyddog Monitro am gyngor a chymorth wrth gyflwyno unrhyw gais y dymunwch ei wneud.

*Byddai'r Swyddog Monitro yn hapus i ddarparu copïau pellach ar gais.

PANEL DYFARNU CYMRU

- Panel Dyfarnu Cymru sy'n gwneud penderfyniad ar achosion difrifol o dorri'r cod ymddygiad. Mae'r Panel yn dribiwnlys sy'n cynnal gwrandawriadau cyhoeddus.
- Adroddir ar yr achosion hyn yn llawn ar wefan y Panel Dyfarnu sydd ar gael ar y ddolen [hon](#)
- Os byddai'n well gennych chi weld crynodeb o'r achosion hyn fe adroddir arnynt i'r Pwyllgor Safonau. Mae'r crynodeb diweddaraf a ystyriwyd gan y Pwyllgor Safonau ar gael yn y fan [yma](#).

DATBLYGU AELODAU

- Mae darparu hyfforddiant i chi ar eich cod ymddygiad yn rhan o rôl y Pwyllgor.
- Felly, rydym wedi ysgrifennu at bob clerccod i gynnig sesiynau hyfforddi rhithiol, 1.5 awr o hyd, ar y dyddiadau a ganlyn:

Dydd Mawrth 4ydd Hydref, 2pm - Cymraeg
Dydd Iau 6ed Hydref, 6.30pm - Saesneg
Dydd Mawrth 18fed Hydref, 2pm - Saesneg
Dydd Iau 20fed Hydref, 6.30pm - Cymraeg

- Mae lleoedd yn gyfyngedig, felly os ydych yn gallu mynychu un o'r sesiynau yna rhowch wybod i'ch clerccod cyn gynted â phosibl.

EGWYDDORION NOLAN

Wrth gytuno i ddod yn Gynghorydd fe wnaethoch chi hefyd gytuno i gadw at yr egwyddorion ymddygiad ar gyfer bywyd cyhoeddus a adwaenir yn gyffredinol fel Egwyddorion Nolan. Yng Nghymru, mae'r rhain yn cynnwys y canlynol

- Anhunanoldeb
- Gonestrwydd
- Unplygrwydd a phriodoldeb
- Dyletswydd i gynnal y gyfraith
- Stiwardiaeth
- Gwrthrychedd wrth wneud penderfyniadau
- Cydraddoldeb a pharch
- Bod yn agored
- Atebolrwydd
- Arweinyddiaeth

AC YN OLAF...

Mae'r Pwyllgor Safonau angen 2 gynrychiolydd gynghorau tref / cymuned i eistedd ar y Pwyllgor. Mae ceisiadau wedi cael eu hanfon at Glerccod y gynghorau tref a chymuned gyda dyddiad cau ar gyfer ymateb erbyn diwedd mis Medi 2022. Os nad yw eich cyngor wedi trafod y cais hwn eto, gofynnwn i chi wneud hynny, ac ystyried cyflwyno enwebiad. Mae'r ffurflen gais berthnasol wedi ei darparu i bob clerccod. Os bydd mwy na dau ymgeisydd yn cael eu henwebu, bydd proses pleidlais bost yn dilyn.

Hefyd, rhowch wybod i'ch clerccod os ydych yn dymuno mynychu unrhyw un o'r sesiynau hyfforddi a nodir uchod.

Nodyn i'ch atgoffa bod y Fforwm Cynghorau Tref a Chymuned Lleol i fod i gael ei gynnal ar 8 Medi 2022. Sicrhewch fod eich cyngor yn cael ei gynrychioli.

Bydd Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor yn cael ei ystyried gan y Cyngor Sir ar y 29ain o Fedi 2022 a bydd ar gael i chi ar wefan Cyngor Sir Ynys Môn

ADOLYGIADAU LLYWODRAETHU ANFFURFIOL

Mae'r Pwyllgor yn cynnal adolygiadau llywodraethu o rai cynghorau tref/cymuned; edrych ar ymrwymidau, datganiadau o ddiddordeb, cofnodion a chofnodion hyfforddiant. Pan fu'r Pwyllgor yn bwriadu cynnal adolygiadau o'r fath, byddent yn cysylltu â'r clerccod perthnasol ymlaen llaw. Rydym yn ddiolchgar iawn i'ch clerccod am y cymorth y maent wedi'i roi i ni yn y gorffennol.

- Bydd pob cyngor a adolygir yn derbyn adborth ysgrifenedig ac unrhyw argymhellion, i'w hystyried gan bob aelod o'r cyngor, ond ar sail anffurfiol
- Rhoddir adborth cyffredinol a dienw i bob cyngor hefyd, gan gynnwys unrhyw argymhellion a rhannu arfer da. Byddwn yn gofyn i'r adborth hwn gael ei rannu mewn cyfarfod ffurfiol o'r cyngor

MONITRO YMDYGIAD

Mae'r Pwyllgor hefyd yn bwriadu, o bryd i'w gilydd, anfon dau o'i aelodau i fonitro ymddygiad yng nghyfarfodydd cyhoeddus rhai cynghorau tref/cymuned. Gobeithiwn gyflawni hyn o bell a byddwn yn cysylltu â'r clerccod perthnasol er mwyn gwneud y trefniadau.

Bydd aelodau'r Pwyllgor yn rhoi adborth cynnar i'r cadeirydd a'r clerccod; a gall gynhyrchu canfyddiadau cyffredinol i'w dosbarthu i bob cyngor. Bydd y trefniadau monitro hyn yn dechrau yn 2023.

DYLETSWYDDAU CYFREITHIOL NEWYDD AR GYNGHORAU TREF/CYMUNED

O dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 rhaid i gynghorau tref a chymuned:

- Cynhyrchu cynllun hyfforddi blynyddol ar gyfer ei gynghorwyr a'i staff, gyda'r cynllun cyntaf yn ofynnol o fewn 6 mis i'r etholiad llywodraeth leol diwethaf ar 5 Mai 2022. Mae'r cynllun hyfforddi yn ddogfen y bydd y Pwyllgor yn gofyn amdani pan fydd yn cynnal ei adolygiadau.
- Cyhoeddi adroddiad blynyddol, cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol, ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol.
- Mae [Un Llais Cymru](#) yn cefnogi ei aelodau i gydymffurfio â'r ddeddfwriaeth newydd.

**CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL**

Mr Richard Penn
penn.richard@yahoo.com

2/07/2021

Annwyl Mr Penn

Adolygiad o'r Fframwaith Moesegol

Diolch am y cyfle i gwrdd â chi i drafod eich adolygiad o'r Fframwaith Moesegol yn ystod Fforwm Pwyllgorau Safonau Gogledd Cymru ar 24 Mehefin 2021.

Fel Pwyllgor Safonau rydym yn croesawu eich adolygiad ac, fel rhan o'r gwaith i baratoi ar gyfer y Fforwm, cyfarfu'r Pwyllgor Safonau i ystyried pa newidiadau / gwelliannau y gellid eu gwneud. Mae crynodeb isod o'r prif bwyntiau a godwyd gan Bwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn. Gobeithiwn y byddwch yn rhoi ystyriaeth iddynt wrth i chi lunio eich argymhellion i Lywodraeth Cymru:

1. Trefniadau amgen:

Y posibilrwydd o gael trefn "cyffyrddiad ysgafn" ar gyfer cynghorau cymuned sydd â phraesept / cronfa wrth gefn / cyllideb islaw lefel benodol neu ryw fesur gwrthrychol arall.

Neu fel arall, y posibilrwydd o greu is-bwyllgor asesu "sifft gyntaf" i benderfynu a yw cwynion yn deilwng o gael eu

CC-022335-MY/651169

BUSNES Y CYNGOR / COUNCIL BUSINESS

**LYNN BALL LL.B., (Hons.) Cyfreithiwr/Solicitor
CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (BUSNES Y
CYNGOR) / SWYDDOG MONITRO
DIRECTOR OF FUNCTION (COUNCIL BUSINESS) /
MONITORING OFFICER**

CYNGOR SIR YNYS MÔN /
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfa'r Sir / Council Offices
LLANGEFNI
Ynys Môn
LL77 7TW

DX: 701771 – LLANGEFNI

ffôn / tel: (01248) 75
ffacs / fax: (01248) 752132
E-Bost – E-mail: mwycs@ynysmon.gov.uk

Ein Cyf – Our Ref. MY/MWJ/CC-022335-MY
Eich Cyf – Your Ref.

Dear Mr Penn

Review of the Ethical Framework

Thank you for the opportunity of meeting to discuss your review of the Ethical Framework during the North Wales Standards Committee Forum on 24 June 2021.

As a Standards Committee, we welcome your review and, as part of the preparatory work for the Forum, we met as a Standards Committee to consider what changes / improvements might be made. Below is a summary of the key points made by the Isle of Anglesey County Council's Standards Committee. We hope you will take these into consideration in formulating your recommendations to Welsh Government:

1. Alternative arrangements:

The possibility of introducing a "light touch" regime for community councils with a precept / reserve / budget below a specified level, or some other objective measure.

Alternatively, the possibility of creating a "first sift" assessment sub-committee to determine whether there is sufficient

hanfon ymlaen at yr Ombwdsmon.

2. Cyflwyno cwynion:

Paragraff 6(1)(c) o'r Cod. Mae'r geiriad presennol yn creu disgwyliad y bydd Swyddogion Monitro yn gwneud cwynion i'r Ombwdsmon ar ran aelodau. Mae hyn yn creu gwrthdaro i'r Swyddog Monitro pe byddai angen cynghori'r Pwyllgor Safonau yn ddiweddarach. Dylai fod yn eglur bod yr Ombwdsmon yn disgwyl i dystion uniongyrchol wneud cwynion, fel sy'n briodol.

3. Dyletswydd Arweinyddion Grwpiau:

Sut fydd y ddyletswydd statudol newydd ar arweinyddion grwpiau mewn perthynas ag ymddygiad (fel y mae'n cael ei chynnwys yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021) yn cael ei hadlewyrchu yn y Cod? Ac, yn fwy penodol, beth fydd y disgwyliadau ar Bwyllgorau Safonau o ran goruchwyllo'r ddyletswydd hon a roddir ar arweinyddion grwpiau?

4. Cydraddoldeb:

Paragraff 4(a) o'r Cod. Efallai bod angen ystyried diweddarau'r diffiniad o Gydraddoldeb yng nghyd-destun y ddyletswydd gymdeithasol-economaidd newydd, sydd wrth gwrs yn effeithio ar aelodau wrth iddynt wneud penderfyniadau strategol yn eu hawdurdodau.

5. Hyfforddiant mandadol:

(a) Prif gynghorau:

A ddylai'r Cod ei hun gynnwys gofyniad fod aelodau yn cwblhau hyfforddiant gorfodol ar y Cod ac unrhyw elfennau penodol eraill? Mae'n amlwg fod awdurdodau lleol Cymru yn amrywio yn hyn o beth. Yma yng Nghyngor Sir Ynys Môn, mae'n rhaid i aelodau gwblhau hyfforddiant ar y Cod Ymddygiad o

merit for complaints to be forwarded to the Ombudsman.

2. Presenting complaints:

Paragraph 6(1)(c) of the Code. The current wording creates an expectation on Monitoring Officers that they will make complaints to the Ombudsman on behalf of members. This creates a conflict for the Monitoring Officer if there is a need to advise the Standards Committee at a later stage. There should be clarity that the Ombudsman requires first hand witnesses to make complaints, as appropriate.

3. Duty by Group Leaders:

How will the new statutory conduct duty on group leaders (as included in the Local Government and Elections (Wales) Act 2021) be reflected in the Code? More particularly, what will be the expectations on Standards Committees to oversee this duty by group leaders?

4. Equality:

Paragraph 4(a) of the Code. Perhaps there needs to be consideration given to updating the definition of Equality matters in light of the new socio-economic duty which of course impacts members when making strategic decisions in their authorities.

5. Mandatory training:

(a) Principal councils:

Should the Code itself include a requirement that members must complete mandatory training on the Code and any other specific elements? It is clear that local authorities in Wales differ in terms of this requirement. Here in Ynys Môn, Code of Conduct training is mandatory for members within the

fewn chwe mis iddynt gael eu hethol, a ni chaniateir i aelodau eistedd ar y Pwyllgor Cynllunio a Thrywyddedu oni bai eu bod wedi derbyn hyfforddiant penodol. Mae rhai awdurdodau'n gofyn am lai na hyn, ac mae eraill yn gofyn am fwy. A ddylai hyn fod yn gyson ym mhob awdurdod?

first six months of being elected, and members cannot sit on the Planning and Licensing Committee without having received specific training. Some authorities ask for less than this, and others require more. Should this be consistent in every authority?

(b) Cynghorau cymuned:

O ystyried y ddyletswydd statudol newydd ar bob cyngor cymuned i gyhoeddi cynllun hyfforddi blynyddol ar gyfer aelodau a chlercod (sydd wedi'i gynnwys yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021), a oes cyfle i gynnwys unrhyw elfennau gorfodol mewn perthynas â hyfforddiant ar y Cod, ac, os felly beth fyddai'r elfennau gorfodol hynny? Beth am hyfforddiant gorfodol ar gyfer clercod, sy'n mynd tu hwn i'r Cod ei hun ac sy'n delio â materion llywodraethu ehangach? Ein profiad ni yw bod anghydfod ynghylch materion llywodraethu yn aml yn arwain at broblemau yn y berthynas rhwng clercod a rhai aelodau etholedig. A oes angen ehangu'r ymgynghoriad newydd ar gymhwyster ar gyfer clercod?

(b) Community councils:

Given the new statutory duty on all community councils to publish an annual training plan for members and clerks (included in the Local Government and Elections (Wales) Act 2021), is it an opportunity to include any mandatory elements in relation to training on the Code, and, if so what would those mandatory elements be? What about mandatory training for clerks, which goes beyond the Code itself and deals with broader governance issues? It has been our experience that disputes about governance issues are frequently the trigger for relationship issues between clerks and some elected members. Should the new consultation on qualification for clerks be extended further?

6. Cyfryngau cymdeithasol:

Wrth ystyried yr achosion y mae'r Ombwdsmon wedi adrodd arnynt yn ddiweddar mae'n holl bwysig bod y Cod yn rhoi sylw i Gyfryngau Cymdeithasol, er ein bod yn gwerthfawrogi mai'r llwyfan sy'n wahanol yn hytrach na'r disgwyliadau o ran ymddygiad.

6. Social media:

Considering the cases recently reported by the Ombudsman, it is imperative that the Code addresses the issue of Social Media although we appreciate that it is the platform which is different, rather than the behavioural expectations.

7. Parch a bwlio:

Mae parch a bwlio yn ddau faes sylweddol o ran cwynion ac mae angen eglurder ynghylch pa faterion y dylai'r Ombwdsmon ystyried ymchwilio iddynt o dan y Cod Ymddygiad. Mae Calver, a phenderfyniadau dilynol, wedi codi mwy o gwestiynau nag y maent wedi eu hateb, yn arbennig mewn perthynas â'r

7. Respect and bullying:

Respect and bullying are two significant areas for complaints and clarity is required as to what matters should be considered for investigation by the Ombudsman under the Code of Conduct. Calver, and subsequent decisions, have raised more questions than they have answered, particularly

berthynas rhwng aelodau ac uwch swyddogion; ac yn arbennig Prif Weithredwyr yn derbyn cwynion cynyddol a gohebiaeth ormesol gan rai aelodau.

8. Datrysiad lleol:

(a) Prif gynghorau:

A ddylid cael protocol datrysiad lleol safonol ar gyfer prif gynghorau er mwyn sicrhau cysondeb a thegwch i bob aelod etholedig?

Yn arwain o hyn, a ddylai fod yn ofynnol i aelodau etholedig ymrwymo i gydweithredu â phrotocol datrysiad lleol (fyddai'n cael ei weithredu'n lleol a'i fabwysiadu'n genedlaethol) o dan y Cod Ymddygiad ei hun?

Yn ein barn ni fel Pwyllgor Safonau, nid yw'r broses datrysiad lleol wedi bod yn effeithiol oherwydd ei bod yn broses wirfoddol.

(b) Cynghorau cymuned:

O safbwynt datrysiad lleol mewn cynghorau cymuned, mae'n ymddangos nad yw pob cyngor wedi mabwysiadu model Un Llais Cymru; mae rhai wedi creu eu dogfen eu hunain ac nid oes gan eraill brotocol o gwbl. Unwaith eto, a ddylid datblygu protocol datrysiad lleol safonol ar gyfer y cynghorau cymuned?

O ran model Un Llais Cymru, rydym yn credu fod problemau efo'r model hwn oherwydd ei fod yn rhoi cyfrifoldeb ar y clerc a'r cadeirydd i weithredu'r datrysiad. O'n profiad ni fel Pwyllgor, yn amlach na pheidio, problem yn y berthynas rhwng y clerc a'r cadeirydd yw'r rheswm am weithredu'r protocol yn y lle cyntaf, ac o'r oherwydd nid yw Protocol Un Llais Cymru yn addas

with regard to the relationship between members and senior officers; and particularly Chief Executives receiving cumulative complaints and oppressive correspondence from certain members.

8. Local Resolution:

(a) Principal councils:

Should there be a standard local resolution protocol for principal councils in order to provide consistency and fairness to all elected members?

Following from this, should it be mandatory for elected members to undertake to co-operate with the local resolution protocol (locally applied and nationally adopted) under the Code of Conduct itself?

As a Standards Committee, it is our opinion that the local resolution protocol has proved ineffective because it is voluntary.

(b) Community councils:

In relation to local resolution at community councils, it seems that not all councils have adopted the One Voice Wales model; some have created their own document and others are without any protocol. Once again, should a standardised local resolution protocol be developed for community councils?

As far as the One Voice Wales model is concerned, we believe there are problems with this model as it focuses on the clerk and the chair as undertaking the resolution. However, from this committee's experiences, it is often difficulties in the relationship between the clerk and the chair that required local resolution in the first place; making the One Voice Wales Protocol unsuitable.

Beth yw rôl Pwyllgorau Safonau mewn datrysiad lleol ar lefel cynghorau cymuned, os oes rôl iddynt o gwbl? Mae unrhyw ddau aelod o'n Pwyllgor yn cynnal y broses datrysiad lleol, yn wirfoddol, gyda rhai cynghorau cymuned. Mae'r Pwyllgor wedi derbyn hyfforddiant datrysiad lleol gan y Ganolfan Craffu Cyhoeddus ac rydym ar fin derbyn yr hyfforddiant hwn unwaith eto.

A oes opsiynau eraill ar gyfer cyfryngwyr hyfforddedig e.e. Un Llais Cymru neu a ddylai hyn fod yn swyddogaeth i'r Pwyllgor Safonau ar gais yr Ombudsmon?

What if anything should be the role for Standards Committees in local resolution at community level? Any two members of our Committee undertake the local resolution process, on a voluntary basis, with some community councils. The Committee has received training on local resolution from the Centre for Public Scrutiny and we are about to undertake this training again.

Are there other options for trained mediators e.g. One Voice Wales or should this be a Standards Committee function at the request of the Ombudsman?

9. Clercod Cynghorau Cymuned:

(a) Rhwydwaith:

Mae ein Pwyllgor yn cynnal adolygiadau rheolaidd o lywodraethiant mewn sampl o gynghorau cymuned ac yn adrodd ar y canfyddiadau a'r argymhellion cyffredinol. Yn ystod y broses hon, nododd nifer o glercod cynghorau cymuned y byddent yn gwerthfawrogi rhwydwaith o glercod i gefnogi ei gilydd gan y gall y swydd fod yn un unig. Efallai y byddai adolygu'r Fframwaith Moesegol yn gyfle i sefydlu trefniant o'r fath.

(b) Pecyn cymorth:

Fel y gwyrddoch, mae bod yn glerc yn golygu llawer mwy na drafftio rhaglenni a chymryd cofnodion: maent yn swyddogion proffesiynol ac mae ganddynt gyfrifoldebau statudol. Byddai creu pecyn cymorth ar gyfer clercod (yn ychwanegol i'r syniad o greu rhwydwaith cymorth, fel y nodir ym mhwynt 9(a) uchod) yn cadarnhau'r gofynion ac yn cynnig cysondeb mewn safonau ymysg gwahanol gynghorau. Byddai hefyd yn ddefnyddiol os byddai unrhyw hyfforddiant a ddatblygir yn cyd-fynd

9. Community Council Clerks:

(a) Network:

Our Committee undertakes regular governance reviews at a sample of community councils, and reports generic findings and recommendations. During the course of this process, several community clerks noted that they would appreciate a network of clerks to support one another as the job can often be isolating. Reviewing the Ethical Framework might be an opportunity to set up such an arrangement.

(b) Toolbox:

As you know, being a clerk is much more than drafting agendas and taking minutes; they are professional officers with statutory responsibilities. Creating a toolbox for clerks (in addition to the idea of creating a support network, as noted in point 9(a) above) would confirm the requirements and offer consistency of standards between different councils. It would also be useful if any training developed would complement the contents of this toolbox.

efo cynnwys y pecyn cymorth hwn.

10. Swyddogion Monitro:

(a) Llawlyfr:

Mae angen diweddarau llawlyfr y Swyddogion Monitro.

(b) Hyfforddiant:

Ar hyn o bryd nid oes rhaglen hyfforddi genedlaethol yng Nghymru ar gyfer darpar Swyddogion Monitro. Nid yw'r hyfforddiant a ddarperir yn Lloegr yn briodol erbyn hyn oherwydd gwahaniaethau mewn deddfwriaeth. Credir ei bod yn bwysig sicrhau bod y cyngor a roddir i Bwyllgorau Safonau, aelodau etholedig, cynghorwyr cymuned ac ati yn gywir ac yn gyfredol a bod trefniadau priodol yn cael eu gwneud ar gyfer cynllunio olyniaeth. Mae hyn yn hanfodol er mwyn sicrhau bod y Fframwaith Moesegol yn gweithredu'n effeithiol.

Fel rhan o hyn, efallai y dylid ystyried cymhwyster ffurfiol ar gyfer cyfreithwyr llywodraethiant sy'n dymuno bod yn Swyddogion Monitro?

11. Pwerau Cosbi Panel Dyfarnu Cymru:

Mae'r adolygiad hwn yn gyfle i ailystyried pwerau cosbi Panel Dyfarnu Cymru, a Phwyllgorau Safonau, pan ganfyddir fod y Cod wedi cael ei dorri. Efallai y byddai ystod ehangach o gosbau wedi eu teilwra yn ddefnyddiol. Er enghraifft, efallai mai'r gosb yw gwahardd dros dro am gyfnod penodol o amser, ond ni fyddai hynny'n cael ei weithredu os yw'r aelod yn cyflwyno ymddiheuriad ysgrifenedig o fewn cyfnod penodol o amser; neu, bod yr aelod yn cwblhau hyfforddiant penodol o fewn cyfnod penodol o amser. Byddai hyn wedyn yn sicrhau cydbwysedd rhwng (A) "cosbi" achos o dorri'r Cod a (B) y ffaith nad oes gan etholwyr gynrychiolaeth tra bod eu

10. Monitoring Officers:

(a) Handbook:

The Monitoring Officer's handbook needs updating.

(b) Training:

There is currently no national programme of training in Wales for future Monitoring Officers. That provided in England is no longer appropriate owing to divergent legislation. It is felt that this is important to ensure the advice provided to Standards Committees, elected members, community councillors etc., is correct and current and that there is adequate succession planning. This is essential so as to ensure that the Ethical Framework operates effectively.

As part of this, perhaps consideration should be given to a formal qualification for governance solicitors wishing to be Monitoring Officers?

11. Adjudication Panel for Wales' Sanction Powers:

This review is an opportunity to review the sanction powers of the Adjudication Panel for Wales, and Standards Committee, when there is a finding of a breach of the Code. A wider range of tailored sanctions might be useful. For instance, perhaps the sanction is that of suspension for a specified period of time but this will not be implemented if the member provides a written apology within a specified time; or, that the member completes particular training within a specific time. This would then ensure a balance between (A) "punishing" a breach of the Code and (B) the fact that electors are without

haelod wedi cael ei wahardd dros dro.

representation when their member is suspended.

Gobeithir y bydd y llythyr hwn yn rhoi syniad i chi o'r materion sy'n bwysig i'r Pwyllgor Safonau yma ar Ynys Môn ac rydym yn edrych ymlaen at y broses ymgynghori a fydd yn dilyn eich adroddiad cychwynnol i Lywodraeth Cymru.

It is hoped that this letter will provide you with an indication of the matters that are important to the Standards Committee here in Ynys Môn and we look forward to the consultation process that will follow your initial report to Welsh Government.

Llawer o ddiolch

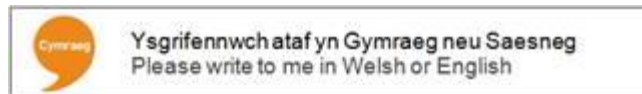
Many thanks

Yn gywir

Yours sincerely,

John R Jones

John R Jones
Cadeirydd – Pwyllgor Safonau Cyngor Sir Ynys Môn
Chair – The Isle of Anglesey's Standards Committee

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	CYNGOR SIR YNYS MÔN
Dyddiad:	30ain Medi, 2022
Pwnc:	Hunan Asesiad Corfforaethol 2022 Drafft
Deilydd Portffolio:	Cyng. Robin W Williams
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Carys Edwards, Pennaeth Proffesiwn AD & Thrawsnewid
Awdur yr Adroddiad: Ffôn: E-bost:	Gethin Morgan 01248 752111 gethinmorgan@ynysmon.llyw.cymru
Aelodau Lleol:	D/B

A –Argymhelliad/Argymhellion a rheswm/rhesymau

Fel rhan o ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 cydnabyddir y dyletswydd canlynol ar Gyngor Sir Ynys Môn –

..... i adolygu ei berfformiad yn barhaus

(1) Rhaid i brif gyngor adolygu'n barhaus i ba raddau—

- (a) y mae'n arfer ei swyddogaethau yn effeithiol,
- (b) y mae'n defnyddio ei adnoddau mewn modd darbodus, effeithlon ac effeithiol, ac
- (c) y mae ei drefniadau llywodraethu yn effeithiol o ran cyflawni'r materion a nodir ym mharagraffau (a) a (b)

ac, mewn cysylltiad â phob blwyddyn ariannol,

lunio adroddiad sy'n nodi ei gasgliadau ynglŷn ag i ba raddau y gwnaeth fodloni'r gofynion perfformiad (a, b & c uchod) yn ystod y flwyddyn ariannol honno.

I ddiwallu'r disgwyliad uchod, yr hyn sydd wrth law yw Hunan-Asesiad 2021/22 y Cyngor Sir. Mae'n tystiolaethu allbwn y fframwaith cynllunio corfforaethol a rheoli perfformiad y Cyngor Sir ac yn ddiweddglo proses sydd yn cyd-blethu amryw o wahanol agweddau at ei gilydd.

Ystyriwyd y drafft gan y Pwyllgor Gwaith mewn cyfarfod ar y 19eg o Orffennaf, 2022 ac wedyn gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ei gyfarfod ar y 26ain o Orffennaf.

Derbynwyd yr asesiad a'r gwelliant i'r rhaglen gysylltiedig gan y Pwyllgor Gwaith, tra bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi cynnig 3 ystyriaeth arfaethedig ar gyfer drafftiau i'r dyfodol.

- Ehangu at ddibenion eglurhad, y cynnydd mewn gronfeydd wrth gefn
- Cynnwys data mwy meintiol ar gyfer y dyfodol yn enwedig mewn perthynas â meysydd i'w gwella

A –Argymhelliad/Argymhellion a rheswm/rhesymau

- Cydnabod bod yr adroddiad wedi'i adolygu gan Archwilio Mewnol

Argymhellir felly bod y Cyngor Sir yn mabwysiadu'r ddogfen sydd ynghlwm fel drafft fyw ac yn gwahodd ystyriaeth bellach o'i chynnwys gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn ei gyfarfod ar 20fed Hydref, 2022.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a pham wnaethoch chi eu gwrthod a / neu ddewis yr opsiwn hwn?

Ni ystyriwyd opsiynau eraill gan fod y disgwyliad yma'n un o newidiadau creiddiol y ddeddfwriaeth newydd – Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

C – Pam mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Mae'r broses hwn i ennyn sylw a sylwadau'r Pwyllgor Gwaith ynghyd a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio cyn i ddrafft o'r Hunanasesiad gael ei ystyried a'i fabwysiadu gan y Cyngor Sir llawn ym mis Medi eleni.

Mae'n broses sydd yn unol â Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Ydi.

Penderfynodd y Cyngor Llawn ar y 25 o Ebrill:

- Rhaid i'r Cyngor llawn fabwysiadu drafft o'r Hunan asesiad.
- Rhaid i'r drafft hwnnw fynd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio o fewn 4 wythnos;
- Rhaid i'r drafft gydag unrhyw sylwadau gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio cael ei ystyried a fynd yn ôl wedyn gerbron y Cyngor llawn i'w fabwysiadu fel yr Hunan asesiad terfynol.

Mae hyn yn adlewyrchu'r gofynion cyfreithiol yn Neddf 2021.

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Rhagwelir bod y rhaglen waith cysylltiedig â'i wireddiad dan arweinyddiaeth a pherchnogaeth y Tîm Arweinyddiaeth (TA) o fewn amser yn unol â blwyddyn gyllidol y Cyngor Sir am 2022/23.

Dd – Aseu'r effaith bosib (os yn berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	Yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir drwy gydnabod meysydd cysylltiedig sydd angen sylw pellach fel corfforaeth.
2	A yw hwn yn benderfyniad a ragwelir a fydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod i'r dyfodol? Os felly, sut?	Yn rhannol – ydi, parthed y gwelliannau disgwylidig sydd ei angen mewn perfformiad rhai meysydd a.y.y.b.
3	A ydym wedi bod yn cydweithio gyda sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod gyda phwy.	Mae rhan penodol o'r hunanasesiad yn cydnabod yr holl waith cydweithio sydd yn digwydd ar draws ystod y gwasanaethau.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae'u rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen? Esboniwch sut.	<p>Mae dinasyddion Ynys Môn drwy'r pwyllgorau sgrwtini corfforaethol yn cael cyfle chwarterol i fynegi barn a herio'r gorfforaeth ar ei berfformiad. Mae'r cynnwys hefyd yn datgan sut bod y gwasanaethau gwahanol yn cynnwys dinasyddion yn ei penderfyniadau.</p> <p>Ymgynghorwyd hefyd ar gynnwys y drafft HA gyda'r Undebau Llafur dros yr haf - derbyniwyd ymateb gan GMB fel a ganlyn -</p> <p>"Mae'r ddogfen yn edrych i fod yn ddarn cynhwysfawr a manwl o wybodaeth ac mae'n rhoi trosolwg o ystyriaethau'r awdurdod lleol"</p> <p>Roedd nodyn o rybudd hefyd "ar y rhagdybiaeth efallai nad oedd yr hunan asesiad wedi cymryd golwg feirniadol fanwl ar unrhyw feysydd sy'n wan."</p> <p>Nodwyd nad yw hyn yn "dweud nad yw'n farn gywir", ond y byddai angen i'r</p>

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yn berthnasol):		
		unigolyn fod yn gyfarwydd â'r wybodaeth y mae'r awdurdod wedi'i defnyddio'n fanwl er mwyn gallu gwneud sylwadau llawn. "Ar y cyfan" fe'i nodwyd fel "darn o waith positif".
5	Nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar y grwpiau a ddiogelir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Ni rhagwelir bod y rhaglen waith yn cael effaith ar y grwpiau a ddiogelir dan ddeddf cydraddoldeb 2010.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad yn ei chael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	D/B
7	Nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar gyfleoedd pobl i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar drin y Gymraeg ddim llai ffafriol na'r iaith Saesneg.	D/B

E – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth ddywedon nhw?
1	Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arwain (UDA) (gorfodol)	Mae sylwadau'r PW / TA wedi'i cynnwys yn yr adroddiad cyfredol.
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	Mae sylwadau'r Swyddog 151 fel aelod cyflawn o'r TA wedi cynnwys yn ogystal.
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Mae sylwadau'r Swyddog Monitro yn cael eu cyfarch ym mhwynt Ch. uchod.
4	Adnoddau Dynol (AD)	Sylwadau wedi cynnwys yn yr adroddiad
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	
9	Aelodau Lleol	Dim yn berthnasol

F - Atodiadau:

Hunan-Asesiad Drafft Cyngor Sir Ynys Môn - 2022

Ff – Papurau cefndirol (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad i gael unrhyw wybodaeth bellach):

Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Hunanasesiad - 2022

Hunanasesiad cyntaf y Cyngor Sir, fel y disgwylir o dan Ddeddf
Llywodraeth Leol ac Etholiadau 2021

DRAFT

Paratowyd gan – Y Gwasanaeth Trawsnewid

Dyddiad cyhoeddi: Mehefin 2022

Hunanasesiad y Cyngor o ganlyniad i –

Adolygiadau Perfformiad Gwasanaeth (APG/SPR's) / Adroddiadau Perfformiad / Datganiad Llywodraethu Blynyddol (DLIB/AGS) / Adolygiadau Allanol / Arolwg Staff / Ymgysylltu â Rhanddeiliaid

Categori Hunanasesiad	Perfformiad	Rhesymeg
Rheoli Perfformiad	Da	<p>Perfformiad da yn erbyn dangosyddion allweddol</p> <p>Darpariaeth gwasanaeth i gwsmeriaid wedi'i haddasu a'i moderneiddio</p> <p>Strwythurau llywodraethu priodol ar waith sy'n galluogi penderfyniadau amserol</p>
Defnyddio Adnoddau	Da	<p>Lefelau uwch o gronfeydd wrth gefn</p> <p>Y mwyafrif o'r staff yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi ac yn falch of fod yn gweithio i'r Cyngor</p> <p>Strwythurau cydweithredol rhagorol ar waith</p>
Rheoli Risg	Da	<p>Adroddiadau Archwilio Allanol Cadarnhaol</p> <p>Wedi ymgymryd ag adolygiad trylwyr o'r gofrestr risg strategol</p> <p>Ymagwedd gadarnhaol y Cyngor tuag at ddiogelu corfforaethol</p>

Mae'r adroddiad hwn yn un sy'n adlewyrchu hunanasesiad cyntaf Cyngor Sir Ynys Môn fel y disgwylir o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021. Mae'n adlewyrchu allbwn y fframwaith cynllunio a rheoli perfformiad corfforaethol ac yn darparu sail dystiolaethol o ran y modd y mae'r Cyngor wedi perfformio. Defnyddir yr adnoddau sydd ar gael iddo wrth reoli a lliniaru risgiau cysylltiedig yn ystod cyfnod heriol ac ansicr i lywodraeth leol o ran ei hymateb i'r pandemig Covid.

Bwriad y fframwaith perfformiad a llywodraethu cenedlaethol newydd yw cefnogi newid diwylliannol a sefydliadol o fewn llywodraeth leol. Y nod yw adeiladu ar gryfderau presennol a chreu sector mwy arloesol, agored, gonest, tryloyw ac uchelgeisiol, sy'n herio ei hun, a lle mae cynghorau ar y cyd yn mynd ati i wella canlyniadau a safonau mewn perthynas â'r gwasanaethau a ddarperir ganddynt ledled Cymru. Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn cydnabod ac yn cadw at ddisgwyliadau o'r fath.

Mae Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 yn ei gwneud yn ofynnol i bob cyngor adolygu'n barhaus i ba raddau y mae'n bodloni'r 'gofynion perfformiad', hynny yw, i ba raddau:

- y mae'n arfer ei swyddogaethau yn effeithiol;
- y mae'n defnyddio ei adnoddau yn ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol;
- y mae ei lywodraethiant yn effeithiol er mwyn cyflawni'r uchod.

Mae'r Adolygiadau o Berfformiad Gwasanaethau yn darparu un o elfennau craidd y Fframwaith Cynllunio a Rheoli Perfformiad Corfforaethol (CPPMF), ac mae eu swyddogaeth a'u pwrpas yn elfen hanfodol o drefniadau llywodraethu corfforaethol cryf.

Mae hunanwerthuso'n rhan annatod o unrhyw broses sydd ar waith i wella sefydliad, a'i brif bwrpas yw gweithredu fel modd o hunansicrhau. Fodd bynnag, cydnabyddir o fewn Cyngor Sir Ynys Môn, trwy hunanwerthuso mewn modd effeithiol, gall hefyd roi sicrwydd i gynulleidfaeodd allanol, gan gynnwys partneriaid, rheoleiddwyr ac, yn wir, preswylwyr.

Gofynnwyd i bob Gwasanaeth (y mae gan Gyngor Sir Ynys Môn naw ohonynt) gwblhau hunanasesiad - gan sgorio eu perfformiad yn ôl meysydd a nodwyd yr ystyriwyd eu bod yn bwysig o ran mesur perfformiad cyffredinol gwasanaethau. Gofynnwyd iddynt werthuso eu perfformiad yn erbyn y pedwar maen prawf isod:

1. **Rhagorol** – Llawer o gryfderau, gan gynnwys enghreifftiau arwyddocaol o arferion rhagorol yn y sector
2. **Da** – Llawer o gryfderau a dim meysydd pwysig y mae angen eu gwella'n sylweddol
3. **Digonol** – Cryfderau yn gorbwysu'r meysydd i'w gwella
4. **Anfoddhaol** – Meysydd pwysig i'w gwella yn gorbwysu'r cryfderau

I ategu'r gwerthusiad o berfformiad, gofynnwyd hefyd i bob un o'r Gwasanaethau amlygu eu barn o ran sefyllfa'r gwasanaeth yn nhermau'r rhagolygon y bydd yn gwella yn y dyfodol. Gwnaed hyn trwy ddefnyddio'r meini prawf isod, a gellir cael mynediad iddynt yn Atodiad 'A'A':

- A. Rhagorol – Tebygol iawn. Mae gan y gwasanaeth hanes rhagorol o ran ei allu i wella, ac mae ganddo'r capasiti i gefnogi gwasanaethau eraill i wneud yn well
- B. Da – Gwasanaeth effeithiol sydd eisoes yn gwneud yn dda, ac mae'n gwybod pa feysydd y mae angen eu gwella. Trwy ganfod y gefnogaeth iawn a rhoi camau gweithredu ar waith, mae gan y gwasanaeth y potensial i wneud yn well fyth

- C. Digonol – Mae angen gwella'r gwasanaeth, ac mae angen ei helpu i ganfod y camau i wella, neu i wneud newidiadau'n gyflymach trwy drafodaethau â'r Uwch Dim Arweinyddiaeth
- D. Anfodhaol – Mae angen gwella'r gwasanaeth yn sylweddol, ac mae angen iddo dderbyn cymorth ar unwaith

Gyda'i gilydd, mae'r gwerthusiad o berfformiad, yn ogystal â gwireddu'r rhagolygon y bydd gwasanaethau'n gwella yn y dyfodol, a gyflwynir i aelodau etholedig ac a fydd yn destun craffu ganddynt, yn darparu darlun cyfredol a chywir o sefyllfa'r gwahanol wasanaethau o'u safbwynt hwy, ac mae'n darparu rhan o'r dystiolaeth ar gyfer yr Hunanasesiad corfforaethol hwn.

Trwy gydol y naw mlynedd diwethaf, bu'r Cyngor yn gwella ac yn aeddfedu'r modd y mae'n esblygu'r fframwaith rheoli perfformiad.

Mae'r hunanwerthusiad hwn yn crynhoi casgliad y gwaith hwnnw ar gyfer 2021/22, ac yn gwerthuso perfformiad cyffredinol y Cyngor, a sgoriwyd gan ddefnyddio'r un dulliau â'r rheiny a amlinellwyd yn flaenorol.

DRAFT

A. Rheoli Perfformiad

Cyflwyniad

Er mwyn cael darlun trylwyr, teg a chyflawn o ansawdd rheoli perfformiad o fewn y Cyngor, bydd yr adran hon o'r hunanasesiad yn dwyn ynghyd gwybodaeth am Adroddiadau Perfformiad, Gwasanaethau i Gwsmeriaid, a Llywodraethu a Chydymffurfiaeth. Trwy ddod â'r rhain ynghyd, gellir dangos ein perfformiad fel sefydliad, ynghyd â'n diwylliant a'r modd yr ydym yn rheoli newid, fel tystiolaeth i gefnogi'r casgliad cyffredinol.

Caiff tystiolaeth o'r adroddiadau a'r gweithgareddau a ganlyn a gyflawnwyd trwy gydol y flwyddyn eu defnyddio hefyd fel dogfennau ategol:

- [Yr Adroddiad Perfformiad Blynyddol](#)
- [Yr Adroddiad Llywodraethu Blynyddol](#)
- Adolygiadau o Wasanaethau
- [Adroddiad Blynyddol Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Cymdeithasol](#)
- [Y Cod Llywodraethu Lleol](#)
- [Adroddiadau chwarterol ar y Cerdyn Sgorio](#)

ac maent yn dangos y perfformiad yn erbyn dangosyddion, yn ogystal ag yn darparu tystiolaeth o'r camau gweithredu a gwblhawyd yn ystod y cyfnod.

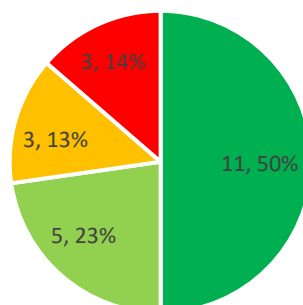
Adrodd ar Berfformiad

Trosolwg

O edrych ar y modd y mae'r Cyngor yn adrodd ar berfformiad, ceir tystiolaeth bod y graddiad cyffredinol yn 'dda'. Mae'n galonogol cael nodi y cafodd pob Gwasanaeth ond un eu graddio'n dda neu'n well fel rhan o'u hunanasesiad eu hunain o'u gwasanaeth. Yr unig wasanaeth a raddiwyd yn ddigonol oedd y Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, yn bennaf oherwydd y lefelau perfformiad o fewn y swyddogaeth Cynllunio. Nodir hefyd y cafodd dau wasanaeth, sef Tai a Thrawsnewid, eu graddio'n Rhagorol fel rhan o'r Adolygiadau Gwasanaeth, o ganlyniad i'r gefnogaeth a roddwyd ganddynt mewn ymateb i'r heriau'r pandemig.

O ran y dangosyddion yng nghyswllt y Cerdyn Sgorio Corfforaethol, roedd eu perfformiad, o ganlyniad i'w meincnodi yn erbyn awdurdodau eraill yng Nghymru yn 2018/19 (y canlyniadau a gyhoeddwyd ddiwethaf) yn dda, a oedd yn golygu bod Cyngor Sir Ynys Môn wedi'i raddio'n ail yn gyffredinol ar gyfer y flwyddyn benodol honno. O ran perfformiad y Cyngor yn 2018/19, nodwyd y canlyniadau fel a ganlyn -

Dangosyddion MAC 2018/19

■ Chwarterel Uchaf ■ Canolrif Uchaf ■ Canolrif Isaf ■ Chwarterel Isaf

Oherwydd y pandemig Covid-19, fe gafodd y broses o gasglu dangosyddion mesurau atebolrwydd cyhoeddus (MAC) ar gyfer 2019/20 ei chanslo, a dim ond nifer fechan oedd wedi'u coladu yn ystod 20/21. O ganlyniad i hyn, mae'r Cyngor yn cydnabod perfformiad 2018/19, ac yn defnyddio hwn fel llinell sylfaen ar gyfer dod i gasgliad ynghylch perfformiad presennol.

Roedd targedau perfformiad y Cyngor ar gyfer 2021/22 yn seiliedig ar berfformiad y flwyddyn flaenorol, ynghyd ag effaith y pandemig Covid-19.

Ar ddiwedd Ch3 (Rhagfyr 2021), roedd y mwyafrif (82%) o ddangosyddion perfformiad adroddiad monitro perfformiad chwarterol y cerdyn sgorio yn uwch na'r targed, neu o fewn lefel oddefiant o 5% o'u targedau.

Fodd bynnag, nodir na chafodd unrhyw ddangosyddion eu cytuno ar lefel genedlaethol o ran y modd y mae ysgolion yn perfformio, ac mae hyn yn parhau i fod yn her o safbwynt ceisio darparu tystiolaeth o berfformiad addysgol ar lefel gorfforaethol. Wedi dweud hynny, ni chafodd unrhyw ysgolion eu harolygu gan Estyn yn ystod y cyfnod hwn.

Mae'n galonogol cael gweld y dystiolaeth hon, ac mae'r **Adroddiad Perfformiad Blynyddol** ar gyfer 2020/21 (a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2021) hefyd yn dangos y gwaith a gyflawnwyd trwy gydol y flwyddyn. Mae'n datgan **“Ar ddiwedd blwyddyn heriol i bawb, mae'n galonogol cael nodi, o ran gweddill y dangosyddion a adroddwyd ar ddiwedd y flwyddyn (33 o ddangosyddion), roedd y mwyafrif (70%) ohonynt wedi perfformio'n uwch na'r targed neu o fewn lefel oddefiant o 5% o'u targedau.”**

Roedd rhai o'r prif bethau a gyflawnwyd yn cynnwys –

Adeiladwyd **10** uned fusnes newydd yn Stad Ddiwydiannol Penrhos yn ystod y flwyddyn, a chanddynt denantiaid lleol

Diogelwyd **£110,000** gan yr Awdurdod Datgomisiynu Niwclear i gyflenwi blwyddyn gyntaf Cynllun Adfywio Economaidd Gogledd Ynys Môn

Cafodd **11 o fusnesau** gyllid o Gronfa Grantiau Gogledd Ynys Môn sydd wedi helpu i:

- greu neu ddiogelu **39** o swyddi lleol,
- creu **30** o gyfleoedd hyfforddi, a
- chreu **96** o gyfleoedd gwirfoddoli

Sefydlwyd menter gydweithredol â **Grŵp Llandrillo-Menai** i ddatblygu **Fframwaith Brentisiaethau** ar gyfer Gogledd Ynys Môn i helpu i ddarparu **cyfleoedd ar gyfer prentisiaethau at y dyfodol** yn yr ardal

Daeth Pwyllgor Gwaith Cyngor Sir Ynys Môn i gytundeb ynghylch **dyfodol y ddarpariaeth o ran ysgolion cynradd yn ardal Llangefni**

Yn ystod y rhan gyntaf o'r flwyddyn, roedd ysgolion yn gweithredu o dan amodau argyfwng oherwydd y pandemig coronafeirws.

Roeddynt yn darparu **canolfannau gofal i blant bregus ac i blant weithwyr allweddol**, ac yn darparu gwersi a gweithgareddau digidol i'w cyflawni adref ar gyfer pob myfyriwr

Yn ystod blwyddyn o newid mawr, daeth **ein cymunedau** ynghyd gyda channoedd o gymdogion, aelodau teulu a ffrindiau'n rhoi cymorth i bobl y mae angen cymorth arnynt fwyaf. Mae'r cysylltiad cryf hwn dros y flwyddyn wedi helpu'r **Cyngor** a'n partneriaid, **Menter Môn** a

Medrwn Môn, i adeiladu ar y sylfaen o **wirfoddolwyr** a sefydlwyd o fewn ein cymunedau ers dechrau'r pandemig

Er mwyn **mynd i'r afael â thlodi bwyd** a bwyd sy'n mynd i safleoedd tirlenwi, fe aeth y Cyngor ati, ar y cyd â phartneriaid lleol, i gyflwyno cynllun **Bwyd Da Môn / Môn Good Food**

Roedd nifer yr aelwydydd a leolwyd mewn **llety brys** yn ystod 2020-21 yn amrywio o rhwng **27 i 63 o unigolion a theuluoedd** bob nos. Dyma'r nifer **uchaf** a mwyaf cyson o aelwydydd y mae'r Gwasanaeth wedi darparu ar eu cyfer. Mewn cymhariaeth, lleolwyd rhwng 3 a 26 o aelwydydd mewn llety brys bob nos yn ystod 2019-20.

Fe gafodd y contract prydau ysgol ei ail-dendro. Bydd **disgyblion oedran cynradd** ledled yr ynys yn derbyn **prydau am bris gostyngedig** ac felly byddant yn eu gwneud yn fwy fforddiadwy i deuluoedd ar yr ynys mewn cyfnod o gostau byw cynyddol

Mae'r newid i dechnoleg ddigidol yn parhau i gyflymu o fewn ysgolion lle defnyddiwyd **grantiau gan Lywodraeth Cymru** i alluogi ysgolion i dderbyn rhagor o gyfrifiaduron **Chromebook**

Defnyddiwyd cyllid o gronfa **ICF Llywodraeth Cymru** i brynu **eiddo yng nghanol y dref yn Llangefni**, i gefnogi **Mencap Môn** a darparu Hyb ar eu cyfer yng nghanol Ynys Môn

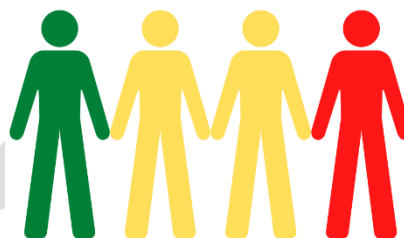
I weld rhagor o wybodaeth o'r adroddiad hwn, ac i weld adroddiadau cysylltiedig eraill, ewch i www.ynysmon.llyw.cymru/cynllunycyngor

Yn dilyn Arolwg Sicrwydd gan Arolygiaeth Gofal Cymru ym Mehefin 2021, cadarnhawyd ganddynt fod ein Gwasanaethau Plant a Theuluoedd a'n Gwasanaethau Oedolion yn parhau i gyflawni eu dyletswyddau statudol. Roedd y Gwasanaethau Oedolion a'r Gwasanaeth Plant a Theuluoedd yn dal i allu perfformio a chyflawni'r mwyafrif o'u targedau, mewn cyfnod o bwysau a heriau parhaus o ganlyniad i effeithiau'r pandemig.

Mae'r cyfuniad o dystiolaeth yn nodi'n glir bod perfformiad y Cyngor yn gyffredinol yn **DDA** a ddiffinnir fel "**Llawer o gryfderau a dim meysydd pwysig y mae angen eu gwella'n sylweddol**".

Tra bu'r perfformiad yn galonogol, mae'n bwysig nodi ein bod ar daith barhaus tuag at wella ein gwasanaethau, a byddwn bob amser yn canfod meysydd sydd angen eu gwella a'u moderneiddio.

Un agwedd y bydd angen i ni ganolbwyntio arni yw sicrhau bod staff yn ymwybodol o berfformiad y Cyngor, gan fod arolwg staff 2022 yn cydnabod mai dim ond **1 o bob 4 aelod staff sy'n gwbl ymwybodol** o berfformiad y Cyngor, gyda **2 o bob 4 yn ymwybodol i ryw raddau**.

Meysydd i'w Gwella

Yn ystod 2022/23, y **gwelliannau allweddol a dargedir** yw:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Parhau i fonitro a gwella'r dangosyddion a effeithiwyd gan y pandemig coronafeirws i sicrhau y caiff unrhyw risgiau cysylltiedig eu rheoli'n briodol	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Gwella'r dangosydd o ran canran y gwastraff a gaiff ei aildddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio, a chyflawni targedau Llywodraeth Cymru cyn gynted â phosibl	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Gwella perfformiad o fewn y gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, gyda sylw arbennig i ddangosyddion o fewn y swyddogaeth Cynllunio	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Defnyddio meddalwedd i ddod yn fwy ymwybodol o ddata ac yn fwy gwybodus i wneud penderfyniadau hyd yn oed mwy effeithiol yn seiliedig ar dystiolaeth	Y Bwrdd Rhaglen
Datblygu modd i gyfathrebu perfformiad y Cyngor i gynulleidfa ehangach o ran staff	Y Tîm Arweinyddiaeth

Gwasanaethau i Gwsmeriaid

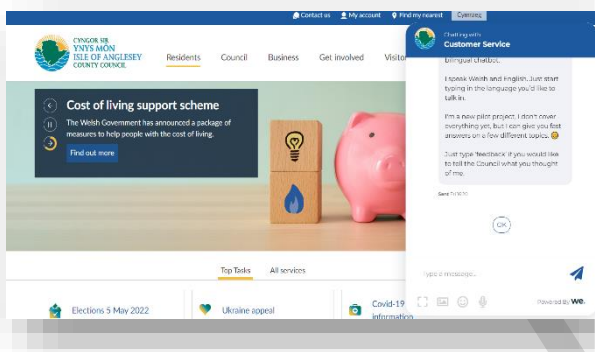
Trosolwg

Roedd y mwyafrif o'r gwasanaethau'n graddio eu perfformiad yn Dda.

Yr unig Wasanaeth oedd wedi cael ei raddio'n **Rhagorol** oedd y gwasanaeth **Dysgu** oherwydd y gwaith o fewn ysgolion trwy gydol blwyddyn arall o ansicrwydd o ganlyniad i'r pandemig. Roedd ethos 'un tîm' rhwng ysgolion a'r Gwasanaeth Dysgu'n sicrhau meddylfryd 'Tîm Ynys Môn' trwy'r cyfnod cyfan. Cyflwynodd yr ysgolion swigod ysgol a dysgu cyfunol, a ddilynwyd gan fenthyca cyfrifiaduron Chromebook i deuluoedd nad oedd yn gallu fforddio prynu gliniaduron i'w plant.

Bu **strategaeth ddigidol** y Cyngor a'i alluogrwydd digidol yn hanfodol o ran cynnal parhad busnes yn ystod cyfnod dwy flynedd y pandemig (yn ogystal â dewrder ac ymroddiad staff rheng flaen).

Mae rhai o'r newidiadau a'r **gwelliannau digidol** a wnaed yn cynnwys:

- Gallu archebu ymweliad â'r canolfannau ailgylchu trwy'r wefan, mae'r trefniant hwn yn parhau yng Nghanolfan Gwalchmai hyd heddiw
- O ran prynu'r gwasanaeth gwastraff gardd gwyrdd trwy'r wefan, gwelwyd tua 70% o'r ceisiadau'n manteisio ar fynediad i'r gwasanaeth yn ddigidol
- Ceir tystiolaeth y gwneir y mwyafrif o'r ceisiadau a'r ail-geisiadau ar gyfer bathodynau glas trwy ein darpariaeth ddigidol
- Gellir cyflwyno, gweld ac olrhain ceisiadau cynllunio trwy'r porth cynllunio digidol
- Erbyn hyn, gellir gwneud cais am drwydded tacsï trwy'r wefan
- Gellir hysbysu'r Cyngor ynghylch problemau o ran tipio anghyfreithlon / goleuadau stryd trwy'r wefan hefyd
- Mae'r Gwasanaeth Tai wedi mabwysiadu dull electronig gwell ar gyfer gwneud ceisiadau yng nghyswllt tai, hawliau lles a digartrefedd

Mae pob dangosydd o dan yr is-bennawd 'newid cyfrwng digidol' o fewn y Cerdyn Sgorio Corfforaethol wedi gweld perfformiad gwell na chanlyniadau blaenorol, ac wedi cynyddu o flwyddyn i flwyddyn, sydd felly'n caniatáu i ragor o ddinasyddion gael mynediad i wasanaethau ar adeg ac mewn lle sy'n gyfleus iddynt hwy.

Tra gellir ystyried bod y datblygiadau hyn yn rhai cadarnhaol, daw risgiau yn eu sgil hefyd. Trwy ei gofrestr risg strategol, mae'r Cyngor yn cydnabod y risgiau hyn o safbwynt mynediad, llywodraethu a chymorth, ac yn gweithio i'w lliniaru lle bo hynny'n bosibl, er mwyn sicrhau cydraddoldeb o ran mynediad.

Rhestrir isod rhai o'r gweithgareddau eraill yng nghyswllt gwasanaethau i gwsmeriaid (**nad ydynt yn rhai digidol**) yr ymgwymerwyd â hwy gan y Gwasanaethau ers dechrau'r pandemig, ac y cafwyd tystiolaeth ohonynt o fewn yr adolygiadau o'r gwasanaethau yn 2021:

- Roedd pob gwasanaeth yn cadw at y [Siarter Gofal Cwsmeriaid](#) er gwaethaf y pandemig;

- Gwnaed dros 2,600 o alwadau lles i denantiaid y Cyngor i sicrhau eu lles ac i'w hysbysu ynghylch gwasanaethau ymateb cymunedol yn ystod y pandemig;
- Roedd y **Gwasanaethau Tai** hefyd yn gydran hanfodol yn y gwaith o sefydlu prosiect Neges, a oedd yn danfon eitemau hanfodol i'r gymuned yn ystod y panedmig, a oedd yn cynnwys bwyd;
- Bu'r **Gwasanaeth Adnoddau** yn gyfrifol am nifer o weithgareddau ychwanegol yng nghyswllt Covid-19, fel prosesu ceisiadau grant ar gyfer busnesau ledled yr ynys;
- Gwelodd y **Gwasanaeth Dysgu** sawl newid o ran y modd y darparwyd addysg i fyfyrwyr yn ystod y pandemig. Roedd newid i ddysgu ar-lein yn golygu y bu rhaid i athrawon a myfyrwyr fel ei gilydd ddysgu'n gyflym i addasu i drefn newydd. Fe drawsnewidiwyd ysgolion yn Hybiau Gofal i blant gweithwyr allweddol a myfyrwyr a oedd yn agored i niwed. Rhoddodd pob ysgol arweiniad newydd ar waith o ran diogelwch.
- Gwelodd y **Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd** gynnydd sylweddol o ran gwaith yr Uned Gwarchod y Cyhoedd o safbwynt sicrhau bod busnesau'n cadw at Ddeddf Coronafeirws (Cymru). Ar yr adegau nad ydynt yn gwneud hynny, rhoir hysbysiadau gorfodi ar waith i gadw preswylwyr yn ddiogel.
- Mae Canolfannau Hamdden wedi rhoi gweithdrefnau newydd ar waith i sicrhau y caiff cwsmeriaid a staff eu cadw mor ddiogel â phosib wrth ddefnyddio'r gwasanaeth. Ar yr adegau y bu'r canolfannau ar gau, fe gafodd y staff eu hadleoli i weithio gyda'r tîm Profi, Orlhain a Diogelu (TTP) ynghyd â helpu i ddanfoni parseli bwyd a PPE.
- Adeolwyd staff Môn Actif i ysgolion i gynorthwyo pan nad oedd athrawon cyflenwi ar gael i agor ystafelloedd dosbarth, a oedd yn sicrhau parhad y profiadau dysgu ar gyfer plant a phobl ifanc.
- Roedd y Canolfannau Hamdden hefyd wedi agor eu drysau i weithgareddau eraill fel y Gwasanaethau Mamolaeth ac ar gyfer profi'r gymuned ar lefel dorfol yn ardal Ynys Gybi.
- Gwelodd y Gwasanaethau i Oedolion un o'r effeithiau mwyaf ar eu gwasanaethau yn ystod cyfnod y pandemig, pan fu rhaid gwahardd unrhyw ymweliadau â Chartrefi Gofal. Roedd hyn yn golygu mai'r staff oedd yr unig wynebau cyfarwydd y bu modd i breswylwyr cartrefi gofal eu gweld am gyfnod hir.
- Gwelodd y **Gwasanaethau Plant a Theuluoedd** roi 'ap' ar waith o'r enw 'Newid', sy'n ceisio gwella'r modd yr oedd plant yn dangos eu hemosiynau yn ystod y pandemig.

Dengys yr enghreifftiau hyn bod y Cyngor wedi addasu a moderneiddio ei ddarpariaeth a'i ddulliau gweithio i gyflawni gofynion cwsmeriaid a gwella ei wasanaethau i gwsmeriaid yn ystod y 12 mis diwethaf.

Yn ogystal, roedd yr arolwg staff diweddaraf (2022) yn nodi –

Roedd **88% o'r staff** yn teimlo bod profiadau cadarnhaol i gwsmeriaid yn bwysig i'r Cyngor

Roedd **78%** yn teimlo bod y Cyngor yn gwrando ar ei breswylwyr

Hefyd roedd **82%** yn teimlo bod syniadau gan staff o ran gwella profiadau cwsmeriaid yn cael eu hannog a'u gwerthfawrogi

Felly, ar y cyfan, o ystyried y dystiolaeth a'r drafodaeth a ddangoswyd trwy'r Adolygiadau Gwasanaeth a'r enghreifftiau a ddarparwyd uchod, mae'r perfformiad o ran Gwasanaethau i Gwsmeriaid yn **DDA**.

Meysydd i'w Gwella

Yn ystod 2022/23, y **gwelliannau allweddol a dargedir** yw:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Rhoi mwy o gyfleoedd i breswylwyr a rhanddeiliaid i sicrhau y clywir eu llais trwy fabwysiadu strategaeth cyfranogiad y cyhoedd sydd wedi'i hadolygu a'i hailwampio ar gyfer y cyfnod ar ôl y pandemig	Y Pwyllgor Gwaith
Cael adborth ar brofiadau cwsmeriaid o ran y System Ffôn Gorfforaethol a'r switsfwrdd i lywio gwelliannau at y dyfodol	Tîm Arweinyddiaeth
Parhad pellach y newid o ran y sianel ddigidol trwy lansio 'Sgwrsfot' dwyieithog 'Mona' i hwyluso chwiliadau digidol a wneir gan gwsmeriaid ynghyd â phrofiadau ar-lein	Tîm Arweinyddiaeth
Moderneiddio ein dulliau gweithio, o wasanaethau i gwsmeriaid i brofiad mwy cyflawn i gwsmeriaid	Tîm Arweinyddiaeth

Llywodraethu a Chydymffurfiaeth

Trosolwg

Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn elfen allweddol o fframwaith llywodraethiant y Cyngor. Ei swyddogaeth yw darparu adnodd annibynnol, ar lefel uchel, i gefnogi llywodraethiant da, ynghyd â rheolaeth gadarn o ran cyllid cyhoeddus, ac i ddarparu sicrwydd annibynnol i'r rheiny sy'n gyfrifol am lywodraethu' o ran digonolrwydd y fframwaith rheoli risg, yr amgylchedd rheolaeth fewnol, ynghyd ag uniondeb y prosesau adrodd a llywodraethiant ariannol. Mae'r adroddiad cyhoeddus blynyddol yn dangos y modd y mae'r pwyllgor wedi cyflawni ei gyfrifoldebau.

Cefnogir y datganiad hwn hefyd gan ganfyddiadau'r adolygiadau o wasanaethau, a oedd yn darparu tystiolaeth bod Gwasanaethau'n perfformio'n dda, gyda phob un ond un wedi'u graddio'n Dda o fewn yr Adolygiadau Gwasanaeth. Mae gan bob gwasanaeth **strwythurau rheoli / llywodraethiant da** ac maent yn cynnal **cyfarfodydd portffolio rheolaidd**.

Yn ôl **Adroddiad Blynyddol** diweddaraf yr **Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth (UBRG/SIRO)** a drafodwyd yn y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 21^{ain} Medi 2021, "*mae trefniadau llywodraethu diogelu data y Cyngor wedi cyrraedd lefel ddigonol o aeddfedrwydd, ac wedi gwreiddio yn ddigonol yn niwylliant y Cyngor i'w alluogi i nodi newidiadau a gwelliannau angenrheidiol mewn ffordd organig a heb ymyrraeth gan reoleiddwyr allanol i sbarduno newid. Mae gan y Cyngor fecanweithiau a phrosesau ar waith i sicrhau fod gwybodaeth allweddol am gydymffurfio â gofynion llywodraethu gwybodaeth yn cael ei chofnodi a'i dadansoddi fel bod modd sicrhau ymateb prydlon, newid gweithredol a datblygiad wedi'i dargedu.*"

Mae'r farn hon yn cyd-fynd â'r hunanasesiadau a luniwyd gan y Gwasanaethau.

Mae cydymffurfiaeth â pholisïau corfforaethol yn dal i fod yn dda, gyda'r defnydd o'r **Porth Polisi** yn helpu i sbarduno cydymffurfiaeth, a rhoddir diweddariadau rheolaidd i'r Prif Weithredwr a Phenathiaid Gwasanaethau.

Mae'r system '4Policy' yn darparu'r sicrwydd bod polisïau'n cael eu darllen a'u deall, sy'n lleihau'r risg o ran staff yn peidio â chydymffurfio â pholisïau corfforaethol.

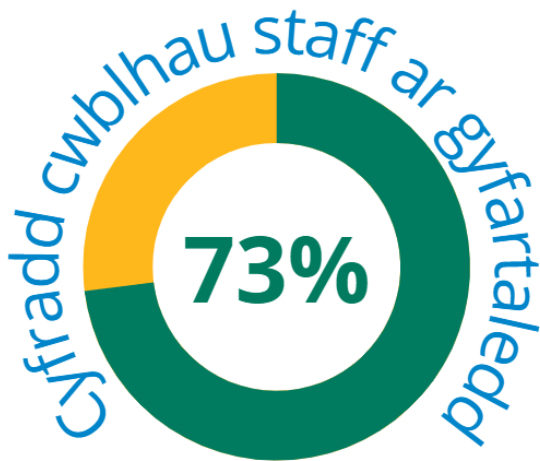
Y gyfradd gwblhau gyfartalog ar hyn o bryd, o ran staff sy'n cwblhau'r ddau bolisi ar y **Porth Polisi**, yw 95% o'r staff cymwys. Mae 5% sy'n weddill, nad ydynt wedi cwblhau'r modiwlau, yn cynnwys aelodau staff newydd, staff sy'n absennol neu ar wyliau blynyddol, ynghyd â staff nad ydynt wedi cwblhau'r gwaith.

Gellir gweld dadansoddiad llawn [yma](#).

Tra bo'r hyn a nodir uchod yn gadarnhaol, nid yw'r Porth Polisi yn cynnwys yr holl staff, ac amcangyfrifir nad yw 700 o staff, nad ydynt yn staff ysgol, yn cael mynediad i'r Porth. Nid yw unrhyw rai o'n staff a leolir mewn ysgolion yn cael mynediad i'r Porth Polisi ychwaith, ond mae'r holl bolisïau ar gyfer ysgolion ar gael ar MonIT ac yn hygyrch i staff a leolir mewn ysgolion.

Mae'r Gwasanaeth Dysgu ar hyn o bryd yn archwilio opsiynau o ran y modd gorau i fonitro cydymffurfiaeth staff a leolir mewn ysgolion gyda'r polisïau.

Fodd bynnag, mae'r gyfradd gwblhau o ran y modiwlau e-ddysgu ar y 'Learning Pool' yn is. Ceir sawl rheswm dros hyn, gan gynnwys mynediad i liniaduron o ran rhai aelodau staff. Cynhwysir cyfanswm nifer staff yr awdurdod, gan gynnwys staff a leolir mewn ysgolion, yn ogystal â'r amser ychwanegol a fynnir i gwblhau'r modiwlau. Mae'r gwaith yn parhau er mwyn gwella'r gyfradd.

Mae'n ofynnol i ni gydymffurfio a Safonau'r Iaith Gymraeg:

- Cyflenwi gwasanaethau Cymraeg;
- Llunio polisi mewn modd sy'n hyrwyddo'r Gymraeg;
- Gweithredu trwy gyfrwng y Gymraeg;
- Hybu'r Gymraeg;
- Cadw cofnodion ynglŷn â'r Gymraeg.

Cynhaliodd swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ymarferiad siopwr cudd ar y Cyngor yn ystod 2019-20, ac o ran perfformiad y Cyngor, daeth i'r casgliad "**roedd canlyniadau eich sefydliad yn ystod yr arolygon yn ganmoladwy iawn ac nid oes unrhyw faterion yn codi o'r canlyniadau sydd angen sylw**".

Yn ychwanegol i'r adroddiad hwn o flynyddoedd blaenorol, fel rhan o'i broses hunanreoleiddio, cynhaliodd y Cyngor arolwg yn ystod y flwyddyn gyda phob Gwasanaeth i sicrhau eu bod yn dal i gyflawni'r safonau yn ystod y pandemig Covid-19. Daeth yr Adroddiad Blynyddol ar Safonau'r Iaith Gymraeg, a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio ym Mehefin 2021, i'r casgliad "**nad oes heriau o ran cydymffurfio â'r Safonau Iaith a darparu gwasanaeth i'n cwsmeriaid yn eu dewis iaith.**"

Gellir cael rhagor o wybodaeth yn ein [Hadroddiad Blynyddol ar Safonau'r Iaith Gymraeg](#).

Mae **Datganiad Llywodraethu Blynyddol** yn rhoi sicrwydd bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (CIPFA / Solace, 2016). Yn ystod 2021, cafwyd sicrwydd bod yr Awdurdod yn cydymffurfio â phob un o'r saith egwyddor graidd:

Egwyddorion Craidd y Fframwaith	Asesiad Cyffredinol	Casgliad yr Hunanasesiad
Egwyddor A: Ymddwyn yn ddiwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesegol a pharchu'r rheol gyfreithiol	 Da	Mae gan y Cyngor Sir brosesau gwneud penderfyniadau clir a thryloyw sy'n ymgorffori gwerthoedd moesegol cryf ac sy'n gyfreithlon. Mae'r codau ymddygiad yn nodi'r disgwyliadau ar gyfer ymddwyn yn onest.

Egwyddorion Craidd y Fframwaith	Asesiad Cyffredinol	Casgliad yr Hunanasesiad
Egwyddor B: Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid	 Da	Mae'r Cyngor yn bodoli i wasanaethu ei drigolion ac mae'n ddibynol ar amrywiaeth eang o randdeiliaid i weithio'n effeithiol mewn partneriaeth. Mae mecanweithiau ymgysylltu ac ymgynghori ar waith.
Egwyddor C: Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol	 Da	Mae'r Cyngor Sir yn gweithio gyda chymunedau i gynllunio canlyniadau. Wrth bennu polisïau a strategaethau, mae'r Cyngor Sir yn edrych ar ganlyniadau yn y tymor hir, gan ystyried manteision economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol cynaliadwy.
Egwyddor D: Pennu'r ymyriadau sy'n angenrheidiol i sicrhau ein bod yn cyflawni'r canlyniadau a fwriedir hyd eithaf ein gallu	 Da	Mae'r Cyngor Sir yn gwneud penderfyniadau ar ymyriadau yn seiliedig ar ei weledigaeth glir ar gyfer gwasanaethau, gan ymgysylltu â chymunedau, rheoleiddwyr ac arbenigedd ymarferol swyddogion gwasanaeth proffesiynol. Mae'r cyfuniad hwn yn arwain at optimeiddio cyflawniad y deilliannau a fwriedir.
Egwyddor E: Datblygu capasiti'r endid, ynghyd â gallu ei arweinyddion a'r unigolion ynddo	 Da	Mae'r Cyngor Sir â'r strwythurau a'r arweinyddiaeth briodol yn ei lle a phobl a chanddynt y sgiliau a'r cymwysterau cywir i sicrhau ei fod yn gweithredu'n effeithlon ac yn effeithlon er mwyn cyflawni'r canlyniadau a ddeisyfir. Bod polisïau a strategaethau clir yn eu lle i brofi bod ganddo'r capasiti i gyflawni'r hyn sy'n ofynnol ohono ynghyd â'r capasiti gweithredol.
Egwyddor F: Rheoli risgiau a pherfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref	 Da	Mae gan y Cyngor system rheoli perfformiad effeithiol sy'n hwyluso cyflawniad effeithiol ac effeithlon ei wasanaethu. Mae rheoli risg a rheolaethau mewnol yn rhannau hanfodol a phwysig o'r system rheoli perfformiad ac maent yn angenrheidiol ar gyfer cyflawni'r canlyniadau sydd yng Nghynllun y Cyngor.
Egwyddor G: Gweithredu arferion da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio	 Da	Mae Aelodau Etholedig y Cyngor a'r Uwch Reolwyr yn atebol am wneud penderfyniadau a darparu gwasanaethau sy'n cael eu cefnogi gan archwiliadau mewnol ac allanol. Mae gweithgareddau'n cael eu hymgymryd â nhw mewn dulliau tryloyw a chlr y gall cydranddeiliaid eu deall ac ymateb iddynt.

Ceir rhagor o wybodaeth am y Datganiad Llywodraethu Blynyddol, gan gynnwys y dystiolaeth ategol, ar ein [gwefan](#).

Ar y cyfan, ceir tystiolaeth ddigonol i gefnogi perfformiad **DA** ar gyfer yr adran hon.

Meysydd i'w gwella

Rhestrir isod y meysydd i'w gwella a nodwyd ar gyfer yr adran Llywodraethu a Chydymffurfiaeth:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Sicrhau bod yr holl staff yn cydymffurfio â pholisïau trwy ddefnyddio'r Porth Polisi, a bod staff nad ydynt yn gallu cael mynediad i'r Porth Polisi yn gallu adolygu a derbyn y polisïau mewn modd sy'n gweithio iddynt hwy Dylai'r Gwasanaeth Dysgu'n arbennig nodi opsiynau o ran y modd gorau i fonitro cydymffurfiaeth staff a leolir mewn ysgolion gyda'r polisïau	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Gweithredu'r model 'tair llinell sicrwydd' fel un dull o gasglu gwybodaeth i gynorthwyo i fapio sicrwydd ar gyfer y Cyngor	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Gwella cydymffurfiaeth staff yn erbyn yr holl fodiwlau e-ddysgu ar y Learning Pool	Y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol

DRAFT

B. Defnyddio Adnoddau

Cyflwyniad

O ran cyflawni ei ddyletswydd i ddefnyddio ei adnoddau mewn modd economaidd ac effeithlon, mae'r rhan hon o'r hunanasesiad yn rhoi sylw arbennig i'r modd y mae'r Cyngor yn rheoli ei bobl, ei gyllid, ac yn gweithio mewn partneriaeth i gyflawni ei nodau a'i amcanion.

Mae'r meysydd hyn yn darparu'r sicrwydd o ran p'un a ydynt yn cael eu defnyddio'n effeithiol ai peidio, a ph'un a fydd modd gwneud gwelliannau yn y flwyddyn i ddod.

Rheoli Pobl

Trosolwg

Yn gyffredinol, mae'r dystiolaeth yn dangos perfformiad **DA**.

Mae mentrau corfforaethol y llwyddwyd i fwrw ymlaen â hwy yn ystod y flwyddyn gan y swyddogaeth Adnoddau Dynol yn cynnwys:

- Ailgyflwyno'r rhaglen Hyfforddeion Corfforaethol
- Lansio Rhaglen Rheoli Môn (dull 3 haen i ddatblygu staff)
  - Rhaglen Academi Môn
  - Arweinyddion Môn
  - Twf a Datblygu Talent
- Datblygu polisi peilot 'gweithio Hybrid' ar gyfer staff a leolir mewn swyddfa

Mae'r **lefelau salwch** ar gyfer 2021/22 wedi cyflawni eu targed, a gellir eu cymharu â lefelau perfformiad y flwyddyn flaenorol. Gwelwyd gwelliannau o ran rheoli salwch o fewn Gwasanaethau, ynghyd â monitro gan y swyddogaeth AD, ac ymwybyddiaeth staff o bolisiau a phrotocolau a chydymffurfiaeth â hwy.

Ar y cyfan, bu nifer y **swyddi gweigion** yn isel, ond maent yn cynyddu, fel y mae'r gyfradd o ran **trosiant staff**.

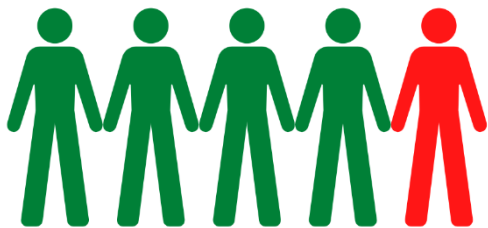
Ar gyfartaledd, roedd y lefel o ran trosiant staff yn 10% ar gyfer 2021/22, sy'n cymharu'n ffafriol â chyfartaledd y diwydiant o 15.5% ar gyfer trosiant staff.

Mae pob gwasanaeth wedi llunio drafft o'u **cynlluniau datblygu gweithlu** - dylai'r rhain fod yn ddogfennau byw, gyda'r holl faterion o ran y gweithlu a rheoli staff yn cael eu cydnabod fel maes blaenoriaeth i reolwyr ar bob lefel.

Cyflwynwyd proses Sgwrs Flynyddol Ar-lein (rhwng rheolwyr a staff unigol) trwy 'Learning Pool' yn ystod y 12 mis diwethaf i sicrhau y cynhelir sgysiau blynyddol rhwng rheolwyr a staff, ac y darperir tystiolaeth ohonynt i sicrhau eglurder o ran cyfeiriad, y disgwyliadau o ran perfformiad, a lles staff.

Mae canlyniadau'r arolwg staff (2022) hefyd yn cefnogi'r sgôr Da o ran rheoli pobl.

Gellir gweld enghreifftiau o'r canlyniadau isod:

Mae 4 o bob 5 aelod staff yn teimlo'n **falch** o gael gweithio i'r Cyngor

Byddai 4 o bob 5 aelod staff yn **argymell** y Cyngor fel cyflogwr

Mae 3 o bob 4 aelod staff yn credu bod eu gwaith yn cael ei **werthfawrogi** gan y Cyngor

Mae 3 o bob 4 aelod staff yn **siarad yn gadarnhaol** am y Cyngor i eraill

Mae'r canfyddiad 'da' hwn o safbwynt rheoli pobl yn Ebrill 2022, ynghyd â'r arolwg staff diweddaraf, yn adeiladu ar ganlyniadau arolwg staff 2020, a oedd yn cwestiynu'r modd yr oedd staff yn gwerthfawrogi'r gyfarwydddeb ddiwygiedig i weithio adref.

Tra bo hyn yn adlewyrchu sefyllfa gadarnhaol, nodir y bu anhawster o ran recriwtio a chadw staff yn fater a godwyd mewn Adolygiadau Gwasanaeth. O ganlyniad i archwiliad pellach, gwelir fod hyn yn dal i fod yn agwedd heriol ar ein gwaith o safbwynt rheoli pobl. Mae hyn yn brofiad cyffredin mewn Cyngorau a sectorau eraill, ynghyd â'r farchnad lafur ehangach ledled y DU, fel y nodwyd gan [Sefydliad Siartredig yr Archwilwyr Mewnol \(IIA\)](#).

Meysydd i'w gwella

Felly nodir y **meysydd gwella allweddol** ar gyfer 2022/23 yn y tabl, fel a ganlyn:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Datblygu a chyflenwi cynllun gweithredu ar gyfer recriwtio a chadw staff	Y Tîm Arweinyddiaeth
Esblygiad pellach 'gweithio hybrid', gan gydbwysu'r gofynion o ran timau staff a pherfformiad, profiadau cwsmeriaid, iechyd a lles staff a dewis personol	Y Tîm Arweinyddiaeth
Darlledu cyfarfodydd hybrid ffurfiol y Cyngor mewn modd effeithiol a phroffesiynol	Y Tîm Arweinyddiaeth

Maes i'w wella	Sicrwydd
Sicrhau esblygiad pellach a chyflenwi cynlluniau datblygu gweithlu ar lefel Gwasanaethau unigol i gydbwysu perfformiad, moderneiddio, parhad busnes, iechyd a lles staff	Y Tîm Arweinyddiaeth
Cymryd camau pellach i wreiddio'r trefniant Sgwrs Flynyddol rhwng Rheolwyr ac aelodau staff	Adolygiadau Gwasanaeth

DRAFT

Adnoddau

Trosolwg

Roedd yr ansicrwydd, y galwadau newidiol a'r cyfyngiadau wedi gwneud 2021/22 yn gyfnod eithriadol o heriol i gyflenwi gwasanaethau o safbwynt adnoddau a rheoli adnoddau. Yn ei archwiliad o gyfrifon, mae Archwilio Cymru'n nodi'n glir bod y pandemig "wedi cael effaith arwyddocaol ar bob agwedd ar ein cymdeithas" a'i fod yn brawf sylweddol o ymrwymiad y staff eu bod wedi llwyddo i alluogi'r archwiliad o'r cyfrifon trwy eu proffesiynoldeb fel tîm o ran y modd y gwnaethant gynorthwyo Archwilio Cymru dan amgylchiadau mor anodd.

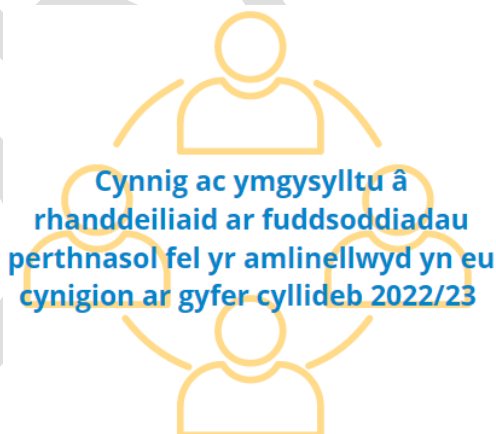
Tra bu 2021/22 yn her, gwelwyd bod perfformiad cyffredinol nifer o wasanaethau, o ran y modd yr oeddynt yn defnyddio ac yn blaenoriaethu eu darpariaeth, yn 'Dda'. Ystyriwyd fod tri gwasanaeth yn ardderchog - **Tai, Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo ac Adnoddau Dynol a Thrawsnewid**.

Tai, o ganlyniad i'r defnydd effeithiol ac effeithlon a wneir o gyllid CRT/HRA, ynghyd â defnyddio cronfa gyffredinol y Cyngor i gyflenwi mwy o ddarpariaeth o safbwynt digartrefedd a chartrefi gweigion.

Defnyddiodd y gwasanaeth Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo (gyda chymorth corfforaethol) eu hadnoddau'n effeithiol i ail-dendro contract y gwasanaeth casglu gwastraff ar adeg anodd, a llwyddwyd i wella eu gwasanaeth casglu gwastraff gardd gwyrdd yn ystod yr un cyfnod.

Roedd y Gwasanaeth Adnoddau Dynol a Thrawsnewid wedi rheoli eu hadnoddau mewn modd effeithlon er mwyn parhau i ddarparu gwasanaeth Profi, Orlhain a Diogelu effeithiol yn yr ardal leol. Yn ogystal, llwyddwyd i alluogi staff a leolir mewn swyddfeydd i weithio o bell (ac yn ddiogel) trwy gynllun peilot Hybrid.

Yn ystod y 12 mis diwethaf, bu modd i'r Cyngor –

Yn ogystal, mae Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi bod y Cyngor yn awdurdod sy'n cael ei reoli'n dda, ac mae hynny yn ei dro'n cyfrannu at sicrhau ei fod yn gwneud y defnydd gorau o'i adnoddau. Cymeradwywyd yr adroddiad gan y [Cyngor Sir](#) yn ei gyfarfod ar y 7fed o Fedi, 2021.

Yn anffodus, cafwyd tanwariant o ran gwariant cyfalaf, gyda phrosiectau'n cael eu gohirio o ganlyniad i'r pandemig, ynghyd ag effeithiau Brexit ar y sector adeiladu, ond rhoddwyd camau lliniaru ar waith i fynd i'r afael â'r mater ar gyfer 2022/23.

Roedd yr archwiliad o ddatganiadau ariannol y Cyngor ar gyfer 2020/21, gan Archwilio Cymru, yn farn archwilio ddiamod unwaith eto. Fodd bynnag, dywedwyd ganddynt “nodwyd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i’w harchwilio ar 15 Mehefin 2021 fel maes i’w wella yn yr adroddiad Archwilio Cyfrifon (ISA 260)”.

Cwblhawyd y gwaith ar y Cymhorthdal Budd-daliadau Tai 2017/18 yn 2020/21. Fodd bynnag, mae **Archwilio Cymru** yn nodi bod eu gwaith ar archwilio hawliadau ar gyfer blynyddoedd ariannol 2018/19, 2019/20 a 2020/21 yn parhau. Nodir ganddynt hefyd “mae ein gwaith hyd yma wedi nodi nifer o faterion gyda’r hawliadau a materion yn ymwneud ag amser staff i ddelio ag ymholiadau’r archwilydd. Mae hwn yn faes lle mae angen i’r cyngor flaenoriaethu ymdrech yn ystod y misoedd nesaf fel y gall y cylch archwilio ddod yn fwy amserol.”

Yn ogystal, cafwyd tystiolaeth o’r angen i flaenoriaethu a moderneiddio yn ystod yr adolygiadau gwasanaeth, ac wedyn gan Y Tîm Arweinyddiaeth sydd wedi’i ffurfio o’r newydd. Bydd bwrw ymlaen â’r agwedd hon ar draws pob gwasanaeth (yn enwedig y gwasanaethau mwy) yn cynorthwyo’r Cyngor yn ei ymdrechion i wneud defnydd mor effeithlon ac effeithiol â phosibl o’i adnoddau yn y dyfodol. O ystyried y pwysau a’r costau ychwanegol sy’n parhau ar hyn o bryd, gyda’r rhybudd gan Fanc Lloegr ynghylch cyfnod o arafu economaidd fel y mae cyfraddau llog a chwyddiant yn codi, bydd hyn yn faes allweddol i’w wella o ran y Cyngor dros y 12 mis i ddod.

Meysydd i’w gwella

Ein meysydd gwella allweddol ar gyfer 2022/23 yw –

Maes i’w wella	Sicrwydd
Bydd y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd yn ehangu ei raglen Dechrau’n Deg ar draws yr ynys, yn hytrach nag mewn rhai ardaloedd. Yn y diwedd, bydd hyn yn lleihau’r angen i blant ddod i mewn i’r gwasanaethau statudol ac yn lleihau ein poblogaeth o Blant sy’n Derbyn Gofal	Panel Sgriwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol
Bod y Cyngor yn datblygu ac yn mabwysiadu strategaeth gyfalaf sy’n cyd-fynd â chynllun newydd y Cyngor (2022/27).	Y Pwyllgor Gwaith
Lleihau’r achosion o fethu â chwblhau gwaith ar yr hawliadau Cymhorthdal Budd-dal Tai yn y dyfodol trwy gytuno ar amserlen gyda’r archwilwyr allanol, ynghyd ag adolygu capasiti o ran staff	Adroddiadau Archwilio Cymru
Bod y Cyngor yn adolygu a diwygio ei broses flynyddol ar gyfer pennu’r gyllideb i sicrhau y gellir rhoi camau ar waith ar gyfer 2023/24 i liniaru’r pwysau cynyddol.	Y Pwyllgor Gwaith

Cydweithredu ac Integreiddio

Trosolwg

Â hwnnw'n sefydliad bach ac arloesol, mae'r Cyngor yn parhau i goleddu cyfleoedd i gydweithredu mewn modd effeithiol ac ystyrlon fel rhan o'i werthoedd craidd, ac fel modd o weithio tuag at wella pa mor effeithlon ac effeithiol ydyw o ran ymateb i anghenion, cyfleoedd a heriau yn yr ardal leol. Mae sawl trefniant cydweithredol, ffurfiol ac anffurfiol, wedi profi i fod yn amhrisiadwy o safbwynt llywio gwaith y Cyngor a'r ynys a'u cynorthwyo i ymateb i heriau ac ansicrwydd y pandemig.

Mae'r asesiad hwn yn cynorthwyo i ddarparu tystiolaeth o ran y modd y mae'r Cyngor yn coleddu'r pum dull o weithio o fewn Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, ac ym mha agweddau y mae'n gwneud hynny.

Cafwyd bod saith gwasanaeth, o'r naw ohonynt o fewn y Cyngor, yn **Ardderchog** o ran yr adran hon - y **Gwasanaethau i Oedolion, y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd, Tai, Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, Dysgu, Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo a Thrawsnewid**, o ganlyniad i'w hymdrechion cydweithredol parhaus ar draws nifer o ffrydiau gwaith wrth gyflenwi gweithgareddau busnes arferol, ynghyd ag ymateb y Cyngor i dirwedd fythol newidiol y pandemig.

Ymhlith yr enghreifftiau o'r gwaith a gyflawnwyd y mae (ac nid yw hon yn rhestr gyflawn):

- Y Fforwm Amddiffyn Oedolion Bregus rhwng Heddlu Gogledd Cymru, y Gwasanaethau Cymdeithasol a Thai
- Byrddau Diogelu Iechyd Covid-19 – gyda phob un o'r 22 Awdurdod Lleol, a gadeirir gan Lywodraeth Cymru
- Grŵp Gweithredol Taclo Tlodi Ynys Môn - CSYM, DWP, CAB Ynys Môn
- Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru
- Mae'r tri Thîm Adnoddau Cymunedol yn ymateb i achosion cymhleth fel partneriaeth, ac yn parhau i gryfhau ei berthynas â'r trydydd sector, darparwyr gofal a phreswylwyr
- Rhaglen Gyflenwi Partneriaeth (Penaethiaid Safonau Masnach Cymru a Llywodraeth Cymru)
- Partneriaeth Cyrchfan Ynys Môn sy'n cynnwys partneriaethau ag amryw endidau cyhoeddus a phreifat ym maes twristiaeth
- Grŵp Banciau Bwyd Ynys Môn a chanddo bartneriaethau hanfodol â banciau bwyd lleol a'r CAB
- Llunio Lle, sy'n ymwneud â chydweithio gyda'r 3^{ydd} Sector a 5 cynghrair ar draws yr ynys i gefnogi cymunedau i gymryd perchnogaeth o'u blaenoriaethau a'u hanghenion eu hunain.
- Grŵp Atal a Gwyliadwriaeth Covid-19 Ynys Môn (Partneriaeth Ranbarthol)

Ymgwymerwyd â rhagor o waith hefyd i wella ystod ac ansawdd gwasanaethau a'r profiad i gwsmeriaid a ddarperir trwy Cyswllt Môn, a gyflawnir mewn modd cydweithredol ac integredig i gefnogi nifer o wasanaethau.

Yn ogystal, roedd yr arolwg staff yn dangos bod staff yn teimlo'n gryf bod y Cyngor yn gwneud yn dda o safbwynt ein dull cydweithredol o weithio. Nododd y mwyafrif o'r ymatebwyr ymhlith aelodau staff bod y Cyngor yn manteisio i'r eithaf ar weithio mewn partneriaeth a chydweithio, ac nad oedd unrhyw feysydd i'w gwella.

Felly, ar y cyfan, ceir tystiolaeth ddigonol i ddangos bod perfformiad y Cyngor Sir yn **ARDDERCHOG** o safbwynt ei waith cydweithredol ac integreiddio â sefydliadau eraill, ond nodwyd rhagor o feysydd i'w gwella ar gyfer eu gwireddu yn ystod 2022/23.

Meysydd i'w gwella

Dyma'r meysydd i'w gwella:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Parhau i ddatblygu ac adolygu partneriaethau i sicrhau eu bod yn ateb y gofyn ac yn cyd-fynd â chynllun newydd a diwygiedig y Cyngor (2022/27), ynghyd â strategaethau a rhaglenni eraill	Pwyllgor Sgrwtini Partneriaethau ac Adfywio
Sefydlu dull cydweithredol ar y cyd i gofnodi allbynnau a mesurau ar draws gweithlu'r Tîm Adnoddau Cymunedol sy'n lleoli'r proffesiynau iechyd a gofal cymdeithasol	Panel Sgrwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol
Adolygu'r broses Un Pwynt Mynediad (SPOA) i ganfod yr agweddau y gellir eu gwella a sut y gellir gwneud hynny	Panel Sgrwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol

DRAFT

C. Rheoli Risg

Cyflwyniad

Mae Rheoli Risg a'i ddefnydd o fewn sefydliad cymhleth fel Cyngor Sir yn angenrheidiol i sicrhau y cyflawnir penderfyniadau, lefelau perfformiad a darpariaeth gwasanaeth mewn modd mor effeithiol ac effeithlon â phosibl. Mae'r defnydd o reoli risg wedi gwella dros dymor y weinyddiaeth ddiwethaf, a chafwyd tystiolaeth a oedd yn cyd-fynd â hyn trwy sefydlu Tîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng (EMRT), sef fforwm a oedd yn rhan annatod o'r gwaith o ddelio ag ymateb y Cyngor i'r heriau yn sgil mynd i'r afael â'r pandemig,

Mae'r adran hon yn cyfuno canfyddiadau o Archwiliadau Mewnol a gynhaliwyd, ynghyd â gan Archwilwyr Allanol a Chymheiriaid, sy'n amlygu'r risgiau y mae angen eu lliniaru, yn ogystal â threfniadau'r Cyngor o ran Rheoli Risg.

Archwilio a Risg

Trosolwg

Dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, cafodd sawl gwasanaeth eu harchwilio'n allanol, yr oedd y mwyafrif ohonynt yn arwain at asesiadau cadarnhaol. Adlewyrchir hyn yn y graddiad **DA** yn gyffredinol ar gyfer rheoli risg o safbwynt perfformiad gwasanaethau. Trwy'r Adolygiadau Gwasanaeth i gyd, roedd yn glir bod yr argymhellion o'r Archwiliadau Mewnol, yr Archwilwyr Allanol a Chymheiriaid yn cael eu rhoi ar waith a'u monitro.

- Cwblhaodd **AGC/CIW** arolwg o'r gwasanaethau i oedolion hŷn a oedd yn canolbwyntio ar wasanaethau atal ac ymyrraeth gynnar.
  - Roedd yr arolwg yn nodi cryfderau, gan gynnwys *“mae atal yn eitem bwysig ar agenda'r awdurdod lleol”* ac *“mae'r dulliau o gyfathrebu â phobl sy'n cysylltu â'r awdurdod lleol i gael cymorth yn barchus ac yn seiliedig ar gryfderau, yn aml yn gydweithredol, ac wedi'u seilio ar gydberthynas gyfartal ar y cyfan”*
  - Yn ogystal, daeth yr arolwg o hyd i rai meysydd i'w gwella o ran lles, llais a dewis pobl, partneriaethau, integreiddio a chyd-gynhyrchu, ynghyd ag atal ac ymyrraeth gynnar, sydd wedi arwain at ffurfio cynllun gweithredu gan y Gwasanaethau Oedolion Hŷn a gaiff ei fonitro gan Fwrdd Gwella'r Gwasanaethau Cymdeithasol.

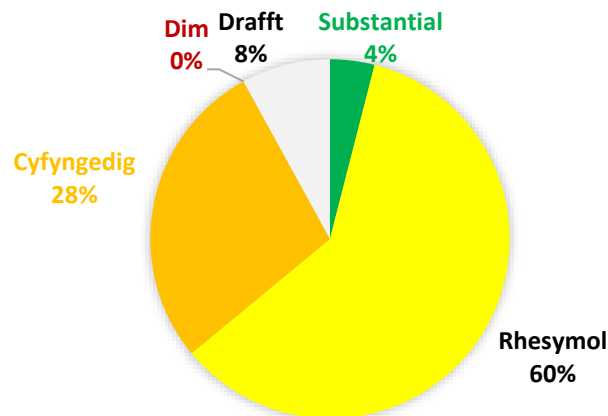
Gellir gweld adroddiad yr arolwg [yma](#)

- O ganlyniad i bandemig Covid-19, mae Estyn wedi atal ei arolygiadau o ysgolion, ac wedi cadw mewn cysylltiad â darparwyr addysg o bell. Nid oes unrhyw ysgolion o dan statws arolygu dilynol **Estyn**, sy'n rhoi sicrwydd bod dysgwyr yn cyflawni mewn lleoliadau addysg ar yr ynys.
- Cyhoeddodd **Archwilio Cymru** adroddiad cadarnhaol ym mis Tachwedd 2019 ar **[‘Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol: Archwiliad o'r Trefniadau atal ac ymyrryd yn gynnar i sicrhau bod plant yn ddiogel ac yn cael cefnogaeth’](#)** a daethant i'r casgliad *“mae'r Cyngor wedi ystyried a defnyddio'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth lunio'r ‘Trefniadau atal ac ymyrryd yn gynnar ac i sicrhau bod plant yn ddiogel ac yn cael cefnogaeth’, ond ceir cyfleoedd i sefydlu'r pum ffordd o weithio ymhellach”*.
- Roedd y Cyngor hefyd yn rhan o **Adolygiadau Cenedlaethol** a gyflawnwyd gan Archwilio Cymru. Adroddir ymateb y Cyngor i'r Adolygiadau Cenedlaethol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn flynyddol, a gellir ei weld [yma](#). Dyma'r Adolygiadau Cenedlaethol yr ymgwymerwyd â hwy yn ystod 2020/21:

- [‘Comisiynu Lleoliadau Cartrefi Gofal i Bobl Hŷn’](#)
- [‘Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru - Adolygiad o Gynnydd Bargen Dwf Gogledd Cymru’](#)
- [‘Gwasanaethau Dewisol \(Ebrill 2021\)’](#)
- [‘Adfywio Canol Trefi yng Nghymru \(Medi 2021\)’](#)

Gellir cael rhagor o wybodaeth am yr Archwiliadau Allanol yr ymgymerwyd â hwy ar gyfer [2020-21](#) trwy glicio ar yr hyperddolenni.

- Darparodd pob gwasanaeth dystiolaeth bod strwythurau ar waith i ymateb i archwiliad mewnol, gyda llawer o wasanaethau'n gwella cydweithrediad ac ymgysylltiad ag Archwiliadau Mewnol dros y ddwy flynedd ddiwethaf, yn enwedig yng ngolau'r archwiliadau yr ymgymerwyd â hwy ers dechrau'r pandemig.
- Yn yr Adroddiad Blynyddol diwethaf ar Archwilio Mewnol, nododd y Pennaeth Archwilio Mewnol, *“ar gyfer y 12 mis a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2022. . .mae gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol. Er nad wyf yn ystyried bod unrhyw feysydd o bryder corfforaethol sylweddol, mae angen cyflwyno neu wella rheolaethau mewnol mewn rhai meysydd i sicrhau fod amcanion yn cael eu cyflawni, a'u bod yn cael eu monitro.”*
- Nododd Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2021-22 hefyd eu bod *“yn gallu darparu sicrwydd ‘Rhesymol’ neu well ar gyfer 64% o'r archwiliadau a gynhaliwyd gennym yn ystod 2021/22. Derbyniodd saith archwiliad (28%) sicrwydd ‘Cyfyngedig’ yn ystod y flwyddyn, o gymharu â phump (22%) yn ystod 2020/21.*

Mae'r adroddiad yn nodi ymhellach, yn unol â'u protocol, maent *“yn ailymweld yn ffurfiol â'r holl ‘Faterion/Risgiau’ a godwyd mewn adroddiadau sicrwydd ‘Cyfyngedig’, ar derfyn y cyfnod gweithredu, er mwyn sicrhau eu bod yn cael sylw effeithiol. (Fe wnaethant) ailedrych yn ffurfiol â'r saith adroddiad â gradd sicrwydd ‘Cyfyngedig’. Yn dilyn (eu) hailymweliad, (roeddynt) yn gallu codi'r sicrwydd i ‘Rhesymol’ mewn tri o'r adroddiadau, a (byddant) yn parhau i fonitro ac adrodd ar y pedwar sy'n weddill.”*

Caiff gwelliannau yn erbyn y sicrwydd cyfyngedig a ddarperir yma eu blaenoriaethu gan y gwasanaethau perthnasol dros y 12 mis i ddod.

- Mae **cofrestrau risg** yn cael eu huwchlwytho, eu diweddaru a'u monitro'n chwarterol ar '4Risk' ac mae'r gofrestr risg strategol yn cael ei hadolygu'n gyson gan Y Tîm Arweinyddiaeth (TAS/SLT) ac fe'i hystyrir hefyd gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ddwywaith y flwyddyn. Mae'r defnydd o '4Risk' wedi'i wreiddio bellach o fewn cyfarfodydd rhithiol chwarterol y gwasanaethau. Bu'r defnydd o gofrestrau risg a'u camau lliniarol yn bwysig yn ystod y pandemig, gyda'r Tîm Rheoli Ymateb i'r Argyfwng (EMRT) yn eu hadolygu a'u diweddaru'n wythnosol i lywio penderfyniadau'r Cyngor a'u camau gweithredu mewn ymateb i'r pandemig.
- Er eu bod wedi'u datblygu a'u gwreiddio o fewn darpariaeth gwasanaeth dydd i ddydd, ceir awydd i ddatblygu eu defnydd y fewn y broses benderfynu gorfforaethol. Fel y cyfryw, caiff adolygiad o'r Fframwaith Rheoli Risg ei gwblhau yn ystod y flwyddyn a fydd yn helpu i ddatblygu'r berthynas hon.
- Cyflwynwyd y '[Diweddariad Rheoli Risg](#)' i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 8^{fed} Chwefror ac roedd y cofnodion yn adlewyrchu bod y Rheolwr Risg ac Yswiriant wedi nodi *"bod yr Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) wedi ymgymryd ag adolygiad trylwyr o'r gofrestr risg yn ei chyfanrwydd a bod yr UDA wedi penderfynu canolbwyntio ar y risgiau hynny a fyddai'n arwain at gyflawni blaenoriaethau strategol, ac felly mae cofrestr risgiau strategol newydd, sy'n cyd-fynd â'r blaenoriaethau corfforaethol, wedi cael ei datblygu yn lle'r gofrestr risgiau corfforaethol."*
- Yn dilyn yr adolygiad, mae'r UDA wedi nodi pum risg gweddilliol coch/critigol i gyflawni amcanion corfforaethol a strategol y Cyngor ac mae'r rhain yn ymwneud â rheoli'r gweithlu, parhad TG, diogelwch seiber, moderneiddio ysgolion ac addasrwydd parhaus asedau ffisegol.
- Roedd pob Gwasanaeth yn credu bod eu perfformiad yn dda. **Mae'r dystiolaeth uchod ac o fewn Hunanasesiadau'r Gwasanaethau'n cadarnhau hyn, ac mae'n deg i ddweud bod perfformiad cyffredinol y Cyngor o safbwynt rheoli risg yn DDA.**

Meysydd i'w gwella

Y meysydd i'w gwella ar gyfer 2022/23 yw:

Maes i'w wella	Sicrwydd
Rhoi argymhellion yr Archwiliadau Allanol (cenedlaethol a lleol) ar waith a'u monitro gan ddefnyddio '4Action'	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Adolygu a diwygio'r strategaeth rheoli risg, y polisi a'r canllawiau, a fydd yn ffurfio fframwaith clir a chryno o safbwynt rheoli risg, i'w dilyn ar draws y Cyngor	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Parhau i roi disgwyliadau ar waith o safbwynt rheoleiddio ar adeg o newid, trwy'r Ddeddf Llywodraeth Leol	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Diogelu Corfforaethol

Trosolwg

Cyflwynwyd yr adran hon o'r Adolygiadau Gwasanaeth i roi sicrwydd i'r **Bwrdd Diogelu Corfforaethol Strategol** bod y Cyngor yn ymgymryd â'i ddyletswyddau a'i gyfrifoldebau'n effeithiol.

Roedd pob un ond dau o'r Gwasanaethau yn nodi perfformiad Da.

Y ddau wasanaeth yr ystyriwyd eu bod yn **ardderchog oedd y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd a'r Gwasanaethau Oedolion**, sydd hefyd yn dylanwadu ac yn llywio dull gweithio'r Cyngor o ran Diogelu Corfforaethol, cynlluniau a phartneriaethau rhanbarthol.

Mae'n ofynnol i staff dderbyn y **Polisi Diogelu Corfforaethol** drwy'r **Porth Polisi** ers mis Rhagfyr 2018. Gwelwyd y diweddariad diwethaf o ran cydymffurfiaeth yn erbyn y polisi gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Medi 2019, gyda 95% o'r staff wedi darllen a derbyn y polisi. Cyflwynwyd y polisi i'w aildderbyn ym mis Mai 2022 a bydd data cydymffurfiaeth yn cael ei adrodd i'r Pwyllgor Llywodraethiant ac Archwilio ym mis Medi 2022.

Mae'r **Bwrdd Diogelu Corfforaethol Strategol** yn rhoi sicrwydd i Aelodau Etholedig, y Prif Weithredwr a'r Cyfarwyddwr Statudol bod arferion a threfniadau'r Cyngor o safbwynt diogelu yn gadarn. Mae'n cyfarfod yn chwarterol, fel rhan o gyfarfod y Penaethiaid Gwasanaeth Corfforaethol. Mae hyn yn sicrhau bod pob Cyfarwyddwr a Phennaeth Gwasanaeth yn cael dylanwadu ar waith y Bwrdd Diogelu Corfforaethol Strategol, ynghyd â llywio'r gwaith hwnnw. Mae'r Bwrdd yn canolbwyntio ar gamau i ganfod ac atal radicaleiddio, caethwasiaeth fodern, trais yn erbyn merched, cam-drin rhywiol a cham-drin domestig.

Ceir cynrychiolwyr o bob Gwasanaeth ar y **Bwrdd Diogelu Corfforaethol Gweithredol**, er y gellid gwella lefelau presenoldeb rhai o'r gwasanaethau. Datblygwyd hunanasesiad, a gyflawnir yn flynyddol, i sicrhau bod pob Gwasanaeth yn cydymffurfio â'r polisi. Cynllunnir cynllun gweithredu wedyn, a gaiff ei fonitro gan y Bwrdd.

Mae'r cynllun gweithredu presennol yn canolbwyntio ar:

- Arweinyddiaeth a Llywodraethu Corfforaethol
- Cyfathrebu ac Ymwybyddiaeth
- Gweithlu Diogel a Medrus
- Cymorth ac Ymyraethau Effeithiol
- Partneriaid, gwirfoddolwyr a gwasanaethau a gomisiynir

Mae rhaglen hyfforddiant sylfaenol a chyffredinol ynghylch diogelu ar gael, ac mae angen i wasanaethau fapio eu hanghenion yn unol â'r Fframwaith Hyfforddiant Diogel, er mwyn bwydo i mewn i'r rhaglen gorfforaethol. Darperir hyfforddiant arbenigol hefyd, yn unol â'r anghenion a nodwyd o ran y gweithlu.

Mae nifer o fodiwlau e-ddysgu ar gael i staff hefyd:

Polisi / Modiwl	Y ganran sydd wedi'u cwblhau
Trais yn Erbyn Merched, Cam-drin Domestig a Thrais Rywiol****	71%

Polisi / Modiwl	Y ganran sydd wedi'u cwblhau
GDPR****	82%
Caethwasiaeth Fodern****	82%
Prevent****	79%

Ar y cyfan, o safbwynt corfforaethol, byddai'r dystiolaeth yn arwain at berfformiad **Da** ar gyfer y **Cyngor**.

Meysydd i'w Gwella

Gellir gweld isod y meysydd i'w gwella a nodwyd yn ystod yr Adolygiadau Gwasanaeth. Cynigir y caiff y rhain eu monitro gan y Bwrdd Diogelu Corfforaethol dros y 12 mis nesaf i sicrhau y caiff y gwelliannau hyn eu cyflawni.

Maes i'w wella	Sicrwydd
Dylai'r Bwrdd Diogelu Corfforaethol adolygu pob ymateb gan y gwasanaethau i sicrhau eu bod yn fodlon gyda graddiad perfformiad Da ar gyfer Diogelu Corfforaethol	Y Bwrdd Diogelu Corfforaethol
Dylai'r Bwrdd Diogelu Corfforaethol gytuno ar gynllun gweithredu yn dilyn cwblhau hunanasesiadau gan y Gwasanaethau, a dylai'r bwrdd barhau i'w fonitro wrth fynd ymlaen	Y Bwrdd Diogelu Corfforaethol

Ar y cyfan, mae perfformiad pob Gwasanaeth ar hyn o bryd yn Dda, gyda

“Llawer o gryfderau a dim meysydd pwysig y mae angen eu gwella'n sylweddol”

Hefyd, mae'r **rhagolygon y byddant yn gwella yn DDA**, a ddiffinnir ymhellach fel -

“Gwasanaeth effeithiol sydd eisoes yn gwneud yn dda, ac mae'n gwybod pa feysydd y mae angen eu gwella. Trwy ganfod y gefnogaeth iawn a rhoi camau gweithredu ar waith, mae gan y gwasanaeth y potensial i wneud yn well fyth”.

Ceir tystiolaeth o hyn hefyd trwy blotio ar y matrices a atodir i'r adroddiad hwn bod pob Gwasanaeth yn deall pa mor dda (neu wan) yw ei berfformiad, ynghyd â pha mor gadarn yw'r rhagolygon y bydd yn gwella.

Mae hyn yn darparu sicrwydd bod y Cyngor yn gyffredinol yn gwneud cynnydd o safbwynt ei daith tuag at **Welliant Parhaus**, er yr heriau a'r ansicrwydd a grëwyd gan y pandemig.

Gallwn nodi'n hyderus bod y Cyngor bob amser yn ceisio gwella'r modd y darperir gwasanaethau trwy -

- newid prosesau,
- moderneiddio,
- lleihau gwastraff a
- gwella ansawdd.

Ceir tystiolaeth trwy'r Adolygiadau Gwasanaeth yn eu cyfanrwydd, ac mewn adroddiadau cysylltiedig, bod y gwelliant parhaus hwn wedi'i wreiddio ym mhob maes Gwasanaeth.

Mae arweinyddiaeth ystyrlon ac effeithiol o safbwynt gwleidyddol a chorfforaethol, ynghyd â staff ymroddedig, ymrwymedig, sy'n gweithio'n galed, yn cymell y perfformiad hwn, ynghyd â'r ymrwymiad i foderneiddio a chyflawni gwelliannau parhaus, gan gyflenwi gwasanaethau effeithiol a chydweithio mewn modd ystyrlon.

Mae cynlluniau effeithiol ar waith i sicrhau y bydd y Cyngor newydd yn parhau i frw ymlaen â'r daith hon rhwng 2022 a 2027.

Y Tîm Arweinyddiaeth yw perchennog y cynllun gweithredu moderneiddio a gwella cysylltiedig, ac adroddir i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol yn chwarterol ynghylch y cynnydd a wneir.

.

Datganiad Sefyllfa Gwasanaethau'r Cyngor - 2022

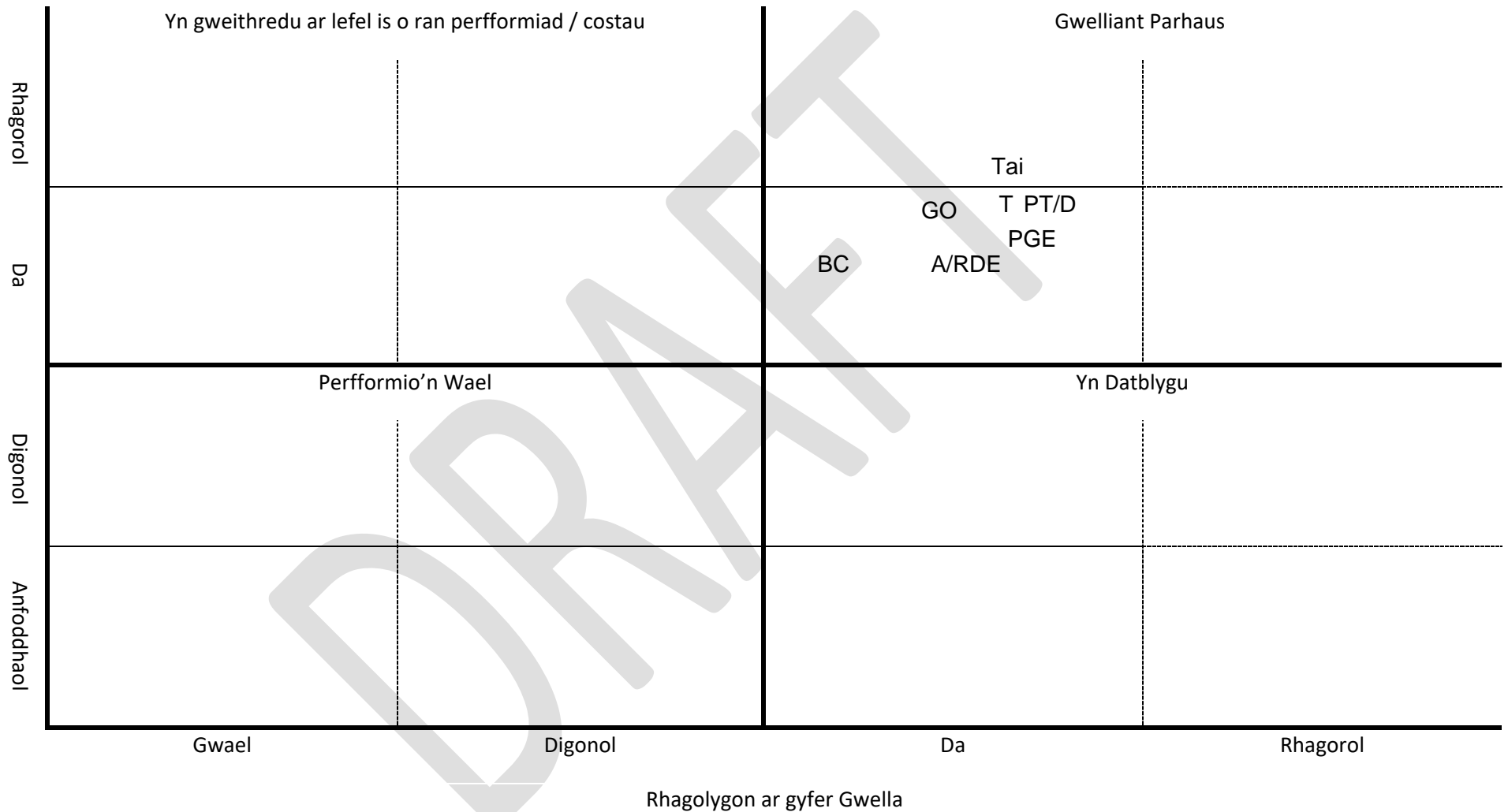
Categori Hunanasesiad	Categoriâu Tystiolaeth	Oedolion	Plant	Busnes y Cyngor	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	Prifffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	Tai	Dysgu	Adnoddau	Trawsnewid
Rheoli Perfformiad	Adroddiadau Perfformiad	Da	Da	Da	Digonol	Da	Rhagorol	Da	Da	Rhagorol
	Gwasanaethau i Gwsmeriaid	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Rhagorol	Da / Digonol	Da
	Llywodraethu a Chydymffurfiaeth	Da	Da	Da	Da	Digonol	Da	Da	Da	Da
Defnyddio Adnoddau	Datblygu'r Gweithlu a Rheoli Pobl	Da	Da	Digonol	Da	Da	Rhagorol	Da	Da / Digonol	Da
	Adnoddau	Da	Da	Da	Da	Rhagorol	Da	Rhagorol	Da	Rhagorol
	Cydwethredu ac Integreiddio	Rhagorol	Rhagorol	Da	Rhagorol	Rhagorol	Rhagorol	Rhagorol	Da	Rhagorol
Rheoli Risg	Adroddiadau Rheoleiddio Allanol / Mewnbwn gan Gymheiriaid	Da	Da	Da	Amherthnasol	Amherthnasol	Da	Da	Da / Digonol	Da
	Archwilio Mewnol	Da	Da	Da	Amherthnasol	Amherthnasol	Amherthnasol	Da	Digonol / Da	Da
	Diogelu Corfforaethol	Rhagorol	Rhagorol	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da

Tudalen 76

Matrics

Tudalen 77

Perfformiad Presennol

Allwedd

GO – Gwasanaethau Oedolion, BC – Busnes y Cyngor, PT – Gwasanaeth Plant a Theuluoedd, Tai – Tai, PGE – Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo, D – Dysgu, A – Adnoddau, RDE – Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, T – Trawsnewid

Mesydd a Nodwyd i'w Gwella

Maes i'w wella	Sicrwydd
Parhau i fonitro a gwella'r dangosyddion a effeithiwyd gan y pandemig coronafeirws i sicrhau y caiff unrhyw risgiau cysylltiedig eu rheoli'n briodol	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Gwella'r dangosydd o ran canran y gwastraff a gaiff ei aildddefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio, a chyflawni targedau Llywodraeth Cymru cyn gynted â phosibl	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Gwella perfformiad o fewn y gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd, gyda sylw arbennig i ddangosyddion o fewn y swyddogaeth Cynllunio	Adroddiadau Monitro Chwarterol y Cerdyn Sgorio
Defnyddio meddalwedd i ddod yn fwy ymwybodol o ddata ac yn fwy gwybodus i wneud penderfyniadau hyd yn oed mwy effeithiol yn seiliedig ar dystiolaeth	Y Bwrdd Rhaglen
Datblygu modd i gyfathrebu perfformiad y Cyngor i gynulleidfa ehangach o ran staff	Y Tîm Arweinyddiaeth
Rhoi mwy o gyfleoedd i breswylwyr a rhanddeiliaid i sicrhau y clywir eu llais trwy fabwysiadu strategaeth cyfranogiad y cyhoedd sydd wedi'i hadolygu a'i hailwampio ar gyfer y cyfnod ar ôl y pandemig	Y Pwyllgor Gwaith
Cael adborth ar brofiadau cwsmeriaid o ran y System Ffôn Gorfforaethol a'r switsfwrdd i lywio gwelliannau at y dyfodol	Y Tîm Arweinyddiaeth
Parhad pellach y newid o ran y sianel ddigidol trwy lansio 'Sgwrsfot' dwyieithog 'Mona' i hwyluso chwiliadau digidol a wneir gan gwsmeriaid ynghyd â phrofiadau ar-lein	Y Tîm Arweinyddiaeth
Moderneiddio ein dulliau gweithio, o wasanaethau i gwsmeriaid i brofiad mwy cyflawn i gwsmeriaid	Y Tîm Arweinyddiaeth
Sicrhau bod yr holl staff yn cydymffurfio â pholisïau trwy ddefnyddio '4Policy', a bod staff nad ydynt yn gallu cael mynediad i '4Policy' yn gallu adolygu a derbyn y polisïau mewn modd sy'n gweithio iddynt hwy Dylai'r Gwasanaeth Dysgu'n arbennig nodi opsiynau o ran y modd gorau i fonitro cydymffurfiaeth staff a leolir mewn ysgolion gyda'r polisïau	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Gweithredu'r model 'tair llinell sicrwydd' fel un dull o gasglu gwybodaeth i gynorthwyo i fapio sicrwydd ar gyfer y Cyngor	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Gwella cydymffurfiaeth staff yn erbyn yr holl fodiwlau e-ddysgu ar y Learning Pool	Y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol
Datblygu a chyflenwi cynllun gweithredu ar gyfer recriwtio a chadw staff	Y Tîm Arweinyddiaeth

Maes i'w wella	Sicrwydd
Esblygiad pellach 'gweithio hybrid', gan gydbwysu'r gofynion o ran timau staff a pherfformiad, profiadau cwsmeriaid, iechyd a lles staff a dewis personol	Y Tîm Arweinyddiaeth
Darlledu cyfarfodydd hybrid ffurfiol y Cyngor mewn modd effeithiol a phroffesiynol	Y Tîm Arweinyddiaeth
Sicrhau esblygiad pellach a chyflenwi cynlluniau datblygu gweithlu ar lefel Gwasanaethau unigol i gydbwysu perfformiad, moderneiddio, parhad busnes, iechyd a lles staff	Y Tîm Arweinyddiaeth
Cymryd camau pellach i wreiddio'r trefniant Sgwrs Flynyddol rhwng Rheolwyr ac aelodau staff	Y Tîm Arweinyddiaeth
Bydd y Gwasanaeth Plant a Theuluoedd yn ehangu ei raglen Dechrau'n Deg ar draws yr ynys, yn hytrach nag mewn rhai ardaloedd. Yn y diwedd, bydd hyn yn lleihau'r angen i blant ddod i mewn i'r gwasanaethau statudol ac yn lleihau ein poblogaeth o Blant sy'n Derbyn Gofal	Pwyllgor Sgrwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol
Bod y Cyngor yn datblygu ac yn mabwysiadu strategaeth gyfalaf sy'n cyd-fynd â chynllun newydd y Cyngor (2022/27).	Y Pwyllgor Gwaith
Lleihau'r achosion o fethu â chwblhau gwaith ar yr hawliadau Cymhorthdal Budd-dal Tai yn y dyfodol trwy gytuno ar amserlen gyda'r archwilywyr allanol, ynghyd ag adolygu capasiti o ran staff	Adroddiadau Archwilio Cymru
Bod y Cyngor yn adolygu a diwygio ei broses flynyddol ar gyfer pennu'r gyllideb i sicrhau y gellir rhoi camau ar waith ar gyfer 2023/24 i liniaru'r pwysau cynyddol.	Y Pwyllgor Gwaith
Parhau i ddatblygu ac adolygu partneriaethau i sicrhau eu bod yn ateb y gofyn ac yn cyd-fynd â chynllun newydd a diwygiedig y Cyngor (2022/27), ynghyd â strategaethau a rhaglenni eraill	Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio
Sefydlu dull cydweithredol ar y cyd i gofnodi allbynnau a mesurau ar draws gweithlu'r Tîm Adnoddau Cymunedol sy'n lleoli'r proffesiynau iechyd a gofal cymdeithasol	Panel Sgrwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol
Adolygu'r broses Un Pwynt Mynediad (SPOA) i ganfod yr agweddau y gellir eu gwella a sut y gellir gwneud hynny	Panel Sgrwtini y Gwasanaethau Cymdeithasol
Rhoi argymhellion yr Archwiliadau Allanol (cenedlaethol a lleol) ar waith a'u monitro gan ddefnyddio '4Action'	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Adolygu a diwygio'r strategaeth rheoli risg, y polisi a'r canllawiau, a fydd yn ffurfio fframwaith clir a chryno o safbwynt rheoli risg, i'w dilyn ar draws y Cyngor	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Maes i'w wella	Sicrwydd
Parhau i roi disgwyliadau ar waith o safbwynt rheoleiddio ar adeg o newid, trwy'r Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021	Y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dylai'r Bwrdd Diogelu Corfforaethol adolygu pob ymateb gan y gwasanaethau i sicrhau eu bod yn fodlon gyda graddiad perfformiad Da ar gyfer Diogelu Corfforaethol	Y Bwrdd Diogelu Corfforaethol
Dylai'r Bwrdd Diogelu Corfforaethol gytuno ar gynllun gweithredu yn dilyn cwblhau hunanasesiadau gan y Gwasanaethau, a dylai'r bwrdd barhau i'w fonitro wrth fynd ymlaen	Y Bwrdd Diogelu Corfforaethol

DRAFT

Cyngor Sir Ynys Môn	
Cyfarfod:	Cyngor Sir
Dyddiad:	30 Medi 2022
Pwnc / Testun:	Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad rhanbarthol a lleol
Adroddiad gan:	Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol, Pennaeth Plant a Gwasanaethau Ieuencid. Pennaeth Gwasanaethau Oedolion.
Awdur yr Adroddiad: Tel: E-bost:	Arweinydd / Uwch-Swyddog Cyfrifol Rhanbarthol: Morwena Edwards a Clare Darlington (Cyd-Gadeiryddion y Bwrdd Comisiynu Rhanbarthol). Swyddog Cyswilt Rhanbarthol: Sarah Bartlett / Catrin Perry. Swyddog Cyswilt Lleol: Emma Edwards- Rheolwr Busnes Gwasanaethau Cymdeithasol 01248 751887 EmmaEdwards@ynysmon.llyw.cymru

A – Argymhelliad / Argymhellion a rheswm / rhesymau

Argymhelliad:

Bod y Cyngor Sir yn cymeradwyo'r Adroddiad ar Sefydlogrwydd y Farchnad Gogledd Cymru.

Bod y Cyngor Sir yn cymeradwyo'r Adroddiad ar Sefydlogrwydd y Farchnad ar gyfer Sir Fôn.

Rheswm:

Mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno'r Cod Ymarfer ar gyfer paratoi Adroddiadau Sefydlogrwydd Marchnad i gefnogi'r gofyniad hwn a nodir yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (2014).

Mae Cod Ymarfer ASF yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol a byrddau iechyd lleol weithio mewn partneriaeth i baratoi a chyhoeddi adroddiad sefydlogrwydd y farchnad yn seiliedig ar ddata ar gyfer pob ardal awdurdod lleol yn ogystal â fersiwn agreedig ar ôl troed y BPRh. Mae'r Cod Ymarfer yn nodi:

"Mae'r ddyletswydd i baratoi a chyhoeddi adroddiad ar sefydlogrwydd marchnad, fel y'i nodir yn Neddf 2014, yn eistedd gyda phob awdurdod lleol, ond mae'r Rheoliadau'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gyflawni'r swyddogaeth hon ar ôl troed rhanbarthol ac mewn partneriaeth â'r Bwrdd Iechyd Lleol, fel y bydd un adroddiad ar sefydlogrwydd y farchnad yn cael ei baratoi ar gyfer pob un o'r saith ardal BPRh ledled Cymru" [CY Adran 3.11]

Fodd bynnag, rhaid i awdurdodau lleol sicrhau bod adroddiad sefydlogrwydd marchnad hefyd yn cynnwys asesiad o'r farchnad ar gyfer gofal a chymorth ym mhob ardal awdurdod lleol yn ogystal ag ar draws ardal BPRh yn ei chyfanrwydd [CY Adran 3.13]

Fel hyn, bydd yr adroddiad yn llywio'r broses o wneud penderfyniadau rhanbarthol a lleol ynghylch comisiynu gofal a chymorth (yn enwedig, ond nid yn unig, gwasanaethau rheoledig), gan fwydo i mewn i'r cynllun ardal strategol ar gyfer ardal BPRh a helpu i lunio strategaethau comisiynu lleol a rhanbarthol [CY Adran 3.14].

Wrth baratoi eu hadroddiadau sefydlogrwydd marchnad, rhaid i awdurdodau lleol gynnal, mewn partneriaeth â'r Bwrdd Iechyd Lleol a phartneriaid eraill y BPRh, asesiad o ddau agwedd:

- a) **digonolrwydd y gofal a'r cymorth i ddiwallu anghenion** a galw am ofal cymdeithasol fel y nodir yn yr asesiad o anghenion y boblogaeth, a
- b) **sefydlogrwydd y farchnad** ar gyfer gwasanaethau a reoleiddir sy'n darparu gofal a chymorth [CY Adran 4.2].

Mae'r asesiad o sefydlogrwydd y farchnad yn canolbwyntio ar wasanaethau rheoledig. Y rhain yw:

- gwasanaethau cartrefi gofal (oedolion a phlant)
- gwasanaethau llety diogel (ar gyfer plant)
- gwasanaethau canolfannau preswyl i deuluoedd
- gwasanaethau mabwysiadu
- gwasanaethau maethu
- gwasanaethau lleoli oedolion ('bywydau a rennir')
- gwasanaethau eiriolaeth
- gwasanaethau cymorth/gofal cartref

Mae Cod Ymarfer ASF hefyd yn nodi, er nad yw gwasanaethau ataliol yn wasanaethau a reoleiddir, ei bod yn ofynnol i awdurdodau lleol a Byrddau Iechyd Lleol nodi ystod a lefel y gwasanaethau ataliol y bydd eu hangen i ddiwallu'r anghenion hynny a nodwyd yn yr Asesiad o Anghenion y Boblogaeth ac asesu sut y gall argaeledd gwasanaethau ataliol hefyd gael effaith fawr ar yr angen am wasanaethau rheoledig. Felly, rhaid ystyried gwasanaethau ataliol fel rhan o'r ASF.

Mae'r Cod Ymarfer hefyd yn nodi themâu eraill y mae'n rhaid eu hystyried yn yr ASF gan gynnwys:

- a) Gwerth Cymdeithasol
- b) Y Gymraeg

c) Gweithlu

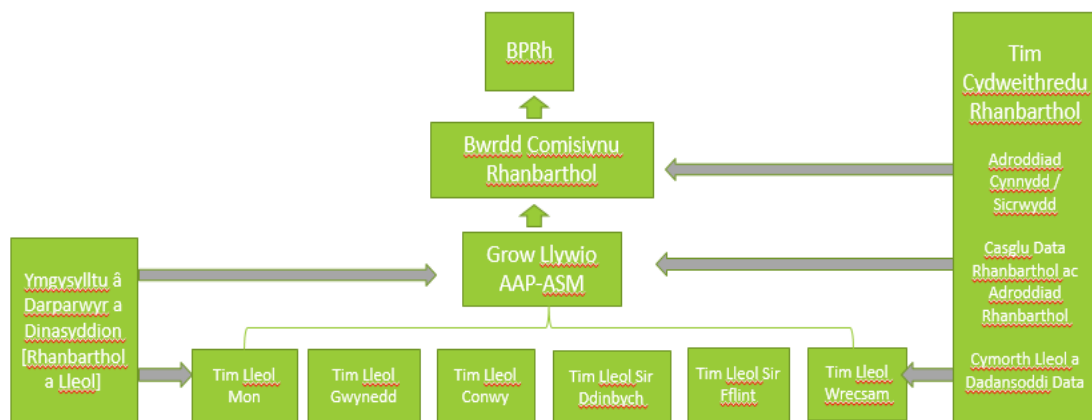
d) Taliadau Uniongyrchol a darpariaeth a ariennir ei hun

Mae cysylltiad cryf rhwng yr ASF ac Asesiad o Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru 2022 a gynhyrchwyd yn ddiweddar lle mae'r asesiad o anghenion y boblogaeth yn nodi'r angen a'r galw ar hyn o bryd ac a ragwelir am ofal a chymorth, ac ystod a lefel y gwasanaethau y bydd eu hangen i ateb y galw hwnnw. Bydd yr adroddiad sefydlogrwydd marchnad yn asesu digonolrwydd y gofal a'r cymorth a ddarperir i ddiwallu'r anghenion a'r galw a adnabyddwyd yn yr asesiad o anghenion y boblogaeth.

Er bod yr ASF yn ofyniad statudol, nid dyma'r prif reswm dros wneud y gwaith. Mae'r ASF yn ddogfen hanfodol sy'n darparu sylfaen dystiolaeth i gefnogi sefydliadau a gwasanaethau ar draws y rhanbarth, yn benodol mae i'w defnyddio ar gyfer cynllunio strategol sy'n sail i integreiddio gwasanaethau a chefnogi trefniadau gweithio mewn partneriaeth.

Mae swyddogion wedi treulio llawer o amser yn cynhyrchu papurau gwaith lleol, dadansoddiad data ac ymchwil i lywio'r adroddiad rhanbarthol. Mae'r papurau gwaith hyn, er nad ydynt wedi'u cyhoeddi fel rhan o'r adroddiad rhanbarthol, yn ddogfennau cynllunio gwerthfawr. Mae'r dull a ddefnyddiwyd gennym ar gyfer y gwaith hwn wedi'i nodi yn Ffigur 1 isod.

Ffigur1 – Dull Gogledd Cymru o ddatblygu'r AAP&ASF

Bydd y dogfennau AAP ac ASF yn cael eu defnyddio i gynllunio cynllun cyflawni lleol a rhanbarthol a chynlluniau datblygu gwasanaethau wrth symud ymlaen.

Mae hefyd yn hanfodol bod y ddwy ddogfen yn cael eu diweddarau a'u bod yn cael eu defnyddio fel dogfen fyw ar gyfer cynllunio parhaus. Felly, bydd Grŵp Llywio AAP-ASF [gweler Ffigur 1] yn parhau i gyfarfod i gynnal yr adolygiad diweddarau a parhaus hwn o'r ddwy ddogfen ac i weithio gyda'r timau lleol ar ddatblygu'r cynlluniau gweithredu/cyflawni rhanbarthol a lleol.

Mae'r gofyniad i lunio adroddiad hygrych, rhanbarthol mewn cyfnod amser mor fyr wedi cyfyngu beth a ellir ei gynnwys. Mae'r gwaith wedi'u paratoi yn ystod cyfnod heriol iawn yn sgil pwysau a heriau capasiti ad draws y sefydliadau partneriaeth. Mae wedi golygu cryn dipyn o ymdrech gan swyddogion i wneud yn siŵr bod dogfen ystyrlon yn cael ei chreu.

Dylid nodi nad yw rhai o'r ffynonellau data cenedlaethol ar y farchnad gofal ar gael ac felly yr ydym wedi dibynnu'n drwm ar wybodaeth gomisiynu leol a rhanbarthol.

Nid yw'r ddogfen ASF terfynol felly yn berffaith ac rydym yn argymhell diweddar wrth i ddata cenedlaethol newydd ddod ar gael a bod mwy o waith yn cael ei wneud yn lleol e.e. effaith Covid, heriau ariannol ac effaith ail-gydbwysu gofal cymdeithasol ar y farchnad gofal. Byddwn yn datblygu proses barhaus i wella a diweddar'r ASF fel ei fod yn parhau'n ystyrlon ac yn gyfredol. Bydd hyn hefyd yn helpu i'w wneud yn broses fwy hylaw.

Mae'r ASF wedi'i greu ar y cyd ac wedi'i arwain gan waith ymgysylltu. Cynhaliodd swyddogion arweiniol lleol a rhanbarthol ddadansoddiad o'r data, adolygiadau o'r llenyddiaeth gefndir, adolygiadau o wasanaethau a gwaith ymgysylltu ychwanegol a oedd yn canolbwyntio ar faterion penodol. Mae'r materion allweddol a'r themâu a nodwyd yn seiliedig ar ymgynghoriad ac adborth gan staff, sefydliadau partner, cydweithwyr Iechyd Cyhoeddus Cymru a'r Bwrdd Iechyd Lleol, defnyddwyr gwasanaeth a'r cyhoedd, i nodi anghenion strategol ar gyfer gofal a chefnogaeth. Roedd hyn yn cynnwys gwybodaeth o strategaethau comisiynu blaenorol ac asesiadau o anghenion.

O'r herwydd mae ein dull cydgynhyrchu yn golygu bod gennym ni ddogfen ASF sy'n ystyrlon ac yn seiliedig ar wybodaeth gan gynnwys amrywiaeth eang o bobl, o gymharu â dogfen wedi'i chreu ar ei phen ei hun yn ystod ymarfer pen desg, sef y dull a ddefnyddiwyd gan ardaloedd eraill yng Nghymru.

Mae copi o'r adroddiad Sefydlogrwydd Marchnad Ranbarthol ac Ynys Môn wedi eu hatodi er eich gwybodaeth.

B – Pa opsiynau eraill bu i chi ystyried a beth oedd y rhesymau am eu gwrthod ac/neu am ddewis yr opsiwn hwn?

-Mae'r ASF yn ofyn statudol, does dim opsiynau erill ar gael.

C – Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Dylid cyfeirio at adran A

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Dim yn berthnasol.

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Dim yn berthnasol

Dd – Asesu'r effeithiau posibl (os yn berthnasol):

1 Sut mae'r penderfyniad yma'n effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?

Mae'r asesiad o ddigonolrwydd a sefydlogrwydd y farchnad ar gyfer gwasanaethau gofal a chymorth a reoleiddir yn yr ASF yn ychwanegu at asesu anghenion gofal a chymorth y boblogaeth a gynhwysir yn y AAP. Mae'r dogfennau AAP a'r ASF yn cyfrannu at gylchoedd cynllunio strategol rhanbarthol a lleol, o ganlyniad bydd hyn yn cefnogi blaenoriaethau corfforaethol yr awdurdodau lleol sy'n gysylltiedig ag anghenion iechyd a gofal cymdeithasol ei phoblogaeth breswyl.

Rhaid llunio Asesiad Llesiant fel un o ofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 gan bob Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus. Ystyriodd yr asesiad poblogaeth anghenion gofal a chymorth y boblogaeth tra bod yr Asesiad Llesiant yn cwmpasu ffyniant, iechyd, gwydnwch, cydraddoldeb, diwylliant bywiog, cyfrifoldeb byd-eang a chymunedau cydlynol. Mae gorgyffwrdd rhwng y ddau felly mae tîm prosiect yr ASF yn cysylltu â swyddogion ar gyfer y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ynghylch cynnydd yr asesiadau o anghenion ac asesiadau lles ac yn rhannu gwybodaeth lle bo angen.

Yn ogystal â llywio ein cynlluniau lleol, bydd cam nesaf y prosiect hefyd yn cynnwys defnyddio'r asesiad poblogaeth ac adroddiad sefydlogrwydd y farchnad i ddatblygu cynllun ardal ar gyfer y rhanbarth. Gall gwaith ar y cynllun ardal yn y dyfodol

		gynnwys ymchwil ac ymgynghori pellach i archwilio meysydd blaenoriaeth yn fanylach cyn cytuno pa feysydd i'w blaenoriaethu ar gyfer gwaith rhanbarthol. Bydd y cynllun ardal yn cael ei ddatblygu a'i gyhoeddi yn 2023.
2	A yw hwn yn benderfyniad a ragwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod i'r dyfodol? Os felly, sut?	Dim yn uniongyrchol ond mi fydd yr wybodaeth yn yr ASF yn cyfarwyddo penderfyniadau yn y dyfodol.
3	A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod gyda phwy.	Do- Y Bwrdd Comisiynu Rhanbarthol a'r Bwrdd Partnerieth Rhanbarthol.
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rheini y byddai'r penderfyniad yn cael effaith uniongyrchol arnynt? Esboniwch sut.	<p>Sefydlodd Cydweithredfa Gwella Gwasanaethau Gofal Cymdeithasol a Lles Gogledd Cymru grŵp llywio rhanbarthol i arwain ar y gwaith ar gyfer grwpiau technegol, ymgysylltu data a themâu eraill, er mwyn arwain ar dasgau penodol. Mae aelodaeth o grwpiau o bob awdurdod lleol Gogledd Cymru, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (BIPBC), Iechyd Cyhoeddus Cymru a phartion eraill gyda diddordeb yn yr asesiad o anghenion megis swyddogion a gyfer y BGC.</p> <p>Roedd ymgysylltu â'r ASF yn cynnwys: holiadur ar gyfer sefydliadau sy'n gofyn am eu barn a'u tystiolaeth; ymgysylltu â gwahanol ddarparwyr sector e.e. y trydydd sector a hefyd gweithdai lleol gyda darparwyr. Mae hyn wedi darparu data ansoddol cyfoethog i lywio'r ASF. Mae canfyddiadau pellach ar gael ar y gronfa ddata ymgysylltu cydweithredu rhanbarthol, sy'n brosiect parhaus i wella'r gwaith o gydgyssylltu gweithgareddau ymgysylltu ar draws y rhanbarth a galluogi gwell defnydd o'r canfyddiadau.</p>

5	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan y Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	Mae'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar gael wrth ofyn.
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad yn ei gael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	Mae pob maes o Ofal Cymdeithasol wedi cael ystyriaeth wrth ddatblygu'r ASF.
7	Nodwch unrhyw effeithiau posibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	Mae'r adroddiad ar gael yn ddwyieithog ac yn adlewyrchu anghenion yr Iaith Gymraeg yn benodol.

E – Gyda phwy yr ymgynghoroch? Beth oedd eu sylwadau?		
1	Prif Weithredwr / Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Mae sylwadau aelodau'r UDA wedi eu cynnwys yn yr adroddiad.
2	Cyllid / Swyddog 151 (gorfodol)	Fel uchod
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Fel uchod
4	Adnoddau Dynol (AD)	D/B
5	Eiddo	D/B
6	Technoleg Gwybodaeth (TG)	D/B
7	Caffael	D/B
8	Sgriwtini	Bydd yr adroddiad hwn yn cael eu drafod gan y Pwyllgro Sgriwtini Adfywio a Partneriaethol ar Fedi 26, 2022
9	Aelodau Lleol	D/B gan fod yr adroddiad hwn yn berthnasol i'r ynys i gyd.

F - Atodiadau:
Atodiad 1- Adroddiad ar Sefydlogrwydd y Farchnad Gogledd Cymru (Mehefin 2022)
Atodiad 2- Adroddiad ar Sefydlogrwydd y Farchnad ar gyfer Sir Fô (Mehefin 2022)

Ff – Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am ragor o wybodaeth):

Mae'r Asesiad o Anghenion Poblogaeth (AAP) diweddar wedi cynorthwyo yn dylanwadu ar yr ASF.

<https://www.cydweithredfagogleddcymru.cymru/asesiad-o-anghenion-poblogaeth-gogledd-cymru/>

Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (AEG) (yn cynnwys yr Iaith Gymraeg a'r Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol)

CYDWEITHREDFA GWELLA GWASANAETHAU
GOFAL A LLESIANT **GOGLEDD CYMRU**
NORTH WALES SOCIAL CARE AND WELL-BEING
SERVICES IMPROVEMENT COLLABORATIVE

Adroddiad

Sefydlogrwydd ar y

Farchnad Gogledd Cymru

Drafft 0.4 (Mehefin 2022)

Cysylltwch â ni

Cydweithredfa Gwella Gofal Cymdeithasol a Llesiant Gogledd Cymru

Neuadd y Sir, Ffordd Wynnstay, Rhuthun, LL15 1YN

E-bost: northwalescollaborative@denbighshire.gov.uk

Rhif ffôn: 01824 712432

<https://www.cydweithredfagogleddcymru.cymru/>

Cynnwys

1. Cyflwyniad	4
2. Crynodeb.....	9
3. Gwasanaethau Preswyl (oedolion).....	14
4. Gwasanaethau gofal cartref	52
5. Gwasanaethau preswyl (plant).....	91
6. Gwasanaethau maethu	121
7. Gwasanaethau mabwysiadu	146
8. Gofalwyr di-dâl	149
9. Gwasanaethau eirioli.....	157

1. Cyflwyniad

1.1 Cefndir

Cyflwynodd Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 ddyletswydd newydd ar awdurdodau lleol a byrddau iechyd i ddatblygu asesiad ar y cyd o ddigonolrwydd a gynaliadwyedd y farchnad gofal cymdeithasol. Mae'r Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad wedi ei lunio gan Fwrdd Partneriaeth Rhanbarthol Gogledd Cymru yn unol â'r Cod Ymarfer (Llywodraeth Cymru, 2021a). Dyma Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad cyntaf i gael ei lunio ac mae'n ystyried canfyddiadau o Asesiad o Anghenion y Boblogaeth Gogledd Cymru 2022.

1.2 Pwrpas yr adroddiad sefydlogrwydd y farchnad

Mae'r adroddiad yn ein helpu ni i ddeall y farchnad gofal cymdeithasol yng Ngogledd Cymru, fel y gallwn gomisiynu a chefnogi darparwyr gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol yn effeithiol er mwyn bodloni anghenion y boblogaeth yn effeithiol.

Bydd yr adroddiad sefydlogrwydd y farchnad yn asesu:

- Digonolrwydd gofal a chymorth o ran bodloni anghenion a gofynion ar gyfer gofal cymdeithasol, fel y nodir yn yr asesiad o anghenion y boblogaeth
- sefydlogrwydd y farchnad ar gyfer gwasanaethau rheoli

Gwasanaethau rheoli yw'r rhai a restrir yn y Rheoliadau Trefniadau Partneriaeth (Diwygiad) a Gwasanaethau Rheoli (Adroddiadau Sefydlogrwydd y Farchnad) (Cymru) 2021. Ar hyn o bryd, y rhain yw:

- gwasanaeth cartref gofal (oedolion a phlant)
- gwasanaeth llety diogel (i blant)
- gwasanaeth canolfan breswyl i deuluoedd
- gwasanaeth mabwysiadu
- gwasanaeth maethu
- lleoliadau oedolion
- gwasanaeth gofal cartref

- gwasanaeth eirioli

Yr asesiad yw'r sail y dylai'r Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol ei defnyddio i wneud penderfyniadau i gynllunio a chomisiynu gwasanaethau gofal a chymorth at y dyfodol. Bydd hyn yn cynnwys cynlluniau ardal lleol, strategaeth comisiynu strategol a datganiadau sefyllfa'r farchnad.

Mae'r asesiad wedi'i wneud ar y cyd gan y chwe chyngor lleol sydd yng Ngogledd Cymru, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (BIPBC) ac Iechyd Cyhoeddus Cymru. Y chwe chyngor lleol yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam, Cyngor Sir y Fflint, Cyngor Sir Ddinbych, Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy, Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn.

Nod yr adroddiad sefydlogrwydd y farchnad yw gwella ein dealltwriaeth o'r farchnad gofal cymdeithasol yng Ngogledd Cymru, a sut fydd hyn yn datblygu a newid dros y blynyddoedd nesaf. Bydd y canfyddiadau o fewn yr asesiad hwn yn cynorthwyo pob darparwr gwasanaeth cyhoeddus yn y rhanbarth i ddarparu gwasanaethau gwell a digonol i'n trigolion sydd angen gofal a chymorth.

1.3 Dulliau ymchwil

Mae'r dulliau ymchwil yn cynnwys:

- Dadansoddi setiau data lleol a chenedlaethol i ddod o hyd i dueddiadau.
- Tystiolaeth gan yr awdurdodau lleol a'r bwrdd iechyd.
- Tystiolaeth o ymchwil lleol, rhanbarthol a chenedlaethol.
- Blaenoriaethau o bolisiâu / strategaethau / cynlluniau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol.
- Ymatebion i'r arolwg rhanbarthol ac ymarferion ymgynghori eraill gan drigolion, sefydliadau, staff a darparwyr.

1.4 Ymgynghori ac ymgysylltu

Mae Cod Ymarfer (Llywodraeth Cymru, 2021a) yn datgan fod rhaid i awdurdodau lleol gymryd camau rhesymol i ymgysylltu â dinasyddion. Fel rhagflaenydd i'r adroddiad sefydlogrwydd y farchnad, mae asesiad o anghenion y boblogaeth wedi cyflawni ymarfer ymgynghori ac ymgysylltu rhanbarthol ar raddfa fawr yn seiliedig ar egwyddorion cenedlaethol ar gyfer ymgysylltu â'r cyhoedd yng Nghymru ac

egwyddorion cyd-gynhyrchu. Rhoddodd yr ymarfer hwn fewnwelediad o effaith uniongyrchol sefydlogrwydd a chynaliadwyedd y farchnad gofal cymdeithasol ar bobl gydag anghenion gofal a chymorth, eu gofalwyr a'u teuluoedd. Gellir dod o hyd i ragor o fanylion yn yr asesiad o les y boblogaeth.

Roedd darparwyr gwasanaethau gofal cymdeithasol cofrestredig yn ymgysylltu trwy arolwg darparwr rhanbarthol. Anfonwyd gwahoddiad i holl ddarparwyr cofrestredig ar draws y rhanbarth i gwblhau'r arolwg trwy'r comisiynwyr. Derbyniwyd 63 ymateb.

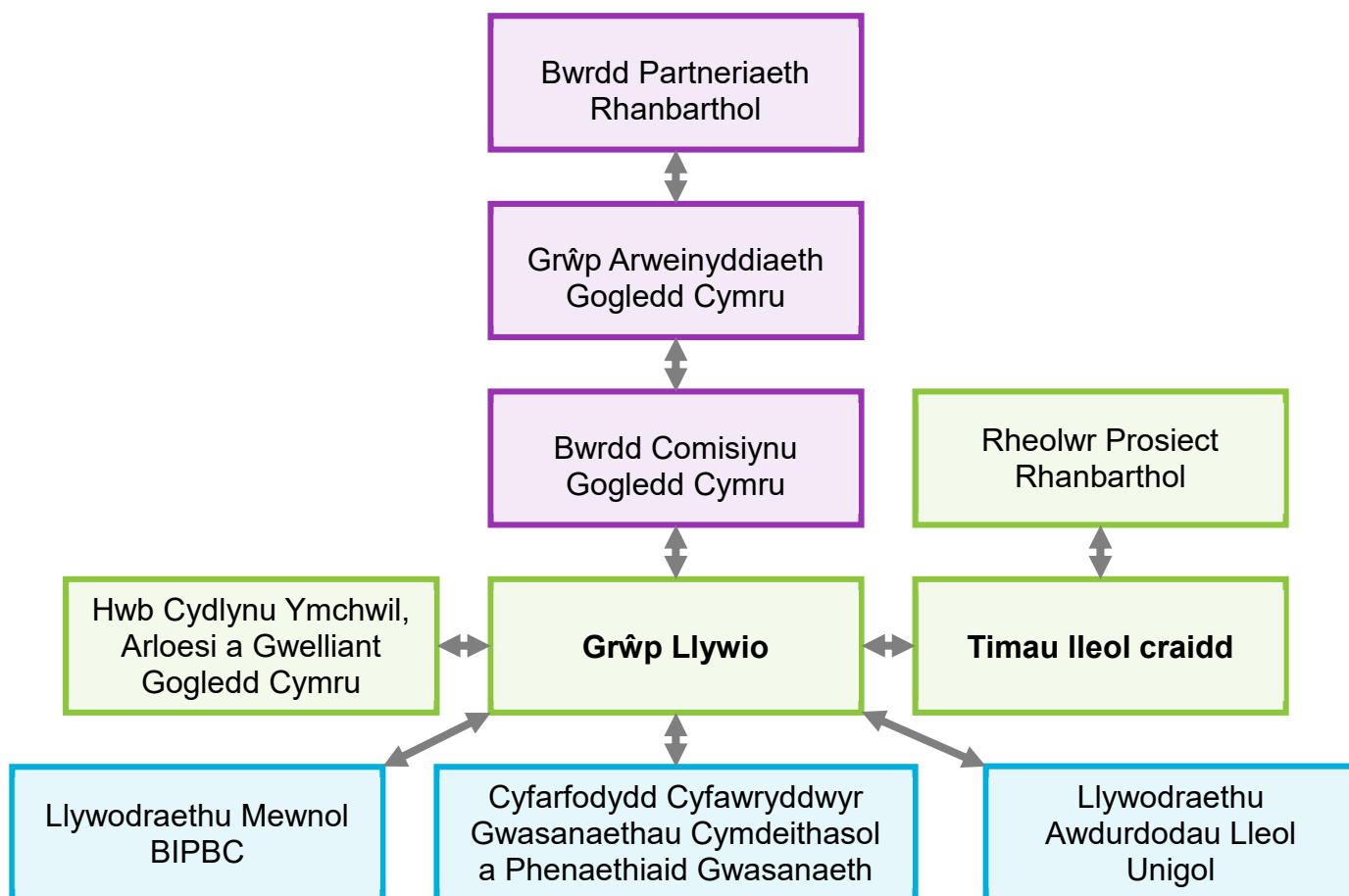
Yn ogystal, mae timau lleol hefyd wedi gwneud gwaith ymgysylltu eu hunain lle nad oedd hynny'n cael ei wneud yn rhanbarthol. Cafodd penodau drafft hefyd eu rhannu gyda phartneriaid ar gyfer adborth a sylwadau.

1.5 Llywodraethu'r prosiect

Gofynnodd y Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol i Fwrdd Comisiynu Gogledd Cymru oruchwylio'r prosiect. Fe wnaethant sefydlu grŵp llywio rhanbarthol i gydlynu datblygiad yr Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad, a oedd yn cynnwys cynrychiolaeth o'r chwe awdurdod lleol, y bwrdd iechyd ac Iechyd Cyhoeddus Cymru. Roedd trefniadau rheoli'r prosiect yn sicrhau bod cysondeb ar gyfer yr holl bartneriaid wrth lunio adroddiad rhanbarthol. Lluniwyd adroddiadau prosiect rheolaidd ac fe gawsant eu rhannu â'r byrddau rhanbarthol yn ôl yr angen.

Mae'r adroddiad hwn wedi ei gymeradwyo gan y chwe awdurdod lleol, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr a'r Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol.

Diagram 1: Trefniadau llywodraethu'r prosiect

1.6 Cyfyngiadau, gwersi a ddysgwyd a chyfleoedd

Mae paratoi un asesiad hygrych o anghenion y boblogaeth ac adroddiad sefydlogrwydd marchnad ar draws chwe awdurdod lleol ac ardal un bwrdd iechyd o fewn y terfynau amser wedi bod yn broses heriol. Roedd pwysau ychwanegol Covid-19 yn cyfrannu at hynny. Diolch i ymdrechion tîm y prosiect, grŵp llywio'r prosiect a oedd yn cynnwys arweinwyr lleol, yr is-grŵp data, y grŵp ymgysylltu, timau

sefydliadau partner, pobl sy'n defnyddio gwasanaethau a darparwyr fe gyd-gynhyrchwyd yr adroddiad hwn.

Un o'r prif heriau oedd cael gafael ar ddata o ansawdd da am y boblogaeth a'r farchnad gofal cymdeithasol. Ni fydd data Cyfrifiad 2021 yn cael ei gyhoeddi mewn pryd i'w gynnwys yn yr asesiad ac nid oedd nifer o ddangosyddion ar gael oherwydd newidiadau i'r modd mae data'n cael ei gasglu ers yr asesiad diwethaf a gan fod rhywfaint o waith casglu data wedi'i ohirio oherwydd Covid-19.

Argymhellir bod grŵp llywio'r y grwp llywio ar y cyd asesiad o anghenion y boblogaeth ac adroddiad sefydlogrwydd marchnad yn parhau i drefnu cyfarfodydd rheolaidd i oruchwylio'r diweddariadau a gwneud rhagor o argymhellion ynglŷn â sut i wella ansawdd, argaeledd a chydlyniant y data i lywio asesiadau o anghenion yn y dyfodol.

2. Crynodeb

Crynodeb o flaenoriaethau rhanbarthol

Mae gofal cartref (gofal yng nghartrefi'r bobl eu hunain) yn farchnad flaenoriaethol sydd wedi'i dynodi gan gomisiynwyr, gan nad yw darparwyr presennol yn y sector preifat wedi gallu cwrdd â'r galw ers cryn amser bellach o ganlyniad i heriau o ran staffio. Oherwydd hyn, dynodwyd bod tyfu a datblygu gwasanaethau, yn cynnwys gofal cartref cyffredinol ac arbenigol, yn gyfleoedd ar gyfer y dyfodol.

Mae comisiynwyr yn awyddus i gydweithio â darparwyr i gynyddu capasiti gofal er mwyn cwrdd ag anghenion y boblogaeth. Y prif themâu a blaenoriaethau i ddarparwyr a chomisiynwyr ym mhob maes iechyd a gofal cymdeithasol yw:

- Recriwtio staff. Mae'r farchnad gyflogaeth yn gystadleuol dros ben ac mae angen cynnig cyfraddau tâl a buddion cyflogaeth cystadleuol er mwyn denu pobl.
- Prosiect recriwtio Gofal Cartref Integredig rhwng awdurdodau lleol a'r bwrdd iechyd a datblygu rolau a llwybrau gyrfa integredig ar draws sefydliadau.
- Telerau ac amodau. Mae angen i'r rhain adlewyrchu a chydabod gwerth rolau gofal cymdeithasol, a'u pwysigrwydd yn y system iechyd a gofal, yn ogystal ag adlewyrchu'r ffaith bod y rolau hyn yn rhai crefftus at ei gilydd.
- Mae'r cyfraddau cadw staff yn wael oherwydd y telerau ac amodau gwael yn y sector gofal cymdeithasol. Mae effaith yr argyfwng costau tanwydd a chostau byw yn cael ei themlo bellach yn y sector lle mae darparwyr yn gweld mwy o staff yn profi tlodi mewn gwaith. Mae staff yn gadael y sector hefyd oherwydd amodau gweithio ymestynnol a diffyg parch at y gwaith y maent yn ei wneud a'r lefelau o gyfrifoldeb sy'n gysylltiedig. Mae staff yn teimlo eu bod yn cael eu tanbrizio a'u gorweithio.
- Nid yw staff sy'n newydd i'r sector yn aros yn y sector yn y tymor hir am eu bod yn teimlo eu bod yn cael eu llethu gan ddwysedd y rolau, yn enwedig y rheini sy'n cynorthwyo pobl sydd ag anghenion cymhleth ac ymddygiadau heriol. Mae angen i ddarparwyr a chomisiynwyr roi gwell cymorth i staff i gwrdd â'r heriau o weithio yn y sector gofal cymdeithasol.

- Rhoddir blaenoriaeth i raglenni trawsnewid gwasanaethau a dylai'r rhain ganolbwyntio'n gynt ar hwyluso hyblygrwydd wrth ddefnyddio oriau gofal a gomisiynwyd, lle gellir ymddiried mewn darparwyr i ystwytho'r pecyn o oriau gofal mewn partneriaeth â'r unigolyn sy'n derbyn gofal. Er cydnabod y cyfyngiadau sydd ar gyllidebau pawb, bydda'r hyblygrwydd hwn yn gwella ansawdd ac yn arbed costau drwy leihau costau gweinyddu.
- Nodwyd bod datblygu gweithio drwy bartneriaeth wirioneddol rhwng comisiynwyr a darparwyr yn faes allweddol.
- Mae darparwyr yn cydnabod budd y taliadau COVID ychwanegol ac mae addasrwydd parhaus y sector yn cael ei gydnabod yn flaenoriaeth allweddol oherwydd y gwaith pwysig y mae darparwyr gofal cartref yn ei wneud wrth gadw pobl yn iach yn eu cartrefi eu hunain, wrth roi'r gallu i ryddhau cleifion o'r ysbyty ac wrth atal ymweliadau â'r ysbyty sydd heb eu cynllunio.
- Datblygu partneriaethau â darparwyr cartrefi gofal er mwyn darparu gwasanaethau gofal / seibiant preswyl lefel isel i leddfyr pwysau ar ddarpariaethau gofal cartref.
- Datblygu cyfleoedd o ran micro-gomisiynu a thaliadau uniongyrchol fel dewis yn lle'r model gofal cartref traddodiadol.
- Cynyddu'r cymorth i ofalwyr di-dâl er mwyn lleddfyr pwysau ar y gwasanaeth gofal cartref ac edrych ar ddulliau o weithredu sy'n cael eu harwain gan ofalwyr, fel darparu mwy o seibiant i ofalwyr.
- Cynyddu nifer y lleoliadau arbenigol sydd ar gael mewn cartrefi gofal i bobl hŷn, oedolion ag anghenion iechyd meddwl, pobl sydd ag anabledd dysgu a phobl â dementia.
- Cynyddu'r ddarpariaeth o lety argyfwng a thymor hwy sydd ar gael i blant a phobl ifanc ag anghenion cymhleth, yn cynnwys anghenion o ran iechyd meddwl, anabledau dysgu ac anghenion emosiynol ymddygiadol.

Crynodeb o themâu lleol

Ynys Môn

- Rydym wedi ymrwymo i drawsnewid gwasanaethau ac mae moderneiddio yn faes y byddwn yn canolbwyntio arno gyda mwy o uchelgais i ddatblygu opsiynau llety, gan ategu gwaith y rhaglen drawsnewid.

- Mae'r gweithlu gofal yn Ynys Môn yn heneiddio, felly mae angen denu a chadw staff gofal cymdeithasol newydd.
- Rydym am gydweithio â darparwyr i sicrhau sefydlogrwydd, yn enwedig mewn perthynas â chostau staffio, cyflenwi, dewis, gwasanaethau a chyflawni.

Gwynedd

- Mae problemau'n codi'n rheolaidd mewn perthynas â recriwtio a chadw staff, ac mae'r holl wasanaethau yn rhoi gwybod am brinder a phryder gwirioneddol.
- Diffyg cymorth ariannol. Mae'r holl wasanaethau wedi codi pryderon ynghylch y gallu i gynnal gwasanaethau o ansawdd da ag adnoddau cyfyngedig. Yn aml, o ganlyniad i ddiffyg cyllid, rydym yn gorfod defnyddio darparwyr y tu allan i'r sir. Mae hyn yn arwain at gostau uwch sydd, yn eu tro, yn dwysáu'r broblem.
- Prinder sylweddol o ran y gofal preswyl sydd ar gael yn y sir i blant sydd â'i angen, o'i gymharu â gwasanaethau eraill sydd ar gael i blant. Mae darpariaeth gymharol dda o deuluoedd maeth o fewn y sir ac mae nifer mawr o adnoddau a gwasanaethau o fewn y sir i gynorthwyo plant anabl. Mae'n ymddangos bod anghysondeb yn y ddarpariaeth.

Conwy

- Recriwtio a chadw staff ar draws y sector, yn cynnwys gweithwyr cymdeithasol, staff gofal a staff nyrsio. Mae hyn yn gysylltiedig â thâl ac amodau ond nid hynny'n unig.
- Gwasanaethau preswyl plant. Mae angen brys am ddarparu llety ar gyfer lleoliadau argyfwng a lleoliadau tymor hwy ac rydym yn ystyried nifer o wahanol opsiynau i gynyddu'r ddarpariaeth yn y sir a lleihau'r ddibyniaeth ar drefniadau dros dro costus a lleoliadau y tu allan i'r sir sy'n bell oddi wrth y teulu.
- Darparu gwasanaethau gofal cartref, gan nad yw darparwyr presennol yn y sector preifat wedi gallu cwrdd â'r galw ers cyfnod hir bellach.

Sir Ddinbych

- Rydym am gynyddu'r capasiti gofal i gwrdd ag anghenion y boblogaeth o fewn Sir Ddinbych, yn cynnwys gofal preswyl ar gyfer plant, pobl ifanc, pobl ag anableddau cymhleth, pobl hŷn (yn cynnwys y rheini ag anghenion iechyd meddwl), gofal maeth, gofal cartref ac ailalluogi.
- Rydym wedi ymrwymo i wella cyfathrebu mewnol ar draws gwasanaethau / timau a chyfathrebu â sefydliadau ein partneriaid, ac i rannu arferion da.
- Mae cynyddu'r ddarpariaeth o lety seibiant dros nos sydd ar gael yn flaenoriaeth yn Sir Ddinbych.

Wrecsam

Y prif flaenoriaethau mewn Gwasanaethau Plant yn Wrecsam yw:

- Gwneud lleoliadau'n fwy sefydlog, lleihau nifer y plant sy'n derbyn gofal drwy wasanaethau ataliol ac ymyrryd cynnar a dileu elw yn y farchnad lleoliadau plant
- Darparu llety argyfwng i bobl sydd mewn argyfwng iechyd meddwl
- Uwchgyfeirio mwy o anghenion a phryderon iechyd meddwl plant a phobl ifanc
- Datblygu cartrefi plant newydd
- Gwellu ansawdd ymarfer a pherfformiad ar draws Gwasanaethau Plant
- Y prif flaenoriaethau mewn Gwasanaethau Oedolion yn Wrecsam yw:
- Tyfu a datblygu gwasanaethau, yn cynnwys Gofal Cartref (sy'n cynnwys gofal cartref/ailalluogi; byw ac ymadfer yn y gymuned)
- Gwasanaethau dydd a chyflogaeth
- Lleoliadau argyfwng

Sir y Fflint

Rhoddir blaenoriaeth i'r farchnad Gofal Cartref yn Sir y Fflint er mwyn helpu i adfer cydbwysedd yn y sector gofal. Mae darparwyr gofal annibynnol yn parhau i gydweithio'n greadigol â'r awdurdod lleol er mwyn sicrhau bod y nifer lleiaf posibl o bobl yn aros am ofal yn eu cartrefi.

Yn Sir y Fflint, mae'r gwasanaethau cymdeithasol yn wynebu rhai pwysau critigol a phroblemau allweddol ym meysydd y gweithlu, comisiynu a meini prawf ariannu.

Oddi ar Ionawr 2022 yn Sir y Fflint, mae'r meysydd lle mae pwysau'n parhau yn cynnwys:

- gofal gan ddau aelod staff
- darparu gofal mewn ardaloedd gwledig
- darparu gofal i gleifion sydd wedi'u rhyddhau o'r ysbyty
- darparwyr yn dychwelyd pecynnau gofal o ganlyniad i heriau o ran staffio
- costau busnes uwch – biliau cyfleustodau ac yswiriant
- costau tanwydd uwch, yn cael eu hysgwyddo gan y staff gofal eu hunain gan mwyaf.

Ers y pandemig, mae'r farchnad ar gyfer gwasanaethau gofal preswyl i oedolion wedi troi'n ansefydlog dros ben ac mae nifer o ffactorau sy'n cyfrannu at argaeledd y ddarpariaeth mewn cartrefi gofal annibynnol. Mae'r cyngor yn bwrw ymlaen â chynlluniau i gynyddu'r ddarpariaeth fewnol ar gyfer pobl sy'n byw gyda dementia, a model newydd o ofal camu i lawr i ategu'r rhaglen rhyddhau i asesu ac ymadfer a ddatblygwyd gan y bwrdd iechyd.

Mae hanner y plant mewn gofal preswyl o Sir y Fflint yn cael eu lleoli y tu allan i'r wlad yn Lloegr a'r Alban. Mae gofal preswyl mewnol yn cael ei ddatblygu i adfer cydbwysedd y farchnad yn Sir y Fflint.

Dros y cyfnod nesaf o bum mlynedd, er mwyn sicrhau sefydlogrwydd yn y farchnad ar gyfer gwasanaethau preswyl i blant, mae'r cyngor yn bwriadu:

- Cydweithio â darparwyr presennol a newydd a'u helpu i weithredu modelau gofal a fydd yn cwrdd ag anghenion plant.
- Cydweithio â darparwyr presennol a newydd a'u hannog i ddatblygu eu busnesau mewn ffordd a fydd, yn ogystal â gwella canlyniadau i'n plant, yn darparu gwerth cymdeithasol ehangach i'n cymunedau.
- Cydweithio â darparwyr sy'n gallu gofalu'n ddiogel am blant ag anghenion mawr lluosog ac sy'n gallu darparu llety amgen yn lle darpariaeth les ddiogel.
- Dynodi darparwyr a fydd yn gweithio mewn partneriaeth â ni yn ystod cyfnodau pontio, yn cynnwys camu i lawr i fyw gyda gofalwr maeth neu ailymuno â'r teulu.
- Mae'r diwylliant Cymreig yn bwysig iawn i ni fel rhanbarth ac rydym am gael mwy o ddarparwyr sy'n gallu darparu eu gwasanaethau yn Gymraeg.

3. Gwasanaethau Preswyl (oedolion)

Trosolwg o'r boblogaeth

Mae'r galw am leoliadau mewn cartrefi gofal yn debygol o gynyddu

Mae'r asesiad o'r boblogaeth yn dangos fod y nifer o bobl dros 65 oed yng Ngogledd Cymru wedi cynyddu 17% rhwng 2010 a 2020 a rhagwelir y bydd cynnydd pellach o 20% dros yr 20 mlynedd nesaf. Mae hyn yn debygol o gynyddu'r galw am wasanaethau cartrefi gofal. Mae'r tabl isod yn dangos y newid a ddisgwylir ym mhob sir, a disgwylir mai yng Nghonwy fydd y cynnydd mwyaf a Gwynedd y cynnydd lleiaf.

Tabl 1: Y nifer a amcangyfrifir o bobl dros 65 oed yn 2020 a'r nifer a ragwelir yn 2040.

Cyngor lleol	2020 nifer	2040 nifer	Newid nifer	Newid canran
Ynys Môn	18,650	22,500	3,850	17.2%
Gwynedd	28,550	34,300	5,700	16.7%
Conwy	32,950	43,500	10,550	24.3%
Sir Ddinbych	23,500	30,400	6,900	22.6%
Sir y Fflint	33,300	42,400	9,150	21.5%
Wrecsam	27,750	34,500	6,750	19.6%
Gogledd Cymru	164,700	207,600	42,900	20.7%
Cymru	668,600	850,750	182,150	21.4%

Ffynhonnell: Amcangyfrifiad o'r boblogaeth yng nghanol blwyddyn 2020, y Swyddfa Ystadegau Gwladol; ac amcanestyniadau poblogaeth wedi eu seilio ar 2018, Llywodraeth Cymru

Nid y cynnydd ym mhoblogaeth pobl hŷn yw'r unig ffactor sy'n effeithio ar y galw. Mae yna hefyd newidiadau mewn disgwyliadau a pholisi sy'n golygu ei bod yn bosibl na fydd y galw yn cynyddu ar yr un gyfradd â chyfanswm y boblogaeth. Er enghraifft, fe all y galw newid wrth i bobl gael eu cefnogi i fyw yn eu cartrefi eu hunain am gyfnod hwy, neu gymryd llety gofal ychwanegol i gadw eu hannibyniaeth gyda'r dewis o dderbyn cefnogaeth fel bo angen.

Mae pobl yn tueddu i symud i ofal preswyl yn hŷn a phan fo'u hanghenion yn fwy cymhleth, er enghraifft, o ganlyniad i ddementia. Roedd yr asesiad o'r boblogaeth yn amcangyfrif cynnydd o 65% rhwng 2017 a 2035 yn y nifer o bobl sy'n byw gyda dementia yng Ngogledd Cymru, tua 7,000 yn fwy o bobl. Nid yw'r cynnydd blaenorol wedi bod mor uchel â'r disgwyl gan fod y gyfradd o bobl sy'n datblygu dementia wedi gostwng, efallai o ganlyniad i welliannau mewn iechyd a mwy o flynyddoedd wedi eu treulio mewn addysg (Matthews *et al.*, 2016). Ond mae'n parhau yn debygol y bydd y duedd o ran bod angen cefnogaeth cartref nyrsio a phreswyl sy'n gynyddol arbenigol ar gyfer iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) yn parhau.

Trosolwg y farchnad

Mae yna tua 220 o gartrefi gofal preswyl a 60 o gartrefi nyrsio yng Ngogledd Cymru, sy'n darparu tua 4,100 o leoliadau gofal preswyl a 2,500 o leoliadau nyrsio.

Tabl 2: Y nifer presennol o **gartrefi gofal oedolion** (18 oed a hŷn) yn ôl math ac ardal

Cyngor lleol (a, b, c)	Preswyl	Preswyl gydag iechyd meddwl	Nyrsio	Nyrsio gydag iechyd meddwl	Cyfanswm (d)
Ynys Môn	12	7	3	2	24
Gwynedd	14	9	7	3	33
Conwy	43	12	13	5	73
Sir Ddinbych	46	13	5	5	69
Sir y Fflint	22	12	7	2	35
Wrecsam	16	10	9	2	37
Gogledd Cymru	153	63	44	19	271

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan awdurdodau lleol.

(a) Yn Ynys Môn mae gan y rhan fwyaf o gartrefi rai gwelyau iechyd meddwl ac felly nid yw'r rhain wedi eu gwahanu.

(b) Mae gan Sir Ddinbych 26 o gartrefi preswyl arbenigol i bobl gydag anableddau dysgu.

(c) Mae gan Sir y Fflint 8 o gartrefi arbenigol i bobl gydag anableddau dysgu sydd wedi eu cynnwys yn y categori preswyl.

(d) Mae gan Sir y Fflint nifer o gartrefi sydd â chofrestriad deul. Nid yw cyfanswm y rhifau yn adio.

Tabl 3: Y nifer presennol o leoliadau cartref gofal parhaol sydd ar gael i bob **oedolyn 18 oed a hŷn**

Cyngor lleol (a, b, c)	Preswyl	Preswyl gydag iechyd meddwl	Nyrsio	Nyrsio gydag iechyd meddwl	Cyfanswm
Ynys Môn	341	98	115	64	618
Gwynedd	351	199	353	175	1,078
Conwy	671	226	441	144	1,482
Sir Ddinbych	802	0	321	0	1,123
Sir y Fflint	416	261	179	44	900
Wrecsam	223	490	526	108	1,347
Gogledd Cymru	2,804	1,274	1,935	535	6,548

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan awdurdodau lleol.

Nodiadau:

- (a) Mae'r categorïau o ofal wedi dod yn fwy amhendant ers cyflwyno Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 felly nid yw'r categorïau hyn ond yn darlunio'r rhaniad rhwng mathau o ofal.
- (b) Yn Ynys Môn mae gan y rhan fwyaf o gartrefi rai gwelyau iechyd meddwl ac felly nid yw'r rhain wedi eu gwahanu.
- (c) Mae gan Sir y Fflint 50 o leoliadau arbenigol i bobl gydag Anableddau dysgu sydd wedi eu cynnwys yn y categori preswyl.

Ffioedd cartref gofal

Cafodd yr angen am ffioedd cartref gofal cynaliadwy a digonol ei amlygu yn yr ymgynghoriad ar gyfer Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad. Caiff lefelau ffioedd eu seilio ar fethodoleg Gogledd Cymru gyda phob cyngor yn cymryd i ystyriaeth benderfyniadau lleol ac ystyriaethau fforddiadwyedd. Mae yna drafodaethau parhaus yn ymwneud â sut y caiff y sector ei ariannu, gan gydnabod breuder y sector, gan gynnwys y gwaith ailgydbwysu gofal a'r Fframwaith Cenedlaethol strategol ar gyfer gofal a chefnogaeth y mae Llywodraeth Cymru yn ymgymryd ag ef (Llywodraeth Cymru, 2021c).

Lleoedd gwag mewn cartrefi gofal

Yn ystod y pandemig mae nifer o gartrefi gofal wedi bod â lefelau uwch o leoedd gwag nag yn flaenorol. Byddai lefelau'r lleoedd gwag ar gyfartaledd fel arfer tua 10%, a chredir fod hynny'n gynaliadwy ar gyfer y sector (Laing, 2020). I rai roedd hyn o ganlyniad i absenoldebau staff neu swyddi gwag o ganlyniad i faterion recriwtio, tra roedd eraill angen defnyddio ystafelloedd ychwanegol ar gyfer storio cyfarpar diogelu personol (PPE) neu ar gyfer mannau byw ychwanegol er mwyn lleihau maint grwpiau o breswylwyr a oedd yn rhannu cyfleusterau. O bryd i'w gilydd mae yna gyfyngiadau wedi bod ar dderbyniadau o ganlyniad i achosion o Covid-19 hefyd.

Roedd lleoedd gwag mewn cartrefi gofal hefyd yn cynyddu yng Nghonwy cyn y pandemig o ganlyniad i gyflwyno timau ailalluogi a oedd yn gweithio i gadw pobl hŷn yn eu cartrefi am gyfnod hwy. Mae'r gwaith hwn wedi bod yn llai effeithiol yn ystod y pandemig gan fod llai o weithwyr gofal cartref wedi bod allan yn y gymuned.

Tabl 4: Y ganran o leoliadau cartref gofal gwag, 31 Mawrth 2021

Cyngor lleol	Wedi'u meddiannu	Heb eu meddiannu	Cyfanswm y lleoliadau	Canran y rhai nad ydynt wedi eu meddiannu
Ynys Môn	548	65	613	11%
Gwynedd	933	122	1,055	12%
Conwy	1,337	115	1,452	8%
Sir Ddinbych	1,161	249	1,410	18%
Sir y Fflint	748	152	900	17%
Wrecsam	1,059	288	1,347	21%
Gogledd Cymru	5786	991	6777	15%

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan awdurdodau lleol.

Lleoliadau cartref gofal a gaiff eu hunan ariannu

Nid yw cyfanswm y bobl sy'n ariannu eu lleoliadau cartref gofal eu hunain ar draws Gogledd Cymru gael oherwydd polisi gwahanol y Cynghorau. Roedd gan Sir y Fflint 194 o bobl yn hunan-ariannu lleoliadau mewn cartrefi gofal ar 1 Chwefror 2022.

Daeth amcangyfrifon gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) i'r casgliad fod tua 36.7% o drigolion cartrefi gofal a oedd yn ariannu eu gofal eu hunain rhwng 2019 a 2020.

Trosolwg o'r farchnad yn Ynys Môn

Mae Ynys Môn wedi nodi'r anghenion canlynol.

- Mae angen mwy o ofal dementia.
- Fe all arwahanrwydd cymdeithasol fod yn risg benodol i bobl hŷn yn Ynys Môn o ganlyniad i natur wledig y sir, diffyg cludiant, a'r pellter y mae nifer yn byw oddi wrth eu teuluoedd.
- Mae angen gwasanaethau arbenigol ychwanegol ar Ynys Môn.
- Nid oes digon o welyau preswyl a nyrsio iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) yn Ynys Môn.
- Mae yna lai o alw am welyau preswyl cyffredinol.
- I bobl hŷn gydag anabledd dysgu sydd hefyd ag anghenion iechyd corfforol a dementia, mae yna ddiffyg lleoliadau preswyl a nyrsio arbenigol.

Trosolwg o'r farchnad yng Ngwynedd

Mae Gwynedd wedi nodi'r meysydd canlynol lle ceir hi'n anodd i fodloni'r gofyn:

- Diffyg lleoliadau preswyl a nyrsio arbenigol ar gyfer pobl hŷn gydag anabledd dysgu sydd hefyd ag anghenion iechyd corfforol a dementia.
- Diffyg gweithwyr cymorth y gymuned a phreswyl yn arbennig Tan y Marian ac o fewn darpariaeth ddydd. Mae hyn yn ei gwneud yn anodd i ddechrau gwasanaeth ar gyfer unigolion newydd ac mae nifer o unigolion yn derbyn llai o ddyddiau / oriau cefnogi yn y gymuned.
- Mae'n anodd i gynnal a datblygu gwasanaeth wedi ei deilwra i'r unigolyn sydd angen gweithwyr sydd wedi derbyn hyfforddiant mewn 'Cefnogi Ymddygiad Personol' a Chefnogaeth Weithredol.
- Y galw am ofal arbenigol dementia (preswyl a nyrsio). Ar hyn o bryd nid oes yna ofal nyrsio dementia yn ardal Meirionnydd / Llŷn.
- Nid oes yna unrhyw ddarpariaeth iechyd meddwl arbenigol gan gynnwys ar gyfer awtistiaeth a salwch meddwl difrifol yng Ngwynedd. Conwy yw'r lleoliad agosaf ond nid yw'r ddarpariaeth yn y Gymraeg.

- Rydym wedi gweld cynnydd yn y galw am ofal preswyl dros dro o ganlyniad i brinder gofal yn y cartref.
- Nid ydym yn gallu llenwi gwelyau gwag yn rhai o gartrefi'r Cyngor o ganlyniad i lefel dibyniaeth uchel preswylwyr.
- Fe all rhyddhau yn amhriodol o'r ysbyty heb ddigon o amser i wella arwain at gynnydd mewn dibyniaeth.
- Mae absenoldeb salwch a recriwtio yn broblem.

Cynlluniau ar gyfer y dyfodol

Mae yna gynlluniau i gynyddu darpariaeth breswyl iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) drwy addasu unedau yng nghartrefi preswyl y cyngor.

Ar hyn o bryd mae yna 33 o ddarparwyr cartrefi preswyl a chartrefi nyrsio pobl hŷn yng Ngwynedd. Mae Cyngor Gwynedd yn darparu 11 o gartrefi preswyl ar gyfer pobl hŷn yn uniongyrchol.

Tabl 5: Lleoliadau cartrefi gofal pobl hŷn Gwynedd

	Cyfanswm y lleoliadau cofrestredig	Y nifer o leoliadau dementia
Plas Maesincla	23	23
Plas Ogwen	27	-
Plas Pengwaith	31	-
Plas Hedd	28	7
Plas Hafan	30	8
Plas y Don	30	-
Plas Gwilym	27	-
Hafod Mawddach	25	8
Bryn Blodau	41	17
Cefn Rodyn	22	-
Llys Cadfan	33	15

Ffynhonnell: Data awdurdod lleol

Mae'r canlynol yn rhoi'r diweddaraf o ran ein hyndrechion i ehangu darpariaeth gofal i bobl gyda dementia:

- Plas Hedd. Ni all un gwely seibiant agor o ganlyniad i adeiladu. Datblygiad newydd ar y gweill. Cynllun i newid uned 8 gwely arall i gefnogi pobl sy'n byw gyda dementia.
- Plas Hafan. Yn cael ei ddefnyddio i'w lawn potensial.
- Bryn Blodau. 9 gwely i bobl sy'n byw gyda dementia, o ganlyniad i'r sefyllfa staffio ni ellir cefnogi unigolion sy'n byw gyda dementia, ond cynigir gwasanaeth gwahanol.
- Hafod Mawddach. Fe fydd datblygiad newydd yn cynyddu lleoedd cofrestredig i 30 gydag 8 gwely i bobl sy'n byw gyda dementia. I'w gwblhau Medi 2022.
- Cefn Rodyn. Nid yw 5 gwely ar y llawr cyntaf yn cael eu defnyddio o ganlyniad i faterion yn ymwneud â diogelwch tân ac arhosir am lifft newydd. Datblygiadau newydd wedi eu cwblhau yn 2021. Mae un ystafell wedi ei datblygu ar gyfer defnydd bariatrig, y lleill ar gyfer pobl gydag anghenion preswyl mwy dwys.
- Llys Cadfan. Yn cael ei ddefnyddio i gapasiti llawn, 1 gwely seibiant ar gyfer pobl sy'n byw gyda dementia ac 1 gwely seibiant preswyl.

Dros y 5 mlynedd diwethaf mae'r Cyngor wedi cynyddu'r nifer o welyau preswyl iechyd meddwl i bobl hŷn yn eu cartrefi mewnol. Yn wreiddiol roedd yna 38 o welyau rhwng Plas Maesincla ac unedau Bryn Blodau a Llys Cadfan. Nawr mae yna unedau ym Mhlas Hafan, Plas Hedd, uned ychwanegol yn Llys Cadfan a Bryn Blodau. Mae rhagor o waith ar y gweill i greu ail uned ym Mhlas Hedd ac uned newydd yn Hafod Mawddach gyda'r gobaith o agor yn ddiweddarach eleni. Tra bod hyn yn gynydd sylweddol mae angen gwneud mwy i newid cydbwysedd gwelyau iechyd meddwl pobl hŷn yn y sir a bodloni anghenion. Mae costau refeniw sylweddol yn gysylltiedig â phob uned wedi'i newid o leoliadau preswyl i leoliadau iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM).

Nodwyd y bylchau canlynol:

- Gofal Arbenigol Dementia (preswyl a nyrsio) yn ardal Meirionnydd - ar hyn o bryd nid oes unrhyw ofal nyrsio dementia yno.
- Gofal preswyl / nyrsio ar gyfer pobl ifanc gydag anghenion corfforol a synhwyrdd.

Ar gyfer y dyfodol mae'r Cyngor yn gobeithio y bydd darpariaeth breswyl iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) yn cael ei greu ym Mhlas Gwilym a Phlas Pengwaith. Mae Cyngor Gwynedd yn gweithio mewn partneriaeth gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, Cymdeithas Tai Clwyd Alyn a Llywodraeth Cymru i ddatblygu safle Penrhos, Pwllheli. Y bwriad yw i gyflwyno achos busnes i Gabinet Cyngor Gwynedd ar gyfer datblygu cartref gofal ar y safle. Mae'r nifer o unigolion sydd â dementia yn cynyddu, ac rydym yn adolygu'r angen yn rheolaidd ac yn ceisio addasu cartrefi'r cyngor i fod yn hyblyg ac addas i fodloni'r angen yn y dyfodol.

Trosolwg o'r farchnad yng Nghonwy

Mae'r rhan fwyaf o leoliadau yng Nghonwy yn cael eu comisiynu gan ddarparwyr cartref gofal preifat sy'n darparu 98% o'r gwelyau yn y sir. Mae'r ddarpariaeth ar hyd yr arfordir yn rhesymol, ond mae yna brinder lleoedd yn ne / ardaloedd gwledig y sir ac mae pryderon ynglŷn â'r ddarpariaeth sydd ar gael yn y Gymraeg. Mae gwasanaeth y sir yn dda o ran lleoedd preswyl a nyrsio, ond mae yna brinder darpariaeth iechyd meddwl arbenigol ar gyfer anghenion preswyl a nyrsio, yn arbennig ar gyfer y rhai hynny sydd angen gofal arbenigol iawn. Mae mwyafrif yr adeiladau a gaiff eu defnyddio fel Cartrefi Gofal yn hŷn ac yn aml maent yn anheddau preswyl sydd wedi eu haddasu. Ar y cyfan maent yn cael eu cynnal yn dda gan y darparwyr, ond fe all atgyweiriadau a'u cynnal a'u cadw fod yn gostus. Roedd cynllun ffisegol nifer o gartrefi o'r fath yn ei gwneud yn anodd iawn i ddarparwyr reoli'r achosion o Covid yn ystod y pandemig, tra ar yr un pryd fe welodd y cartrefi oedd wedi eu hadeiladu'n bwrpasol fod ganddynt well adnoddau i reoli achosion o'r fath.

Trosolwg o'r farchnad yn Sir Ddinbych

Caiff dros 90% o leoliadau cartref gofal eu comisiynu gan ddarparwyr allanol. Mae yna ddau gartref gofal mewnol. Fe gaeodd y cyngor un o'r tri chartref preswyl oedd

ganddo yn 2019. Mae'r safle yn Rhuthun nawr yn cael ei ddatblygu i ddarparu mwy o randai gofal ychwanegol.

Mae yna ostyngiad bach wedi bod yng nghapasiti'r sector cartrefi gofal yn gyffredinol yn Sir Ddinbych yn y blynyddoedd diweddar. Mae yna lai o alw am ofal preswyl heb gefnogaeth ychwanegol ar gyfer iechyd meddwl neu anghenion corfforol cymhleth.

Mae mwyafrif y cartrefi gofal yn Sir Ddinbych yn adeiladau hŷn sydd wedi eu haddasu. Mae rhai achlysuron wedi bod lle na fu'n bosibl darparu lle ar gyfer pobl gydag anghenion bariatrig o ganlyniad i strwythur yr adeiladau - maint y drysau neu gynllun y coridorau. Hefyd ychydig o gartrefi gofal sydd â gofod ar gyfer teclynnau codi o'r to ar gyfer codi a symud neu welyau mwy. Mae'r gofyniad am fwy o fewnbwn gan staff hefyd yn rhwystr.

Ychydig o leoedd gwag sydd yna ar hyn o bryd.

Ar hyn o bryd mae tua 18 o oedolion wedi eu lleoli mewn cartref gofal gan nad oes digon o gefnogaeth ar gael i'w galluogi i ddychwelyd i'w cartrefi eu hunain.

Ers Mai 2021 mae yna 32 o leoliadau iechyd meddwl preswyl pobl hŷn (HaSM) y tu allan i'r sir a 29 o leoliadau nyrsio. Mae yna 33 o leoliadau y tu allan i'r sir yn Sir Ddinbych ar gyfer pobl hŷn gydag anghenion iechyd meddwl, yn bennaf o ganlyniad i ddiffyg lleoliadau lleol addas.

Mae gan Sir Ddinbych 282 o leoedd ar gyfer darpariaeth cartrefi gofal anghenion dysgu arbenigol. Maent wedi nodi'r tueddiadau canlynol:

- **Demograffeg:** Mae nifer y bobl ag anableddau dysgu sydd angen cefnogaeth yn cynyddu, ac mae pobl ag anableddau dysgu yn byw yn hirach. Mae'r tueddiadau hyn o ran demograffeg yn dueddol o barhau.
- **Agweddau a disgwyliadau** Mae'r rhan fwyaf o unigolion a'u teuluoedd eisiau / yn disgwyl cael lefel uwch o annibyniaeth a bod yn rhan allweddol o'u cymuned.
- **Cyllid** Mae lefel y gwariant ar wasanaethau anabledd dysgu wedi bod yn cynyddu ond rydym nawr yn wynebu cefnogi mwy o bobl gyda llai o arian (o ganlyniad i leihau setliadau awdurdodau lleol, cau'r Gronfa Byw'n Annibynnol a chyfyngiadau'r Grant Cymorth Tai).

- **Darpariaeth bresennol** Caiff cefnogaeth ei darparu'n gyffredinol drwy deulu agos a / neu staff gofal cyflogedig hirdymor. Gwneir llai o ddefnydd o asedau anffurfiol wedi eu lleoli yn y gymuned.

Trosolwg o'r farchnad yn Sir y Fflint

Mae yna gynnydd cyffredinol wedi bod mewn darpariaeth breswyl yn ystod y blynyddoedd diwethaf o ganlyniad i ailagor tri o gartrefi ac ehangu Tŷ Marleyfield ym Mwcle. Mae un cartref mawr wedi newid o ddarparu gofal nyrsio i ddarparu gofal preswyl sydd ar yr un pryd wedi cynyddu capasiti gofal preswyl a lleihau'r capasiti gofal nyrsio. Fe gaeodd cartref nyrsio cyffredinol yn Nhreffynnon yn 2019 ac un arall ym Mawrth 2022 a leihaodd leoliadau nyrsio cyffredinol o 75. Mae yna waith atgyweirio yn digwydd mewn un cartref gofal ar hyn o bryd sydd wedi lleihau capasiti'r farchnad dros dro.

Mae Marleyfield, Croes Atti, a Llys Gwenffrwd yn gartrefi gofal sydd wedi eu hadeiladu'n bwrpasol a sy'n eiddo i'r Cyngor ac wedi eu lleoli yn nhrefi Bwcle, Y Fflint a Threffynnon. Dim ond ychydig o ailwampio neu adnewyddu sydd ei angen ar yr adeiladau. Mae Llys Gwenffrwd yn wahanol yn y ffaith fod y ddarpariaeth yn cael ei darparu dros dri llawr, sy'n golygu fod angen newid mewn lefelau staffio i gefnogi pobl gyda dementia yn greadigol ar y llawr uchaf.

Yn hanesyddol mae yna brinder wedi bod o ran lleoliadau sydd wedi arwain at leoliadau y tu allan i'r sir.

Hefyd mae cymhlethdod yr angen a diffyg lleoliadau yn lleol yn arwain at oedi o ran trosglwyddo gofal o'r ysbyty. Roedd hyn yn amlwg yn ystod y pandemig ac ar un pwynt, o ganlyniad i achosion gweithredol mewn cartrefi nyrsio, nid oedd yna unrhyw leoliadau nyrsio ar gael yn Sir y Fflint y gellid rhyddhau pobl iddynt o'r ysbyty.

O fewn y sector Anableddau Dysgu ac Anableddau Corfforol, o ganlyniad i'r dewis bychan o ddarparwyr lleol a natur arbenigol y gefnogaeth, mae'n bosibl y bydd angen i rai o'r lleoliadau preswyl hyn fod y tu allan i'r sir a gall hynny arwain at gostau ychwanegol. Mae hyn yn cael effaith ar unigolion ac yn cynnal cysylltiadau gyda theulu a ffrindiau.

Cynlluniau ar gyfer y dyfodol

Cartrefi newydd sy'n hygyrch i bawb:

- Mae gan Marleyfield a Croes Atti unedau ar wahân ar gyfer y rhai hynny sydd ag anghenion cysylltiedig â dementia.

Cefnogi pobl i fyw gartref am gyfnod hirach:

- Mae Llys Gwenffrwd yn gartref i leoliadau adsefydlu ac mae'r tri chartref yn darparu nifer o leoliadau seibiant, camu i fyny / camu i lawr a lleoliadau asesu yn hytrach na phreswyl parhaol.
- Mae gan Marleyfield a Croes Atti ddarpariaeth gofal dydd cydffiniol a fyddai'n cael eu heffeithio gyda rhai o'r dewisiadau sy'n cael eu cyflwyno.
- Disodli Croes Atti gyda chartref gofal newydd ar gyn safle Ysbyty Fflint. Fe fydd gan y cartref gofal newydd 25 o welyau ychwanegol, bydd 12 ohonynt yn hygyrch i'r Bwrdd Iechyd, wedi eu clustnodi i ddarparu model newydd o ofal camu i lawr i gefnogi'r rhyddhau i raglen asesu ac adfer a ddatblygwyd o fewn y Bwrdd Iechyd.

Darpariaeth ar gyfer pobl gydag anableddau cymhleth

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi amlygu'r angen am i welyau corfforol a synhwyraidd arbenigol fod ar gael yn lleol.

Mae Cyngor Gwynedd wedi nodi ei bod yn anodd i fodloni'r galw am ofal preswyl a nyrsgo ar gyfer pobl ifanc gydag anghenion corfforol a synhwyraidd.

Nododd Cyngor Sir Ddinbych ddiffyg capasiti ar gyfer llety preswyl i bobl gydag anableddau cymhleth (anableddau corfforol a dysgu), sy'n golygu fod nifer o bobl yn mynd allan o'r sir, i ffwrdd oddi wrth deulu a ffrindiau. Ar hyn o bryd mae yna 13 o leoliadau y tu allan i'r sir a all arwain at gostau uwch. Mae hyn hefyd yn effeithio ar deuluoedd sy'n ymweld a'r cyswllt â'r unigolyn.

Yn Sir Ddinbych gan fod unigolion gydag anghenion cymhleth wedi symud ymlaen o leoliadau iechyd i gael eu cefnogi yn y gymuned, mae angen gwaith parhaus i ymgorffori methodoleg Cefnogi Ymddygiad Cadarnhaol ymhellach wrth ddarparu

cefnogaeth. Fe fydd hyn yn sicrhau fod y sgiliau a'r wybodaeth ar gael ac yn cael eu cynnal o fewn y gweithlu gofal cymdeithasol.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod

Mae tai gofal ychwanegol yn cynnwys eiddo hunangynhwysol sydd wedi eu dylunio'n arbennig ar gyfer oedolion hŷn gyda gofal a chefnogaeth ar gael ar lefel ddigonol i alluogi pobl i aros gartref er gwaethaf llesgedd, cyfnodau o salwch neu anabledau ac yn aml heb yr angen i symud i ofal preswyl.

Gyda byw â chymorth neu byw yn y gymuned mae pobl fel arfer yn byw fel tenantiaid mewn tai a rennir, gyda chefnogaeth ffurfiol y telir amdani yn cael ei darparu gan asiantaeth gofal cartref cofrestredig.

Mae tai gwarchod hefyd yn cynnwys eiddo hunangynhwysol ar gyfer oedolion hŷn ac fel arfer mae'n cynnwys cymorth gan reolwr cynllun (warden) neu staff cymorth.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yn Ynys Môn

Mae dau ddatblygiad gofal ychwanegol yn Ynys Môn, Hafan Cefni a Phenucheldre, sy'n darparu cyfanswm o 118 o unedau gofal ychwanegol ar hyn o bryd, pob un ohonynt yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd. Ym mis Mawrth 2022, ymrwymodd y Cyngor i symud cynllun newydd yn ei flaen yn ardal Aethwy a bydd hyn yn darparu 40 o unedau ynghyd â 15 o ystafelloedd gofal preswyl arbenigol.

Mae dadansoddiad a gynhaliwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn yn awgrymu bod darpariaeth gofal ychwanegol ar y trywydd iawn i fodloni'r galw hyd at 2025 a bod angen 127 o unedau ychwanegol erbyn 2035 i fodloni'r galw a ragwelir. Ar hyn o bryd mae 12 o bobl ar y rhestr aros am dai gofal ychwanegol.

Mae tystiolaeth o ymgynghoriad lleol yn cefnogi symudiad tuag at ddarparu gofal ychwanegol a darpariaeth tai â chymorth ac i ffwrdd o gartrefi gofal preswyl traddodiadol.

Mae 71 uned o lety â chymorth ac mae pob un yn cael ei feddiannu ar hyn o bryd. Darperir y rhain gan 7 darparwr gofal yn ogystal â gwasanaeth mewnol. Mae'r galw ar hyn o bryd yn drech na'r capasiti o ran Gofal Ychwanegol a Llety â Chymorth.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yng Ngwynedd

Mae yna dri chynllun tai gofal ychwanegol yng Ngwynedd sy'n darparu cymysgedd o randai hunangynhwysol 1 a 2 ystafell wely.

- Cae Garnedd, Bangor: y 42 uned i gyd wedi eu meddiannu a 37 o ymgeiswyr ar y rhestr aros.
- Awel y Coleg, Bala: 30 uned, 1 heb ei feddiannu a 3 o ymgeiswyr ar y rhestr aros.
- Hafod y Gest, Porthmadog: 40 o unedau, i gyd wedi eu meddiannu a 21 ar y rhestr aros.

Mae unedau gofal ychwanegol hefyd yn rhan o'r sgwrs ynglŷn â datblygiad Canolfan Lleo – y canolbwynt iechyd a gofal ym Mhenygroes gyda Grŵp Cynefin a datblygiad safle Penyberth ym Mhenrhos, Pwllheli gyda Clwyd Alyn.

Mae'r galw ar hyn o bryd yn uwch na'r cyflenwad ac mae yna gynlluniau i ddatblygu mwy.

Mae yna 412 uned o dai gwarchod yng Ngwynedd, gyda dim ond 30 uned â warden llawn amser. Maent i gyd wedi eu poblogi ac yn gyffredinol mae'r galw yn uwch na'r cyflenwad yng Ngwynedd, yn arbennig ar gyfer pobl hŷn nad ydynt un ai angen gwasanaethau cefnogol warden neu nad ydynt yn gymwys am hynny, sef y prif faen prawf ar gyfer tai gwarchod.

Mae yna 78 o leoliadau byw â chymorth, 39 o rai trydydd sector (50%), 32 o rai'r sector preifat (40%) a 7 o rai mewnol (10%).

Yn hanesyddol mae'n anodd i gael staff mewn ardaloedd gwledig, er enghraifft de Gwynedd, ac mae darparwyr tai â chymorth wedi cael trafferth gyda hyn. Mae llety â chymorth yn flaenoriaeth ar gyfer y maes anabledd dysgu gyda 75 o unigolion wedi eu nodi fel rhai sydd angen llety. Fe fydd cyfran uchel o'r unigolion hyn angen model tai â chymorth ac felly rydym yn rhagweld angen am hyblygrwydd y farchnad.

Mae'r rhan fwyaf o ddarparwyr yn wynebu'r un math o heriau pan ddaw i recriwtio a chynnal timau staff. Fodd bynnag, dros y misoedd diwethaf rydym wedi cyflwyno nifer o unigolion yn llwyddiannus i leoliadau tai â chymorth newydd ac mae darparwyr yn adrodd eu bod mewn sefyllfa i gyflwyno ceisiadau tendro ar gyfer prosiectau newydd. Mae rhai darparwyr allanol yn symud ymlaen i ddatblygu llety

newydd ac yn cefnogi cyfleoedd yn ne Gwynedd. Cyn y pandemig roedd darparwyr wedi ymrwymo i edrych ar ddarparu gwasanaeth yn wahanol, fel grwpiau yn rhannu cymorth, ond mae'r cyfyngiadau wedi cael effaith ar y datblygiad hwn.

Mae darparwyr sy'n gweithio o fewn y modelau cefnogi gweithredol a 'Chefnogi Ymddygiad Personol' wedi eu heffeithio'n negyddol gan y pandemig o ganlyniad i gyfyngiadau staff a phrinder staff ac felly mae'n hanfodol ein bod yn mynd i'r afael â hyn ar frys gyda'n darparwyr i sicrhau hyfforddiant a mentora i hyrwyddo'r dull hwn o weithio a sicrhau ymagwedd ataliol a seiliedig ar ganlyniadau.

Mae darparwyr yn gyffredinol yn gweithio'n agos gyda'r timau amlddisgyblaethol i ymateb i'r galw os oes yna newid mewn anghenion, i ymateb i argyfwng ac yn y blaen. Rydym wedi gweld enghreifftiau o gydweithio a blaenoriaethu gyda darparwyr yn ymrwymo i weithio'n hyblyg i sicrhau fod unigolion yn derbyn gwasanaeth gofal a chefnogaeth sy'n bodloni eu hanghenion.

Fel arfer caiff angen o fewn y gwasanaeth ei fodloni gan becynnau wedi eu teilwra ar gyfer unigolion a darpariaeth ar raddfa fach, nad yw o reidrwydd yn ddeniadol nac yn gynaliadwy i ddarparu darparwyr. Mae recriwtio yn anodd ac yn ddibynnol ar y boblogaeth leol gan fod pobl yn annhebygol o symud i'r rhanbarth ar gyfer y gwaith o ganlyniad i gyfraddau isel cyflogau a'r gofynion ieithyddol. Rydym yn ymwybodol nad yw rhai o'r darparwyr presennol ar y fframwaith ac felly fe allai ailagor y broses dendro ar gyfer darparwyr newydd posibl fod yn fanteisiol. Rydym yn rhagweld cynnydd yn yr angen am dai â chymorth o fewn y blynyddoedd sydd i ddod yng Ngwynedd. Mae angen i ni ystyried y posibilrwydd o ddefnyddio [ymagwedd KeyRing](#) (Keyring, 2022) ac edrych ar gomisiynu neu ddarparu'r gefnogaeth sydd ei hangen o fewn yr ardaloedd clwstwr. Mae ystyriaeth wedi ei gwneud yn y gorffennol, ond mae angen ystyriaethau pellach mewn ymgynghoriad gydag unigolion/teuluoedd/darparwyr.

Mae pob darparwr yn wahanol gyda rhai yn cael mwy o anghenion cymorth nac eraill. Mae'r pwysau arnynt o bryd i'w gilydd yn golygu nad ydynt o bosibl mewn sefyllfa gref i ymateb i gyfleoedd tendro neu i gynnig tendr ar gyfer y Cytundeb Tai â Chymorth. Mae darparwyr sy'n cefnogi unigolion gydag anghenion difrifol a chymhleth yn cysylltu â'r Cyngor yn rheolaidd i adrodd nad yw'r lefel o gynnydd chwyddiannol a gynigir gan y Cyngor yn ddigonol.

Mae darparwyr yn gyffredinol yn sefydlog ac yn gallu cynnal y lefelau gofynnol o wasanaeth i ddarpariaeth tai â chymorth presennol. Mae'n anodd dweud a ydynt mewn sefyllfa i fodloni'r galw a'r cynnydd mewn angen gan fod sefyllfa pob darparwr yn wahanol. Mae darparu oriau ychwanegol drwy wasanaethau cefnogi wedi bod yn anodd ac yn heriol gyda dim digon o staff profiadol ar gael. Mae hyn wedi rhoi pwysau ar ofalwyr ac rydym wedi gorfod gweithio gyda'n gilydd fel 'gofal estynedig' gyda nifer o ddarparwyr i fodloni anghenion.

Angen cydweithio agos rhwng gweithwyr cymdeithasol, unigolion a theuluoedd i sicrhau fod yr holl ddewisiadau yn cael eu harchwilio. Mae'r gwaith yn barhaus drwy brosiect llety i nodi anghenion unigol a chynllunio ymlaen i edrych ar y model mwyaf priodol o gefnogaeth / cadw o fewn eu cymunedau ac mor agos â phosibl i'w teulu. Mae rhai unigolion yn derbyn cefnogaeth gan fwy nag un darparwr neu gyfuniad o daliadau uniongyrchol a darpariaeth wedi ei chomisiynu.

Y berthynas rhwng y comisiynydd a'r darparwr

- Mae perthnasoedd yn dda yn gyffredinol.
- Cryfhaodd trefniadau cyswllt dros y pandemig.
- Mae darparwyr yn mynychu Grŵp Trawsnewid AD bob deufis lle gallant fwydo i mewn i'r agenda.
- Cyswllt rheolaidd rhwng y darparwyr / Tîm AD ar wahanol lefelau i leisio unrhyw faterion sy'n codi fel eu bod yn cael sylw amserol.
- Mae darparwyr yn ganolog i gynllunio gwasanaethau yn y dyfodol.
- Mae'r rhan fwyaf o ddarparwyr nawr yn cysylltu gyda'n Gwasanaeth Lles - grwpiau rhithiol ac wyneb yn wyneb.
- Dros y 18 mis diwethaf mae strwythur y Gwasanaeth Anabledau Dysgu wedi newid - mae yna fwy o bwyslais ar yr ardaloedd - cryfhau darpariaeth drwy gael arweinydd ar gyfer De Gwynedd ac Arfon. Mae hyn wedi cryfhau'r cysylltiad rhwng y comisiynydd / darparwr.

Y berthynas o ddarparwr i ddarparwr

Yn gyffredinol mae'r berthynas yn ymddangos yn un dda er fod yna lai o gyd gynllunio wedi bod mae'n debyg dros y ddwy flynedd ddiwethaf o ganlyniad i'r cyfyngiadau. Rydym wedi gweld enghreifftiau lle mae darparwyr wedi camu i sefyllfa o argyfwng i gefnogi darparwr arall drwy gynnig staff i lenwi'r bylchau. Er enghraifft, mewn un achos lle dirywiodd sefyllfa un unigolyn ac roedd angen cefnogaeth bedair awr ar hugain, fe ddaeth hyd at 4 darparwr gyda'i gilydd i ffurfio rota i'w gefnogi

mewn llety dros dro. Mewn achos arall lle cafodd darparwr anawsterau wrth gynnal rota wrth gyflwyno unigolyn i gartref newydd, fe ddaeth darparwr arall i'r adwy a chytunodd y ddau ddarparwr i weithio gyda'i gilydd dros dro i alluogi i anghenion gael eu bodloni. Fe aethom ati i ddarparu cefnogaeth ac arweiniad mewn perthynas â'r cytundeb.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yng Nghonwy

Mae yna bedwar cynllun tai gofal ychwanegol yn sir Conwy, sy'n darparu cyfanswm o 185 o fflatiau. Hafan Gwydir yn Llanrwst, Hafod y Parc yn Abergele, Llys y Coed yn Llanfairfechan a Than y Fron yn Llandudno. Yn Ebrill 2022, roedd yna 62 o bobl ar y rhestr aros ac roedd 10 o'r rhain o du allan i'r sir (dau o Sir Ddinbych ac wyth o rannau eraill o'r DU ond gyda chysylltiadau teuluol â'r ardal).

Mae yna 46 o brosiectau byw â chymorth sy'n cael eu rhedeg gan gwmnïau preifat amrywiol, cymdeithasau tai a'r cyngor.

Dim ond darparu ar gyfer nifer o bobl o fewn bob prosiect y mae'r mwyafrif o brosiectau byw â chymorth, ac felly er bod yna 46 prosiect dim ond lleoedd ar gyfer 136 o bobl sydd yna. Nid yw hyn yn gyfran uchel, yn enwedig o ystyried poblogaeth Conwy. Dim ond tua 8 o leoedd gwag sydd yna ar hyn o bryd ac mae yna alw mawr am leoedd gwag. Nid oes yna unrhyw brosiectau byw â chymorth yn ne'r sir.

Mae cyflenwad safleoedd byw â chymorth yn isel iawn ac mae'r cyngor yn ei chael yn anodd i ddod o hyd i ddigon o lety ar gyfer cleientiaid.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yn Sir Ddinbych

Mae yna dri chynllun tai gofal ychwanegol yn Sir Ddinbych ac un a fydd yn agor yn fuan yn Ninbych. Fe fydd cartref gofal a gaeodd yn Rhuthun yn ddiweddar yn cael ei ddefnyddio fel gofod i ehangu cynllun tai gofal ychwanegol a gaiff ei redeg gan gymdeithas dai. Roedd yna leoedd gwag yn achlysurol o ganlyniad i'r pandemig ond fel arall mae'n anarferol iawn i gael lle gwag mewn cynllun tai gofal ychwanegol. Er y bydd y nifer o fflatiau tai gofal ychwanegol yn cynyddu yn sylweddol dros y flwyddyn, y disgwyl yw y bydd y galw yn parhau i gynyddu ac yn mynd y tu hwnt i'r cyfanswm o fflatiau sydd ar gael.

Yn Sir Ddinbych mae'r rhan fwyaf o bobl gydag anableddau dysgu yn byw mewn tai â chymorth (byw yn y gymuned).

Caiff y rhan fwyaf o leoliadau cartref gofal newydd eu hystyried fel mesur dros dro hyd nes y daw tenantiaeth addas ar gael o fewn lleoliad Byw yn y Gymuned. Fodd bynnag, mae yna nifer gymharol uchel o bobl hŷn gydag anableddau dysgu sy'n byw mewn cartrefi gofal o hyd. Mae hyn yn hanesyddol ac yn rhannol yn ganlyniad i gau Ysbyty Gogledd Cymru. Ni ystyrir y byddai symud yr unigolion hyn yn ymarferol nac er y lles gorau iddynt.

Gyda Byw yn y Gymuned mae pobl fel arfer yn byw fel tenantiaid mewn tai a rennir, gyda chefnogaeth ffurfiol y telir amdani yn cael ei darparu gan asiantaeth gofal cartref cofrestredig drwy gytundeb bloc gyda Sir Ddinbych. Yn Sir Ddinbych ni chaiff y gwasanaeth cefnogi ei ddarparu gan (ac nid yw'n gysylltiedig â'r) landlord. Caiff gwasanaethau cefnogi ar gyfer pob cynllun Byw yn y Gymuned newydd eu comisiynu drwy broses dendro y cytunwyd arni.

Ym Medi 2021, roedd yna 57 eiddo Byw yn y Gymuned yn Sir Ddinbych, a gaiff eu darparu rhwng 11 o ddarparwyr. Dim ond 2 o'r eiddo hyn a gaiff eu gweithredu gan y Cyngor. Hefyd mae yna gyfuniad o ddarparwyr lleol, darparwyr lleol llai a darparwyr lleol a chenedlaethol gyda statws elusenol. Caiff contractau eu tendro drwy'r fframwaith rhanbarthol neu eu comisiynu drwy daliadau uniongyrchol.

Mae 125 o bobl yn cael eu cefnogi ar hyn o bryd (y capasiti yw 136 o bobl), y rhan fwyaf gyda dros 20 awr o gefnogaeth yr wythnos, un ai yn cael ei rannu neu un i un. Mae gan y rhan fwyaf o unigolion gytundeb tenantiaeth fel sy'n digwydd fel arfer o ran Byw â Chymorth.

Mae yna ddarparwyr sy'n gallu cynnig ystod o gefnogaeth o lefel isel i anghenion mwy cymhleth a chefnogaeth bedair awr ar hugain.

Mae recriwtio staff wedi bod yn broblematig i ddarparwyr yn ystod y pandemig ac mae wedi cael effaith ar y nifer o leoedd a gaiff eu cynnig yn rheolaidd.

Mae nifer o gontractau presennol Byw yn y Gymuned wedi eu hystyried y tu hwnt i'w cyfnod gwreiddiol a nawr mae yna bwysau sylweddol am i'r cynllun cyfan gael ei ailendro yn unol â rheoliadau. Mae'r darparwyr a staff y cyngor yn teimlo fod hyn yn cyflwyno risg sylweddol i unigolion, darparwyr a'u staff ar hyn o bryd. Ar y gwaethaf fe allai ailendro olygu y byddai nifer o ddarparwyr yn colli busnes a niferoedd mawr

o staff yn gadael y sector ar adeg pan fo hi bron yn amhosibl i recriwtio. Fe allai unrhyw ansicrwydd arwain o bosibl at nifer o staff yn gadael, hyd yn oed os yw Trosglwyddo Ymgymeriadau Diogelu Cyflogaeth (TUPE) yn weithredol. Fe allai'r ansicrwydd hwn gael effaith ddinistriol ar farchnad y darparwr gofal cymdeithasol lleol a'r dinasyddion y maent yn eu cefnogi. Mae'n bosibl y byddai rhai darparwyr yn rhoi eu contractau yn ôl ac na fyddent yn dymuno cynnig am fwy. Yn arbennig gyda nifer mor fawr o gontractau, yn y pen draw fe allai hyn ddadsefydlogi marchnad y darparwr gofal cymdeithasol ymhellach yn Sir Ddinbych.

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yn Sir y Fflint

Mae Gofal Ychwanegol yn parhau i fod yn ddewis hynod o boblogaidd o ran tai i bobl hŷn yn Sir y Fflint, sy'n cynnig y cyfle iddynt i fyw yn annibynnol tra bod ganddynt gefnogaeth tîm gofal a chefnogaeth ar y safle, os a phan fo angen hynny. Mae hyn yn ei dro yn rhyddhau capasiti ac amser mewn gofal cartref wedi ei leoli yn y gymuned.

Mae manteision byw mewn cyfleuster Gofal Ychwanegol yn cynnwys:

- Aros yn annibynnol am gyfnod hirach gyda chefnogaeth ar y safle, yn eich gofod byw eich hun.
- Fe ellir cynyddu neu leihau'r gefnogaeth yn seiliedig ar eich anghenion.
- Mae cefnogaeth mewn argyfwng ar gael, gan gynnwys yn ystod y nos.
- Mae'n galluogi cyplau, pan fo un partner yn ddibynnol iawn, i barhau i fyw gyda'i gilydd.
- Cyfleoedd i gymdeithasu gyda phreswylwyr eraill mewn lleoliad cymunedol.

Ar hyn o bryd mae gan y Cyngor bedwar cyfleuster Gofal Ychwanegol, Llys Eleanor (Glannau Dyfrdwy), Llys Jasmine (Yr Wyddgrug), Llys Raddington (Y Fflint) a Phlas yr Ywen (Treffynnon) sydd newydd dderbyn preswylwyr, gyda chyfanswm o 238 o unedau gofal ychwanegol.

Fel ag ar Awst 2021, mae yna gyfanswm o 60 eiddo Byw â Chymorth yn Sir y Fflint, yn cael eu darparu rhwng 10 darparwr. Caiff 16 o'r eiddo hyn eu gweithredu gan y Cyngor. Hefyd mae yna gyfuniad o ddarparwyr cenedlaethol, darparwyr lleol llai a darparwyr lleol a chenedlaethol gyda statws elusennol. Caiff contractau eu tendro drwy'r fframwaith rhanbarthol neu eu comisiynu drwy daliadau uniongyrchol.

Caiff 139 o bobl eu cefnogi, y rhan fwyaf gyda dros 20 awr o gefnogaeth yr wythnos, un ai yn cael ei rannu neu un i un. Mae gan y rhan fwyaf o unigolion gytundeb tenantiaeth fel sy'n digwydd fel arfer o ran 'Byw â Chymorth'.

Mae yna ddarparwyr sy'n gallu cefnogi o lefel isel i anghenion mwy cymhleth ar y Fframwaith.

Wrth ailgomisiynu gwasanaethau presennol mae yna bosibilrwydd o drosglwyddo staff (Trosglwyddo Ymgymeriadau Diogelu Cyflogaeth) i'r cwmni newydd. Ar gyfer gwasanaethau newydd, mae'n rhaid i'r darparwr recriwtio a all effeithio ar amserlenni a denu staff o ddarparwyr presennol sydd wedyn yn gorfod llenwi'r swyddi .

Gofal ychwanegol, byw â chymorth a thai gwarchod yn Wrecsam

Mae yna ddau gynllun tai gofal ychwanegol yn Wrecsam gyda chyfanswm o 116 uned. Mae gan Plas Telford 56 uned ac roedd 5 lle gwag yma ddiwedd Mawrth 2022. Mae gan Maes y Dderwen 60 uned ac roedd 10 lle gwag yma ddiwedd Mawrth 2022.

Mae'r galw ar gyfer y rhai hynny gydag anghenion cymwys yn isel, mae gwaith ar y gweill ar hyn o bryd i ail lansio cynllun i ddenu mwy o geisiadau. Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam ar hyn o bryd yn gwerthuso eu model o dai gofal ychwanegol ar gyfer datblygu'r gwasanaeth ymhellach i sicrhau ei gynaliadwyedd wrth ddiwallu anghenion newidiol a chynyddol. Mae'n anodd rhagweld y galw gan ei bod yn ymddangos nad yw'r model presennol yn gallu ymateb i anghenion canolig ac uchel. Mae ystadegau'r boblogaeth a thystiolaeth o ddyheadau pobl hŷn yn awgrymu y dylai fod yna alw cynyddol am dai gofal ychwanegol. Y flaenoriaeth yn y tymor byr i ganolig yw i sicrhau model cynaliadwy o dai gofal ychwanegol, sy'n darparu gwerth am arian a gwasanaethau o ansawdd sy'n cynnig dewis gwirioneddol wahanol i ofal preswyl.

Yn ogystal â chynllun tai gofal ychwanegol Wrecsam, mae Adran Tai CBSW yn darparu rhaglen dreigl o ailfodelu i ddarparu llety gwell a chynyddol hygyrch i bobl hŷn ar draws y Gwasanaeth Tai Gwarchod mewnol.

Ar adeg llunio'r adroddiad, roedd 126 o bobl gydag ystod o anghenion cymorth cymhleth a lefel isel yn cael eu cefnogi yn y sector annibynnol gan 9 o ddarparwyr byw â chymorth - cymysgedd o sefydliadau elusenol a phreifat. Mae yna 19 o bobl gydag anabledau dysgu yn cael eu cefnogi yn eu cartrefi eu hunain gan wasanaeth

byw â chymorth mewnol y cyngor ar draws 10 eiddo. Mae mwyafrif y gwasanaethau hyn yn rhai pedair awr ar hugain y dydd, saith diwrnod yr wythnos, er mae rhai ar gyfer cefnogaeth yn ystod y dydd yn unig, lle mae staff ar gael i gefnogi pobl i ddod yn fwy annibynnol.

Caiff atgyfeiriadau eu gwneud yn bennaf gan y Gwasanaeth Anabledd sy'n gweithio gyda phobl ag anableddau dysgu er bod yna nifer o bobl sy'n byw gydag angen am gefnogaeth iechyd meddwl sy'n cael eu cefnogi gan Wasanaeth Adfer y cyngor ei hun - caiff 10 o bobl eu cefnogi mewn eiddo gyda thenantiaid a gaiff ei ariannu gan ofal cymdeithasol.

Fe gydnabyddir y gall ail dendro contractau amharu ar fywydau dinasyddion a gaiff eu cefnogi o fewn y model hwn ac felly caiff contractau hirdymor o 7+3 mlynedd eu defnyddio, gydag adolygiadau ansawdd a lles rheolaidd yn ystod cyfnod y contract. Mae Fframwaith Byw â Chymorth Gogledd Cymru nawr mewn grym ac mae wedi ei ddefnyddio ar gyfer comisiynu contractau newydd. Mae recriwtio a chadw wedi profi i fod yn heriol i ddarparwyr, yn arbennig ar gyfer staff sy'n gallu gyrru a defnyddio cerbyd symudedd unigolyn a gefnogir.

Sefydlogrwydd y Farchnad

Heriau Rhanbarthol

Mae yna rai heriau cyffredin ar draws Gogledd Cymru a Chymru gyfan sy'n effeithio ar sefydlogrwydd y sector a restrir uchod.

- Cadw a recriwtio staff gofal a nyrsio.
- Mae angen i ffioedd cartrefi gofal gael eu gosod ar raddfa gynaliadwy. Mae nifer gynyddol o ddarparwyr yn adrodd fod ffioedd heriau ariannol presennol yn annigonol ac maent yn gweithio gyda chomisiynwyr i fynd i'r afael â'r materion hyn. Galw cynyddol am wasanaethau gyda chyllidebau sy'n lleihau.
- Cymhlethdod cynyddol o ran anghenion gofal. Mae pobl yn aros adref yn hirach gyda phegyn cefnogi ac felly pan mae angen lleoliad cartref gofal arnynt, mae eu hanghenion yn fwy cymhleth ac mae mwy o gyfranogiad.
- Ymhlith yr elfennau cadarnhaol a nodwyd yn ystod yr ymgynghoriad ar gyfer yr adroddiad ar sefydlogrwydd y farchnad oedd cyllid Llywodraeth Cymru, sydd

wedi helpu gyda lleoedd gwag yn y sector preswyl, yn ogystal â gwaith i hyrwyddo'r sector a chyllid i geisio cael cyflog byw gwirioneddol.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Ynys Môn

Cau cartref

Ar ddiwedd y flwyddyn ariannol ddiwethaf ym mis Mawrth 2022, caeodd Cartref Preswyl Caledonia (15 gwely).

Galw am leoedd

Gostyngodd y galw am leoedd mewn cartrefi gofal yng nghyfnod cynnar y pandemig yn ystod 2020, ond gwelwyd cynnydd yn 2021-22 wrth i effeithiau cynnar Covid ddechrau mynd heibio ac o ganlyniad i ddiffygion yn y sector gofal cartref. Gwelwyd cynnydd sylweddol yn nifer y bobl oedd yn cyflwyno ac angen asesiad, ond roedd y sector gofal cartref preifat yn bennaf ar yr un pryd yn colli staff ac yn gorfod trosglwyddo pecynnau gofal presennol yn ôl.

Recriwtio

Yr her fwyaf sy'n wynebu'r sector fu recriwtio a chadw staff ar bob lefel. Mae llawer o gartrefi gofal wedi adrodd am swyddi gwag sydd wedi effeithio ar eu gallu i gymryd lleoliadau newydd. Mae'r diffyg staff wedi'i waethygu gan staff nad ydynt yn gallu gweithio oherwydd bod ganddynt Covid. Mae hyn wedi golygu dibyniaeth sylweddol ar asiantaethau staffio. Rydym hefyd wedi nodi nifer o newidiadau ar draws y sector o ran staff rheoli.

Chwyddiant

Ers dechrau 2022, mae cyfradd chwyddiant wedi cynyddu'n gyflymach ac yn uwch na chyfradd y cynnydd yn y ffioedd a delir i ddarparwyr cartrefi gofal. Mae costau cyfleustodau, tanwydd ac yswiriant hefyd wedi cynyddu'n aruthrol. Mae hyn yn profi'n heriol iawn i lawer o ddarparwyr, sydd, ar ôl ymdopi drwy'r pandemig, yn ei chael hi'n anodd amsugno'r costau hyn ar adeg pan mae cymorth ariannol y llywodraeth ar gyfer Covid wedi dod i ben.

Sefydlogrwydd y farchnad yng Ngwynedd

Cartrefi Gofal ar gyfer Pobl Hŷn

Gyda'r cynnydd yn y galw mae yna bryder na all y farchnad ymateb yn ddigonol ac yn ddigon cyflym i alw o ystyried yr argyfwng staffio presennol.

Mae yna gynnydd wedi bod yn y nifer o ddarparwyr sy'n adrodd fod ffioedd preswyl a nyrsio pobl hŷn yn annigonol. Mae darparwyr yn rhwystredig pan maent yn adrodd am gynnydd mewn cost a phan na chynigir taliadau uwch iddynt. Mae yna gynnydd mewn ffioedd atodol ar gyfer gofal preswyl a nyrsio. Hefyd mae yna arafwch yn nifer y gweithlu sy'n cofrestru.

Mae'r trothwy ar gyfer hunan-ariannu wedi bod yn cynyddu ac mae ar hyn o bryd ar £50,000 sy'n golygu fod llai o bobl yn hunan-ariannu. Mae gan y rhai sy'n ariannu eu gofal eu hunain yr hawl i gael eu gofal wedi ei gomisiynu drwy'r cyngor sydd â goblygiadau o ran gallu cartrefi gofal i ofyn am ffioedd uwch gan y rhai sy'n ariannu eu hunain.

Anabledd corfforol, iechyd meddwl ac anabledd dysgu

Mae pob darparwr yn wahanol gyda rhai â mwy o anghenion cymorth nac eraill.

Mae'r pwysau arnynt o bryd i'w gilydd yn golygu na allant fod mewn sefyllfa gref, er enghraifft, i ymateb i gyfleoedd tendro neu i gynnig tendr ar gyfer y Cytundeb Tai â Chymorth. Mae darparwyr sy'n cefnogi unigolion gydag anghenion difrifol a chymhleth yn cysylltu â'r Cyngor yn rheolaidd i roi gwybod nad yw'r lefel o gynnydd chwyddiannol a gynnigir gan y Cyngor yn ddigonol.

Effaith Covid-19

Mae rhai darparwyr nyrsio wedi gwneud y gorau o'r gefnogaeth ariannol sydd ar gael, fel lleoedd gwag, cefnogaeth gyffredinol gyda chynaliadwyedd, cefnogaeth ar gyfer staff a phrofi ymwelwyr. Nodir fod y darparwyr mwyaf yn cynnig am gymorth, gyda darparwyr llai yn dueddol o holi yn hwyrach ac yn ei chael yn anodd i ddilyn y canllawiau diweddaraf a'r gefnogaeth sydd ar gael yn ymwneud â'r canllawiau. Mae yna bryder yn ymwneud â'r effaith y bydd dod â'r gefnogaeth ariannol i ben yn ei gael.

Hyblygrwydd y farchnad

Mae yna botensial ar gyfer addasu o fewn cartrefi gofal y Cyngor. Potensial i addasu rolau / tasgau o fewn cynllun gofal cartref, ond mae angen cefnogaeth gan y darparwr i'w gweithredu. Mae staffio yn broblem fawr ar hyn o bryd ar gyfer darparwyr gofal cartref a chartrefi gofal.

Achosion o fethiant posibl o ran busnes a chynllunio wrth gefn

Caiff pryderon eu nodi un ai drwy wybodaeth a rennir gan Arolygiaeth Gofal Cymru neu fel rhan o gyswllt wythnosol y Tîm Sicrwydd Ansawdd. Mae'r tîm yn darparu ymyrraeth gynnar a chefnogaeth os oes yna unrhyw faterion yn codi yn ymwneud â hyfywedd busnesau. Cafodd cefnogaeth ariannol ddiweddar (Cronfeydd COVID-19), fel cefnogaeth ar gyfer gwelyau gwag ychwanegol o ganlyniad i'r pandemig, eu diwallu gan y Gronfa Galedi a chafodd cefnogaeth gyffredinol gyda chynaliadwyedd y farchnad ei gynnig drwy gronfa adferol a hynny drwy gronfa adfer y llywodraeth. Nid oedd yna unrhyw gronfeydd o'r fath ar gael yn uniongyrchol gan y cyngor cyn y pandemig ac eithrio fel dewis olaf neu fesur brys ac mae'r cymorth ariannol COVID-19 presennol yn dod i ben ddiwedd Mawrth 2022.

Mae Cyngor Gwynedd ar hyn o bryd yn dymuno meithrin ymagwedd Cyfrifo Llyfr Agored gyda chartrefi gofal er mwyn deall eu rhwymedigaethau/cyfyngiadau ariannol ei gilydd yn well er mwyn sefydlu p'run ai yw'r rhain yn feysydd lle gallwn gynnig cefnogaeth boed yn ariannol neu drwy gynnig cefnogaeth i'r cartrefi gofal i symleiddio eu gweithdrefnau.

Cartrefi gofal yn cau

Mae yna 4 cartref wedi cau yng Ngwynedd yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Dau gartref preswyl (Llwyn ym Mai 2018 a Foelas yn Ebrill 2022) a dau gartref nyrsio (Penisarwaun ym mis Gorffennaf 2018 a Penrhos yn Rhagfyr 2020). Yn gynyddol, mae'n anodd i gartrefi gofal annibynnol bach fod yn ariannol hyfyw a gallai hyn gyfrannu at gau pellach yn y dyfodol.

Sefydlogrwydd y farchnad yng Nghonwy

Cartrefi yn cau

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf mae dau gartref wedi cau yn y sir. Roedd un yn ddarparwr llai ac roedd costau cynnal a chadw'r adeilad hŷn a oedd wedi ei drawsnewid yn uwch na'r incwm posibl gan breswylwyr. Fe brofodd y perchnogion y farchnad ar gyfer gwerthu ond ni chafwyd unrhyw gynigion. Ystyriwyd addasu i ofal

nyrsio neu ofal iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) ond nid oedd y cartref o faint digonol ac nid oedd y cynllun yn ddigonol i roi'r enillion oedd eu hangen ar fuddsoddiad a chaewyd y cartref. Roedd yr ail gartref a gaeodd yn fwy ac yn llwyddiannus. Nid oedd yna unrhyw broblemau gyda gwelyau gwag nac ansawdd y gwasanaeth, ond wedi gwneud ymholiadau am gyfnod hir o amser nid oedd yna unrhyw brynwyr ar gyfer y busnes pan oedd y perchennog yn barod i ymddeol, ac felly caeodd y gwasanaeth. Yn y ddau achos cafodd preswylwyr y cartrefi hyn eu hadleoli'n llwyddiannus i gartrefi eraill yn y sir.

Galw am leoedd

Fe ostyngodd y galw am leoedd mewn cartrefi gofal yng nghyfnodau cynnar y pandemig yn ystod 2020, ond fe fu cynnydd sylweddol yn 2021-22 wrth i effeithiau cynnar Covid ddechrau pasio ac o ganlyniad i ddiffygion yn y sector gofal cartref. Fe welsom gynnydd sylweddol yn y nifer o bobl a oedd yn cyflwyno ac angen asesiad, ond roedd y sector gofal cartref a oedd yn breifat yn bennaf ar yr un pryd yn colli staff ac yn gorfod rhoi pecynnau gofal presennol yn ôl. Roedd y rhan fwyaf o'r cynnydd ar yr arfordir ym Mae Colwyn, Llandudno a'r ardaloedd o amgylch ar gyfer lleoliadau preswyl a nyrsio. Nid oes yna ddata ar gael eto ar y galw am ofal iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM), galw yr ydym ni'n teimlo sydd hefyd wedi cynyddu.

Mae'r nifer o leoliadau y tu allan i'r sir wedi gostwng yn raddol.

Recriwtio

Recriwtio a chadw staff ar bob lefel yw'r her fwyaf sydd wedi wynebu'r sector. Mae bron i bob cartref gofal wedi nodi swyddi gwag ar gyfer cynorthwywyr gofal iechyd, uwch gynorthwywyr gofal iechyd, nyrsys a staff domestig ac maent wedi dweud fod hyn wedi cael effaith ar eu gallu i gymryd lleoliadau newydd. Gwaethygyd y sefyllfa o ddiffyg staff gan y ffaith nad oedd rhai aelodau o staff yn gallu gweithio gan fod Covid arnynt. Mae hyn wedi golygu dibyniaeth uchel ar asiantaethau staffio sydd mewn rhai achosion wedi bod yn darparu 20% i 50% o'r staffio ar gyfer rhai darparwyr. Rydym hefyd wedi nodi nifer o newidiadau ar draws y sector mewn staff rheoli. Mae ymgynghoriad gyda darparwyr wedi nodi nifer o resymau posibl a allai fod yn gyfrifol am yr her o ran recriwtio.

- Mae ymadael â'r UE wedi cael ychydig o effaith ar iechyd a gofal cymdeithasol ond mae wedi cael effaith sylweddol ar sectorau eraill hefyd fel manwerthu a lletygarwch sy'n sectorau mawr iawn yn sir Conwy.

- Cystadleuaeth o fanwerthu a lletygarwch. Mae cartrefi gofal yn adrodd fod staff yn gadael i ymuno â'r ddau sector hwn sydd wedi cynyddu tâl ac amodau i ddenu staff newydd. Caiff y gwaith yn aml ei ystyried fel gwaith lle mae llai o straen a gydag oriau mwy rhesymol.
- Ymddeoliad cynnar. Mae nifer o ddarparwyr yn dweud fod aelodau o staff wedi cymryd ymddeoliad cynnar yn ystod y pandemig.
- Cystadleuaeth gan swyddi sy'n talu yn well gyda'r bwrdd iechyd, yr awdurdod lleol ac asiantaethau recriwtio.

Chwyddiant

Ers dechrau 2022, mae graddfa chwyddiant wedi cynyddu yn gynt ac yn uwch na'r ffioedd a gaiff eu talu i ddarparwyr cartrefi gofal. Mae costau cyfleustodau, tanwydd ac yswiriant wedi cynyddu ddwywaith ac weithiau deirgwaith o'i gymharu â'r blynyddoedd blaenorol. Ar ôl ymdopi drwy'r pandemig, nid yw nifer o ddarparwyr yn gallu llyncu'r costau hyn ar adeg pan fo cymorth ariannol y llywodraeth ar gyfer Covid wedi dod i ben.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Sir Ddinbych

Mae yna ffocws cynyddol wedi bod ar gefnogi pobl i aros yn annibynnol yn eu cartrefi eu hunain am gyfnod hirach. Mae'r rhan fwyaf o bobl yn dweud nad ydynt eisiau byw mewn cartref gofal preswyl os oes yna ddewis i aros yn annibynnol. Mae Sir Ddinbych yn defnyddio sgysiau "Beth sy'n Bwysig" gyda phobl er mwyn ein galluogi ni i gytuno ar ganlyniadau priodol eu gofal a'u cymorth. Rydym yn defnyddio'r olwyn adnoddau i sicrhau ein bod yn cynnwys cefnogaeth y mae pobl yn ei gael gan deulu, ffrindiau a chymunedau wrth drafod sut i weithio tuag at y canlyniadau y cytunwyd arnynt.

Mae yna sylfaen ddarparwyr amrywiol yn Sir Ddinbych. Fodd bynnag, mae nifer y lleoedd sydd ar gael ar gyfer gofal preswyl a nyrsio iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) yn gyfyngedig.

Mae'r farchnad yn amrywiol gyda chartrefi o faint amrywiol, mewnol ac annibynnol. Fodd bynnag, mae'r mwyafrif yn gartrefi gofal bach, annibynnol mewn adeiladau hŷn nad ydynt wedi eu hadeiladu'n bwrpasol.

Mae'r Tîm Contractau a Chomisiynu yn gweithio'n agos gyda darparwyr ac yn cynnig y gefnogaeth sydd ei hangen.

Mae yna ddiffyg staff nyrsio sydd wedi eu hyfforddi wedi bod ar gael yn ne'r sir, sy'n golygu fod Llangollen Fechan wedi wynebu ffioedd asiantaeth afresymol ac felly penderfynwyd dod â chofrestru deuol i ben ar gyfer gofal preswyl a nyrsio, gan ganolbwyntio ar welyau preswyl yn unig. Mae hyn yn golygu fod yna lai o welyau nyrsio yn y de.

Fe ddaeth darparwr llai, Chesterton, i'r casgliad nad oedd yn ariannol hyfyw ac felly fe gaewyd y cartref dan reolaeth gyda chyfarfodydd wythnosol rhwng staff y cyngor a rheolwyr y cartref. Cafodd yr holl breswylwyr eu hadleoli mewn dull diogel a derbyniol.

Mae'r pandemig wedi amlygu problemau hyfywedd economaidd cartrefi gofal bach ac annibynnol. Mae trafferthion recriwtio a chadw staff, diffyg hyblygrwydd o ran cynllun a chyfleusterau i gyd wedi dangos y gallai fod yna symudiad yn y dyfodol tuag at adeiladau mwy a mwy modern neu rai wedi eu hadeiladu'n bwrpasol lle mae arbedion maint yn rhoi mwy o wytnwch.

Bylchau mewn gwasanaethau / cefnogaeth:

- Staff cefnogi sy'n siarad Cymraeg (yn bennaf yng ngogledd y sir)
- Mentrau cymdeithasol a darparwyr annibynnol sydd wedi eu lleoli yn ne'r sir.
- Ymyriadau tymor byr, sy'n canolbwyntio ar gynnydd gyda chanlyniadau y cytunwyd arnynt.
- Dewisiadau eraill i wasanaethau traddodiadol (gan gynnwys seibiant a gweithgareddau dydd)
- Mae'r gofrestr anabledau dysgu a data anghenion tai yn dangos nad yw niferoedd yn newid yn sylweddol ond mae cymhlethdod yr angen yn cynyddu.

Yn arolwg y darparwr ar gyfer yr adroddiad hwn, adroddodd darparwyr Sir Ddinbych fod angen deiliadaeth o 85% ar gyfartaledd ar gyfer cynaliadwyedd. 78% yw'r ddeiliadaeth bresennol ar gyfartaledd. Ar adeg yr arolwg roedd yna gyfradd lleoedd gwag o 25% yn Sir Ddinbych, roedd hyn yn uwch na'r cyfartaledd rhanbarthol o 20%.

Mae Cyngor Sir Ddinbych yn cydnabod gwerth meithrin a chefnogi darparwyr o ansawdd da - er enghraifft, yn ystod Covid-19 fe gymrwyd camau i osgoi methiant darparwr yn rhagweithiol. Ar yr un pryd mae pwysau cyllidebol yn golygu na all comisiynwyr bob amser ymateb i geisiadau yn ymwneud â ffioedd yn y modd yr hoffai darparwyr iddynt wneud hynny. Yn gyffredinol mae gennym ni berthynas dda

gyda'r rhan fwyaf o ddarparwyr. Fe all hyn fod yn fwy anodd i'w gynnal pan fo angen i ni leisio pryderon gyda darparwr (e.e. yn ymwneud ag ansawdd neu ddiogelu) a phan fo'r ffi negodi yn cynyddu neu ddatgomisiynu gwasanaeth. Yn ystod y pandemig fe geisiodd sicrhau fod darparwyr (er enghraifft gwasanaethau dydd allanol) yn gallu goroesi yn ariannol a hefyd fe fuom yn gweithio'n agos gyda darparwyr i helpu i gadw pobl yn ddiogel ac iach.

Fe wellhaodd y berthynas rhwng darparwyr yn ystod y pandemig ac roedd yna enghreifftiau da o gefnogaeth cymheiriaid a chyfeillgarwch rhwng darparwyr. Un enghraifft dda hirdymor yw Cartref Gofal Lleol a arweiniodd ar gymuned o gefnogaeth Cynllunio sy'n Canolbwyntio ar yr Unigolyn, gyda nifer o ddarparwyr gofal, gofal yn y cartref yn bennaf, yn mynychu - pob un yn rhannu arfer da yn ymwneud ag ymagweddau sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn a gyda siaradwyr gwadd yn siarad am fentrau newydd yn Sir Ddinbych. Mae perthnasoedd yn y cyfarfod hwn yn gefnogol.

- Yr heriau eraill a nodwyd yw:
- Recriwtio a chadw
- Absenoldeb salwch uchel
- Sicrhau fod digon o leoedd yn yr ardal leol, gallu bodloni lefel angen yr unigolyn tra'n parhau i gefnogi dewis a rheolaeth ac atal derbyn i ysbytai aciwt a chymunedol.
- Diffyg llety seibiant dros dro addas y gellir ei archebu ymlaen llaw - mae gofalwyr di-dâl yn ei chael yn anodd i geisio dod o hyd i gartrefi preswyl/nysio sy'n fodlon derbyn pobl am un tro neu ar sail achlysurol, yn arbennig os oes ganddynt anghenion uwch neu eu bod yn arddangos ymddygiad heriol. Fe all hyn fod o ganlyniad i ariannu, staffio neu rywbeth arall. Mae yna fflat seibiant yng Nghorwen ond ni chaiff ei ddefnyddio'n dda yn bennaf oherwydd diffyg argaeledd pecynnau gofal. Nid oes gan staff mewn cartref gerllaw y capasiti i lenwi er nad ydynt yn bell i ffwrdd. Mae llety seibiant i bobl gydag anableddau cymhleth yn gyfyngedig iawn - Alexandra House yn unig. Trafodaethau parhaus gydag Alexandra House a CBS Conwy.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Sir y Fflint

Mae gan Sir y Fflint sail darparwr amrywiol lle na ddibynnir ar un darparwr ond mae lleoliadau

nyrsio cyfyngedig ac lleoliadau nyrsio iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM). Mae'r farchnad yn amrywiol gyda chartrefi o faint amrywiol, mewnol ac annibynnol, a gaiff eu rhedeg gan deulu neu fel rhan o sefydliad mwy. Mae'r cyngor yn symud ymlaen gyda chynyddu capasiti mewn darpariaeth breswyl fewnol. Mae'r Tîm Contractau a Chomisiynu yn gweithio'n agos gyda darparwyr ar fynediad a gadael i sicrhau fod y broses yn rhedeg yn llyfn, gan gynnig unrhyw gefnogaeth sydd ei hangen. Er bod y farchnad yn gadarn a bod gan bob darparwr gynlluniau wrth gefn mewn grym i fynd i'r afael â'r mwyafrif o faterion, mae pandemig COVID-19 wedi cyflwyno amgylchiadau eithriadol ac nid oedd darparwyr wedi cynnwys hyn yn eu cynlluniau. Mae'r rhain ers hynny wedi eu diweddarau.

Nododd adolygiadau busnes diagnostig a gynhaliwyd gyda 18 cartref yn 2017 y materion canlynol yn ymwneud â sefydlogrwydd.

- Roedd gan gartrefi gofal a oedd yn eiddo i grŵp gefnogaeth cefn tŷ a gweinyddiaeth ganolog a ymddangosai fel pe bai'n lleihau pwysau amser a llwyth gwaith o'i gymharu â chartrefi annibynnol llai.
- Ni nodwyd unrhyw wahaniaethu rhwng cleifion preifat a'r rhai a ariannwyd gan yr awdurdod lleol ond roedd darparwyr yn gofyn am ffioedd atodol gan awdurdodau lleol o ganlyniad i bwysau ariannol.
- Recriwtio a chadw: yn cael ei effeithio gan faint y cartref a'r ffordd y caiff ei reoli, mae'n helpu i fod ar y prif lwybr bws, rhai pryderon am ddelwedd y sectorau, cyflogau a chystadlu gyda'r GIG am staff.
- Mae'r cyfraddau salwch ac absenoldeb yn uwch ac mae polisiâu mewn grym. Achos mwyaf cyffredin absenoldeb yw salwch a dolur rhydd.
- Mae nifer o gartrefi mewn adeiladau hŷn gydag effeithlonrwydd ynni gwael ac mae'n anodd eu haddasu. Roedd yna fwy o ofod i ehangu a gwell gofod y tu allan mewn cartrefi gwledig, ond mae'r rhain hefyd yn llai cyfleus i'w cyrraedd. Roedd costau gwresogi yn bryder mawr ac awgrymodd rhai cartrefi y byddai polisi caffael ar y cyd o bosibl yn helpu i roi gwell grym gwario iddynt. Byddai cartrefi yn gwerthfawrogi cyngor ar bolisi gwastraff hefyd.
- Nid oedd ganddynt safbwynt clir ar yr isafswm o breswylwyr sydd eu hangen i wneud cartref yn hyfyw, ond roeddent yn ymwybodol o p'run ai a oeddent yn colli arian neu beidio.

- Gwerthfawrogiad o grant diweddar ar gyfer prynu ased ac argymhelliad ar gyfer llyfrgell asedau lle gellir benthyg offer drud, a ddefnyddir yn achlysurol yn hytrach na'i brynu yn gyfan gwbl.
- Mae cyllid yn heriol ac yn golygu fod angen ychwanegu at ffioedd awdurdod lleol a chyfran o gleifion preifat i oroesi. Mae'r cynnydd yn y cyflog byw, gostyngiad cyffredinol yng nghyfraddau diweithdra, cynnydd mewn cyflogaeth ac effaith anhysbys Brexit yn awgrymu y bydd y gronfa o ymgeiswyr yn mynd yn llai. Mae maint yr elw yn dynn a bydd unrhyw gynnydd mewn cyfraddau llog yn ogystal â chynnydd mewn costau cyffredinol eraill fel cyfraddau busnes, costau tanwydd a chostau bwyd yn cael effaith ar gynaliadwyedd hirdymor y sector.

Ers y pandemig mae'r farchnad wedi dod yn hynod o ansefydlog o ganlyniad i:

- Gartrefi preswyl a nyrsio yn mynd i ddwylo'r gweinyddwyr.
- Gartrefi preswyl a nyrsio yn cael eu cymryd drosodd gan arwain at ansefydlogrwydd a newidiadau sylweddol mewn gwasanaethau
- Diffyg staff gan fod rhai yn ymddeol neu'n gadael y busnes.
- Nifer isel o leoliadau nyrsio a dim darparwyr gyda lleoliadau agored i sicrhau sefydlogrwydd y lleoliad.
- Diffyg cyllid i geisio cynorthwyo'r darparwyr mewn cyfnod anodd.
- Cartrefi Gofal yn cau, gall hyn fod o ganlyniad i nifer o ffactorau fel ffactorau ariannol neu ddiffyg staff cymwys.
- Mae recriwtio o fewn y sector Gwasanaethau Cymdeithasol yn bryder parhaus, mae hyn yn cael effaith ar gynaliadwyedd darpariaethau.

Amlygodd trafodaethau gyda'r Unigolion Cyfrifol y materion canlynol:

- Newidiadau cyflym mewn canllawiau
- Cynnydd mewn costau byw
- Y Gronfa Galedi yn lleihau
- Recriwtio a chadw
- Gofalwyr da nad ydynt yn wybodus o ran TG ac nad ydynt yn awyddus i uwchsgilio ac ymgymryd â hyfforddiant ychwanegol ar gyfer cofrestru.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Wreccsam

Mae gan holl gartrefi gofal Wreccsam gyflenwyr allanol ac maent ar hyn o bryd yn gwerthuso hyfywedd tymor canolig i dymor hirach y farchnad breswyl breifat ac maent yn ystyried sut y gallent ddarparu datrysiadau gofal tymor byr canolradd yn y tymor canolig i'r tymor hirach gan ei bod yn ymddangos fod gan y farchnad hon rai cyfyngiadau o ran darparu yn y cyd-destun hwn.

Mae'r fethodoleg gosod ffioedd, cyllidebau a diffyg cytundeb yn rhanbarthol ar y Cytundeb Cyn Lleoli sy'n gosod y telerau a'r amodau trosfwaol hefyd yn rhwystro comisiynu gofal preswyl sy'n ymatebol ac yn hyblyg.

Mae'r rhwystrau i fynediad i'r farchnad yn cynnwys cyfleusterau ac eiddo addas a'r costau sy'n rhan o ddatblygu eiddo posibl. Hefyd y farchnad recriwtio sydd eisoes yn anodd/prinder staff mewn cyfleusterau sydd wedi'u sefydlu. Mae syniadau am ffyrdd y gallai'r cyngor lleol gefnogi yn cynnwys cymorth i ganfod eiddo addas, mentrau ariannol, benthyciadau i gynorthwyo gyda sefydlu, cymorth recriwtio posibl. Fe all y diffyg hyblygrwydd mewn fframweithiau rhanbarthol i ailagor fod yn rhwystr hefyd. Fe allai'r cyngor weithio gydag Arolygiaeth Gofal Cymru a Gofal Cymdeithasol Cymru i alluogi prosesau cofrestru cyflymach a chodi cyllideb er mwyn ymateb i chwyddiant.

Mae'r holl gontractau yn destun monitro rheolaidd o dan y telerau a'r amodau a dylai hyn godi unrhyw broblemau/materion yn gynnar i alluogi i fesurau ataliol a/neu fesurau brys gael eu rhoi mewn grym i geisio osgoi argyfwng. Y prif ddangosyddion fyddai anawsterau a adroddwyd o ran recriwtio, cadw staff - nifer fawr o unigolion yn gadael, wastad wedi cael anawsterau mewn cadw staff yn y diwydiant yn ei gyfanrwydd, colledion ariannol, dim cronfeydd wrth gefn, o bosibl y llety ddim yn addas ar gyfer y dyfodol a dim arian i wneud newidiadau.

Proses uwchgyfeirio pryderon gan gynnwys ymgysylltu gyda chynghorau comisiynu eraill.

Uwchgyfeirio pryderon

Mae nodi pryderon i'w huwchgyfeirio o fewn cartrefi gofal yn rhan o broses sicrwydd ansawdd y cyngor gyda'r broses yn arwain at welliannau ym mherfformiad ac ansawdd y gwasanaeth ac yn cael effaith gadarnhaol ar staff. Fe all y wybodaeth hon newid yn gyflym ond mae ciplun wedi ei gynnwys isod.

- Ynys Môn: Nid oes darparwyr ar hyn o bryd o dan y broses uwchgyfeirio pryderon (Mai 2022).
- Gwynedd: Un cartref lle mae pryderon wedi eu huwchgyfeirio am resymau yn ymwneud â busnes/rhesymau ariannol. Fel ag ar Fawrth 31 2021, roedd yna dri darparwr yn y broses uwchgyfeirio pryderon, gyda phryderon ar fin cael eu huwchgyfeirio yn ymwneud ag un arall. Fe ellir crynhoi'r rhesymau dros weithredu'r broses uwchgyfeirio pryderon gyda'r pedwar cartref hwn fel rhesymau'n ymwneud ag arweinyddiaeth, rheoli a goruchwyllo.
- Conwy: Un darparwr o dan y broses uwchgyfeirio pryderon pan ysgrifennwyd yr adroddiad ac un darparwr arall yn ystod y pandemig. Mae yna berthynas dda rhwng y darparwyr a'r awdurdod lleol ar y cyfan o ran y meysydd o bryder a nodwyd yn gynnar ac a ddatryswyd heb yr angen am weithdrefnau ffurfiol.
- Sir Ddinbych: 2 ddarparwr ar hyn o bryd o dan y broses uwchgyfeirio pryderon (Mai 2022) ond roedd hyd at tua 6 pan oedd y pandemig yn ei anterth. Yn ystod y pandemig polisi Cyngor Sir Ddinbych oedd i ddefnyddio'r broses uwchgyfeirio pryderon pan oedd achosion mewn unrhyw gartref gofal. Roedd hyn yn sicrhau fod yna ymagwedd strwythuredig i gyfarfodydd ac roedd tîm amlddisgyblaethol yn cael eu cynnwys.
- Sir y Fflint: 5 o gartrefi gofal wedi eu gosod o dan y broses uwchgyfeirio pryderon rhwng Ebrill 2015 a Mawrth 2021. Hysbysiad diffyg cydweithredu/hysbysiad gweithredu brys wedi ei gyhoeddi i 3 cartref gofal rhwng Ebrill 2019 a Mawrth 2020 (nid yw'n cynnwys 3 darparwr gyda pherchnogion newydd).
- Wrecsam: Tri cartref gofal wedi eu gosod o dan y broses uwchgyfeirio pryderon yn ystod cyfnod yr adroddiad hyd at Fawrth 2021, gyda dau o'r cartrefi hynny wedi cwblhau'r broses o fewn y terfynau amser. Arhosodd un cartref yn y broses wedi ei gefnogi gan gydweithwyr gofal iechyd ac iechyd tan fis Ebrill 2021.

Cartrefi gofal yn cau

Gwersi a ddysgwyd o gartrefi gofal yn cau

Beth weithiodd yn dda

Mae profiad o gartrefi yn cau'n ddiweddar yn amlygu'r canlynol.

- Perthynas waith dda rhwng Arolygiaeth Gofal Cymru, y cyngor a'r bwrdd iechyd gyda chydweithwyr o Ofal Iechyd Parhaus ac arweinwyr nyrsio cymunedol yn

cael eu cynnwys ochr yn ochr â staff uwch y gwasanaethau cymdeithasol, gweithwyr cymdeithasol a swyddogion contractau a chomisiynu.

- Cysylltu ag eiriolaeth
- Darparu rhestr o leoedd gwag yn y sector ar hyn o bryd.
- Cydweithwyr iechyd yn gweithio gyda staff gofal cymdeithasol mewn Timau Adnoddau Cymunedol gan greu perthnasoedd cryfach, byrhau'r amser hyd at gyflawni canlyniadau a gwella'r profiad i breswylwyr.
- Staff uwch y gwasanaethau cymdeithasol, gweithwyr cymdeithasol a swyddogion contractau a chomisiynu yn gweithio'n fwy agos i wella deialog a chydweithio ar draws timau gweithredol a chefnogi busnes.
- Gwaith sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn a sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau ar draws yr holl dimau.
- Cyfathrebu rheolaidd gyda darparwyr
- Pwysigrwydd cychwyn trafodaethau cyn gynted â phosibl i hwyluso cydgyllunio a chydweithio.
- Tîm dynodedig o staff y cyngor i gefnogi pobl gyda'u pacio a chyfrifo ar gyfer eu heiddo, yn ogystal â darparu presenoldeb gan y cyngor yn y cartref.

Heriau

- A allai methiant y darparwr fod wedi ei ragweld, neu wedi ei asesu o ran risg cyn i'r hysbysiad gael ei roi? Anodd rhagweld yn seiliedig ar y wybodaeth oedd ar gael. Efallai y gallai proses ar y cyd gael ei datblygu yn seiliedig ar brofiadau i arwain sefyllfaoedd yn y dyfodol.
- Sicrhau fod digon o leoedd yn yr ardal leol, gallu bodloni lefel angen yr unigolyn, tra'n parhau i gefnogi dewis a rheolaeth. Hefyd atal derbyn i ysbytai aciwt a chymunedol.
- Rheoli disgwyliadau ac emosiynau staff a phreswylwyr yn ystod y broses.
- Deall perchnogaeth offer - beth sy'n perthyn i'r cartref, y Bwrdd Iechyd, Storfeydd, Llywodraeth Cymru fel cyfarpar diogelu personol (PPE) a sicrhau fod yr offer yn cael ei symud i leoliad newydd gyda'r preswyllydd.
- Gweithio gyda thrydydd parti fel gweinyddwyr. Safbwyntiau a chanlyniadau a ddisgwylir yn wahanol, cywirdeb gwybodaeth, dealltwriaeth o bolisi Cymreig.
- Cynnal lefel ddiogel o staff yn y lleoliad sy'n cau.
- Cael mynediad i ffeiliau staff i hwyluso cyflogaeth o ran cyflogwyr newydd.
- Cymhlethdodau darparwr newydd yn dod yn gyfrifol am y cartref fel busnes gweithredol. Yn benodol, os oes yna gyfyngiadau wrth iddynt gofrestru.

Cefnogodd Sir Ddinbych ddarparwyr i ddiweddarau cynlluniau wrth gefn yn ystod y pandemig pan brofwyd anawsterau newydd ac eithriadol. Mae staff Cyngor Sir Ddinbych wedi gweithio ochr yn ochr â darparwyr pan fo staff wedi bod yn amhosibl i'w gael fel arall. Wedi dod â darparwyr ynghyd i feithrin gwell perthnasoedd a rhannu arfer orau, er enghraifft, yn ymwneud â rheoli haint. Nid yw ymweliadau monitro yn ôl yn llawn eto ers y pandemig, ond ymwelwyd â'r holl gartrefi gyda risgiau posibl ac roedd mesurau dros dro yn cynnwys galwadau ffôn. Mae cyfarfodydd ymgysylltu â darparwyr nawr yn fisol, ond ychydig sy'n eu mynychu.

Mae Sir y Fflint hefyd wedi canfod fod symud oddi wrth ymweliadau monitro systematig blynyddol tuag at ymagwedd datblygu ymarfer wedi helpu i ddatblygu perthnasoedd adeiladol a phroffesiynol effeithiol gyda darparwyr, sydd wedi bod yn hanfodol er mwyn eu galluogi i ymdrin â heriau'r pandemig gyda'i gilydd.

Adborth gan breswylwyr cartrefi gofal

Mae gan bob sir systemau mewn grym i ymgynghori ac ymgysylltu gyda phreswylwyr cartrefi gofal. Mae crynodeb o'r adborth a dderbyniwyd isod.

- Adborth cadarnhaol, yn canolbwyntio'n benodol ar staff yn darparu cymorth. Cawsant eu disgrifio fel rhai gofalgarg iawn, oedd ag amser i bobl ac yn cefnogi gyda holl agweddau gofal personol ac anghenion cysylltiedig. Cafodd rheolwyr a staff swyddfa eu crybwyll hefyd o ran ei bod yn hawdd mynd atynt a'u bod yn datrys problemau wedi iddynt gyrraedd. Dywedodd pawb hefyd eu bod yn teimlo'n ddiogel yn yr adeiladau.
- Codwyd rhai materion gan unigolion, ddim yn aml ond roeddent yn bwysig, gan gynnwys hyfforddiant a nodiadau atgoffa i staff yn ymwneud â materion fel cnocio ac aros wrth ddrysau, y defnydd o ffonau symudol a sut y mae eu hymagwedd tuag at denantiaid yn bwysig. Er enghraifft peidio â brysio, eu trin fel oedolion.

Adborth gan ddarparwyr

- Dinasyddion yn profi dirywiad cyflym neu ddigwyddiadau sy'n newid bywyd fel strôc ac yna colli galluedd meddyliol gydag arian. Yn aml nid oes unrhyw Atwrneiaeth Oes mewn grym. Fe allai fod o gymorth i hyrwyddo Atwrneiaeth Oes yn fwy ac fe allai hyn leihau rhestr aros dirprwyaeth y cyngor a'r llwyth gwaith.
- Mae cludiant yn broblem fawr i bobl hŷn, yn enwedig y rhai hynny sy'n byw mewn ardaloedd gwledig a'r rhai sydd â symudedd cyfyngedig. Mae gwasanaethau bws

yn gyfyngedig iawn, yn arbennig mewn ardaloedd gwledig, ac yn aml nid yw cludiant cyhoeddus yn gwbl hygyrch neu'n gyfeillgar i ddefnyddwyr cadeiriau olwyn. Mae Deialu a Theithio yn rhagorol ond dim ond yng ngogledd y sir y mae'n weithredol ac nid yw'n rhad. Mae tacsis yn ddrud ac nid ydynt bob amser ar gael neu'n hygyrch. Roedd angen ffôn symudol i archebu lle ar y bws Fflecsi newydd - mae hyn nawr wedi ei ddiwygio.

- Mae'r capasiti o ran y Gymraeg yn broblem.
- Pwysau yn ymwneud â recriwtio a chadw gyda staff yn gadael y sector yn dilyn straen Covid a gallu'r sector i dalu cyflog cystadleuol (o'i gymharu â sectorau eraill fel manwerthu). Gofynion rheoliadol. Diffyg sgiliau yn ymwneud ag ysgrifennu cynigion a deall gofynion y broses dendr.

Effaith y prosesau comisiynu ar y farchnad

Mae gan bob cyngor systemau mewn grym i gefnogi a chydgysylltu gyda darparwyr, gan gynnwys cyfarfodydd rheolaidd a thrafodaethau gyda darparwyr a chefnogaeth gydag hyfforddiant ac adnoddau. Mae enghreifftiau yn cynnwys Rhaglen 'Cynnydd i Ddarparwyr' mewn Cartrefi Gofal yn Sir y Fflint sy'n adnodd hunan-asesu i reolwyr ei ddefnyddio gyda'u staff i wirio sut maent yn dod ymlaen o ran darparu cefnogaeth bersonol i bobl sy'n byw mewn cartrefi gofal.

Byw â Chymorth

Fe weithiodd comisiynwyr Gogledd Cymru o'r chwe chyngor lleol a'r bwrdd iechyd gyda'i gilydd i ddatblygu Fframwaith Byw â Chymorth a aeth yn fyw ar 1 Ebrill 2020. Mae nifer o ddarparwyr gwasanaeth eisoes wedi eu derbyn i'r cytundeb fframwaith yn dilyn y gwiriadau diwydrwydd dyladwy ac ansawdd gofynnol. Mae hyn yn galluogi comisiynwyr i gomisiynu gwasanaethau gan fabwysiadu'r cytundeb fframwaith a all symleiddio prosesau tra'n parhau yn unol â'r ddeddfwriaeth berthnasol a Rheolau Gweithdrefn Contractau yr awdurdod lleol.

Mae gan Gyngor Sir Ddinbych 41 o contractau byw â chymorth sydd i ddod i ben ar 31 Mawrth 2023. Mae'r rhain wedi bod mewn grym ers sawl blwyddyn ac maent wedi eu hymestyn nifer o weithiau gyda bwriad i ail dendro. Mae trafodaethau ar y gweill ar hyn o bryd yn ymwneud â sut fyddai orau i ail dendro. Y pryder yw y gallai ail-dendro gael effaith a fyddai'n dadsefydlogi'r farchnad leol gan ddwysáu problemau cyfredol o ran cadw staff a chreu risg fod darparwyr yn rhoi contractau cyfredol yn ôl

yn hytrach na chynnig am fwy. Mae trafodaethau ar y gweill ynglŷn â pha ddull i'w fabwysiadu.

Y Gymraeg

Mae tua 24% o staff gofal cymdeithasol yng Ngogledd Cymru yn gallu cyfathrebu yn effeithiol drwy gyfrwng y Gymraeg (Gofal Cymdeithasol Cymru, 2018b) (Gofal Cymdeithasol Cymru, 2018). Ar draws Gogledd Cymru mae 20% o reolwyr cartrefi gofal cofrestredig yn siaradwyr Cymraeg rhugl ac mae'r ganran uchaf yng Ngwynedd lle mae 57% o siaradwyr Cymraeg rhugl.

Nododd ymgysylltu yn Sir Ddinbych fod derbyn gwasanaethau yn y Gymraeg yn flaenoriaeth uchel yn ardal Dinbych ac nad oes digon o ofal yn cael ei ddarparu trwy gyfrwng y Gymraeg yn ne'r sir. Mae gan nifer o staff rai sgiliau o ran y Gymraeg ond mae yna ddiffyg hyder ac felly mae prosiect mewnol yn edrych ar ffyrdd o wella hyn. Nododd arolwg o gartref gofal Cysgod y Gaer yng Nghorwen ym Mawrth 2022 fod y gwasanaeth yn darparu 'Cynnig Gweithredol' o ran y Gymraeg a'i fod yn rhagweld, nodi ac yn bodloni anghenion y bobl leol sy'n defnyddio'r gwasanaeth neu a allai ei ddefnyddio o ran y Gymraeg a'u hanghenion diwylliannol .

Gwerth cymdeithasol a gwasanaethau ataliol

Mae'r cysyniad o werth cymdeithasol yn cynnwys y canlynol.

- Y gwerth a brofir gan ddefnyddwyr y gwasanaeth, gan ddarparu 'beth sy'n bwysig' a chyd-gynhyrchu gwasanaethau gyda phobl sy'n eu defnyddio.
- Y gwerth cymdeithasol, amgylcheddol neu economaidd ychwanegol y gall contract ei ddarparu sydd y tu hwnt i'r gofynion craidd.
- Y ddyletswydd sydd gan gynghorau lleol i hyrwyddo gofal cymdeithasol a gwasanaethau ataliol a ddarperir gan fentrau cymdeithasol, mentrau cydweithredol, trefniadau cydweithredol, gwasanaethau a arweinir gan y defnyddiwr, a'r trydydd sector (Llywodraeth Cymru, 2014).
- Mae Canolfan Cydweithredol Cymru (2021) wedi llunio canllawiau i godi ymwybyddiaeth o fodolau menter gymdeithasol a menter gydweithredol posibl yn y sector cartrefi gofal.

Rydym eisiau hyrwyddo 'modelau cyflenwi gwerth cymdeithasol' sy'n:

- Cyflawni canlyniadau lles.
- Gweithio yn gydgyhyrchiol - gan roi llais cryf a gwir reolaeth i ddefnyddwyr.
- Bod â gogwydd ataliol a lleihau dibyniaeth.
- Ymgorffori cydweithio, cydweithrediad a phartneriaeth.
- Ychwanegu gwerth - cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol.

Yn ogystal ag i hyrwyddo gweithgareddau sy'n cynnal neu'n cryfhau lles gofalwyr didâl a chapasiti cymunedol tu hwnt i'r farchnad - heb hynny ni all y farchnad fod yn sefydlog.

Mae pob sir yn cefnogi ystod o wasanaethau ataliol a all helpu pobl i aros yn eu cartrefi ac osgoi'r angen am ofal preswyl neu nyrsio. Mae hyn yn cynnwys prosiectau rhanbarthol a gaiff eu hariannu drwy'r Gronfa Gofal Integredig gan gynnwys prosiectau atal cwympiadau a gofal cam i fyny/cam i lawr. Mae 'cam i fyny' yn swyddogaeth gofal canolraddol i dderbyn cleifion o'r cartref/lleoliadau cymunedol i atal derbyniadau ysbyty aciwt diangen neu dderbyniadau cynamserol i ofal hirdymor. Mae 'cam i lawr' yn swyddogaeth gofal canolraddol i dderbyn cleifion o ofal aciwt ar gyfer adfer ac i gefnogi rhyddhau amserol o'r ysbyty.

Mae prosiectau yn cynnwys asiantwyr cymunedol, llyw-wyr a phrosiectau presgripsiynu cymdeithasol sy'n cysylltu pobl gyda'r gefnogaeth a'r gweithgareddau sydd ar gael yn eu cymuned leol. Maent hefyd yn cynnwys gwasanaethau cyfeillio, eiriolaeth a seibiant.

Mae'r prosiectau Gofal Micro ac Catalyddion Cymunedol yn darparu cefnogaeth i ficro ddarparwyr i fynd i mewn i'r marchnadoedd gofal. Caiff taliadau uniongyrchol eu defnyddio i helpu pobl i gael mynediad i ofal personol a byw mor annibynnol â phosibl.

Mae yna ragor o wybodaeth am y gwasanaethau ataliol sydd ar gael yng Ngogledd Cymru yn yr [Aseiad o Anghenion y Boblogaeth](#).

Y Gweithlu

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y rheolwyr cartrefi gofal oedolion cofrestredig oedd yng Ngogledd Cymru ar 1 Ebrill 2020. Mae dadansoddiad o'r data yn dangos:

- Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf fe adawodd 46 o reolwyr y gofrestr ac fe ymunodd 31, trosiant o 14%.
- Mae'r gymhareb merched i ddynion yn 6:1 ac mae 230 dros 51 oed.
- Mae gan tua thraean o reolwyr cofrestredig ychydig o sgiliau o ran y Gymraeg ac mae 20% yn rhugl.

Tabl 6: Nifer y rheolwyr cartrefi gofal oedolion cofrestredig, 31 Mawrth 2020

Cyngor lleol	Rheolwyr cartrefi gofal
Ynys Môn	30
Gwynedd	61
Conwy	67
Sir Ddinbych	66
Sir y Fflint	39
Wrecsam	47
Gogledd Cymru	310

Ffynhonnell: Gofal Cymdeithasol Cymru, rheolwyr cartrefi gofal oedolion cofrestredig

Nododd arolwg rhanbarthol a luniwyd ar gyfer Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad fod 1 o bob 5 swydd gweithiwr gofal yn wag ar draws y rhanbarth, gan gynnwys swyddi uwch weithwyr gofal a gweithwyr gofal.

Ers cyflwyno Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 mae yna rai pryderon fod gan fwy o gartrefi yn cynnig gofal preswyl a gofal preswyl iechyd meddwl pobl hŷn (HaSM) i' ll dau heb o reidrwydd ddarparu cyfleusterau ar wahân ar gyfer preswylwyr gwahanol ac o bosibl heb fod â setiau sgiliau a threfniadau mewn grym.

Mae yna gynnydd mewn anghenion hyfforddi o ganlyniad i'r diffyg hyfforddiant oedd ar gael ac yn cael ei gynnig yn ystod y pandemig, sy'n cynnwys hyfforddiant sylfaenol fel hyfforddiant sefydlu a chodi a symud yn gorfforol.

Mae yna rai pryderon y gallai staff fod wedi symud oddi wrth yr ethos ailalluogi o ganlyniad i bwysau yn ystod y pandemig. Er enghraifft, unigolion wedi eu datgyflyru

o ganlyniad i ddiffyg gweithgarwch a staff ddim yn hyrwyddo ffurfiau syml o annibyniaeth, fel mynd i'r toiled heb gymorth.

Dywed awdurdodau lleol ei bod yn dod yn fwy anodd recriwtio rheolwyr cartrefi gofal. Hwyrach y bydd gan ddulliau eraill megis 'Tyfu Eich Hun' y potensial i greu'r amodau ar gyfer datblygu gweithlu cynaliadwy.

4. Gwasanaethau gofal cartref

Trosolwg o'r boblogaeth

Amcangyfrifir y bydd y nifer o bobl 65 oed a hŷn sy'n cael anawsterau gyda gweithgareddau byw o ddydd i ddydd yn cynyddu 25% erbyn 2040.

Bydd mwy o bobl 65 oed a hŷn yn byw ar eu pen eu hunain

Gall cyfansoddiad aelwydydd effeithio hefyd ar y galw am wasanaethau i gefnogi annibyniaeth. Mae data o Gyfrifiad 2011 yn dangos bod 44,000 o bobl 65 oed a hŷn yn byw ar eu pen eu hunain, sy'n 59% o'r holl aelwydydd 65 oed a hŷn. Canfu ymchwil gan Gyngor Gwynedd bod perthynas gref rhwng y nifer o bobl 65 oed a hŷn sy'n byw ar eu pen eu hunain a nifer y cleientiaid sy'n derbyn pecyn gofal cartref mewn ardal (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Ar ben hynny, mae gan tua 28% o bobl yng Nghymru incwm mor isel fel nad ydynt yn cyfrannu at gost eu gofal cartref (AGGCC, 2016). Rhagwelir bod gan 30% o bobl ddigon o gyfalaf i ariannu eu gofal eu hunain, yn eu cartrefi ac mewn cartrefi gofal (AGGCC, 2016)

Tabl 7: Nifer y bobl 65 a hŷn y rhagwelir eu bod yn cael anhawster gyda gweithgareddau byw o ddydd i ddydd

Cyngor lleol	nifer 2020	canran 2020	nifer 2040	canran 2040	Newid yn y nifer	Newid yn y ganran
Ynys Môn	5,100	27%	6,550	29%	1,500	23%
Gwynedd	8,000	28%	10,050	29%	2,050	20%
Conwy	9,450	29%	13,050	30%	3,600	27%
Sir Ddinbych	6,450	27%	8,800	29%	2,400	27%
Sir y Fflint	9,150	27%	12,350	29%	3,250	26%
Wrecsam	7,550	27%	10,000	29%	2,450	24%
Gogledd Cymru	45,700	28%	60,900	29%	15,150	25%
Cymru	185,300	28%	248,900	29%	63,600	26%

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn cyfansymio

Ffynhonnell: Daffodil, Amcangyfrifon canol blwyddyn o'r boblogaeth, y Swyddfa Ystadegau Gwladol a rhagolygon y boblogaeth yn seiliedig ar 2018, Llywodraeth Cymru

Digonolrwydd y farchnad

Trosolwg o'r farchnad

Mae nifer yr oriau cyfartalog o ofal cartref fesul wythnos a gomisiynir gan bob awdurdod lleol a'r bwrdd iechyd wedi'u crynhoi yn y tabl isod.

Tabl 8: Oriau gofal cartref cyfartalog a gomisiynir gan yr awdurdod lleol/bwrdd iechyd fesul wythnos

Sir	Person hŷn	Anabledd dysgu	Iechyd meddwl person hŷn	Anabledd corfforol	Cyfanswm
Ynys Môn	3644	390		582	3,643
Gwynedd					11,144
Conwy	8024	5523	382		13930
Sir Ddinbych	-	-	-	-	5150
Sir y Fflint (a, b)	6,047	913	22	1,160	8,142
Wrecsam	559	638	1196	955	8388
Gogledd Cymru					44558

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan awdurdodau lleol

(a) Cymorth lle bo'r angen (nid mewn llety tai â chymorth)

(b) Iechyd meddwl person hŷn – sector annibynnol, ond darperir y mwyafrif o'r cymorth gan dîm iechyd meddwl mewnol)

(c) Learning disability floating support (not in supported living accommodation)

(d) Older person mental health - independent sector, but majority of support provided by in house mental health team

Yn nhermau cydbwysedd y farchnad, ar gyfartaledd mae mwy na 70% o'r farchnad gofal cartref yng Nghymru yn cynnwys darparwyr y sector annibynnol gyda'r gweddill yn gymysgedd o ddarparwyr Awdurdod Lleol a'r Trydydd Sector. Fodd bynnag, mae hyn yn amrywio yn ôl awdurdodau lleol. Er enghraifft, mae gan Wunedd 44% o ofal cartref sy'n cael ei ddarparu'n fewnol ar hyn o bryd a 56% drwy'r sector annibynnol, ond yn Sir y Fflint mae'r awdurdod lleol yn darparu tua 10% o'r ddarpariaeth gofal cartref ar hyn o bryd.

Tabl 9: Canran amcangyfrifedig y farchnad o'r sector gofal cartref yn ôl math

Sir	Mewnol	Sector annibynnol
Ynys Môn (a)	18.5	81.5
Gwynedd	44	56.0
Conwy	9.7	90.3
Sir Ddinbych	10	90.0
Sir y Fflint	10.5	89.5
Wrecsam	3	97

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan awdurdodau lleol (a) Dylai fod yn ddarparwr mewnol/allanol (sector annibynnol a thrydydd sector) wedi'i rannu'n 30/70%

Tabl 10: Nifer y darparwyr sy'n gweithio ym mhob ardal awdurdod lleol

Sir	Nifer y darparwyr
Ynys Môn	1
Gwynedd	1
Conwy	3
Sir Ddinbych	6
Sir y Fflint	6
Wrecsam	4
Rhanbarthol (a)	52

Ffynhonnell: Rhwydwaith Gofal Cartref Gogledd Cymru

(a) Mae'r darparwyr a nodwyd ar gyfer pob sir yn ddarparwyr sydd ond yn darparu gwasanaethau yn y sir honno. Darparwyr rhanbarthol yw'r rhai sy'n gweithio mewn mwy nac un sir yng Ngogledd Cymru.

Tabl 11: Cyfradd gyfartalog fesul awr gofal cartref yn ôl grŵp poblogaeth (£)

Sir	Person hŷn	Anabledd dysgu	Iechyd meddwl pobl hŷn	Anabledd corfforol
Ynys Môn	17.83	16.04	17.83	17.83
Gwynedd	19.13	19.13	19.13	19.13
Conwy (a)	20.60	20.60	20.60	20.60
Sir Ddinbych (a)	19.53	19.53	19.53	19.53
Sir y Fflint (b, c)	18.67	16.84	-	18.67
Wrecsam	20.33	16.90	20.58	20.28

Ffynhonnell: data a gasglwyd gan awdurdodau lleol

(a) Y gyfradd gyfartalog ar draws pob grŵp o'r boblogaeth

(b) Byw â chymorth

(c) Mae'r mwyafrif o ofal iechyd meddwl pobl hŷn yn cael ei gefnogi'n fewnol, ni ddarparwyd cyfartaledd.

Trosolwg o'r farchnad ranbarthol

Mae gofal cartref yn farchnad flaenoriaeth a nodwyd gan gomisiynwyr, ac nid yw darparwyr presennol y sector preifat yn gallu cyflawni'r galw am swm sylweddol o amser yn awr. O ganlyniad i hyn, mae twf a datblygiad gwasanaethau, gan gynnwys gofal cartref cyffredinol (sy'n cynnwys gofal cartref, ail-alluogi, byw yn y gymuned ac adferiad) wedi'u nodi fel cyfleoedd ar gyfer y dyfodol.

Trosolwg o'r farchnad ar Ynys Môn

Ar Ynys Môn, mae'r galw yn uwch na'r cyflenwad ar hyn o bryd (Mawrth 2022) oherwydd prinder staff yn y darparwyr gofal cartref.

Trosolwg o'r farchnad yng Ngwynedd

Yng Ngwynedd, ni fu digon o ofal cartref i gyflawni'r angen ar draws Gwynedd, yn arbennig yn ardal Eifionydd a Phwllheli ar hyn o bryd.

Yng Ngwynedd, mae diffyg argaeledd gofal cartref ar hyn o bryd, ac mae natur y trefniadau presennol yn golygu y gall darparwyr wrthod rhoi gofal, neu ddychwelyd

pecynnau. Gall argyfyngau mynych ddigwydd, lle mae darparwyr yn adrodd nad ydynt yn gallu darparu gofal mwyach o ganlyniad i broblemau staffio.

Ar hyn o bryd, nid oes llawer o ddewis i bobl yn y maes. Mae sicrhau unrhyw ofal yn her, heb sôn am gael dewis. Gall pobl ddewis derbyn Taliadau Uniongyrchol i drefnu eu gofal eu hunain, ond nid yw'n hawdd dod o hyd i bobl sy'n gallu cynnig gofal. Mae prosiect gyda 'Catalyddion Cymunedol' wedi dechrau, i annog pobl i sefydlu cwmni bychan i ddarparu gofal, gyda'r gobaiith y bydd hyn yn gwella'r sefyllfa.

Trosolwg o'r farchnad yng Nghonwy

Mae nifer y bobl sy'n derbyn pecynnau gofal cartref yng Nghonwy wedi lleihau yn ystod y pedair blynedd ddiwethaf, fel y dangosir yn y tabl isod.

Bu rhai rhesymau sylfaenol am hyn, effaith COVID a gweithwyr gofal yn gadael y sector ac nid yw'r sector yn gallu recriwtio staff newydd.

Fel y gellir gweld, yn ystod y 12 mis diwethaf, mae'r nifer o ddinasyddion sy'n derbyn gofal cartref wedi lleihau'n ddramatig ac mae tystiolaeth gan ddarparwyr yn dangos mai diffyg gofal cartref sy'n gyfrifol am hyn. Yn y cyfnod o fis Mai i fis Tachwedd 2021 mae tua 950 awr o becynnau gofal cartref wedi'u dychwelyd am na allai asiantaethau'r sector preifat gyflawni'r galw.

Tabl 12: Nifer y bobl sy'n derbyn pecynnau gofal cartref yng Nghonwy

Blwyddyn	Cyfanswm y cleientiaid
2017/18	898
2018/19	818
2019/20	799
2021/22	717

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan yr awdurdod lleol

O'r wythnos hon, 2 Ebrill 2022, mae 698 o becynnau yn cael eu darparu i bobl hŷn ar draws Conwy.

Mae'r tabl isod yn dangos cyfanswm nifer y pecynnau ac oriau sy'n cael eu cyflawni, wythnos 2 Ebrill 2022. Dangosir yr ardaloedd yn y tabl hwn fel ardaloedd y Tîm Adnoddau Cymunedol (TAC).

Tabl 13: Cyfanswm nifer y pecynnau a'r oriau gofal cartref sy'n cael eu darparu yng Nghonwy (Ebrill 2022)

Ardal TAC	Pecynnau	Oriau	Oriau cyfartalog fesul pecyn
Abergele	146	1,709	11.7
Colwyn	206	2,251	10.9
Llandudno	172	2,217	12.9
Arfordirol	91	1,166	9.0
Gwledig	83	747	9.0
Cyfanswm	698	8,091	11.6

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn cyfansymio Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan yr awdurdod lleol

Gellir gweld mai'r ardal TAC Colwyn sydd â'r nifer fwyaf o becynnau a'r ardal Wledig sydd â'r nifer leiaf. Mae'n ddiddorol gweld hefyd nad ardaloedd Llandudno ac Arfordirol sydd â'r nifer fwyaf ond bod yr oriau cyfartalog fesul pecyn uwch nac mewn unrhyw ardal arall, mae'n debyg mai oedran cyfartalog y boblogaeth yn yr ardaloedd hyn sy'n gyfrifol am hyn a'r ffaith bod angen pecynnau cymorth mwy dwys arnynt.

Trosolwg o'r farchnad yn Sir Ddinbych

Roedd 585 o bobl yn derbyn gofal cartref yn Sir Ddinbych yn ystod 2020-21. Mae'r nifer hwn wedi cynyddu yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Tabl 14: Demograffeg y bobl sy'n cael mynediad at ofal cartref yn Sir Ddinbych

Grŵp oedran	Canran y Ddarpariaeth
18-24	1%
25-64	19%
65-74	11%
75-84	24%
85+	45%

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan yr awdurdod lleol

Nid oes gan Sir Ddinbych ddigon o ddarparwyr i roi dewis gwirioneddol i bobl neu i roi elfen o gystadleuaeth yn y farchnad. Nid yw comisiynwyr wedi llwyddo i gyflawni'r galw ac nid ydynt wedi gallu darparu gofal cartref ar gyfer pob cais. Er enghraifft, ar ddiwedd Mawrth 2022 roedd 116 o bobl yn aros am becynnau gofal cartref, yr oedd 26 ohonynt yn derbyn cymorth dros dro. Swyddogaeth y Tîm Cymorth Dros Dro yw darparu gofal cartref a chymorth am gyfnod byr o amser tra bydd y pecynnau gofal yn cael eu sicrhau drwy'r sector darparwyr. Mae heriau penodol yn bodoli yn ne'r sir oherwydd nifer fach iawn o ddarpariaeth annibynnol sydd ar gael. Dim ond yn y de y mae ein tîm mewnol yn gweithio ac mae eu hymyrraeth yn aml yn datblygu i fod yn hirdymor oherwydd diffyg darpariaeth amgen. Ar ben hynny, mae'r timau ail-alluogi, yn y gogledd a'r de, yn canfod eu bod yn derbyn pecynnau gofal brys yn rheolaidd ac mae hyn yn ei dro yn cael effaith ar ein gallu i gynnig gwasanaethau ail-alluogi.

Mae'r ystod o anghenion gofal yn eang ac mae'n cynnwys:

- bregusrwydd o ganlyniad i gyflyrau sy'n gysylltiedig ag oedran
- anabledau corfforol
- anabledau dysgu, gan gynnwys anhwylderau'r sbectwm awtistiaeth
- namau synhwyrdd
- salwch cronig
- cyflyrau iechyd hirdymor
- dementia
- iechyd meddwl, gan gynnwys iselder, gorbryder
- camddefnyddio sylweddau

- gofal lliniarol

Rydym yn gweithio gyda'r Catalyddion Cymunedol i sicrhau bod trigolion Sir Ddinbych yn gallu cael mynediad at y math o ofal a chymorth sy'n eu gweddu orau. Yn ychwanegol, ma Catalyddion Cymunedol yn cefnogi dinasyddion sy'n dymuno derbyn cymorth i'w dderbyn mewn ffordd sy'n cyd-fynd â'u ffordd o fyw hwy.

Catalyddion Cymunedol

Mae Catalyddion Cymunedol yn fenter gymdeithasol sy'n gweithio ar hyd a lled y DU i geisio gwneud yn siŵr bod pobl sydd angen gofal a chymorth i fyw eu bywydau yn gallu cael y cymorth hwnnw mewn ffyrdd, ar adegau ac mewn lleoedd sy'n addas iddyn nhw, gyda dewis gwirioneddol o opsiynau lleol deniadol. Maent yn helpu pobl ar draws y DU i ddefnyddio eu hegri a'u talentau i sefydlu 'micro-fentrau cymunedol'. Mae micro-fentrau cymunedol yn fusnesau neu'n fentrau bach iawn neu'n grwpiau sy'n gallu cynnig cymorth gyda gofal neu iechyd neu lesiant pobl leol yn eu hardal.

Mae gan Catalyddion Cymunedol lawer o brofiad ac arbenigedd a gallant gynnig cyngor ac arweiniad arbenigol i bobl sy'n dymuno dechrau menter gofal newydd, er mwyn iddynt allu gwneud hyn yn ddiogel a llwyddiannus.

Yn Sir Ddinbych, mae Catalyddion Cymunedol wedi'u comisiynu gan y Cyngor i ddefnyddio ei arbenigedd i helpu i fynd i'r afael â heriau gofal cymdeithasol.

Symud gydag Urddas / Gofal Addas

Ers blynnyddoedd lawer, mae wedi bod yn arfer sefydledig ar draws iechyd a gofal cymdeithasol ar gyfer pobl sydd angen cael eu codi, neu ofalu amdanynt yn y gwely, i gael pecyn gofal gyda dau o bobl er mwyn cynorthwyo a chyflawni'r gofal.

Nid yw'n hysbys lle neu sut y sefydlodd yr arfer hwn, ond gydag arloesedd offer symud a thrin a symud i ddull gofalu a chefnogi sy'n canolbwyntio mwy ar yr unigolyn, mae'r gofyniad hwn yn cael ei gwestiynu a'i herio'n gynyddol.

Amcangyfrifir y gallai o leiaf 37% o ddinasyddion Sir Ddinbych dderbyn cymorth gan un gofalwr (yn hytrach na dau) gyda'r manteision ychwanegol o gynnal urddas a chyfforddusrwydd gyda'r hyblygrwydd uwch sy'n gysylltiedig â darparu dim ond un gofalwr. Mae offer symud a chodi mwy arbenigol yn cael eu cynllunio a'u gweithgynhyrchu er mwyn hwyluso gofal gan un person sy'n galluogi i anghenion gofal ein Dinasyddion gael eu cyflawni gyda'r lefel isaf o gymorth ac ymyrraeth.

Mae Sir Ddinbych wedi bod yn hyrwyddo'r ffordd hon o weithio ar draws gofal lechyd a Chymdeithasol a hyfforddi staff er mwyn iddynt fod yn fwy cyfarwydd ag offer arbenigol symud a chodi a'u bod felly'n teimlo'n fwy hyderus i gefnogi ein Dinasyddion i gael eu hanghenion gofal wedi'u cyflawni gyda'r lefel isaf o ymyrraeth.

Mae'r prosiect Symud gydag Urddas yn ymgorffori hyrwyddo annibyniaeth a thechnegau codi a symud priodol ar gyfer darparu gofal. Gan ddefnyddio caredigrwydd a dull ysgafn a thosturiol mae'n cynnwys edrych ar y nifer o ofalwyr sydd eu hangen i roi sylw i anghenion person, wrth gael eu codi, eu trosglwyddo neu eu symud gan ddefnyddio technegau ac eitemau o offer penodol.

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf cynhaliwyd 5 sesiwn gyda Therapyddion Galwedigaethol i ddiweddarau sgiliau defnyddio systemau rheoli gwelyau. O ganlyniad, mae'r system rheoli gwelyau Nordig yn stoc graidd erbyn hyn a gellir eu harchebu'n uniongyrchol gan ein Gwasanaeth Offer Cymunedol sydd wedi golygu llai o oedi rhwng yr asesiad cychwynnol a darparu gwelyau i ddinasyddion.

Cynhaliwyd sesiynau hyfforddiant ffurfiol gyda 22 aelod o staff gofal o'n tîm mewnol Annibyniaeth yn y Cartref. Yn dilyn ymlaen o'r hyfforddiant, mae'r tîm yn gweithio i sicrhau yn awr bod pecynnau gofal ar gyfer y rhai sy'n cael eu rhyddhau o'r ysbyty yn cael eu hystyried o fewn ethos Symud gydag Urddas cyn trosglwyddo gofal i ddarparwyr gofal cartref allanol.

Cyflwynwyd prosiect peilot gydag un asiantaeth Gofal Cartref, lle bydd y Rheolwr a'r hyfforddwr Symud a Chodi yn derbyn sesiwn hyfforddiant ymwybyddiaeth i drafod ethos Symud gydag Urddas, y maent yn ei gyflwyno yn awr gyda'u tîm gofal. Y nod yw, ar ôl cwblhau'r hyfforddiant, y gwneir gwaith i adolygu'r pecynnau gofal gan ddau berson.

Cwblhaodd arweinydd ein prosiect Symud gydag Urddas sesiwn hyfforddiant gyda hyfforddwyr Symud a Chodi bwrdd lechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (BIPBP) i drafod gofal gan un person.

Mae Tîm Ar Ffiniau Gofal newydd y Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion yn cydfynd â'n gweledigaeth strategol ar gyfer dull mwy modern ac effeithiol o ddarparu cymorth gofal cymdeithasol sy'n atgyfnerthu gwytnwch unigol a chymunedol. Mae'r tîm Ar Ffiniau Gofal yn unigryw yn y ffaith ei fod yn seiliedig yn y Gwasanaethau Gofal Cymdeithasol i Oedolion ac mae'n recriwtio, yn hyfforddi ac yn adleoli Gwirfoddolwyr.

Mae'r Rheolwr yn Weithiwr Cymdeithasol cymwys ac yn fentor sy'n canolbwyntio ar Ganlyniadau. Mae dau Gydgysylltydd Ar Ffiniau Gofal yn cynorthwyo'r Rheolwr i gyflawni'r prosiect.

Mae'r Tîm wedi dangos sut y gall y prosiect gael effaith gadarnhaol ar lwybrau gofal cynlluniedig, yn cefnogi dinasyddion sy'n cael eu rhyddhau o'r ysbyty, gweithio'n agos gyda'n Timau Adnoddau Cymunedol i gyflawni dull gweithredu 'tîm o amgylch yr unigolyn', lleihau'r galw am ofal cynlluniedig traddodiadol. Er enghraifft; mae gennym wirfoddolwyr sy'n darparu gofal seibiant i ofalwyr, ac rydym yn parhau'r 'rhai sy'n derbyn gofal a gwirfoddolwyr' yn ofalus a bwriadol, ac mae hyn wedi creu profiad ystyrion a phleserus i'r gofalwr a'r sawl sy'n derbyn y gofal. Mae gennym enghreifftiau pan fydd dinasyddion wedi parhau 'ar ffiniau' gofal cynlluniedig a gofal heb ei gynllunio, er enghraifft Gwasanaethau Iechyd Meddwl, lleoliadau Gofal Cartref a gofal cartref traddodiadol, gan alluogi dinasyddion i aros yn y gymuned.

Trosolwg o'r farchnad yn Sir y Fflint

O ran demograffeg y bobl sy'n cael mynediad at ofal cartref yn Sir y Fflint, y grwp mwyaf yw pobl 85 oed a hŷn, gweler y tabl isod.

Tabl 15: Demograffeg pobl sy'n cael mynediad at ofal cartref yn Sir y Fflint

Grŵp oedran	Canran y ddarpariaeth
18 i 24	1%
25 i 64	17%
65 i 74	12%
75 i 84	27%
85 a hŷn	43%

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan yr awdurdod lleol

O'r rhai o dan 65 oed, mae cyfran debyg o bobl yn derbyn cymorth ar gyfer anabledd dysgu â'r gyfran â nam corfforol neu synhwyraidd.

Fel y nodwyd yn flaenorol, bydd y newidiadau i'r boblogaeth yn ystod y pum mlynedd nesaf yn cael effaith ar ddigonolrwydd y ddarpariaeth. Gallai'r cynnydd hwn yn y nifer o bobl sy'n byw yn y gymuned sydd â dementia ac anghenion cymhleth gynyddu'r galw am wasanaethau gofal cartref, yn arbennig 'pecynnau gofal staffio

dwbl'. Mae hyn yn rhywbeth y mae angen i'r awdurdod ei ystyried er mwyn parhau i gefnogi unigolion i fyw yn eu cartrefi am gyfnod hwy.

Mae Gwasanaeth Cymorth Cymunedol Mewnol Sir y Fflint yn darparu gofal a chymorth i oedolion ag angen wedi'i asesu yn eu cartrefi eu hunain. Mae'r gwasanaeth wedi'i rannu'n dair ardal ddaearyddol ac mae'r gwasanaeth yn cael ei ddarparu drwy dîm o staff gofal sy'n gweithio ar draws Sir y Fflint. Mae'r tair ardal hyn yn atgynhyrchu'r gwaith cymdeithasol a'r timau iechyd yn lleol ac mae hyn yn cynorthwyo gyda pharhad gofal a datblygu perthnasoedd gwaith ar draws gwahanol broffesiynau. Y tair ardal yw:

- Ardal y Gogledd-ddwyrain – ardal Glannau Dyfrdwy
- Ardal y De – ardaloedd Yr Wyddgrug / Bwcle
- Ardal y Gogledd-orllewin – ardaloedd Treffynnon / Y Fflint

Mae ethos y Gwasanaeth Cymorth Cymunedol yn un o ail-alluogi a chefnogi pobl yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Mae'r Gwasanaeth Cymorth Cymunedol yn darparu gwasanaethau i bobl 18 oed a hŷn yr aseswyd bod ganddynt angen gofal cymdeithasol ac sy'n byw yn Sir y Fflint. Mae'r Gwasanaeth Cymorth Cymunedol yn darparu cymorth ar gyfer ystod o anghenion iechyd a gofal, gan gynnwys:

Mae'r ystod o anghenion gofal yn eang ac mae'n cynnwys:

- bregusrwydd o ganlyniad i gyflyrau sy'n gysylltiedig ag oedran
- anableddau corfforol
- anableddau dysgu, gan gynnwys anhwylderau'r sbectrwm awtistiaeth
- namau synhwyrdd
- salwch cronig
- cyflyrau iechyd hirdymor
- dementia
- iechyd meddwl, gan gynnwys iselder, gorbryder
- camddefnyddio sylweddau
- gofal lliniarol

Mae'r Gwasanaeth Cymorth Cymunedol yn cefnogi pobl drwy dri model/dull gweithredu gofal a chymorth gwahanol, sy'n amrywio yn ôl yr unigolyn a beth sy'n bwysig iddynt hwy.

Ail-alluogi – cynlluniwyd hyn i gynorthwyo pobl i adennill, gwella a chynnal eu sgiliau byw o ddydd i ddydd a sicrhau'r lefel uchaf o annibyniaeth wrth iddynt barhau i fyw yn eu cartrefi eu hunain. Gwasanaeth tymor byr yw hwn y gellir ei ddarparu am hyd at chwe wythnos. Mae gan y gwasanaeth gysylltiadau agos gyda thimau rhyddhau cleifion o'r ysbyty ac mae ganddo rôl bwysig yn ceisio lleihau derbyniadau ac ail-dderbyniadau mewn ysbytai ac mae'n gweithio'n agos gyda gweithwyr proffesiynol amrywiol, gan gynnwys Therapyddion Galwedigaethol, Gweithwyr Cymdeithasol, Ffisiotherapyddion a Nyrsys Ardal. Mae gan y gwasanaeth rôl bwysig hefyd yn gweithio gyda phobl i gyflawni eu nodau personol eu hunain a helpu i ymgartrefu'n ôl i'w hamgylchedd eu hunain yn eu cartref ac yn y gymuned leol. Y nod yw cynorthwyo pobl i sicrhau'r lefel uchaf o annibyniaeth cyn gynted â phosibl a sicrhau, os bydd angen gofal a chymorth parhaus ar bobl, bod hyn ar y lefel briodol.

Byw'n Dda – mae hyn yn darparu gofal a chymorth hyblyg i bobl sy'n byw gyda dementia. Cynlluniwyd y gwasanaeth i alluogi pobl i fyw'n annibynnol a cheisia gynorthwyo pobl i barhau i fod yn egniol yn eu cartref ac yn eu cymunedau cyhyd ag y bo'n bosibl. Mae'r gofal a'r cymorth wedi'i deilwra o amgylch yr unigolyn. Mae gofal, cymorth a gweithgareddau yn cael eu datblygu dros amser wrth i'r staff feithrin perthynas gyda'r person a'u bod yn deall beth sydd ei angen arnynt. Mae'r dull hwn yn cyflawni canlyniadau cadarnhaol ac mae'n cyfrannu i sicrhau bod pobl sy'n byw gyda dementia yn llwyddo i gynnal eu hannibyniaeth cyhyd ag y bo'n bosibl.

Mae pobl ag anghenion gofal cymhleth hirdymor yn derbyn cymorth i barhau i fyw'n annibynnol yn eu cartrefi eu hunain. Mae hyn yn cynnwys cymorth byw dyddiol, helpu i gyflawni nodau a nodwyd, cefnogaeth gyda meddyginiaeth yn ogystal â gofal diwedd bywyd / gofal lliniarol yn ôl yr angen. Wrth gefnogi pobl ag anghenion cymhleth, mae'r gwasanaeth yn cynnig sefydlogrwydd a sicrwydd, a gall hynny helpu pobl i oresgyn argyfwng yn ôl yr angen.

Yn ogystal â darpariaeth gofal mewnol yr Awdurdod Lleol ei hun, mae'r Comisiynwyr yn Sir y Fflint yn defnyddio 28 o ddarparwyr yn weithredol o Fframwaith Gofal Cartref Gogledd Cymru. Mae yna nifer fach sy'n cyflawni gwasanaeth byw â chymorth hefyd yn benodol o dan fframwaith amgen.

Mae gwasanaethau'r sector annibynnol a gwasanaethau'r Awdurdod Lleol yn cyflawni tua 7500 awr o ofal cartref yr wythnos ar hyn o bryd. Mae darpariaeth fewnol Cyngor Sir y Fflint yn cyflawni tua 12% o'r farchnad hon, ond mae'n anelu at gynyddu'r gwasanaethau a gyflawnir yn yr ardal hon i gynorthwyo mwy o bobl i fyw adref, yn unol â Chynllun y Cyngor. Nid yw'r ffigurau hyn yn cynnwys darparu Gofal Ychwanegol, lle mae'r Awdurdod Lleol yn cyflawni tua 370 awr o ofal yr wythnos.

Trosolwg o'r farchnad yn Wreccsam

Mae gan Wreccsam boblogaeth o ychydig dros 135,000 yn ôl cyfrifiad 2017. Mae mwy na 45% (58,359) o'r boblogaeth honno dros 45 oed. Mae 23% pellach (31,700) o'r boblogaeth yn 60 oed a hŷn. Mae 19,000 (14%) mewn iechyd gweddol, ac mae 6,500 (5%) mewn iechyd gwael a 1,800 (1%) mewn iechyd gwael iawn. Darperir y ddarpariaeth gofal cartref yn Wreccsam drwy fodel ardal leol.

O'r rhain, mae yna nifer sy'n darparu gwasanaethau gofal i'r rhai mewn angen ac sy'n gwneud hynny'n ddi-dâl. Dadansoddir y rhain fel a ganlyn: mae 8,900 yn darparu 1 i 19 awr o ofal di-dâl yr wythnos; mae 2,200 yn darparu 20 i 49 awr o ofal di-dâl yr wythnos ac mae 4,000 yn darparu 50 awr neu fwy o ofal di-dâl yr wythnos. Mae'n debygol, dros gyfnod o bum mlynedd, y bydd angen i bob un o'r bobl hyn gael mynediad at wasanaethau ar ryw lefel.

Sefydlogrwydd y farchnad

Heriau rhanbarthol

Mae bwlch yn bodoli yn y gwasanaethau o ran ymweliadau byr i'r cartref i ddarparu cymorth gyda meddyginiaeth. Nid yw'r gwasanaethau iechyd na gwasanaethau cymdeithasol yn darparu ymweliadau ar gyfer meddyginiaeth yn unig, ond mae angen y gofal hollbwysig hwn ar bobl hŷn â phroblemau gyda'u cof (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Mae'r sefyllfa economaidd bresennol, gyda'r cynnydd mewn chwyddiant a'r costau tanwydd uwch, a chost ehangach pwysau byw ar ddechrau 2022 yn creu ansefydlogrwydd i ddarparwyr gofal cartref a'u staff, er enghraifft mewn tlodi gwaith.

Gallai gostyngiad mewn cyllidebau gyflwyno heriau pellach o ran lefel y gwasanaethau y gellir eu comisiynu a'u darparu. Ar draws Gogledd Cymru, mae

darparwyr wedi gwerthfawrogi'r cyllid cymorth a dderbyniwyd ar hyd y pandemig Covid-19. Er enghraifft, £1 filiwn ar gyfer gofal cartref sydd wedi darparu sefydlogrwydd yn ystod y pandemig. Mae pryder ynglŷn ag effaith diwedd y flwyddyn ariannol.

Sefydlogrwydd y farchnad ar Ynys Môn

Yn dilyn y pandemig, mae recriwtio a chadw staff yn parhau i fod yn broblem, gyda chyfradd trosiant y staff yn y Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cynyddu yn 2021/22.

Mae galw cynyddol am wasanaethau ond mae cyllidebau, ynghyd â phwysau chwyddiant yn cael anhawster i gyflawni'r galw.

Sefydlogrwydd y farchnad yng Ngwynedd

Mae Gwynedd wedi dechrau sefydlu model gofal cartref newydd yn ddiweddar ac mae'r dangosyddion cynnar yn gadarnhaol iawn, gyda darparwyr yn sicrhau mwy o lwyddiannau recriwtio. Bydd dechrau'r broses dendro ar gyfer gofal cartref ar ddechrau mis Ebrill 2022 yn rhoi cyfle i gomisiynwyr sefydlu'r model newydd ar draws y Sir, gyda'r gobaith o sicrhau llawer mwy o sefydlogrwydd yn dilyn hynny. Y gobaith yw y gellir recriwtio mwy o staff, cyflawni mwy gyda'r un lefel staffio a chyflawni mwy o arbedion (llai o deithio a llai o fiwrocratiaeth) sy'n arwain at fwy o amser i ofalu a chanlyniadau gwell i bobl (drwy ganolbwyntio ar beth sy'n gwneud gwahaniaeth i'r unigolyn a theilwra'r gofal yn briodol), drwy fabwysiadu'r model newydd. Y bwriad yn y model newydd yw cynnal y rhaniad 50:50 rhwng y sectorau mewnol ac allanol ar gyfer y ddarpariaeth. Mae cynnwys y contract newydd ar gyfer darparwyr allanol yn golygu bod gennym y rhyddid i addasu'r gymhareb hon yn ystod oes y cytundeb. Ceir argyfyngau rheolaidd wrth ddarparu gofal cartref, pan fydd darparwyr yn adrodd nad ydynt yn gallu parhau i ddarparu'r gwasanaeth mwyach oherwydd problemau staffio. Wrth i'r trefniadau newydd ddod i rym, bydd angen cyfnod pontio, gan gynnwys prosesau cysgodi effeithiol a hyfforddiant.

Sefydlogrwydd y farchnad yng Nghonwy

Nid yw marchnad y sector Annibynnol wedi gallu cyflawni gofynion gofal cartref Conwy ers y pandemig. Ar hyn o bryd mae gan Gonwy (Ebrill 2022) 900 a mwy awr o ofal heb ei froceru na all y farchnad ei gyflawni (60+ o becynnau). Mae hyn wedi bod yn gyson am fwy na 12 mis ac mae'n cael ei ddarparu'n fewnol a thrwy ddarpariaeth Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr. Mae trafodaethau gyda

Darparwyr yn awgrymu mai problemau staff / recriwtio yn y sector sy'n gyfrifol am hyn. Mae'r sefyllfa yn gwella yn raddol ond yn rhy araf i gyflawni'r cynnydd yn y galw am y ddarpariaeth.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Sir Ddinbych

Mae ethos darpariaeth fewnol Sir Ddinbych yn canolbwyntio ar ail-alluogi ac mae'n cefnogi pobl yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, yn darparu gwasanaethau i bobl 18 oed a hŷn yr aseswyd bod ganddynt ofal angen gofal cymdeithasol ac sy'n byw yn Sir Ddinbych.

Mae darpariaeth fewnol Sir Ddinbych yn cynnwys Gweithwyr Ail-alluogi, Iechyd a Gofal Cymdeithasol a'r Tîm Cymorth Dros Dro – bwriedir i'r holl wasanaethau fod yn ymyriadau tymor byr.

Swyddogaeth y Tîm Cymorth Dros Dro yw darparu gofal cartref a chymorth am gyfnod byr o amser tra bydd pecynnau gofal yn cael eu sicrhau drwy'r sector darparwyr yn Ne Sir Ddinbych. Gwelir yn gynyddol bod holl elfennau'r ddarpariaeth fewnol yn cynnal achosion am gyfnodau hwy oherwydd y diffyg gofal cartref sydd ar gael. Oherwydd y nifer isel o ddarparwyr sy'n gallu darparu gofal yn ne Sir Ddinbych, mae yna ymrwymiad i ehangu'r ddarpariaeth fewnol.

Gwelwyd lefelau uchel o absenoldebau staff hefyd ar draws y ddarpariaeth gofal cymdeithasol ac mae hyn yn debygol o fod yn gysylltiedig â lefelau uchel o straen a gorbryder yn dilyn y pandemig.

Mae comisiynwyr yn cael anhawster i sicrhau pecynnau gofal, yn benodol yn ne Sir Ddinbych. Y prif reswm am hyn yw diffyg argaeledd staff gofal. Mae hyn yn broblem tymor hir sy'n gwaethygu. Dychwelodd darparwyr gofal cartref tua 600 awr o becynnau gofal yn 2021 oherwydd diffyg argaeledd staff.

Mae yna ystod dda o ddarparwyr yn Sir Ddinbych, er nad yw pob un ar y fframwaith yn gwneud ceisiadau gweithredol am becynnau. Mae'r pandemig wedi cael effaith ddifrifol ar y sector gofal cartref yn y Sir. Yn benodol, mae sicrhau pecynnau gofal dau berson yn her, yn ogystal â'r diffyg argaeledd darpariaeth gofal yn ardal ddeheuol y Sir ac mewn ardaloedd gwledig. Rydym hefyd yn ymwybodol bod gwasanaethau gofal cartref mewn lleoliadau gwledig yn ddrutach – mae ymchwil yn awgrymu ei fod 20% yn uwch, ac mae'r gyfradd gyfartalog fesul awr hyd at 11% yn uwch. Mae costau cynyddol tanwydd trafndiaeth yn her i bob darparwr.

Mae Cyngor Sir Ddinbych yn ystyried cyfleoedd i ddatblygu darpariaeth gofal cartref well i ddinasyddion â lefelau uwch o anghenion gofal a chymorth. Byddai'n rhaid i'r model fod yn hyblyg (yn hytrach nac 'amser a thasg'), er mwyn cefnogi'r staff gofal i feithrin perthnasoedd a gwaith sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn, ac ennill sgiliau uwch drwy hyfforddiant a chwarae rôl allweddol yn cynllunio gofal a chymorth i ddinasyddion. Yn y pen draw, byddai gan y ddarpariaeth ffocws clir ar ganlyniadau, a byddai llwyddiant yn cael ei fesur yn erbyn y canlyniadau hynny.

Mae Sir Ddinbych yn gobeithio cynnal cynllun peilot sy'n cynnwys cerbydau trydan er mwyn darparu gofal yn ystod 2022.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Sir y Fflint

Yn Sir y Fflint, mae'r farchnad yn fodel cymysg gyda gofal cartref mewnol yn cael ei ehangu. Mae hyn yn flaenoriaeth i'r Cyngor er mwyn helpu i ail-gydbwyso'r sector gofal. Mae darparwyr gofal annibynnol yn parhau i weithio mewn dulliau creadigol gyda'r awdurdod lleol i sicrhau bod y nifer o bobl sy'n aros am ofal yn y cartref mor isel â phosibl. Fodd bynnag, mae hyn wedi bod yn heriol yn ystod dwy flynedd ddiwethaf y pandemig COVID.

Rydym yn dechrau gweld datrysiadau creadigol yn awr gan gynnwys defnyddio Cerbydau Trydan i gefnogi staff gofal cartref drwy gynllun arfaethedig Llywodraeth Cymru. Cânt eu defnyddio i gefnogi staff gofal cartref na allant yrru. Cael mynediad at gynllun Llywodraeth Cymru i flaenoriaethu profion gyrru ar gyfer gweithwyr gofal cartref sy'n aros am ddyddiad ar gyfer prawf. Mae Sir y Fflint yn parhau i ehangu Micro-ofal i gefnogi unigolion. Mae'r farchnad yn parhau i fod yn heriol, ond mae'r holl randdeiliaid yn parhau i weithio mewn partneriaeth i oresgyn yr heriau hysbys a wynebir ar draws y DU ar hyn o bryd.

Yn Sir y Fflint, wrth ystyried darparwyr annibynnol yn unig, nid oes gan unrhyw ddarparwr gyfradd sy'n fwy na 12% o'r farchnad annibynnol yn yr ardal wrth ystyried oriau a gyflawnir, gyda'r cyfartaledd fesul darparwr yn 4.5%.

O ran cydbwysedd y farchnad yn Sir y Fflint, mae'r mwyafrif helaeth (12 o'r 18) yn lleol, ac yn darparu gwasanaethau naill ai'n gyfan gwbl yn Sir y Fflint, neu yn Sir y Fflint a'r awdurdodau cyfagos. Mae 4 darparwr arall yn gweithio ar draws rhanbarth Gogledd Cymru, ac mae gennym 2 ddarparwr cenedlaethol hefyd.

Yn Sir y Fflint, mae'r gwasanaethau cymdeithasol yn wynebu pwysau critigol a materion allweddol ym meysydd y gweithlu, comisiynu a meini prawf cyllido. Mae'r awdurdod lleol yn ystyried sut i fynd i'r afael â rhai o'r materion hyn drwy adolygu rolau gwaith cymdeithasol, gwella'r llwybrau gyrfa ym maes gofal cymdeithasol a chynnig mwy o eglurder am y meini prawf a ddefnyddir ar gyfer ffrydiau cyllido penodol.

Mae yna heriau eraill y mae ffrydiau gwaith lleol, rhanbarthol a chenedlaethol yn gobeithio mynd i'r afael â hwy, megis recriwtio gyda Gofalwn Cymru a lleoliadau plant, fodd bynnag mae'n bwysig nodi bod y rhain yn parhau i gyflwyno pwysau critigol ar gyfer darparu gwasanaethau cymdeithasol yn Sir y Fflint.

O fis Ionawr 2022 yn Sir y Fflint, mae'r meysydd o bwysau parhaus yn cynnwys:

- gofal staff dwbl
- ardaloedd gwledig
- rhyddhau o'r ysbyty
- darparwyr yn dychwelyd pecynnau o ganlyniad i heriau staffio
- costau busnes uwch – biliau cyfleustodau ac yswiriant
- costau tanwydd uwch, yn effeithio ar y staff gofal eu hunain.

Mae angen yn drech na'r cyflenwad yn Sir y Fflint. Oherwydd yr hinsawdd ariannol heriol a'r angen i annog mwy o bobl i ymuno â'r diwydiant gofal, mae ffyrdd eraill o ddarparu yn cael eu hystyried, er enghraifft micro-ofal.

Mae yna her o ddiffyg gweithwyr gofal, mae'r rhai sydd angen yn profi anawsterau oherwydd bod llai o staff gofal ar gael. Mae gan asiantaethau gofal mawr gostau eiddo a gorbenion a buddsoddwyr/cyfranddalwyr i'w bodloni, felly mae costau gofal fesul awr yn uwch.

Yn y gwasanaethau i bobl hŷn, mae sylfaen amrywiol o ddarparwyr, ac nid oes dibyniaeth ar un darparwr neu sector. Fodd bynnag, yn y gwasanaethau anabledau dysgu ac anabledau corfforol, nifer fach o ddarparwyr sydd ar gael i ddewis ohonyn nhw ac mae dibyniaeth arnynt i gyflawni anghenion y gwasanaeth.

Mae yna ystod eang o wasanaethau ar gael yn ôl yr hyn y mae'r unigolyn yn ei ddymuno, er enghraifft gofal cartref traddodiadol, Micro-ofal a Thaliadau Uniongyrchol.

Sefydlogrwydd y farchnad yn Wrecsam

Ar hyn o bryd (Ebrill 2022) mae prinder sylweddol ym mhob maes o ofal cartref a'r farchnad iechyd a gofal cymdeithasol ehangach yn Wrecsam na welwyd yn ffigurau Ebrill 2021 ac sy'n debygol o ddeillio o heriau ehangach, cenedlaethol yn ymwneud â'r gweithlu a'r adferiad yn dilyn Covid.

Mae datrysiadau cylchol a datrysiadau seibiant eraill hefyd yn cyflwyno heriau sylweddol. Mae diffyg capasiti i gyflawni gofal seibiant rheolaidd a hyblyg a seibiannau byr yn parhau i fod yn faich ar ofalwyr di-dâl sydd eisoes yn teimlo cynnydd yn eu rôl ofalu o ganlyniad i Covid a heriau eraill yn ymwneud â'r gweithlu.

Ardaloedd mwy gwledig y sir sy'n profi'r anhawster mwyaf wrth gyflawni gwasanaethau gofal cartref cynaliadwy. Ers mis Ebrill 2021, mae capasiti microfenter wedi cynyddu ac mae Wrecsam wedi cysylltu gyda Lloegr i gefnogi'r galw ond nid yw cynaliadwyedd y dulliau hyn wedi'i werthuso.

Ychydig iawn o hyblygrwydd sy'n bodoli yn y farchnad bresennol (Ebrill 2022) oherwydd heriau sylweddol y gweithlu a'r adferiad yn dilyn Covid ar draws y sector iechyd a gofal cymdeithasol. Er y gwelwyd gostyngiad o 30% yn y rhestrau aros am ofal cartref ers Ebrill 2021, mae'n parhau i fod yn uchel iawn ac nid yw datrysiadau tymor byr i'r tymor canolig wedi'u gwerthuso a'u profi eto yn nhermau eu sefydlogrwydd tymor hwy yn y farchnad. Cefnogodd cyllid adfer Covid a chyllid caledi lawer o'r adferiad hwn yn ystod 2021-22 gyda sefydlogrwydd ariannol tymor hwy yn parhau i fod yn her.

Gall cofrestru gofal cartref lesteirio hyblygrwydd y prosesau comisiynu a chyflawni gwasanaethau hefyd. Gall gofynion RISCA, er eu bod yn ceisio gwella ansawdd, fod yn rhwystr i rai sefydliadau a staff pan mae recriwtio eisoes yn her iddynt. Yn ogystal, fel tref ar y ffin, rydym yn dibynnu ar ddarparwyr o Loegr mewn rhai ardaloedd. Mae darparwyr wedi'u cyfyngu o ran nifer y bobl y gallant eu cefnogi y tu allan i gofrestriad AGC, a all fod yn hir iawn..

Adborth gan ddinasyddion a darparwyr

Er bod gofal brys yn cael ei ddarparu ar gyfer pobl hŷn sy'n disgyn ac sy'n cael eu hanafu, mae angen gwasanaeth ymateb ar gyfer pobl sy'n disgyn ac nad ydynt yn cael eu hanafu a gofal cartref y tu allan i oriau arferol. Ar hyn o bryd, os oes angen

cymorth ychwanegol ar unigolyn hŷn oherwydd digwyddiad annisgwyl, er enghraifft eu gofalwr yn mynd yn sâl, nid oes ganddynt unrhyw fynediad at gymorth (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

“Mae darparwyr gofal cartref annibynnol wedi dweud wrthym eu bod wedi llwyddo i ddechrau darparu gofal o fewn y 48 awr ond mae wedi bod yn anodd. Yr heriau a’r oedi mwyaf yw trefnu gofal ar gyfer pobl ag anghenion cymhleth” (Arolygiaeth Gofal Cymru, 2019a)

“Dywedodd darparwyr annibynnol gofal cartref wrthym ynglŷn â darparu gofal i bobl nad ydynt wedi gallu manteisio ar gyfnod o ail-alluogi pan nad oes unrhyw gapasiti yn y tîm ail-alluogi. Canfuom mai’r rheswm yn aml am hyn yw bod rhestr aros ar gyfer y gwasanaeth ail-alluogi oherwydd mae’r gwasanaeth yn darparu’n bennaf ar gyfer pobl sy’n cael eu rhyddhau o’r ysbyty ag anghenion lefel isel, sydd angen cyfnod ymadfer” (Arolygiaeth Gofal Cymru, 2019a)

Mae adborth o’r arolwg Darparwyr Rhanbarthol [Chwefror 2022] yn nodi’r heriau a wynebir gan ddarparwyr fel a ganlyn:

- Recriwtio staff. Mae’r farchnad gyflogaeth yn gystadleuol iawn ac mae’n rhaid i ni allu cynnig pecyn ariannol i weithwyr gofal, sy’n gystadleuol ac sy’n teilyngu’r rôl.
- Cadw staff oherwydd telerau ac amodau gwael yn y sector gofal cartref. Mae costau tanwydd a’r argyfwng costau byw yn dechrau cael eu teimlo yn y sector yn awr, lle mae darparwyr yn gweld mwy o staff yn dioddef tloidi mewn gwaith.
- Staff yn gadael y sector oherwydd amodau gwaith gwael a diffyg parch am y gwaith a wnânt a’r lefelau o gyfrifoldeb sy’n gysylltiedig â hyn. Mae staff yn teimlo nad ydynt yn cael eu gwerthfawrogi a’u bod yn cael eu gorweithio.
- Cadw staff sy’n newydd i’r sector na allant ddelio â natur ddwys y swydd o gefnogi pobl gyda chyflyrau fel awtistiaeth, pobl sydd angen gofal personol ac yn y blaen. Mae angen cefnogaeth well ar staff i gyflawni heriau’r rôl hon.

Cafwyd awgrymiadau hefyd gan y darparwyr ar ffyrdd i wella’r sector ac ansawdd y gofal, gan gynnwys:

- Galluogi hyblygrwydd wrth ddefnyddio oriau gofal wedi'u comisiynu. Er eu bod yn gwerthfawrogi'r cyfyngiadau cyllidebol sy'n wynebu pawb, gall fod yn rhwystredig pan na all darparwyr dibynadwy fod yn hyblyg gydag oriau ac yn y blaen. Treulir mwy o amser yn cyfiawnhau unrhyw amrywiaeth, yn hytrach nac ar allu 'bancio'r oriau hyn er mwyn cyflawni canlyniadau pobl a gwella ansawdd yn sgil hynny. Weithiau hyblygrwydd yw'r ffordd orau i gefnogi rhywun (gwneud y gorau o hwyliau neu gymhelliant penodol).
- Datblygu gwaith partneriaeth gwirioneddol gyda darparwyr.
- Strwythur cyflog cyfartal i bob darparwr er mwyn rhwystro pobl rhag symud o un i'r llall ar gyfer cyfraddau gwell.
- Cydnabod costau *gwirioneddol* darparu gwasanaethau gofal er mwyn galluogi darparwyr i barhau i ddarparu gwasanaethau o safon a denu / cadw staff o safon.
- Mwy o bwyslais ar ddefnyddio darparwyr lleol yn hytrach na chwmnïau cenedlaethol gyda swyddfeydd lleol.
- Rhannu adnoddau rhwng darparwyr, er enghraifft hyfforddi staff.

Ffactorau sefydlogrwydd eraill yn y farchnad

Ystyried safon y farchnad

Mae Sir y Fflint yn defnyddio *Cynnydd i Ddarparwyr* mewn cartrefi gofal, sy'n offer hunanasesu y gall rheolwyr ei ddefnyddio gyda'u staff i wirio eu cynnydd yn cyflawni cymorth wedi'i bersonoli i bobl sy'n byw mewn cartrefi gofal. Mae 'Cymorth wedi'i Bersonoli' yn un o nodau allweddol polisi cenedlaethol ac mae'n golygu teilwra cymorth i'r unigolion, a'u galluogi i gael cymaint o ddewis a rheolaeth â phosibl dros eu gwasanaeth, yn hytrach na chefnogi pawb yn yr un ffordd. Mae'r rhaglen wedi'i ehangu i gynnwys gofal cartref a gwasanaethau gofal ychwanegol yn 2020/21.

Yn Sir Ddinbych, mae comisiynwyr wedi cydnabod yr angen i weithio gyda darparwyr gofal cartref i fabwysiadu dull gweithredu sy'n canolbwyntio mwy ar ganlyniadau. Gwneir gwaith pellach ar y cyd gyda darparwyr yn y dyfodol.

Yng Ngwynedd, mae comisiynwyr wedi gweithio gyda'u cydweithwyr yn y Bwrdd Iechyd ar brosesau 'Diwydrwydd Dyladwy'. Mae'n rhaid i bob darparwr sy'n gwneud cais i fod yn rhan o fodel cyflawni newydd y Cyngor gyflawni rhai gofynion penodol.

Effaith arferion comisiynu ar y farchnad

Croesewir y ffaith bod y Gronfa Gofal Integredig (ICF) a'r Cyllid Trawsnewid yn symud i raglen pum mlynedd y Gronfa Integreiddio Ranbarthol, fodd bynnag rydym yn parhau i weithio drwy'r canllawiau ac effaith y newidiadau. Oherwydd gwerth y cyllid hwn, mae'n hollbwysig bod unrhyw newidiadau i'r meini prawf yn cael eu cyfleu ymlaen llaw er mwyn i Awdurdodau Lleol a phartneriaid eraill ystyried a chynllunio gwasanaethau gyda hyn mewn cof.

Pan fydd angen comisiynu'n uniongyrchol gyda darparwr, mae arfer Caffael presennol wedi bod yn rhwystr yn aml i'r angen i weithredu'n gyflym. Mae prosesau caffael wedi bod yn feichus ac yn anneniadol i rai darparwyr, yn arbennig yn y trydydd sector, sydd yna'n llesteirio'r nifer o gyflenwyr sy'n cyflwyno ceisiadau tendro.

Mae Timau Contractau a Chomisiynu ym mhob Awdurdod Lleol a'r Bwrdd Iechyd wedi hwyluso cyfarfodydd rheolaidd gyda darparwyr gofal preswyl, gofal cartref a darparwyr Byw â Chymorth. Er bod y cyfarfodydd hyn wedi'u cynnal cyn y pandemig, mae eu hamlder wedi cynyddu. Mae'r cymorth a'r rhwydweithio yn adnodd hanfodol i ddarparwyr. Cafodd y cyfarfodydd eu mynychu hefyd gan gydweithwyr o'r Tîm Iechyd yr Amgylchedd, Iechyd a Diogelwch a swyddogion BIPBC er mwyn i bartneriaid allu rhoi cyngor a chymorth pan fyddai angen.

Ochr yn ochr â'r cyfarfodydd hyn, sefydlwyd cyfeiriad e-bost penodedig lle gallai darparwyr holi cwestiynau ac ymholiadau ynglŷn â Covid-19 a gellid ymateb iddynt mewn dull amserol.

Roedd y tîm mewn cysylltiad dyddiol dros y ffôn gyda darparwyr i gasglu data, holi ynghylch cyflenwadau PPE, trafod unrhyw faterion a oedd yn codi neu fod yn glust i wrando a rhoi cefnogaeth yn y cyfnod anodd hwn.

Mae Sir Ddinbych yn defnyddio Cyllidebau Cymorth wedi'u Gweinyddu gan Drydydd Parti. Yn yr achos hwn trosglwyddir arian gan yr Awdurdod Lleol yn uniongyrchol i drydydd parti a allai fod yn darparu rhywfaint o ofal a chymorth y person yn uniongyrchol neu ddarparu gwasanaeth cyfrif wedi'i reoli. Caiff yr arian ei wario ar

beth bynnag y cytunir arno yng nghynllun gofal a chymorth yr unigolyn i'w cynorthwyo i gyflawni eu canlyniadau cytunedig. Yn y trefniant hwn trydydd parti sy'n gyfrifol am y gyllideb yn gyfrifol am dalu darparwyr neu wasanaethau a phryniannau unigryw a chyd-gynhyrchu gydag ymarferwyr.

Bydd Sir Ddinbych hefyd yn parhau i gomisiynu rhywfaint o ofal a chymorth tymor hir gan gynnwys gofal cartref a gofal preswyl i'r rhai sydd ei angen.

Darparu gwasanaeth drwy gyfrwng y Gymraeg

Mae gwybodaeth yn PNA2022 yn datgan bod llawer o gartrefi gofal a darparwyr gofal cartref yn cael anhawster i ddarparu siaradwyr Cymraeg. Mae angen gwneud mwy i ddenu siaradwyr Cymraeg i'r proffesiwn a chefnogi staff i wella eu Cymraeg. Mae angen i hyn gynnwys cyfleoedd i'r rhai sy'n newydd i'r iaith a'r rhai sydd angen meithrin hyder. Mae llawer o sefydliadau yn darparu hyfforddiant iaith Gymraeg i'w staff, naill ai'n ffurfiol neu'n anffurfiol. Mae enghreifftiau yn cynnwys:

- Cyrsiau a gynigir gan y cyngor lleol neu'r bwrdd iechyd.
- Grwpiau siarad Cymraeg amser cinio.
- Staff sy'n siarad Cymraeg yn cynnal gweithdai i'w cyfoedion di-Gymraeg.

Yn yr Arolwg Darparwyr (Chwef 2022) mae'r darparwyr yn datgan ei bod yn her creiwio siaradwyr Cymraeg yn eu lleoliad, ac y byddai cymorth i hysbysebu/cyfieithu yn ddefnyddiol i gwmnïau llai.

Mae darparwyr yn ymdrechu'n weithredol i gynyddu eu defnydd o'r iaith Gymraeg, ond ei bod yn anodd cynnal unrhyw ddysgu pan nad yw'n cael ei ddefnyddio'n ddigon aml (ar lefel bersonol yn ogystal ag i'r sefydliad).

Mae Sir y Fflint yn nodi, fel rhan o'r fframwaith Mwy Na Geiriau, mae'r Cyngor yn sicrhau bod defnyddwyr gwasanaeth a'u teuluoedd yn derbyn y Cynnig Gweithredol. Er y manteisiwyd ar hyn ar gyfer rhai asesiadau gwaith cymdeithasol, mae unigolion a'u teuluoedd yn ymwybodol o'r prinder staff gofal ar hyn o bryd ac nid ydym wedi derbyn ceisiadau i ofal gael ei ddarparu gan ofalwyr sy'n gallu siarad Cymraeg. Fodd bynnag, maent yn ymwybodol iawn o hyn ac ar hyd y pandemig diweddar maent wedi gweld cynnydd yn y nifer o staff sy'n dysgu Cymraeg neu sy'n ail-afael yn eu sgiliau Cymraeg blaenorol nad ydynt wedi'u defnyddio ers blynyddoedd lawer

o bosibl. Mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth gyda'n Sefydliadau Addysg Bellach Lleol i ddarparu cyrsiau'r iaith Gymraeg ar bob lefel er mwyn cyflawni anghenion unigol.

Mae Sir Ddinbych yn sicrhau bod preswylwyr yn derbyn y Cynnig Gweithredol pryd bynnag y byddant yn cysylltu â'r awdurdod lleol i gael gwybodaeth, cyngor neu gymorth. Mae diffyg capasiti cyffredinol yn y rhwydwaith darparwyr ac mae diffyg argaeledd gwasanaethau gyda siaradwyr Cymraeg yn broblem iddynt. Defnyddir offer defnyddiol megis symbolau Cymraeg ar ffeiliau fel nodiadau atgoffa amserol i staff. Fodd bynnag, mae'r argyfwng recriwtio yn effeithio ar siaradwyr Cymraeg a Saesneg ar hyn o bryd. Cafwyd trafodaeth ynglŷn â gosod hysbysebion mewn cyhoeddiadau Cymraeg lleol, er enghraifft Y Bedol.

Cyflwynir y sefyllfa yng Ngwynedd yn nhermau siaradwyr Cymraeg yn y tabl isod.

Mae gan Wynedd weithlu gofal cartref sylweddol sy'n gallu siarad Cymraeg, ac mae cyfran ohonynt yn siaradwyr Cymraeg rhugl.

Mae Gwynedd wedi buddsoddi'n helaeth yn hyrwyddo a datblygu sgiliau'r iaith Gymraeg ymhlith staff gofal ac wrth recriwtio staff gofal sy'n gallu siarad Cymraeg neu sy'n barod i wella eu sgiliau Cymraeg. Yn nhermau tasgau gofal, mae sgiliau Cymraeg llafar yn bwysicach wrth gyfathrebu â dinasyddion a rhoi gofal yn eu dewis iaith iddynt.

Tabl 16: Staff Gofal sy'n Siarad Cymraeg yn narpariaeth gofal cartref Gwynedd (Ebrill 2020)

Swydd	% sydd wedi cofrestru sy'n 'rhugl' yn y Gymraeg	% sydd wedi cofrestru sydd â 'rhywfaint' o sgiliau'r iaith Gymraeg	% sydd wedi cofrestru nad oes ganddynt unrhyw sgiliau'r iaith Gymraeg
Gweithwyr Gofal Cartref	51.2	23.0	9.8
Rheolwyr Gofal Cartref	56.4	17.9	12.8

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan Gyngor Gwynedd

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

Mae Cyngor Sir y Fflint wedi cyflogi Swyddog Cynllunio a Datblygu yn ddiweddar i gefnogi'r sector gofal cymdeithasol annibynnol i oedolion drwy'r pandemig Covid-19 diweddar, ac i ddod yn hyderus a chydnerth er mwyn cyflawni anghenion cymorth pobl hŷn yn Sir y Fflint i'r dyfodol. Bydd y swyddog yn gweithio'n agos gyda'r sector gofal cymdeithasol i oedolion er mwyn cynorthwyo cynaliadwyedd ac adferiad yn dilyn y pandemig. Bydd hyn yn cynnwys cefnogi gyda chynlluniau cynaliadwyedd ac ymgyrchoedd recriwtio yn fewnol ac ar draws y sector.

Ychydig iawn o ddewis a roddir i bobl mewn gwirionedd. Mae sicrhau unrhyw ofal yn her, heb sôn am gael dewis. Gall pobl ddewis derbyn Taliadau Uniongyrchol i drefnu eu gofal eu hunain, ond nid yw'n rhwydd dod o hyd i bobl sy'n gallu cynnig gofal.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Mae gan ddarparwyr gofal mewnol ac annibynnol swyddi gwag sylweddol oherwydd mae gofaluwr presennol yn gadael y sector gofal am lawer o wahanol resymau. Mae hyn yn peri pryder o ran sefydlogrwydd y farchnad, ac yn benodol y gallu i gyflawni gofal, yn benodol mewn ardaloedd anos eu cyrraedd.

Er bod Llywodraeth Cymru wedi gwneud darpariaeth i gyflawni'r cyflog byw gwirioneddol i weithwyr gofal uniongyrchol, bydd hyn yn cael effaith ar gywasgiad tâl a'r gallu i recriwtio / darparu datblygiad gyrfa i rolau uwch. Gallai hyn gael effaith ar sefydlogrwydd y farchnad wrth i'r flwyddyn ariannol nesaf ddechrau.

Mae costau busnes, y tu hwnt i gyflogau hefyd yn cynyddu gyda chwyddiant, ac mae costau tanwydd yn benodol yn cynyddu'n sylweddol. Ym maes Gofal Cartref mae hyn wedi cael effaith arwyddocaol ar ddengarwch y rôl a hyfywedd ariannol modelau busnes presennol.

Nododd ymarfer ymgynghori gyda darparwyr [mewnol ac allanol] a gynhaliwyd gan Sir y Fflint y Cryfderau, Gwendidau, Cyfleoedd a Bygythiadau canlynol i'r farchnad. Rhennir y themâu hyn ar draws y rhanbarth.

Cryfderau

- Perthnasoedd Broceru da gyda darparwyr a chyfathrebu rhagorol rhwng y tîm a'r darparwyr.

- Cymorth gan gyfarfodydd darparwyr gyda chyfarfodydd rhithwir a chynrychiolaeth yr uwch arweinwyr.
- Mae'r comisiynwyr ar ben arall y ffôn i gynnig cymorth a chynngor.
- Mae'r darparwyr yn cydweithio ac nid oes gwrthdaro na chystadleuaeth.
- Mae cyfarfodydd ychwanegol ar gyfer Unigolion Cyfrifol yn gadarnhaol a defnyddiol er mwyn cael cymorth gan gyfoedion.
- Cydweithio agored – datblygu rhwydwaith cymorth
- Mae cael llyfr agored ar gyllid a chael sgysiau onest yn galluogi i benderfyniadau gwybodus gael eu gwneud.
- Mae'r comisiynwyr yn deall y sefyllfa “ar lawr gwlad”

Gwendidau

- Gweinyddu ymatebion i alwadau, er enghraifft, os yw'r gofalwr yn hwyr
- Parhau i ddefnyddio tasg ac amser
- Mae diweithdra yn yr economi gyffredinol yn isel sy'n creu cystadleuaeth am staff, megis swyddi manwerthu tymhorol
- Gall disgwyliadau'r dynasyddion fod yn heriol ar gyfer tasgau y tu hwnt i'r cynllun gofal
- Colli staff i sectorau economaidd eraill, i'r bwrdd iechyd ac i rolau eraill yn y sector gofal cymdeithasol er enghraifft cartrefi gofal / Byw â Chymorth
- Gofalwyr nad ydynt yn gallu defnyddio TG
- Mae angen cefnogaeth well ar ddarparwyr gan Arolygiaeth Gofal Cymru
- Nid yw'r cyflogau y gallwn eu cynnig i staff yn ddigon cystadleuol ar gyfer y gwaith a wneir mewn gofal cartref

Cyfleoedd

- Mae gofal cymdeithasol ar yr agenda wleidyddol - ni all y rhai sy'n gwneud penderfyniadau anwybyddu gofal cymdeithasol mwyach
- Hyblygrwydd o fewn bandiau amser a thasgau
- Gellir datblygu'r ymgysylltiad â chomisiynwyr a'r rhwydwaith o ddarpariaeth fframwaith
- Mae angen i ddarparwyr ymgysylltu â darpar gyflogeion wyneb yn wyneb a dangos iddynt beth yw'r gwaith
- Dealltwriaeth well o gost rhedeg asiantaeth gofal cartref – edrych ar y ddogfen “Unfair to Care”

- Asesiad realistig o'r cyfrifoldebau yn y rôl ofalu o gymharu â rolau eraill, er enghraifft swyddogion heddlu
- Angen clywed mwy gan y defnyddwyr gwasanaeth a buddiannau'r cymorth hwn
- Hysbysebu rolau drwy gyfryngau niferus, nid dim ond ar-lein, er enghraifft radio, bysiau, hysbysfyrddau.
- Cyfle am fwy o gydweithio gyda'r gwasanaethau iechyd i sicrhau bod gan bobl mewn ysbytai fynediad at therapyddion er mwyn cynorthwyo i'w rhyddhau o'r ysbyty.

Bygythiadau

- Nid yw pobl ifanc yn cael eu denu gan ofal cartref neu ofal yn gyffredinol
- Gweithlu sy'n heneiddio a dim cynllunio olyniaeth
- Mae'r Telerau ac Amodau yn y sector yn wael ar gyfer y math o waith a wneir a'r cyfrifoldebau cysylltiedig
- Nid yw gofal yn cael ei werthfawrogi na'i ystyried yn bwysig o gymharu â sectorau eraill, er enghraifft gwasanaethau brys ac iechyd
- Mae'r fframweithiau cofrestru a chymwysterau yn rhwystr i bobl, yn arbennig y rhai â heriau llythrennedd a rhifedd
- Mae'r sector gofal yn agos at fethu'n llwyr
- Nid yw'r sector lechyd yn cydnabod pwysigrwydd gofal cartref
- Mae rôl gofaluwr yn heriol a gofynnir iddynt ymgymryd fwyfwy â thasgau mwy cymhleth – mae angen meithrin perthynas gryfach gyda nyrsio ardal
- Telerau ac amodau gwell mewn rolau gofal Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd yn arwain at ddad-sefydlogi
- Mae cyfyngiadau Budd-daliadau'r Wladwriaeth yn creu anfantais i weithwyr gofal ac yn creu tlodi mewn gwaith

Gwasanaethau Ataliol

Un flaenoriaeth hirdymor yw parhau i gynorthwyo pobl i adennill eu hannibyniaeth, lleihau dibyniaeth ar y sector gofal statudol. Gwneir hyn drwy ddarparu mynediad effeithiol at wasanaethau presgripsiynau cymdeithasol / trydydd sector drwy'r Un Pwynt Mynediad yn ogystal â rheoli derbyniadau yn effeithiol i sefydlu / rhyddhau gwelyau.

Rhai o'r enghreifftiau Lleol o ddulliau ataliol cymunedol yw:

Cymunedau Oed-gyfeillgar – Mae Cynllun Gweithredu Heneiddio'n Dda yn Sir y Fflint yn nodi'r hyn sydd angen ei wneud a chan bwy, er mwyn sicrhau bod Sir y Fflint yn lle da i heneiddio.

Mae prosiect tymor byr i sefydlu prawf cysyniad ar gyfer presgripsiynau cymdeithasol yn cael ei redeg hefyd gan FLVC ar ran y Bwrdd Iechyd.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Sir y Fflint a BIPBC yn comisiynu gwasanaeth seibiant gofawr i ofalwyr. Mae'r gwasanaeth hwn yn darparu gwasanaeth eistedd a gofal cartref yn Sir y Fflint. Gellir cael mynediad at y gwasanaeth hwn drwy Crossroads. Mae'r seibiant ar gael ar hyn o bryd ar gyfer y rhai sydd â rolau gofalu heriol iawn, ac mae hyn yn cynnwys gofawr pobl sy'n byw gyda dementia. Cynigir y gwasanaeth hwn am gyfnod o 12 wythnos ac yna cyfeirir pobl at SPOA er mwyn archwilio opsiynau seibiant parhaus.

Llyw-wyr Cymunedol - Defnyddir Presgripsiynau Cymdeithasol yn Sir Ddinbych gan Y Groes Goch Brydeinig ac Age Connects. Mae'r Llyw-wyr Cymunedol yn rhan o'r pedwar Tîm Adnoddau Cymunedol. Maent yn defnyddio 'Pwyntiau Siarad' yn Llyfrgelloedd Sir Ddinbych fel lle i bobl gwrdd, er na fu hyn yn bosibl yn ystod y pandemig Covid-19 a darparwyd llawer o'r cymorth dros y ffôn yn ystod y cyfnod hwn. Maent yn ffynhonnell wybodaeth gyfredol, gywir ac amserol ynghylch yr ystod o gymorth sydd ar gael yn y gymuned. Maent yn hollbwysig er mwyn cysylltu pobl, lleihau ynysigrwydd cymdeithasol ac unigrwydd. Yn ystod 2020-21, fe wnaeth y Llyw-wyr Cymunedol 2,424 o drigolion Sir Ddinbych.

Mae Sir Ddinbych yn ceisio comisiynu gwasanaethau gan ddarparwyr sy'n:

- Cynnal sgysiau ystyrlon gyda phobl
- Cysylltu pobl gyda'r hyn sy'n bwysig iddyn nhw
- Gweithio gyda phobl i gael rheolaeth dros eu bywydau
- Adeiladu ar gryfderau a galluoedd pobl i adnabod datrysiadau unigol

Mae Sir Ddinbych yn canolbwyntio ar ymyrraeth gynharach, cynyddu gwasanaethau ataliol yn y gymuned a helpu pobl i gynnal eu hannibyniaeth. Ein cenhadaeth yw sicrhau bod pobl yn ganolog yn y penderfyniadau a wneir ynghylch y math o wasanaethau cymorth cymunedol maent yn eu cael. I lawer o bobl, bydd hyn yn golygu y gellir rhoi cyllideb cymorth iddynt reoli eu gofal eu hunain a chymorth i gyflawni canlyniadau cytunedig. Gallai hyn fod ar ffurf Taliad Uniongyrchol, Cyllideb

Cymorth a Reolir gan Drydydd Parti neu Gyllideb Cymorth a Reolir gan Awdurdod Lleol ar gyfer yr unigolyn. Bydd cyllidebau cymorth yn gweithredu o dan fframwaith deddfwriaethol llai cyfyngol, ac un sy'n cefnogi arloesedd. Yn Sir Ddinbych gwneir y gwaith canlynol.

- Sied Dynion – Mae Cymdeithas genedlaethol Siediau Dynion y DU yn darparu lle i ddynion rannu'r offer a'r adnoddau sydd eu hangen arnynt i weithio ar brosiectau o'u dewis hwy ac ar eu cyflymder eu hunain ac mewn lleoliad diogel, cyfeillgar a chynhwysol. Maent yn lleoliadau i rannu sgiliau a dysgu gweithgareddau unigol a phrosiectau cymunedol, o ddiben, cyflawniad a rhyngweithio cymdeithasol. Mae sied dynion lleol yn gweithredu yn Ninbych.
- Mae Ymddiriedolaeth Gofalwyr Gogledd Cymru yn cynnig 'Gofal Gwalia' sy'n cyflawni rolau'r gofalwr er mwyn iddynt allu cael rhywfaint o seibiant. Gall hyn fod yn rheolaidd neu ar sail ad hoc a chodir tâl am y gwasanaeth hwn.
- Age Connects Gogledd Ddwyrain Cymru (ACNEW) – Mae ACNEW yn rhan o raglenni cenedlaethol Age Connects Cymru, menter gymdeithasol sy'n darparu cymorth i bobl 50+ oed. Yn lleol, mae'r gwasanaethau'n darparu cymorth tai tymor byr, torri ewinedd traed, gwasanaeth glanhau a siopa a gweithgareddau cymdeithasol.
- Addysg a Dysgu – Mae llawer o brosiectau lleol yn atgyfeirio pobl at Brifysgol y Drydedd Oes (U3A). Mae U3A yn darparu cyfleoedd i bobl sydd wedi ymddeol ac sydd wedi lled-ymddeol i ddod at ei gilydd a dysgu, nid ar gyfer cymwysterau, ond 'am ei wobwr ei hun'.
- DEWIS – Mae Dewis Cymru yn wefan sy'n ceisio helpu pobl gyda'u llesiant, naill ai eu llesiant eu hunain neu lesiant aelod o'u teulu neu ffrind. Mae'r wefan yn cynnwys gwybodaeth a all helpu pobl i feddwl beth sy'n bwysig iddyn nhw ac mae'n cynnwys gwybodaeth am wasanaethau a all ddarparu cymorth. Gall sefydliadau ar draws Cymru lwytho eu gwybodaeth eu hunain i'r safle.
- Asiantau Cymunedol – yn Wrecsam mae'r gwasanaeth yn cael ei gomisiynu gan Gynghorau Cymuned a'i reoli ganddynt. Gall Asiantau Cymunedol ddefnyddio gwasanaethau'r trydydd sector o amgylch y sir i gefnogi pobl yn eu cymunedau. Mae meddygon teulu yn cysylltu pobl â'r Asiantau Cymunedol.

Yn Wrecsam maent yn cefnogi gwasanaethau canlynol y trydydd sector.

- NEWCIS: Gwybodaeth, cyngor, cymorth a gwasanaethau seibiant i ofalwyr

- Cymorth Alzheimer's: Y brif thema yng nghynllun gweithredu dementia Llywodraeth Cymru yw galluogi pobl sy'n byw gyda dementia (gan gynnwys dementia cynnar) i gynnal eu hannibyniaeth a pharhau i fyw gartref pan fydd hynny'n bosibl, gan osgoi derbyniadau diangen yn yr ysbyty neu ofal preswyl ac oedi pan fydd rhywun yn barod i gael eu rhyddhau o ofal neu'r ysbyty.
- Catalydd Cymunedol: Sefydlu a chefnogi cyfeirlyfr ar-lein o fentrau gofal cymdeithasol yn Wrecsam er mwyn galluogi mynediad haws at wybodaeth i ddinasyddion a gweithwyr proffesiynol. Darparu gwerth 6 diwrnod o gymorth i ddatblygu sefydliadau'r trydydd sector sydd â diddordeb mewn datblygu darpariaeth gofal cartref.
- Cymorth golwg: Diben y gwasanaeth yw galluogi oedolion sy'n ddall neu sydd â nam ar eu golwg i gyflawni eu gweithgareddau dyddiol gyda hyder, drwy ddarparu hyfforddiant proffesiynol mewn sgiliau byw'n annibynnol newydd a/neu addasol, yn ogystal â chofrestru unigolion yr aseswyd eu bod wedi colli eu golwg, nam difrifol ar y golwg, fel yr argymhellwyd gan Offthalmolegydd ymgynghorol drwy'r broses Tystysgrif Nam ar y Golwg (CVI). Bydd y Darparwr yn meddu ar nifer fach o ddarnau o offer arbenigol y gellir eu benthyca i unigolion i'w cefnogi gyda'u nam gweledol.
- Rhwydwaith Cymorth Pobl Fyddar: Diben y gwasanaeth hwn yw darparu cymorth ymarferol, gwybodaeth a chynghor i blant ac oedolion sy'n fyddar (yn aelod o'r Gymuned Ddiwylliannol Fyddar sy'n defnyddio Iaith Arwyddion Prydain fel eu hiaith gyntaf), sy'n colli eu clyw neu sy'n Fyddar Ddall (nam deuol ar y synhwyrau). Yn ogystal â darparu cymorth uniongyrchol, disgwylir i'r darparwr llwyddiannus atgyfeirio unigolion at wasanaethau eraill a allai gynorthwyo'r unigolyn. Disgwylir i'r darparwr feddu ar nifer fach o ddarnau o offer arbenigol y gellir eu benthyca i unigolion i'w cefnogi gyda'u hanghenion cyfathrebu / colli clyw.
- Delta (Teleofal): Mae Teleofal yn wasanaeth a all helpu i'ch cadw'n ddiogel yn eich cartref a'ch galluogi i alw am gymorth mewn argyfwng. Gall Teleofal eich helpu i fyw'n annibynnol yn eich cartref, gan ddarparu tawelwch meddwl i chi y bydd rhywun yn cael eu hysbysu'n awtomatig os bydd angen cymorth arnoch neu os bydd argyfwng.
- Y Groes Goch Brydeinig: Gweithiwr Cyswllt y Trydydd Sector a ddarperir i weithio gyda Phwynt Mynediad Unigol Wrecsam i sicrhau bod gwybodaeth am ddarpariaeth y trydydd sector ar gael yn gyfleus i weithwyr proffesiynol perthnasol. Cefnogi dinasyddion Wrecsam i gael mynediad at fathau anstatudol

o gymorth, gan gynnwys darparu gwybodaeth, cyngor a chymorth i'w galluogi i gynnal eu hannibyniaeth ac osgoi cynnydd mewn angen.

- Hafal (partneriaeth gyda'r gwasanaethau tai): Llety â Chymorth a chymorth lle bo'r angen i'r rhai â chyflyrau Iechyd Meddwl
- Gwasanaeth Adferiad: Llety â Chymorth a chymorth lle bo'r angen i'r rhai â chyflyrau Iechyd Meddwl
- Cerrig Camu: Cwnsela, cymorth a gwaith grŵp arbenigol unigol ar gyfer goroeswyr (oedolion) cam-drin rhywiol yn ystod plentyndod, gan gynnwys cymorth cwnsela i unigolion cyn, yn ystod ac ar ôl achos llys. Mae hwn yn faes cwnsela arbenigol a bwriedir iddo gyflawni anghenion yr unigolyn/unigolion, gydag ymrwymiad i gefnogi'r unigolion cyhyd ag y bydd angen, gan gydnabod bod llawer o bobl yn agored iawn i niwed ac y gallent hunan-niweidio neu gael teimladau hunanladdol ar adegau.

Ystyriaethau eraill sy'n effeithio ar y farchnad

Gwerth cymdeithasol

Mae'r Asesiad o Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru 2022 yn nodi: "Cydgynhyrchu a gwerth cymdeithasol: Wrth ddarparu gwasanaethau ar gyfer pobl hŷn mae'n rhaid ystyried barn y boblogaeth. Dylai fod gan bobl hŷn lais i ddylanwadu ar y gwasanaethau y gallant eu defnyddio. Mae Canolfan Cydweithredol Cymru wedi cyhoeddi papur sy'n esbonio sut y gellir comisiynu gwasanaethau, fel gofal cartref, drwy fabwysiadu dull sy'n seiliedig ar ganlyniadau'r ddarpariaeth ac yn canolbwyntio ar les yn ogystal ag unrhyw angen brys." (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Mae Sir y Fflint wedi symud at fodolau cyflawni Micro-ofal ac mae ganddynt raglen beilot i fod yn rhan o'r cynnig Gwasanaethau Cymdeithasol parhaus. Er mwyn cyflawni'r galw cynyddol am ofal, sefydlwyd y Prosiect peilot Micro-ofal i ehangu'r cyflenwad o ofal a'r dewisiadau sydd ar gael i bobl ar draws Sir y Fflint. Mae mentrau micro-ofal yn fusnesau bach sy'n amrywio o unig fasnachwyr i fusnesau sy'n cyflogi 5 o bobl sy'n cynnig gofal a gwasanaethau cymorth hyblyg ac wedi'u personoli i bobl sy'n agored i niwed, ac sydd wedi'u teilwra i'w hanghenion unigol. Y nod yw annog pobl i ddod yn ficro-ofalwyr sydd â:

- Diddordeb mewn darparu gwasanaethau gofal cymdeithasol i bobl hŷn ond nad oes ganddynt unrhyw brofiad o bosibl
- Yn gweithio yn y sector gofal yn awr ond sydd â diddordeb mewn bod yn fos eu hunain
- Yn cefnogi pobl yn weithredol yn eu cymunedau lleol
- Eisiau gwneud rhywbeth sy'n cynorthwyo eraill ac sy'n gwneud gwahaniaeth.

Mae'r tîm Micro-ofal yn gweithio gydag unigolion i:

- Eu cefnogi i ddatblygu eu busnes neu syniad
- Darparu gwybodaeth am hyfforddiant, cyllid a mathau eraill o gymorth ac adnoddau sydd ar gael
- Cefnogi unigolion i ddatblygu a chyflawni gwasanaeth o safon yn unol â deddfwriaethau a rheoliadau presennol Llywodraeth Cymru
- Darparu cysylltiadau i rwydwaith o ddarparwyr micro-ofal eraill er mwyn cefnogi ei gilydd

O fis Chwefror 2022, roedd 27 o ficro-ofalwyr yn masnachu yn Sir y Fflint. Mae Tîm Micro-Ofal Sir y Fflint hefyd wedi creu tudalennau gwe micro-ofal i'w defnyddio gan y micro-ofalwyr a'r bobl sy'n chwilio am ficro-ofalwyr. Mae'n darparu gwybodaeth allweddol i bobl sy'n ystyried gweithio fel micro-ofalwr. Mae hefyd yn darparu esboniadau i'r cyhoedd ynghylch micro-ofal ac yn rhestru micro-ofalwyr a'u manylion cyswllt. Bydd hyn yn cefnogi ein nod o ddatblygu cynaliadwyedd parhaus yn y prosiect. Mae'r wefan ar gael yn www.careatflintshire.co.uk Mae'r rhaglen hon yn symud allan o'r cam 'peilot' yn awr ac mae wedi'i hymgorffori yn ein cynnig.

Hefyd yn Sir y Fflint, dechreuwyd ar y gwaith o **recrwtio gwirfoddolwyr** ddechrau mis Ebrill 2021, a ysgogwyd gan ein cydweithwyr yng Nghyngor Gwirfoddol Sir y Fflint (FLVC). Mae Tîm Datblygu Gweithlu Gofal Cymdeithasol Sir y Fflint, gyda chefnogaeth FLVC, wedi darparu rhywfaint o hyfforddiant sylfaenol i wirfoddolwyr, ynghylch diogelu, hylendid bwyd, iechyd a diogelwch, cydsyniad, diogelu data, urddas, egwyddorion gofal a chyfrinachedd. Erbyn diwedd Ebrill 2020, yn dilyn yr hyfforddiant a'r gwiriadau DBS gofynnol, roedd grŵp o 64 o wirfoddolwyr ar gael i'w lleoli mewn cyfleoedd gwirfoddoli ar draws y sir.

Mae Sir y Fflint yn elwa o bresenoldeb cadarn a rhwydweithiau'r trydydd sector ac mae perthynas gadarnhaol rhwng y Cyngor a Chyngor Gwirfoddol Sir y Fflint (FLVC). Mae'r Tîm Llesiant yn FLVC a Chymdeithas Sefydliadau Gwirfoddol Wrecsam (AVOW) yn cefnogi'r trydydd sector a'u partneriaid statudol mewn nifer o ffyrdd:

- Hyrwyddo sefydliadau, gwasanaethau a gweithgareddau'r trydydd sector i bartneriaid statudol
- Cynrychioli'r trydydd sector mewn grwpiau cynllunio a phartneriaeth strategol
- Ymgysylltu â'r trydydd sector mewn ymgynghoriadau ac ymgysylltiadau ynghylch iechyd a gwasanaethau cymdeithasol
- Hyrwyddo gwaith partneriaeth o fewn y trydydd sector ac ar draws sectorau
- Cyfeirio at neu ddarparu cymorth a chyllid busnes
- Darparu hyfforddiant i sefydliadau er mwyn gwella eu capasiti a'u heffeithiolrwydd
- Esbonio natur gymhleth comisiynu a chaffael
- Helpu i sicrhau bod y gwasanaethau yn gyfredol gyda'r sylfaen dystiolaeth ddiweddaraf, a'ch tywys drwy'r newidiadau i strwythurau'r GIG ac awdurdodau lleol
- Helpu i ddechrau gwasanaethau neu grwpiau newydd
- Cynorthwyo'r trydydd sector yn Sir y Fflint a Wrecsam i gael mynediad at wasanaethau FLVC ac AVOW.

Comisiynir Catalyddion Cymunedol fel prosiect drwy Gronfa Trawsnewid Cymunedol Llywodraeth Cymru yn Wrecsam. Nod y prosiect yw cefnogi datblygiad micro-fentrau i gefnogi'r cynnig gofal cartref yn Wrecsam. Ni fwriedir i'r mentrau hyn ddisodli'r cynnig gan asiantau Gofal Cartref ond yn hytrach eu bwriad yw cefnogi sefydlogrwydd a chaniatáu dewis a rheolaeth i ddinasyddion. Mae'n cefnogi'r opsiynau taliad uniongyrchol i ddinasyddion. Mae gennym 37 o ficro-fentrau ar hyn o bryd sydd wedi cwblhau'r safonau gwneud yn dda ac sydd ar ein cofrestr o ddarparwyr yn Wrecsam.

Mae Gwynedd yn datgan bod 44% o ofal cartref yn cael ei ddarparu'n fewnol heddiw. Mae yna nifer o gwmnïau bach annibynnol sy'n lleol i Wynedd a rhai cwmnïau mwy. Nid oes gan y farchnad yng Ngwynedd lawer o gydweithredwyr a mentrau cymdeithasol, ond maent yn datblygu. Mae darparwyr y trydydd sector yn y sir ond nid yw'n bresenoldeb cyson yr hoffai'r awdurdod lleol ei weld ym mhob rhan

o Wynedd. Mae Comisiynwyr yn cael anhawster mawr i sicrhau darpariaeth mewn ardaloedd gwledig. Mae gan rai ardaloedd rwydwaith cymunedol anffurfiol cryf ar waith.

Mae Gwynedd yn cynnig datblygu Mentrau Cymdeithasol drwy hybiau cymunedol sy'n canolbwyntio ar yr elfennau llesiant a hefyd datblygu darpariaeth asesu offer arbenigol – tŷ technegol. Mae gan Wynedd 15 o Ddarparwyr y Trydydd Sector sy'n gweithredu yng Ngwynedd.

Fel yr esboniwyd uchod, ychydig iawn o ddewis o ddarpariaeth gofal cartref sydd gan bobl yng Ngwynedd. Mae sicrhau gofal yn her, heb sôn am gael dewis. Gall pobl ddewis trefnu eu gofal eu hunain drwy Daliadau Uniongyrchol, ond nid yw'n hawdd dod o hyd i bobl sy'n gallu cynnig gofal. Mae prosiect wedi dechrau gyda 'Chatalyddion Cymunedol', i annog pobl i sefydlu cwmnïau bach i ddarparu gofal, a'r gobaith yw y bydd hyn yn gwella'r sefyllfa.

Taliadau uniongyrchol

Mae awdurdodau lleol yn hyrwyddo Taliad Uniongyrchol trwy amlygu gwasanaeth sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn sy'n adlewyrchu llais, dewis a rheolaeth trwy rymuso unigolion i fod mor annibynnol â phosibl yn eu cymuned leol.

Rhai o fanteision dewis Taliadau Uniongyrchol yw:

- Mae unigolion yn dewis pwy sy'n darparu eu gofal a chymorth
- Mae unigolion yn dewis pryd y darperir eu gofal i weddu i'w bywyd bob dydd
- Mae taliadau uniongyrchol yn hyblyg i fodloni gofynion unigol

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi ymrwymo i ddatblygu'r gwasanaeth drwy ymgynghori'n rheolaidd ag arbenigwyr taliadau uniongyrchol (dinasyddion) ac i wneud yn siŵr bod y gwasanaeth yn addas i'r pwrpas.

Mae ein gweledigaeth a'n ffordd o weithredu newid wedi arwain at gynnydd yn y nifer sy'n manteisio ar wasanaethau ac mae ei lwyddiant wedi arwain at 243 o unigolion yn cymryd rheolaeth o'u pecyn gofal ac yn dewis derbyn cymorth trwy daliadau uniongyrchol ar yr ynys o gymharu â 35 o unigolion yn 2015.

Bydd Sir Ddinbych yn parhau i ddatblygu a defnyddio Taliadau Uniongyrchol, lle bydd unigolion, neu'r person cyfrifol a ddewisir ganddynt, yn derbyn arian yn uniongyrchol gan y cyngor i ariannu eu hanghenion gofal a chymorth cytunedig yn y ffordd o'u dewis. Gallai hyn gynnwys recriwtio cynorthwydd personol neu dalu am wasanaethau asiantaeth neu sefydliad o'u dewis.

Ar hyn o bryd nid oes digon o ddarparwyr i roi dewis i bobl neu gyflwyno elfen o gystadleuaeth. Mae Catalyddion Cymunedol yn cynorthwyo darparwyr lleol bach (Micro ddarparwyr) i lansio gwasanaethau ond ychydig iawn ohonynt sy'n barod i ddarparu gofal personol, a dyna lle mae'r bwch mwyaf yn bodoli. Er y bydd gostyngiad o bosibl yn y gofal a'r cymorth sydd ei angen ar unigolion oherwydd ein hymyriadau a'n gwaith ataliol cynharach, rydym yn rhagweld y bydd cynnydd yn y nifer o bobl ag anghenion mwy cymhleth, er enghraifft dementia. Mae Sir Ddinbych wedi recriwtio i ddwy swydd cynghorwyr byw'n annibynnol. Rhan o'u rôl yw cydgysylltu pethau a chynnig cyngor cyson a defnyddiol i deuluoedd, er enghraifft ynghylch Taliadau Uniongyrchol, Micro ddarparwyr a'r mathau eraill o gymorth sydd ar gael i ddinasyddion a gofalwyr.

Yn Sir y Fflint mae Taliadau Uniongyrchol yn ddull pwysig i bobl allu arfer dewis, llais a rheolaeth a phenderfynu sut i gyflawni eu hanghenion ar gyfer gofal a chymorth a chyflawni eu canlyniadau personol. Yn Sir y Fflint, mae'r dulliau gweithredu yn canolbwyntio ar gryfderau a chanlyniadau, gan geisio galluogi dinasyddion i gynnal ymreolaeth dros eu bywyd, eu cefnogaeth, eu hunan benderfyniad a'u hymreolaeth yn ogystal â defnydd effeithlon o adnoddau.

Yn y blynyddoedd diweddar mae Gwasanaethau Cymorth Taliadau Uniongyrchol Sir y Fflint wedi'u trawsnewid yn llwyr ac maent bellach yn darparu gwasanaeth mwy cyfannol sy'n fuddiol i Ddinasyddion, gwasanaethau cymdeithasol a phartneriaid y trydydd sector Sir y Fflint. Rhai o fanteision allweddol y gwasanaeth yw:

- Llawer mwy o reolaeth dros y gwasanaeth a sut mae'n cyflawni blaenoriaethau'r adran.
- Mae'r gwasanaeth yn cydweithio â thimau gwaith cymdeithasol i ymgorffori'r arferion sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.
- Systemau a rennir, dulliau cyfathrebu gwell a mynediad gwell at y gwasanaeth.

- Proses Atgyfeirio sy'n canolbwyntio ar Ganlyniadau sy'n canolbwyntio ar yr hyn i'w gyflawni ac sy'n cefnogi cydweithrediad gyda'r unigolyn i fod yn berchen ar y canlyniad a datblygu datrysiadau pwrpasol.
- Mewn sefyllfa well i weithio mewn partneriaeth â sefydliadau'r trydydd sector.
- Ymreolaeth i ddatblygu, profi ac ymgorffori arloesedd yn unol ag uchelgeisiau a blaenoriaethau'r adran.
- Dull llawer mwy cyfannol, sy'n canolbwyntio ar anghenion y dinasyddion yn yr achos cyntaf, ond hefyd anghenion ymarferwyr, cymunedau, partneriaid ac yn y blaen.
- Ystyriaeth o'r farchnad Cynorthwywyr Personol yn nhermau safonau, ansawdd, hyfforddiant a chyfleoedd i wneud cynnydd.
- Cymorth sy'n gymesur. Yn bwysicaf, nid ydym eisiau cefnogi pobl yn ormodol, ond yn hytrach eu galluogi i reoli eu trefniadau eu hunain.

Yn ystod Chwarter 2 (Gorffennaf i fis Medi) derbyniodd 498 o bobl Daliad Uniongyrchol yn Sir y Fflint. Mae hyn yn cynrychioli'r nifer fwyaf o dderbynwyr y pen o'r boblogaeth mewn unrhyw awdurdod lleol yng Nghymru. Ar hyn o bryd mae Taliadau Uniongyrchol yn cynrychioli 39% o'r gwasanaethau a ddarperir yn y cartref.

Tabl 17: Taliadau uniongyrchol Sir y Fflint yn ôl categori Ch2 2021/22

Categori Gwasanaeth	Nifer y taliadau uniongyrchol
Anableddau dysgu	169
Nam corfforol / ar y synhwyrâu	104
Plant ag anableddau	78
Pobl hŷn	65
Gwasanaethau plant	49
Iechyd meddwl	24
Oedolion agored i niwed	9
Cyfanswm	498

Ffynhonnell: Data a gasglwyd gan yr awdurdod lleol

Gan weithio mewn partneriaeth â chwmni ffilm lleol (Follow Films) Mae derbynwyr Taliadau Uniongyrchol Sir y Fflint wedi cael cymorth i adrodd straeon unigryw o'u

bywydau a syt Taliadau Uniongyrchol Sir y Fflint i adrodd eu hanesion unigryw o'u bywydau a sut mae taliadau uniongyrchol wedi eu helpu i gyflawni canlyniadau cadarnhaol a phrofiadau bywyd gwell. Mae effaith y ffilmiau hyn a'r adborth iddynt wedi bod yn arwyddocaol ac mae'r ffilmiau yn cael eu defnyddio yn awr gan awdurdodau lleol a sefydliadau ymhell ac agos.

Y Gweithlu

Fel yr amlinellwyd yn y Strategaeth o Weithlu Gofal Cymdeithasol ac Iechyd Cymunedol Gogledd Cymru, mae'r sector o dan bwysau sylweddol o ganlyniad i:

- Newidiadau i ddeddfwriaeth o ganlyniad i Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016
- Fframwaith cymhwyster newydd
- Strwythurau cyflog cystadleuol gyda sectorau eraill
- Cystadleuaeth gan sectorau eraill

Mae yna flaenoriaeth frys i sicrhau bod gweithlu digonol ar gyfer cyflawni gwasanaethau cymdeithasol a swyddogaethau gofal cymdeithasol. Mae recriwtio a chadw Gweithwyr Cymdeithasol, Therapyddion Galwedigaethol a gweithwyr gofal uniongyrchol yn her benodol erbyn hyn ar draws Gogledd Cymru.

Mae Gweithlu Gofal Cymdeithasol ac Iechyd Cymunedol Gogledd Cymru yn profi cyfnod o newidiadau digynsail, lle mae angen iddynt gyflawni gwasanaethau mewn ffyrdd gwahanol, gyda phwyslais ar atal, diogelu, ymyrryd, gweithio mewn partneriaeth a gweithio integredig, cyd-gynhyrchu a grymuso, sy'n galw am bwyslais gwahanol ar sgiliau a hyfforddi'r gweithlu.

Mae llawer wedi'i ysgrifennu ar y materion sy'n gysylltiedig â recriwtio a dethol yn y gweithlu Gofal Cartref. Ym mis Mawrth 2016, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru adroddiad ymchwil ar y 'Ffactorau sy'n effeithio ar recriwtio a dethol gweithwyr gofal cartref ac i'r graddau y mae'r ffactorau hyn yn effeithio ar ansawdd gofal cartref' (Atkinson, Crozier a Lewis, 2016). Roedd gwaith ymchwil gan Brifysgol Fetropolitan Manceinion yn ceisio nodi'r ffactorau sy'n dylanwadu ar benderfyniad pobl i 'ddewis a pharhau i weithio fel gweithwyr gofal cartref'.

Mae yna tua 17,000 aelod o staff gofal cartref sy'n cael eu cyflogi gan ddarparwyr gofal cartref sydd wedi'u comisiynu yng Nghymru (Gofal Cymdeithasol Cymru, 2018a). Mae ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar y Gweithlu Gofal Cartref (Llywodraeth Cymru, 2016) yn argymhell bod y rhai sy'n gweithio yn y sector yn derbyn cydnabyddiaeth fel gweithwyr proffesiynol medrus. Mae'n rhaid herio'r ddelwedd negyddol o'r sector ac annog pobl i ymuno â'r gweithlu gofal cymdeithasol.

Y prif ffactorau a ddaeth i'r amlwg yn yr ymgynghoriad hwn oedd:

- Cyflogau isel
- Pwysau gwaith
- Oriau anghymdeithasol
- Telerau ac amodau gwael
- Contractau 'dim orau' neu 'oriau heb eu gwarantu' sy'n atal pobl rhag ymuno â'r sector, am nad oedd unrhyw oriau wedi'u gwarantu
- Nid yw amser rhai ymweliadau yn ddigonol er mwyn mynd i'r afael ag anghenion yr unigolyn
- Diffyg hyfforddiant a chyfleoedd datblygu gyrfa
- Yn cael ei ystyried fel swydd statws isel o gymharu â gofal iechyd

Mae Awdurdodau Lleol wedi ehangu eu Rhaglenni Carefirst a rhaglenni eraill Cymorth i Gyflogeion i'r gweithlu allanol [nid yr awdurdod lleol]. Mae Rhaglenni Carefirst/Cymorth i Gyflogeion yn darparu cyngor a chymorth cyfrinachol, diduedd 24 awr y dydd, 365 diwrnod y flwyddyn, ar-lein neu drwy'r rhif rhadffôn. Mae'r gwasanaeth am ddim i bob cyflogai allu cael mynediad ato pryd bynnag y bydd ei angen arnynt.

Gellir gwella'r gofal a ddarperir gan ofalwyr cartref i'r rhai ag anghenion iechyd meddwl drwy sicrhau bod staff yn cael eu hannog i weithio yn y maes y maent yn fwyaf galluog ynddo. Mae angen hyfforddiant arbenigol ac amser ychwanegol i gwblhau tasgau ar y rhai sy'n gweithio gyda phobl sy'n byw gyda dementia. Mae yna ddiffyg gweithwyr gofal sydd wedi'u hyfforddi mewn dementia, a gallai'r awdurdodau lleol fynd i'r afael â hyn. Mae comisiynwyr yn awyddus i sicrhau bod yr asiantaethau a gyflogir ganddynt i ddarparu gofal dementia yn cyflawni eu rhwymedigaethau ac yn dilyn cynlluniau gofal yn ofalus. Mae angen codi proffil y

proffesiwn er mwyn denu staff o safon uchel. (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Mae Gwynedd yn datgan bod potensial i addasu rolau / tasgau o fewn eu cynlluniau gofal cartref ond bod angen cymorth gan ddarparwyr i'w gweithredu. Mae staffio yn broblem fawr ar hyn o bryd i ofalwyr gofal cartref a chartrefi gofal.

Yn Sir y Fflint, mae'r Awdurdod Lleol wedi gweithio hefyd gyda Mind Gogledd Ddwyrain Cymru i ddarparu cymorth ychwanegol i weithwyr gofal cymdeithasol. Roedd gwybodaeth, therapïau siarad a gweithgareddau a gynlluniwyd i gefnogi llesiant yn ystod y cyfnod anodd hwn ar gael.

Mae darparwyr yn Sir y Fflint wedi datgan ei bod yn anodd defnyddio ffair swyddi Cymru Gyfan a bod y TG yn drwsogl, yn arbennig os nad oes gennych unrhyw gefnogaeth TG.

Mae Sir y Fflint wedi gweithio mewn partneriaeth â Dinasyddion i gynllunio a gweithredu llwyfan unigryw sy'n cefnogi cyflogwyr taliadau uniongyrchol a Chynorthwyr Personol. Mae [Porth Cymhorthydd Personol Sir y Fflint](#) yn galluogi cyflogwyr taliadau uniongyrchol i chwilio am Gymorthyddion Personol sydd ar gael yn eu hardal eu hunain ac i Gymorthyddion Personol hyrwyddo eu hunain a'u hargaeledd i weithio. Mae Cymorthyddion Personol yn cwblhau proffil i ddisgrifio eu hunain, eu profiad, eu gallu ac yn y blaen a gall darpar gyflogwyr taliadau uniongyrchol chwilio drwy'r gronfa ddata ac ymgysylltu â'r bobl maent yn credu y gallent helpu i gyflawni eu hanghenion a/neu gyflawni canlyniadau llesiant personol. Yn ddiweddar maent wedi ychwanegu tudalen swyddi gwag sy'n galluogi dinasyddion i bostio eu gofynion h.y. yr anghenion/canlyniadau i'w cyflawni, gan wneud y system yn broses ddwy ffordd.

Mae cynllun taliadau uniongyrchol Sir y Fflint wedi mynd ati'n fwriadol i newid y cymorth sydd ar gael ar gyfer y gweithlu arwyddocaol hwn, ond sydd weithiau'n ddatgysylltiedig. Rhai o'r mentrau hyd yma yw:

- Cydgysylltydd Cymorthyddion Personol yn ymgysylltu â'r gweithlu. Cymorth bugeiliol ar gyfer Cymorthyddion Personol sy'n gweithio mewn swyddi cymhleth/ynysedig yn cael ei ymgorffori yn y rôl.

- Datblygu a gweithredu Cod Ymddygiad Cymorthyddion Personol. Mae hyn wedi helpu'r Cymorthyddion Personol i ddeall eu rôl, eu swyddogaethau a beth yw'r disgwyliadau ohonynt.
- Mae Tystysgrif Sefydlu Cymorthyddion Personol Sir y Fflint wedi'i datblygu ar sail 7 modiwl craidd ac sydd wedi'i chynllunio'n benodol o amgylch y rôl Cymorthyddion Personol. Ers ei chyflwyno, mae 11 CP wedi cwblhau eu tystysgrif ac mae 35 arall yn gweithio tuag at y dyfarniad. Ar gyfer CP sydd wedi cofrestru ar y cynllun, mae yna 50 o fodiwlau hyfforddiant pellach y gallant gael mynediad atynt yn eu hamser eu hunain. Dyma'r fenter gyntaf o'i bath ac rydym yn trafod potensial hyn gyda Gofal Cymdeithasol Cymru ar gyfer dull gweithredu Cenedlaethol.
- Datblygwyd Porth Cymorthyddion Personol i helpu cyflogwyr taliadau uniongyrchol i recriwtio ac i hyrwyddo cyfleoedd gwaith i ddarpar CP.

Mae recriwtio staff gofal a chymorth wedi bod yn anodd yn hanesyddol oherwydd y gronfa fach o weithwyr yn y maes, diffyg ymwybyddiaeth neu gydnabyddiaeth o'r rolau a'r risg o ddad-sefydlogi'r farchnad breifat. Fodd bynnag, yn dilyn adolygiad o'n dulliau recriwtio a lansiad mentrau newydd sy'n cynnwys yr ymgyrch Gofalwn Cymru a'r gwaith recriwtio ar sail gwerthoedd, rydym wedi gweld cynnydd yn y nifer o ymgeiswyr newydd ac ymgeiswyr sy'n dychwelyd i'r proffesiwn.

5. Gwasanaethau preswyl (plant)

Mae'r bennod hon yn canolbwyntio ar wasanaethau gofal preswyl i blant a phobl ifanc. At ddibenion yr asesiad hwn, mae'r bennod yn cynnwys rhai rhwng 0 ac 18 oed yn ogystal â'r rhai sy'n gymwys am wasanaethau nes eu bod yn 25 oed, megis pobl anabl a'r rhai sy'n gadael gofal.

Mae gwasanaethau preswyl yn cynnwys:

- Cartrefi Gofal (Plant) - gofal mewn cartref â staff cyflogedig
- Llety Diogel - lle diogel a saff
- Gwasanaethau Preswyl Teulu - llety ble mae rhieni a phlant yn aros gyda'i gilydd i gael eu hasesu / cael gofal

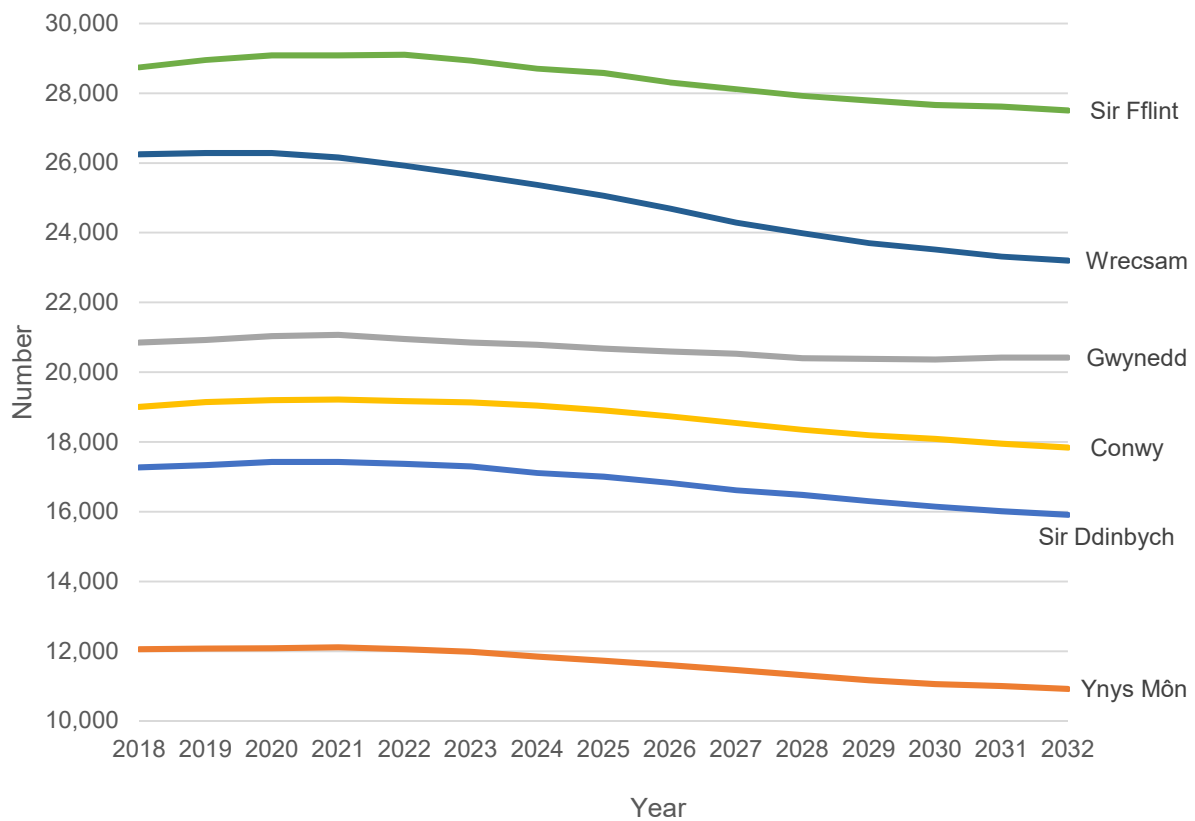
Mae penodau ar wahân ar wasanaethau maethu a mabwysiadu.

Trosolwg o'r boblogaeth

Rhagwelir y bydd gostyngiad yn nifer y plant

Yn 2020, roedd tua 123,700 o blant rhwng 0 a 15 oed yng Ngogledd Cymru (Llywodraeth Cymru, 2021b). Ychydig iawn o wahaniaeth a welwyd yn nifer y plant rhwng 2015 a 2020 ar draws Gogledd Cymru neu ym mhob sir. Amcangyfrifir y bydd nifer y plant yn gostwng 7% yng Ngogledd Cymru yn ystod y 15 mlynedd nesaf (Llywodraeth Cymru, 2020). Mae'r lefel yn amrywio ar gyfer pob awdurdod lleol o ostyngiad o 2% yng Ngwynedd i 12% yn Wrecsam, fel y dangosir yn y siart isod. Mae hwn yn batrwm cenedlaethol, ac amcangyfrifir y bydd gostyngiad o 5% yng Nghymru gyfan.

Siart 1: Amcanestyniadau poblogaeth, plant 15 oed ac iau (seiliedig ar 2018)

Ffynhonnell: amcanestyniadau poblogaeth awdurdodau lleol Cymru yn seiliedig ar 2018 (prif amcanestyniad), Llywodraeth Cymru

Mae nifer y plant sy'n cael gofal a chymorth wedi cynyddu

Yn 2020, roedd bron i 2,900 o blant yn cael gofal a chymorth yng Ngogledd Cymru. Mae hyn yn 2,300 i bob 100,000 o blant yn y boblogaeth, sydd ychydig is na'r gyfradd i Gymru gyfan, sef 2,550 i bob 100,000 o blant yn y boblogaeth. Mae'r niferoedd yn amrywio ar draws Gogledd Cymru a thros amser ac nid oes patrwm clir.

Yn 2018-19 roedd 575 o blant ar y gofrestr amddiffyn plant yng Ngogledd Cymru. Er bod y niferoedd yn amrywio o yn flwyddyn i'r llall ar gyfer pob awdurdod lleol, mae'r lefel wedi parhau'n debyg yn gyffredinol dros Ogledd Cymru, gyda gostyngiad bychan o 3% (15 o blant). Oherwydd bod y niferoedd mor fach, nid yw'n bosibl dynodi patrymau clir oherwydd, er enghraifft, gallai newid dramatig o un flwyddyn i'r llall ddigwydd oherwydd bod un teulu wedi symud i ardal neu o ardal.

Nid oes disgwyl i nifer y plant sy'n derbyn gofal barhau i gynyddu

Er bod y ffigurau cyffredinol ar gyfer yr holl blant sy'n derbyn gofal wedi dangos cynnydd cyson o un flwyddyn i'r llall hyd yma, ni ddisgwylir i hyn barhau yn y dyfodol (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019).

Roedd plant sydd wedi profi gofal yn fwy diamddiffyn yn ystod y pandemig

Amlygodd yr Adolygiad Cyflym o Asesiad o Anghenion y Boblogaeth (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2020) effaith y pandemig ar blant sydd wedi profi gofal, ac roedd yn cynnwys unigedd ac unigrwydd a tharfu ar fynediad at wasanaethau. Yng Ngogledd Cymru, cafwyd gostyngiad cychwynnol mewn atgyfeiriadau amddiffyn plant ond wedyn, cododd y cyfraddau yn ôl i'r lefel ddisgwylidig. Cynhaliwyd mwy o ymweliadau monitro i aelwydydd ble roedd plant ar y gofrestr amddiffyn plant - ymweliadau wythnosol yn hytrach na'r amserlen 10 diwrnod.

Mae cynnydd yn nifer y plant a phobl ifanc sy'n derbyn gofal o'r newydd

Yn 2021 roedd 1,470 o blant a phobl ifanc lleol yn derbyn gofal gan awdurdod lleol Gogledd Cymru, sy'n debyg i'r darlun cenedlaethol yng Nghymru gyfan. Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal yng Ngogledd Cymru wedi cynyddu 350 yn ystod yr amser a ddangosir yn y tabl isod. Mai llai o blant yn derbyn gofal fesul 100,000 o'r boblogaeth yng Ngogledd Cymru na gweddill Cymru, ond mae amrywiadau sylweddol ar draws y rhanbarth, o 800 yn Sir y Fflint i 1,300 yn Wrecsam. Mae'n bwysig nodi bod y nifer yn newid yn sydyn ar hyn o bryd gyda chynnydd sylweddol mewn pobl ifanc sydd newydd gael llety.

Tabl 18: Nifer a chyfradd fesul 100,000 o blant sy'n derbyn gofal (dan 18 oed) gan awdurdod lleol, 2017 a 2021

Cyngor lleol	2017	2017	2021	2021	Newid
	Nifer	Cyfradd	Nifer	Cyfradd	Nifer
Ynys Môn	140	1,039	160	1,214	20
Gwynedd	220	927	280	1,210	65
Conwy	180	829	215	1,015	35
Sir Ddinbych	160	825	180	923	20
Sir y Fflint	210	654	255	795	45
Wrecsam	215	736	375	1,304	160
Gogledd Cymru	1,120	805	1,470	1,063	350
Cymru	5,960	949	7,265	1,153	1,305

Ffynhonnell: StatsCymru

Trosolwg o'r farchnad

Er gwaetha'r ymrwymiad ar y cyd i atal ac ymyrryd yn gynnar, bydd cyfran fach o blant sy'n derbyn gofal angen lleoliadau preswyl bob amser. Yn dibynnu ar anghenion gofal, gall hyn fod mewn:

Cartrefi Gofal Preswyl â staff gofal cyflogedig

Uned Llety Diogel

Uned Breswyl Teulu

Rhoddodd y Datganiad ar Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019) ddadansoddiad o ddarpariaeth gofal preswyl yng Ngogledd Cymru. Ar 31 Mawrth 2020, roedd 70 o blant Gogledd Cymru yn byw mewn cartref gofal.

Cynyddodd cyfanswm y plant oedd yn byw mewn cartref gofal 133% yng Ngogledd Cymru rhwng 2016 (30 o blant) a 2020 (70 o blant). Mae'r tabl isod yn dangos bod y ffigur hwn wedi mwy na dyblu i 158 rhwng 2020-2021.

Tabl 19: Ciplun o nifer y bobl ifanc mewn lleoliadau preswyl ar 31 Mawrth 2021.

Sir	Preswyl
Ynys Môn	10
Gwynedd	21
Conwy	37
Sir Ddinbych	20
Sir y Fflint	39
Wrecsam	31
Gogledd Cymru	158

Ffynhonnell: Casglu data awdurdodau lleol

Nodiadau: Mae preswyl yn cynnwys cartrefi gofal, gwasanaethau preswyl teulu, lleoliadau ysgol preswyl

Cyfran o'r farchnad

Roedd 17 darparwr annibynnol gofal preswyl i blant yn rhedeg 42 o sefydliadau ac yn darparu 180 o leoliadau cofrestredig ('gwely') ar draws Gogledd Cymru.

Oherwydd y ddarpariaeth gyfyngedig o leoliadau mewnol yn y rhanbarth, mae'n rhaid i awdurdodau dalu i sefydliadau allanol a elwir yn 'ddarparwyr'. Mae mwy o wybodaeth ar y gwaith i gynyddu capasiti preswyl mewnol yn yr adran ar y Rhaglen Drawsnewid i Blant.

Llety diogel

Nid oes darpariaeth llety diogel yng Ngogledd Cymru. Mae cartref diogel cenedlaethol, pwrpasol i blant yn Ne Cymru. Mae lle i 18 o blant a phobl ifanc o bob rhyw rhwng 12 a 17 oed yn Hillside.

Rhoddir plant mewn llety diogel drwy orchymyn llys ac mae'r niferoedd yn isel iawn, rhwng 0 a 2 fesul awdurdod bob blwyddyn heb unrhyw batrwm clir. Nid oes cynlluniau i ymestyn y ddarpariaeth hon yng Ngogledd Cymru.

Trafodir darpariaeth cam i lawr o lety diogel a lleoliadau lles diogel yn yr adran [llety brys](#).

Digonolrwydd a sefydlogrwydd y farchnad

Mae lleoliad yn y sir neu gerllaw yn bwysig i blant a bobl ifanc gynnal eu rhwydweithiau cymdeithasol cadarnhaol sefydledig gyda theulu (rhieni, brodyr a chwiorydd ac eraill) a'r ysgol – sy'n eu helpu i ddatblygu eu hunaniaeth ac aeddfedrwydd emosiynol (NICE, 2021).

Mae'r tabl isod yn dangos mai yng Nghonwy a Gwynedd mae'r gyfradd uchaf o leoliadau y tu allan i Ogledd Cymru. Mae dros hanner y lleoliadau preswyl ar draws y rhanbarth y tu allan i Ogledd Cymru.

Tabl 20: Nifer y lleoliadau preswyl y tu allan i'r sir

Sir	Cyfanswm y lleoliadau	Lleoliadau y tu allan i Ogledd Cymru	% y lleoliadau y tu allan i Ogledd Cymru
Ynys Môn	16	5	31%
Gwynedd	16	10	63%
Conwy	16	12	75%
Sir Ddinbych	10	5	50%
Sir y Fflint	31	17	55%
Wrecsam	18	8	44%
Gogledd Cymru	107	57	53%

Ffynhonnell: Datganiad ar Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019)

Mae prinder darparwyr preswyl lleol

Ym mis Awst 2020, cyhoeddodd Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru adroddiad oedd yn archwilio'r achos dros ail-gydbwysio darpariaeth gofal cymdeithasol mewn Gwasanaethau Plant (Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru, 2020). Nododd yr adroddiad anghydbwysedd grym sylweddol yn y farchnad gofal preswyl plant, sy'n effeithio ar leoliadau a dewis, y gallu i wneud y dewis gorau ar gyfer anghenion plentyn, y llwyth gwaith a'r canlyniadau i blant. Heb ail-gydbwysio, bydd dibyniaeth barhaus ar ddarparwyr preifat, mewn rhai achosion gyda chostau uchel ac amheuaeth o werth

am arian, mwy o ansefydlogrwydd a chanlyniadau gwael i blant. Rhaid i nod unrhyw ail-gydbwysu fod i ddatblygu marchnadoedd sefydlog, cryf, sy'n cynnig opsiynau a dewis, gofal o ansawdd, llai o leoliadau'n methu a chanlyniadau da i blant.

Mae galw cynyddol am leoliadau preswyl a diffyg cyflenwad o ddarparwyr preswyl lleol wedi arwain at 'farchnad darparwyr'. Mae darparwyr yn gallu dewis a dethol pa bobl ifanc maent yn eu derbyn, sy'n gallu golygu ei bod yn fwy anodd dod o hyd i leoliad i rai ag anghenion a heriau ymddygiad mwy cymhleth. Gall hyn fod oherwydd sgiliau/arbenigedd y darparwr, pryder am sut gallai'r ymddygiad amharu ar breswylwyr eraill a'r gymuned leol, a phryder y gallai hyn i gyd gael effaith ar ganlyniadau'r gwasanaeth.

Ochr yn ochr â'r pwysau ariannol, mae pwysau hefyd ar amser staff. Os bydd gwely'n dod yn rhydd, mae'n bosibl y bydd nifer o wasanaethau lleol yn ceisio ei sicrhau, gan arwain at gystadleuaeth.

Mae'r galw uchel hwn yn rhoi pwysau ar gyllideb awdurdodau lleol, ac mae darparwyr yn gallu pennu cost y ddarpariaeth. Mae perygl y bydd gwariant ar leoliadau y tu allan i'r sir yn cynyddu wrth i gostau lleoliadau gynyddu mewn marchnad sy'n cael ei harwain gan alw.

Ar hyn o bryd, mae Gogledd Cymru yn dibynnu ar y sector annibynnol ar gyfer darpariaeth gofal preswyl plant. Mae'r Rhaglen Drawsnewid i Blant a Chyllid Gofal Integredig wedi cael eu defnyddio i gynyddu'r ddarpariaeth fewnol ac ariannu gweithgarwch ataliol. Mae awdurdodau lleol yn parhau i archwilio cyfleoedd i hwyluso dull gwahanol i helpu i leihau'r ddibyniaeth ar leoliad y tu allan i'r sir sy'n arwain at bwysau ariannol anghynladwy i wasanaethau cymdeithasol ac addysg.

Mae prinder darpariaeth arbenigol i blant a phobl ifanc ag anghenion emosiynol ac ymddygiad cymhleth

Yn 2019, roedd dros hanner y plant a roddwyd mewn gofal preswyl yn cael gofal yn bennaf oherwydd anghenion emosiynol ac ymddygiad ac roedd dau draean ohonynt rhwng 13 a 16 oed (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019).

Mae prinder sylweddol o leoliadau arbenigol i bobl ifanc ag anghenion emosiynol ac ymddygiad sylweddol yng Ngogledd Cymru. Mae plant yn cael eu lleoli yn Lloegr yn aml, oddi wrth eu teuluoedd. Mae darpariaeth gyfyngedig yn Lloegr. Mae gweithwyr

cymdeithasol yn ei chael yn anodd lleoli plant ag anghenion dwys gan fod darparwyr yn tueddu i gadw lleoedd i geisio lleoli plentyn ag anghenion llai dwys.

Mae'n bosibl y bydd rhai plant wedi cael eu haddysg yn Gymraeg, ac felly byddant yn ei chael yn anodd ymdopi mewn ysgol cyfrwng Saesneg ac angen tiwtor neu gymhorthydd i roi cymorth ychwanegol.

Mae pobl ifanc mewn argyfwng yn aml yn mynd i'r Adran Achosion Brys ac yn aros mewn ysbyty mewn sefyllfaoedd brys.

Mae prinder llety brys

Mae gwasanaethau cymdeithasol ar hyd a lled y DU yn wynebu pwysau cynyddol i ddod o hyd i leoliadau mewn achosion brys. Yn lleol, mae rhai sefyllfaoedd yn codi pan na allwn ddod o hyd i leoliad i blentyn. Oherwydd hyn mae'n rhaid datblygu sefyllfa dros dro i ddarparu llety a chymorth nes gellir dod o hyd i leoliad. Gall y sefyllfaoedd hyn godi o anawsterau i leoli pobl ifanc yn dilyn methiant perthnasoedd yn y cartref, trosglwyddo plant pan fydd yr heddlu wedi defnyddio eu grym gwarchod i symud plant a diffyg gwelyau diogel i bobl ifanc ag anghenion a risgiau lles dwys.

Mae'n bwysig pwysleisio mai fel dewis olaf mewn sefyllfaoedd brys y defnyddir y trefniadau hyn, oherwydd amgylchiadau eithriadol ac am gyfnod byr nes gellir dod o hyd i ddarpariaeth sy'n cael ei rheoleiddio. Mae trefniadau diogelu ynghylch lleoliadau nad ydynt yn cael eu rheoleiddio yn cynnwys cymeradwyaeth uwch reolwr, hysbysu Arolygiaeth Gofal Cymru fel ein rheoleiddiwr, cynllun gofal a chymorth, cwblhau ymweliadau gan weithwyr cymdeithasol, cynnwys Swyddogion Adolygu Annibynnol a goruchwylio gweithwyr cymdeithasol i edrych ar drefniadau / cynlluniau symud ymlaen.

Gall y trefniadau y mae'n rhaid i awdurdodau lleol roi yn eu lle mewn achosion brys fod gyfystyr â lleoliadau heb eu rheoleiddio. Dan y Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016, mae'n drosedd i rywun ddarparu gwasanaeth wedi'i reoleiddio heb gael ei gofrestru yn gysylltiedig â'r gwasanaeth hwnnw.

Trosolwg o'r farchnad leol

Mae Datganiad Sefyllfa'r Farchnad 2021 yn arfarnu'r farchnad ac yn nodi beth sy'n digwydd, y gwasanaethau preswyl sydd eu hangen i blant yn y rhanbarth a'r dyheadau ar gyfer darparwyr y dyfodol.

- Mae nifer y plant sy'n byw mewn cartref plant wedi cynyddu, gallai rhai o'r plant hyn fyw gyda theulu maeth ond ar hyn o bryd, nid oes digon o ofalwyr maeth gyda'r sgiliau cywir i'w cefnogi.
- Mae rhai o'n plant sy'n byw mewn cartref plant yn byw y tu allan i ffiniau'r awdurdod lleol er gwaethaf capasiti digonol yn yr ardal.

Yr hyn nad oes arnom ei angen:

- Nid ydym yn annog i ddarparwyr annibynnol gofal preswyl i blant nad yw eu gwasanaethau'n cael eu datblygu i fodloni anghenion ein plant, ehangu yng Ngogledd Cymru.
- Nid oes arnom eisiau i ddarparwyr weithredu cartrefi plant heb fodel gofal clir na chyflenwi darpariaeth safonol yn unig.

Yr hyn y mae arnom ei eisiau:

- Mae arnom eisiau gweithio gyda darparwyr newydd a rhai presennol a'u cefnogi i ddarparu modelau gofal fydd yn bodloni anghenion ein plant.
- Mae arnom eisiau gweithio gyda darparwyr newydd a rhai presennol a'u hannog i ddatblygu eu busnesau mewn modd sydd, nid yn unig yn gwella canlyniadau i'n plant, ond hefyd yn darparu gwerth cymdeithasol ehangach i'n cymunedau.
- Mae arnom eisiau darparwyr sy'n gallu gofalu'n ddiogel am ein plant sydd ag anghenion dwys lluosog ac sy'n gallu darparu llety amgen i ddiogelu darpariaeth lles.
- Mae arnom eisiau darparwyr fydd yn gweithio mewn partneriaeth gyda ni yn ystod cyfnodau o drawsnewid yn cynnwys camu i lawr i fyw gyda gofalwyr maeth neu gael eu haduno â'u teulu.
- Mae diwylliant Cymru yn bwysig iawn i ni fel rhanbarth ac mae arnom eisiau mwy o ddarparwyr sy'n gallu darparu eu gwasanaethau yn Gymraeg.

Ynys Môn

Mae 3 adnodd cartref grŵp bychan yn Ynys Môn gyda'r potensial i gynnig 5 gwely i blant sydd angen y gwasanaeth. Mae ein 4^{ydd} eiddo yn cael ei adnewyddu a bydd wedi ei orffen ym mis Awst 2022. Bydd hyn yn galluogi'r awdurdod lleol gynnig 3 gwely posibl arall yn lleol i gyrraedd cyfanswm o 8 gwely.

Mae gwasanaeth cartref grŵp bychan Ynys Môn yn galluogi pobl ifanc ag anghenion cymhleth i aros gyda'u teulu biolegol mor hir â phosibl. Y nod yw osgoi'r angen am leoliadau preswyl arbenigol 'y tu allan i'r sir' os bydd y teulu'n chwalu.

Mae ein tîm amlddisgyblaethol o weithwyr proffesiynol yn cefnogi'r teulu a staff gofal fydd yn gyfrifol am ofal yr unigolyn ifanc o ddydd i ddydd. Mae hyn yn rhoi cysondeb ar draws yr ystod o ofal a chymorth a roddir i unigolion.

Canlyniadau

- Gallu datblygu a chynnig opsiwn cynyddol o 'ofal ar y cyd' i unigolion a theuluoedd rhag i'r teulu chwalu'n llwyr.
- Cyfle i'r unigol ifanc ddatblygu sgiliau a phrofiadau newydd a allai eu galluogi i symud ymlaen i lety â chymorth arall i fodloni eu hanghenion unigol.
- Gallu darparu gofal tymor hirach a chyfle i weithio mewn partneriaeth yn gynt gyda'r Gwasanaethau Anabledd Dysgu Oedolion i'w cefnogi drwy'r broses bontio.
- Bod ar gael i fodloni anghenion pobl ifanc eraill sydd ag anghenion gofal a chymorth cymhleth, yn dibynnu ar yr anghenion a aseswyd.

Gwynedd

Mae diffyg capasiti wedi'i nodi mewn lleoliadau gofal preswyl plant yng Ngwynedd ac yng Nghymru yn ehangach. Nid yw'r ddarpariaeth bresennol yn ymdrin â'r angen ac nid oes rhagolwg o ddarpariaeth newydd yn y dyfodol agos. Mae darparwyr presennol yn rhai bach iawn, sy'n golygu fod plant yn gorfod mynd i Loegr, sy'n gallu arwain at broblemau eilaidd, yn enwedig gan nad oes cyflenwad digonol yn Lloegr ychwaith. Mae gweithwyr cymdeithasol yn ei chael yn anodd lleoli plant ag anghenion dwys gan fod darparwyr yn tueddu i gadw lleoliadau i blant ag anghenion llai dwys. Nodwyd ei bod yn bosibl sicrhau lleoliad i bob unigolyn, ond bod angen trafodaethau pellach er mwyn lleoli'r rhai ag anghenion mwy dwys. Mae'r ffioedd hefyd yn uchel iawn.

Codwyd y materion canlynol fel rhwystrau i ddatblygu gofal preswyl:

- Mae stigma o hyd yn gysylltiedig â chartref gofal plant.
- Mae angen i blant sy'n cael eu rhoi gyda'i gilydd mewn lleoliad gofal allu cyd-fyw ac yn aml iawn mae ganddynt anghenion gwahanol neu rai sy'n gwrthdaro, sy'n gallu bod yn gymhleth ac yn frawychus iawn i ddarparwyr newydd oherwydd y risgiau ariannol wrth sefydlu busnes o'r fath.
- Mae'r cynnydd sylweddol ym mhrisiau'r stoc dai yng Ngwynedd yn gwneud achos busnes yng Ngwynedd yn llai deniadol.

Conwy

Mae'r tabl isod yn dangos y mathau a nifer y lleoliadau yng Nghonwy dros y pum mlynedd diwethaf.

Tabl 21: Math a nifer y lleoliadau, Conwy, 2017 i 2021

Sir	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	
Lleoliadau maethu	-	249	221	212	203	208
Mabwysiadu/Lleolwyd ar gyfer Mabwysiadu	-	11	16	15	17	22
Byw'n Annibynnol		15	16	23	29	23
Cartrefi Preswyl/Ysgolion/Hostel		30	31	33	37	48
Troseddwyr Ifanc/Llety Diogel		1	2	2		
Lleolwyd gyda Rhiant/Rhiant arall		46	41	38	24	39
Gofal Meddygol/Nyrsio		11	4	1	1	
Canolfan Deulu neu uned Mam a'i phlentyn					1	5
Lleoliad heb ei Reoleiddio dan Gyfarwyddyd y Llys, Adran 38(6)					3	12
Lleoliadau Dros Dro					3	11

Ffynhonnell: Casglu data awdurdodau lleol

Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal wedi gostwng, mae hyn yn cyd-fynd â buddsoddiad a phwyslais sylweddol ar wasanaethau ymyrraeth gynnar ac atal. Cafodd tîm Cymorth i Deuluoedd ac Ymyrraeth Conwy 4,400 o atgyfeiriadau rhwng mis Ebrill a mis Medi 2021. Mae'r tîm wedi cael mwy o atgyfeiriadau. Yn anecdotiaidd, mae'r achosion wedi bod yn fwy cymhleth.

Mae'r prif heriau i gynnal darpariaeth yn cynnwys:

- Gweithlu - Mae recriwtio gweithwyr gofal plant, yn enwedig rhai â phrofiad, yn her sylweddol. Mae gweithwyr cymdeithasol profiadol yn chwilio am swyddi eraill oherwydd natur y gwaith amddiffyn plant ac effaith hyn ar y cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith ac iechyd meddwl. Mae awdurdodau lleol yn cystadlu ag asiantaethau i ddenu gweithwyr cymdeithasol, sy'n talu cyflogau uwch.
- Ymdrechu i newid statws plant sy'n derbyn gofal drwy Orchmynion Gwarchodaeth Arbennig (Perthnasau).
- Mae gweithio mewn partneriaethau effeithiol gyda Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc yn parhau i fod yn anghyson gan fod gan bob asiantaeth safbwyntiau gwahanol a blaenoriaethau sy'n gwrthdaro - gwaith achos heriol, risg uchel, sy'n cymryd amser.
- Prinder llety brys a dibyniaeth ar leoliadau y tu allan i'r sir / dros dro. Mae hon yn flaenoriaeth allweddol i ni ar hyn o bryd.

Mae costau lleoliadau wedi dyblu bron iawn, o gyfartaledd yr wythnos o £3,500 yn 2017 i rai sy'n gofyn rhwng £6,000 a £7,000 yn 2021/22.

Sir Ddinbych

Mae gan Gyngor Sir Ddinbych 20 o blant neu bobl ifanc mewn darpariaeth cartrefi gofal, ac mae mwy na'u hanner y tu allan i Gymru. Er bod y plant a'r bobl ifanc hyn wedi cael eu rhoi'n briodol mewn lleoliadau preswyl yn seiliedig ar eu hanghenion, mae diffyg opsiynau lleol wedi golygu bod rhai lleoliadau yn bell iawn o'u cartrefi.

Mae galw am leoliadau preswyl i blant â phroblemau iechyd meddwl sydd ag ymddygiad cymhleth oherwydd trawma. Mae diffyg lleoliadau hefyd sy'n gallu

cefnogi plant a phobl ifanc sydd wedi dioddef Camfanteisio Rhywiol neu Gamfanteisio Troseddol.

Sir y Fflint

Mae Cyngor Sir y Fflint yn comisiynu 39 o wasanaethau cartrefi gofal plant, mae hanner y plant a phobl ifanc hyn yn cael eu lleoli y tu allan i'r wlad, yn Lloegr neu'r Alban. Mae angen pwyslais ar fentrau a gynlluniwyd i leihau nifer y plant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r sir o'r dechrau. Er bod y plant wedi cael eu rhoi'n briodol mewn lleoliadau preswyl yn seiliedig ar eu hanghenion, ychydig iawn o ddulliau hyfyw eraill oedd ar gael a allai fod wedi arwain at ddad-ddwysau, gan ddileu'r angen am leoliad y tu allan i'r sir.

Mae galw am wasanaethau preswyl i blant sy'n dioddef â'u hiechyd meddwl ac nid oes digon o ofal a chymorth yn ardal yr awdurdod lleol i'w darparu. Mae gwasanaethau y tu allan i'r sir yn cael eu defnyddio, sy'n achosi mwy o oblygiadau o ran cost.

Mae gan nifer o ddarparwyr preswyl lleol hefyd gynlluniau ar gyfer ehangu, sy'n gyfle arall mewn partneriaeth i sicrhau bod y ddarpariaeth yn bodloni anghenion lleol.

Dros y pum mlynedd nesaf, er mwyn sicrhau sefydlogrwydd yn y sector, nod y cyngor yw:

- Gweithio gyda darparwyr newydd a rhai presennol a'u cefnogi i ddarparu modelau gofal fydd yn bodloni anghenion plant.
- Gweithio gyda darparwyr newydd a rhai presennol a'u hannog i ddatblygu eu busnesau mewn modd sydd, nid yn unig yn gwella canlyniadau i'n plant, ond hefyd yn darparu gwerth cymdeithasol ehangach i'n cymunedau.
- Gweithio gyda darparwyr sy'n gallu gofalu'n ddiogel am blant sydd ag anghenion dwys lluosog ac sy'n gallu darparu llety amgen i ddiogelu darpariaeth lles.
- Nodi darparwyr fydd yn gweithio mewn partneriaeth gyda ni yn ystod cyfnodau o drawsnewid yn cynnwys camu i lawr i fyw gyda gofawyr maeth neu gael eu haduno â'u teulu.
- Mae diwylliant Cymru yn bwysig iawn i ni fel rhanbarth ac mae arnom eisiau mwy o ddarparwyr sy'n gallu darparu eu gwasanaethau yn Gymraeg.

Wreccsam

Nid yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Wreccsam yn comisiynu unrhyw ddarpariaeth fewnol ar gyfer gwasanaethau cartrefi gofal plant, er bod gennym ni 33 o blant a phobl ifanc wedi'u lleoli mewn lleoliadau y tu allan i'r sir yng Nghymru a Lloegr. Mae angen ffocws ar fentrau sydd wedi'u cynllunio i leihau nifer y plant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r sir o'r cychwyn cyntaf.

Gan ddefnyddio Cyllid Cyfalaf Gofal Integredig Llywodraeth Cymru, eleni roeddem yn gallu lansio ein Rhaglen Gofal yn Nes at y Cartref a fydd yn parhau i fod yn flaenoriaeth dros y 4 blynedd nesaf. Mae'r Rhaglen yn canolbwyntio ar brynu, ailbwrpasu a/neu ailddatblygu eiddo naill ai gan CBSW neu mewn partneriaeth â Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig i ddarparu cynlluniau byw â chymorth a chartrefi plant bach yn Wreccsam, gan alluogi pobl i ddychwelyd i'r Fwrdeistref i gwrdd â'u tai a/neu anghenion gofal ac atal yr angen i gomisiynu lleoliadau all-sirol yn y dyfodol. Eleni, fe wnaethom sicrhau tri eiddo ac mae mwy yn y cynllunio o dan gynlluniau grant cyfalaf newydd ac ehangedig Llywodraeth Cymru. Mae galw am wasanaethau preswyl i blant sy'n dioddef o'u hiechyd meddwl, ac nid oes lefel ddigonol o ofal a chymorth yn ardal yr awdurdod lleol i ddarparu hyn. Mae gwasanaethau'n cael eu ceisio y tu allan i'r sir sy'n golygu goblygiadau cost pellach.

Mae gan nifer o ddarparwyr preswyl lleol hefyd gynlluniau ar gyfer ehangu, sy'n rhoi cyfle arall i weithio mewn partneriaeth i alinio'r ddarpariaeth i ddiwallu anghenion lleol. Dros y flwyddyn i ddod, bydd ein blaenoriaethau yn canolbwyntio ar:

- Uchafu cyllid cyfalaf rhanbarthol i ehangu gofal yn nes at y cartref a datblygu datrysiadau gofal lleol dielw ar gyfer plant sy'n derbyn gofal.
- Prosiect fframwaith aduno – defnyddio proses NSCC i wella llwyddiant ailuno.
- Gwella'r broses o gynllunio i ryddhau cleifion gyda chymorth cyfreithiol a gwaith cymdeithasol penodol wedi'i ymrwymo i gynllunio i ryddhau cleifion a darparu Gorchmynion Gofal Rhyddhau.
- Twf parhaus yn y cynnig gwarcheidiaeth arbennig a chefnogaeth.
- Lansio 'Myfyrio' – rhaglen i gefnogi gostyngiad yn nifer y beichiogrwydd cylchol sy'n dod i ben gyda phlant yn cael eu tynnu.

- Gwerthusiad o gyfraddau tâl ar gyfer Gofalwyr Maeth i adlewyrchu costau byw yn well a lleihau risgiau sy'n gysylltiedig â thlodi.
- Cyflwyno Prosiectau Kickstart a Llety â Chymorth
- Therapi Aml-Systemig – parhau i gyflwyno dull Therapi Aml-systemig ar draws gwasanaethau i gynnwys cymorth symud ymlaen/cam-i-lawr i deuluoedd.
- Proses Sefydlogrwydd Cynnar i'w sefydlu gan flaenoriaethu sefydlogrwydd o'r cychwyn, Rydym hefyd yn anelu at;
- Uchafu'r defnydd o gyllid cyfalaf rhanbarthol newydd a chynyddol i ddatblygu llety/unedau lleoliadau brys newydd i gynyddu'r ddarpariaeth o lety seibiant brys i'r teuluoedd hynny mewn argyfwng.

Darpariaeth cartrefi plant mewnol

Cafodd Gogledd Cymru gyllid grant o £3.8m ar gyfer rhaglen drawsnewid ranbarthol i blant a phobl ifanc yn 2021/22. Mae'r bartneriaeth strategol o awdurdodau lleol a'r bwrdd iechyd ym mhob ardal ddaearyddol yn y rhanbarth yn goruchwyllo darpariaeth y rhaglen drawsnewid. Yn ardaloedd y Canol a'r Dwyrain, bydd dwy Ganolfan Asesu Preswyl pwrpasol yn agor yn 2022/23. Byddant yn cefnogi darpariaeth gofal mewnol yn nes at y cartref i blant ag anghenion ymddygiad ac emosiynol cymhleth.

Tabl 22: Capasiti blynyddol ychwanegol a grëwyd gan Gyllid y Rhaglen Drawsnewid 2021/22

Ardal	Lleoliadau Asesu Blynyddol	Lleoliadau Brys Blynyddol	Lleoliadau Cartref Gofal
Gorllewin (Ynys Môn a Gwynedd)			-
Canol (Conwy a Sir Ddinbych)	12	-	12
Dwyrain (Sir y Fflint a Wrecsam)	12	182	4
Gogledd Cymru	24	182	4

Ffynhonnell: Data awdurdod lleol

Nodiadau: Asesiadau blynyddol y Dwyrain a'r Canol yn seiliedig ar 4 lleoliad 16 wythnos. Lleoliadau brys blynyddol y Dwyrain yn seiliedig ar 1 lleoliad gydag arhosiad o ddim mwy na 2 noson.

Cyngorau Ynys Môn a Gwynedd a BIPBC (Gorllewin)

Nid oedd digon o alw i gyfiawnhau comisiynu canolfan breswyl teulu llawn amser. Mae capasiti presennol yn cael ei fodloni'n ddigonol.

Mae'r Tîm Trawsnewid ar Ynys Môn yn wasanaeth newydd fydd yn cynnig darpariaeth aml-asiantaeth o wasanaethau dwys yn Ynys Môn.

Bydd y Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, rhwng 0 a 25 oed, sydd un ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu ble mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofalwyr yn ddiogel.

Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd ymarfer, seicolegydd, gweithiwr cymdeithasol a dau weithiwr cefnogi. Mae eu pwyslais ar weithio gyda phlant a phobl ifanc y mae cyflwr niwrolegol yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned.

Cynghorau Sir Ddinbych a Chonwy a Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (Canol)

Bwthyn y Ddôl

Mae tîm amlddisgyblaethol Bwthyn y Ddôl yn parhau i weithio gyda phlant a phobl ifanc sydd ar ymylon gofal ac mewn perygl o ddod yn blant sy'n derbyn gofal.

Bydd y tîm yn canolbwyntio i ddechrau ar gwblhau asesiad holistaidd drwy broses ymgynghori er mwyn argymhell rhaglen o ymyriadau.

Mae model gofal newydd yn seiliedig ar dystiolaeth wedi cael ei ddatblygu drwy dîm aml-asiantaeth. Mae hwn wedi cael ei deilwra i anghenion pobl ifanc yn Sir Ddinbych a Chonwy. Mae arwyddion cynnar yn awgrymu fod yr ymyrraeth wedi helpu pobl ifanc aros gartref yn ddiogel.

Mae dull teulu cyfan sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn wedi cynnwys cynnal trafodaethau aml-asiantaeth yn rheolaidd, sydd wedi hyrwyddo gweithio mewn partneriaeth ar draws pob asiantaeth.

Bydd y ganolfan asesu breswyl newydd yn cynnig:

Pedwar lleoliad ar gyfer asesiadau preswyl

Llety 'brys' tymor byr, heb ei gynllunio i ddau o blant a phobl ifanc

Rhagwelir y bydd y datblygiad wedi'i gwblhau yn gynnar yn 2023.

Cynghorau Sir y Fflint a Wrecsam a Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (Dwyrain)

Bydd Tŷ Nyth, Canolfan Asesu Breswyl a chartref preswyl i blant yn darparu cefnogaeth wedi'i danategu gan y dull Pontio Ymyriadau Teuluol (FIT) Therapi Aml Systemig (MST).

Daeth y Tîm MST (Therapi Aml-Systemig) yn weithredol ym mis Mai 2020 yn ystod y cyfnod cloi COVID, yn cynnwys Goruchwyliwr, pedwar Therapydd a Gweinyddwr.

Mae'r tîm Therapi Aml-systemig yn darparu asesiad dwys a chymorth therapiwtig i bobl ifanc ag anghenion sylweddol, yn aml gyda lefelau uchel o ymddygiad heriol ar

draws meysydd lluosog a all gynnwys ymddygiad ymosodol geiriol a chorfforol, camdrin sylweddau, colli cartref, hunan-niweidio a phatrymau gwahardd o'r ysgol / risg o waharddiad. Mae gan bob teulu becyn gofal pwrpasol wedi'i deilwra i anghenion eu teulu, gan ddefnyddio cryfderau presennol y teulu i roi'r cyfle gorau posibl ar gyfer cynaliadwyedd hirdymor. Mae'r Tîm Therapi Aml-systemig wedi bodloni'r meini prawf i weithredu model MST UK o dan ofynion trwyddedu llym gan gynnwys cymhwysedd i ymarfer trwy hyfforddiant dwys. Mae MST yn fodel clinigol sy'n seiliedig ar dystiolaeth sy'n gweithio gyda'r holl systemau sy'n ymwneud â'r plentyn, gan gynnwys addysg, dylanwadau cymunedol ac unrhyw oedolion arwyddocaol / eraill yn y teulu. Mae'n meithrin gwydnwch y teulu ac yn cynnig cymorth sy'n hygyrch '24/7'. Cydnabod y gall problemau yn y teuluoedd godi ar unrhyw adeg o'r dydd neu'r nos. Cynhelir apwyntiadau yng nghartref y teulu ar adegau sy'n gyfleus i'r teulu. Mae'r tîm yn gweithredu gydag ethos MST o 'beth bynnag sydd ei angen.' Mae'r Tîm yn darparu cymorth uniongyrchol i feithrin gwydnwch teuluoedd am rhwng 3 a 5 mis. Mae'r ffocws ar atal lleoliad y tu allan i'r cartref trwy ofal neu ddalfa ymhlith pobl ifanc sy'n ymddwyn yn wrthgymdeithasol gartref, yn y gymuned a/neu yn yr ysgol.

Bydd y gwasanaeth yn darparu;

- 4 lleoliad asesu preswyl ar yr un adeg (hyd arhosiad 12 i 16 wythnos) i bobl ifanc rhwng 12 a 17 oed.
- Cefnogaeth i ofalwyr pobl ifanc gan y tîm MST FIT i gynyddu sgiliau a chefnogi pontio llyfn i'r cartref.
- Cymorth parhaus i deuluoedd am hyd at 4 mis pellach a gydag asiantaethau allweddol eraill megis gofal cymdeithasol ac ysgolion a rhwydweithiau cefnogi eraill yn y gymuned. Y nod yw gwella annibyniaeth teuluoedd a lleihau dibyniaeth hirdymor ar wasanaethau statudol.

Hefyd, bydd y gwasanaeth yn darparu:

- 1 lleoliad i blant sydd angen llety brys (arhosiad o ddim mwy na 2 noson)

Bydd Park Avenue yn cynnig 4 lleoliad hirdymor i blant nad yw cymorth mewn lleoliadau mwy yn addas iddynt. Mae'r bartneriaeth strategol yn ceisio ymrwymo i 6 chartref grwpiau bychan dros y 3 blynedd nesaf.

Ystyried ansawdd y farchnad

Rhanbarthol

Mae Consortiwm Comisiynu Plant Cymru yn dîm cenedlaethol i Gymru sy'n gweithio i gefnogi Adrannau Gwasanaethau Cymdeithasol Plant Awdurdodau Lleol i gomisiynu a chontractio lleoliadau i blant sy'n derbyn gofal. Maent yn rheoli Fframwaith Preswyl Cymru Gyfan ar gyfer Darparu Gwasanaethau i Blant a Phobl Ifanc sy'n Derbyn Gofal yng Nghymru.

Mae monitro prosesau Sicrwydd Ansawdd a Rheoli Risg yn y Fframwaith yn nodi patrymau o ran darparwyr a phroblemau.

Ynys Môn

Mae gan Ynys Môn ddau Gartref Grwpiau Bychan cofrestredig – sef “Cartrefi Clyd Môn” – sydd wedi eu cofrestru ac sy'n cynnal Cartref Clyd Bryn Hwfa a Chartref Clyd Llanfairpwll. Mae'r ddau wedi bod yn rhedeg ar gapasiti llawn drwy gydol y flwyddyn, yn gweithio gyda phobl ifanc ag anghenion gofal cymhleth sydd wedi dioddef trawma yn ystod eu plentyndod cynnar ac yn brwydro ag anhwylderau ymlyniad.

Yn dilyn llwyddiant y ddau gartref cyntaf, mae Ynys Môn ar fin agor y trydydd o'u Cartrefi Clyd Môn yng Nghaergybi, cartref grŵp bychan arbenigol, fydd yn gyfle am seibiant i blant sy'n cael eu cefnogi gan y gwasanaethau arbenigol plant.

Yn ystod y flwyddyn nesaf, bydd pedwerydd cartref y agor, sy'n dal yn y cam cynllunio a chofrestru – Cartrefi Clyd Môn Rhosybol.

Mae prosiect arall yn y cam cynllunio a chofrestru sef Cartrefi Clyd Môn Llangristiolus, fydd yn gyfleuster modern yn arbenigo mewn Gwasanaethau Dydd i'r Gwasanaethau Arbenigol Plant. Oherwydd y bydd y ddau gyfleuster newydd hwn yn agor yn 2022, bydd llai o alw am leoliad y tu allan i'r sir.

Cafodd y cyfleusterau yng Nghartref Clyd Bryn Hwfa a Chartref Clyd Llanfairpwll eu harchwilio gan Arolygiaeth Gofal Cymru yn 2020 a dyfarnwyd eu bod yn Rhagorol.

Sir Ddinbych

Mae Sir Ddinbych wedi ymrwymo i welliant parhaus drwy ymgysylltu â phlant a phobl ifanc, eu gofalwyr a staff cyflogedig a gwranddo arnynt drwy arolygon ar gamau allweddol y broses gefnogi er enghraifft, ar ddiwedd lleoliadau.

Mae plant wedi helpu i siapio contractau ar gyfer y Gwasanaeth i Rai sy'n Gadael Gofal a'r Gwasanaethau Eiriolaeth Rhanbarthol drwy'r broses werthuso.

Mae Ymgynghoriad parhaus â Phlant a Phobl Ifanc ar yr iaith a ddefnyddir gan weithwyr proffesiynol wrth drafod ar lafar neu'n ysgrifenedig am fywydau ac amgylchiadau gofal a brofwyd gan blant a phobl ifanc. Mae hyn mewn ymateb i geisiadau gan Voices from Care, Comisiynwyr Ifanc a Bwrdd Pobl Ifanc Cyfiawnder Teuluol sydd wedi amlygu'r iaith a ddefnyddir gan weithwyr proffesiynol a'i effaith ar blant a phobl ifanc.

Mae Hyfforddiant Sgyrsiau Cydweithredol wedi galluogi ymarferwyr Gwasanaethau Plant i ystyried sut i feithrin perthnasoedd gwell â phobl. Cafwyd adborth sylweddol gan ymarferwyr fel rhan o ymarfer myfyriol.

Sir y Fflint

Yn ystod mis Ebrill 2021, cwblhaodd Arolygiaeth Gofal Cymru wiriad sicrwydd i adolygu pa mor dda mae Gwasanaethau Cymdeithasol Awdurdodau Lleol yn parhau i helpu a chefnogi oedolion a phlant gyda phwyslais ar ddiogelwch a lles. Roedd y prif lwybrau ymholi yn canolbwyntio ar bedwar egwyddor Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 ac roedd y darganfyddiadau / dyfarniadau'n cyd-fynd â nhw – Pobl – Llais a Rheolaeth, Lles, Partneriaethau ac Integreiddio.

Tueddiadau presennol a'r rhai disgwyledig

- Heriau wrth gael mynediad at welyau lles diogel a dewisiadau eraill lleol sy'n darparu ymyrraeth mewn argyfwng a dargyfeirio o lety diogel.
- Heriau wrth gael gafael ar leoliadau lleol priodol i blant a phobl ifanc ag anghenion cymhleth.

- Mae angen trefniadau a chyfleusterau tymor byr ychwanegol a phriodol i blant. Mae hyn hefyd yn cynnwys plant ag anghenion ychwanegol ac weithiau eu brodyr a chwiorydd.
- Yn aml mae gan blant dros 16 oed anghenion cymhleth ac ychydig o opsiynau sydd ar gael o ran lleoliadau, mae angen dull strategol i gefnogi anghenion llety a chymorth pobl ifanc rhwng 16 – 18 oed a'r rhai sy'n gadael gofal.

Effaith arferion comisiynu ar y farchnad

Defnyddir Fframweithiau Awdurdodau Lleol Cymru gyfan i gomisiynu lleoliadau unigol ar draws ystod o fathau o leoliadau. Mae'r fframweithiau hyn yn darparu partneriaethau lefel strategol â darparwyr mewn gwasanaethau maethu a phreswyl. Defnyddir y fframweithiau un ai pan fo angen comisiynu'n allanol dan Ddyletswydd Digonolrwydd y Rhanbarth neu pan fo'r ansawdd gorau, cyflawni canlyniadau a gwerth am arian yn cael ei gyflawni drwy gomisiynu allanol yn hytrach na darparu'r gwasanaeth yn fewnol. Mae'r Fframweithiau Cymru gyfan yn cael eu rheoli gan yr egwyddorion uchod.

Y dull a ddefnyddir i e-dendro lleoliadau maethu a phreswyl allanol yw'r Adnoddau Cymorth Comisiynu ar gyfer Plant sy'n cynnig comisiynu tryloyw, sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau i leoliadau a reolir gan y Fframwaith a'r rhai sydd y tu allan i'r Fframwaith ac mae'n caniatáu cydymffurfio â'r arweiniad a rheoliadau caffael sy'n sylfaen i gomisiynu.

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Nid oes gan y plant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r sir (neu wlad) – **IS IT COUNTY OR COUNTRY?** oherwydd diffyg lleoliadau arbenigol, y dewis o gael gwasanaethau gofal yn Gymraeg. Mae hon yn broblem benodol yng Ngwynedd.

Gwasanaethau ataliol

Dynododd yr Asesiad o Anghenion y Boblogaeth flaenoriaeth allweddol i gefnogi iechyd a lles plant a phobl ifanc gyda phwyslais ar wasanaethau ataliol. Cafodd hyn ei ddynodi fel maes blaenoriaeth allweddol ar draws y rhanbarth.

Defnyddiwyd y Gronfa Gofal Integredig 2016-22 i archwilio ffyrdd newydd ac arloesol o ddarparu ymyrraeth gynnar i'r rhai sydd ei angen fwyaf. Heb y cyllid hwn, mae'n

bosibl y byddai plant a phobl ifanc angen mwy o ymyriadau gan Ofal Cymdeithasol, Gwasanaethau Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr yn Haen 3 a 4 a Heddlu Gogledd Cymru , ac mae'n bosibl na fyddent wedi gallu aros gyda'u teuluoedd.

Dylid defnyddio gwersi a ddysgwyd o brosiectau blaenorol i archwilio datblygiad gwasanaethau ataliol ymhellach drwy'r Gronfa Fuddsoddi Ranbarthol 2022-27.

Ynys Môn

Mae'r gwasanaeth plant a theuluoedd yn parhau i fuddsoddi mewn gwasanaethau ataliol fel bod llai o blant a phobl ifanc angen derbyn gofal. Y prif ddarpariaeth ataliol yw'r tîm teuluoedd cryf. Maent yn cynnig cefnogaeth ddwys i deuluoedd ble mae problemau camddefnyddio sylweddau, cam-drin domestig a phroblemau iechyd meddwl ymhlith rhieni wedi cael eu nodi ac yn cyfrannu at y risgiau y mae plant a phobl ifanc yn eu hwynebu gartref. Drwy ddefnyddio ymyrraeth yn seiliedig ar gryfderau ac sydd wedi ei llywio gan seicoleg, mae'r tîm wedi dangos yn gyson bod y rhain yn ffyrdd effeithiol o leihau risg a hwyluso newid sy'n caniatáu i deuluoedd aros gyda'i gilydd. Hefyd, datblygwyd rhaglen mentor cymheiriaid ac er ei bod yn ddyddiau cynnar, rydym yn disgwyl i hon fod yn ychwanegiad effeithiol i'r ddarpariaeth.

Mae'r Tîm Trawsnewid yn wasanaeth newydd a sefydlwyd yn 2021. Byddant yn cynnig darpariaeth aml-asiantaeth o wasanaethau dwys yn Ynys Môn. Mae'r Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, rhwng 0 a 25 oed, sydd un ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu ble mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofalwyr yn ddiogel. Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd ymarfer, seicolegydd, gweithiwr cymdeithasol a dau weithiwr cefnogi. Mae eu pwyslais ar weithio gyda phlant a phobl ifanc y mae cyflwr niwrolegol yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned. Yn 2022, bydd y tîm yn cael ei ymgorffori i'r tîm teuluoedd cryf, gan ehangu cylch gwaith a chwmpas y tîm hwnnw.

Nod y gwasanaeth yw darparu'r gwasanaethau ymyrraeth ac atal cynharaf bosibl i deuluoedd. Mae'r ddarpariaeth yn cynnwys y tîm o amgylch y teulu sydd wedi tyfu'n ddiweddar o 6 i 8 gweithwyr cefnogi. Mae ein gwasanaethau a gomisiynir yn cynnwys gwasanaeth cam-drin domestig GORWEL, lles emosiynol a gofalwyr ifanc

Gweithredu dros Blant, cymorth iechyd meddwl i rieni gan Adferiad, Canolfan Cymorth Cynnar a chyfarfodydd aml-asiantaeth Un Drws Ffrynt.

Gwynedd

Drwy gyllid ICF, mae Gweithredu dros Blant wedi sefydlu gwasanaeth Dychwelyd ac Atal Gwynedd i Blant sy'n Derbyn Gofal, sy'n darparu gwasanaeth therapiwtig uniongyrchol i leihau nifer y Plant sy'n Derbyn Gofal, yn cynnwys lleihau'r angen a nifer y lleoliadau drud y tu allan i'r sir ac i gefnogi datblygiad darpariaeth gofal lleol o ansawdd uchel i blant Gwynedd. Mae'r gwasanaeth hefyd yn atal achosion o chwalu teulu yn cynnwys lleoliadau mabwysiadu'n methu sy'n arwain at fod angen lleoliad plant sy'n derbyn gofal.

Yr angen mwyaf o atgyfeiriadau yw i sefydlogi lleoliadau maeth, rydym yn cynnig cefnogaeth uniongyrchol ac anuniongyrchol drwy ofalwyr a gweithwyr proffesiynol eraill. Mae'r gefnogaeth i rieni maeth nid yn unig i rieni maeth newydd, ond i ofalwyr profiadol hefyd. Fel bob amser, mae cydweithio'n allweddol i lwyddiant ac yn yr enghreifftiau hyn, mae gweithio mewn partneriaeth agos gyda maethu yn hanfodol, gan ganolbwyntio'n benodol ar hunan-ofal i rieni maeth. Mae'r gwasanaeth Dychwelyd ac Atal wedi parhau i fod ar agor i aelodau grŵp maethu preifat Gwynedd ar Facebook, yn rhannu cyngor a dolenni ar amrywiaeth o bynciau o rianta i faterion yn ymwneud â'r pandemig.

Canlyniadau'r gwasanaeth yw:

- Lleihau nifer y Plant Sy'n Derbyn Gofal.
- Datblygu dull therapiwtig system gyfan i'r teuluoedd sydd mewn perygl o chwalu.
- Atal plant rhag bod angen derbyn gofal drwy ddarparu Therapi'n Canolbwyntio ar Ymlyniad i alluogi plant, pobl ifanc a'u teuluoedd ddeall trawma a'i effaith yn well.
- Sicrhau bod plant a phobl ifanc yn gallu cyflawni a chynnal lleoliadau gofal sefydlog drwy gefnogi gofalwyr yn therapiwtig i ddeall a rheoli ymddygiad sy'n herio.
- Cefnogi ac uwchsgilio gofalwyr i ddatblygu ymatebion gofalgar, therapiwtig i ymddygiad, sy'n helpu i sefydlogi lleoliadau a'u hatal rhag methu.
- Darparu gwasanaeth hygyrch, prydlon sy'n canolbwyntio ar ddatrysiadau ac nad yw'n creu stigma.

- Darparu cymorth dwys a mewnbwn therapiwtig i blant sy'n derbyn gofal sy'n addas i gael eu dychwelyd i'w cymunedau yng Ngwynedd.
- Gweithio gyda theuluoedd sy'n mabwysiadu i gyflawni lleoliadau sefydlog.
- Mae'r gwasanaeth yn defnyddio dull sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn, mae creadigrwydd a chefnogaeth hyblyg y staff yn sicrhau hyn.

Mae'r adborth wedi bod yn bositif iawn, gweler un enghraifft isod:

"Hollol wych a chefnogaeth a chyingor amhrisiadwy. Mae'r gwasanaeth hwn wedi bod yn gymorth gwirioneddol ac yn rhywbeth y mae gennym hyder ynddo a gwybod eu bod yno i ni bob amser fel teulu i'n helpu drwy'r amseroedd gwael ac i ninnau rannu ein rhwystredigaeth hefyd! Mae lefel eu hymrwymiad i ni yn dangos yn eu gofal ohonom ar ôl cyswllt gan wneud yn siŵr ein bod yn iawn neu ar ôl penwythnos gwael. Ni allwn ganmol digon ar y gwasanaeth hwn."

Conwy

Cyfiawnder leuenctid

- Gorchmynion Atgyfeirio - ymgysylltwyd â 38 o bobl ifanc yn y 6 mis diwethaf, 4 wedi ail-droseddu
- Gwaith Cyfiawnder Adferol Uwch - 66 atgyfeiriad cychwynnol
- Cefnogwyd 78 o bobl oedd wedi cael niwed ac yna cefnogwyd 44 o'r bobl ifanc (oedd wedi cyflawni'r drosedd) i ymgysylltu ag ymyriadau penodol wedi'u harwain gan safbwynt y dioddefwyr i ddatblygu dealltwriaeth o effaith eu hymddygiad.
- Ni chafodd unrhyw bobl ifanc oedd wedi ymgysylltu â'r prosiect ddedfryd o garchar.

Tabl 23: Atgyfeiriadau Cyfiawnder Ieuenctid Conwy Ebrill i Medi 2021

Math o atgyfeiriad	Nifer
Cardiau melyn	203
Datrysiad cymunedol fflat	13
Atgyfeiriadau atal	44
Datrysiad cymunedol +	24
Rhybudd ieuenctid	0
Rhybudd amodol ieuenctid	6
Cyfanswm	290

Ffynhonnell: Data awdurdod lleol

Sir Ddinbych

Yn 2021 sefydlwyd y Tîm Teuluoedd Integredig Lleol (LIFT) drwy gyllid Rhaglen Drawsnewid Plant a Phobl Ifanc. Mae'r Tîm yn cynnig cefnogaeth gynnar wedi'i thargedu ar gyfer teuluoedd sy'n cael problemau i reoli anawsterau emosiynol ac ymddygiad.

Mae'r Tîm, sy'n cynnwys Llyw-wyr Lles, Therapyddion Galwedigaethol, Arbenigwyr Cymorth Ymddygiad a Seicolegwyr, yn gweithio gyda theuluoedd i ddeall yr ymddygiad heriol a gweithredu fel ffynhonnell gwybodaeth a chefnogaeth i helpu i ddatblygu a gweithredu cynlluniau ymddygiad positif a rhoi ymgynghoriad arbenigol pan fo angen.

Mae'r tîm aml-asiantaeth sy'n cynnwys gweithwyr proffesiynol amlddisgyblaethol wedi datblygu model gofal penodol a dull partneriaeth o gefnogi teuluoedd yn Sir Ddinbych a Chonwy. Maen nhw bellach ar waith ac yn gweithio'n uniongyrchol gyda phlant a phobl ifanc a'u teuluoedd.

Mae'r rhaglen hefyd wedi uwchsgilio 78 o staff awdurdod lleol mewn therapïau fydd y tîm yn eu defnyddio, mae hyn wedi annog dull cyson ac iaith a rennir, gan roi cysondeb ar draws asiantaethau partner a thimau. Nododd y gwerthusiad annibynnol o'r prosiect;

- Roedd dull partneriaeth cryf ar lefel uchel yn allweddol wrth sefydlu'r gwasanaethau newydd.
- Roedd staff asiantaethau partner wedi eu plesio o ran pa mor gyflym roedd y tîm LIFT yn ymateb i atgyfeiriadau a cheisiadau am gyngor ac arweiniad.

- Cyfleoedd ar gyfer ymgynghoriadau a chydweithio, oedd yn cyfrannu at ddysgu a datblygu ar gyfer y gweithlu plant.
- Mae teuluoedd wedi ymgysylltu'n dda.

Adborth gan rieni:

- “Mae bywyd yn llawer gwell gartref rwan ers i [aelodau staff] wneud y fideo i ni”
- “Mae gan M lawer gwell cyswllt â'i deimladau, fel finnau, ers i'r LIFT ein helpu ni, mae ei ymddygiad wedi gwella hefyd”
- “Mae wedi bod yn hyfryd cael rhywun sy'n gwrando a ddim yn barnu”

Yn ystod y cyfnod ble mae'r Gronfa Gofal Integredig wedi cael ei darparu i Sir Ddinbych, mae'r cymorth hwn ar gyrion gofal wedi gweithio gyda 122 o deuluoedd (sef 200 o blant).

Rhaglen Integredig Teuluoedd yn Gyntaf / Dechrau'n Deg

Mae'r rhaglen hon yn darparu ystod o Gefnogaeth i Deuluoedd a Rhieni yn Sir Ddinbych. Ein nod yw darparu gwasanaethau ymyrraeth gynnar ac atal i deuluoedd diamddiffyn cyn i broblemau waethygu a sicrhau bod plant yn ein hardaloedd mwyaf difreintiedig yn cael cymorth ychwanegol.

Yn 2021-22, cafodd ein gwasanaethau Teuluoedd yn Gyntaf 302 o atgyfeiriadau. Roedd gennym restr aros fisol o 18 ar gyfartaledd ac amser aros o 26 diwrnod ar gyfartaledd o dderbyn yr atgyfeiriad i ddyrannu gweithiwr. Fe wnaethom gefnogi 369 o deuluoedd ac asesu anghenion 114 o deuluoedd o'r newydd.

Mae'r Tîm o Amgylch y Teulu yn cydlynu llawer o wasanaethau ac ymyriadau o amgylch teuluoedd unigol, gan sicrhau ymgysylltu, asesu angen a chynllunio cefnogaeth. Yng nghanol materion parhaus ac anghenion anwadal oherwydd Covid-19, hyd yma mae'r Tîm wedi creu 29 o gynlluniau gweithredu yn llwyddiannus gyda theuluoedd. Gan ddefnyddio methodoleg a brofwyd gan Lywodraeth Cymru, rydym wedi amcangyfrif yr arbedion cost posibl a gyflawnwyd gan y Tîm i wasanaethau eraill. Mae'r ffigurau diweddaraf sydd ar gael ar gyfer Ionawr i Rhagfyr 2021 yn dangos arbedion o £122,823.

Tabl 24: Arbedion cost posibl gan y Tîm o Amgylch y Teulu i wasanaethau, Ionawr i Rhagfyr 2021

Maes gwasanaeth	Amcangyfrif o'r arbedion	Materion yr ymdriniwyd â nhw
Trosedd	£52,272	Ymddygiad gwrthgymdeithasol, cam-drin domestig ac ymddygiad troseddol
Addysg	£22,264	Absenoldeb, gwahardd a pharodrwydd ar gyfer yr ysgol
Iechyd	£6,187	Camddefnyddio cyffuriau
Iechyd meddwl	£18,052	Materion iechyd meddwl i blant, pobl ifanc ac oedolion
Cyflogaeth	£24,048	Cymorth i gael gwaith
Cyfanswm	£122,823	

Ffynhonnell: Data awdurdod lleol

Yn 2021, cefnogodd ein Hymwelwyr Iechyd Dechrau'n Deg 1,182 o blant dan 4 yn y rhannau mwyaf o amddifadedd lluosog ym Mhrestatyn, y Rhyl a Dinbych. Fe wnaethom gefnogi 52 o deuluoedd eraill ar draws y sir drwy Allgymorth. Helpodd ein Therapyddion Iaith a Lleferydd 102 o blant ochr yn ochr â'n tîm Datblygiad Iaith Cynnar, sydd wedi darparu ymyriadau Portage a Chwerthin a Dysgu i 36 o blant. O fis Ionawr i fis Rhagfyr 2021, fe wnaethom ddarparu 31,998 o sesiynau gofal plant di-dâl i 366 o blant, gan ddarparu 1,348 o sesiynau ychwanegol.

Mae ein Hymwelwyr Iechyd yn cyfrannu'n sylweddol at ddiogelu plant yn Sir Ddinbych. Rhwng mis Ionawr a mis Rhagfyr 2021, gwaeth y tîm 218 cyswllt â phlant mewn mesurau Amddiffyn Plant, 135 cyswllt â phlant gyda Chynllun Gofal a Chefnogaeth a 115 gyda Phlant Sy'n Derbyn Gofal. Gwnaethant 639 cyswllt â phlant sydd angen gwasanaeth Dwys Haen 3.

Tabl 25: Gweithgareddau Ymwelwyr Iechyd Sir Ddinbych , 2021

Gweithgaredd	Nifer
Atgyfeiriadau Amddiffyn Plant	102
Adroddiadau Llys / Datganiadau'r Heddlu	12
Adroddiadau / presenoldeb mewn Cynadleddau Achos	77
Adroddiadau MARAC	26
Adolygiadau Plant sy'n Derbyn Gofal a fynychwyd	29
Asesiadau Diogelu Cyn Geni	97
Cyfarfodydd yn ymwneud â diogelu a fynychwyd	337

Ffynhonnell: Data awdurdod lleol

Ym mis Ionawr, fe wnaethom benodi Nyrs Diogelu newydd, sydd wedi mynychu pedair Cynhadledd Achos a chwech cyfarfod gweithwyr proffesiynol (Grwpiau Craidd / Cynlluniau Gofal a Chefnogaeth / Plant Sy'n Derbyn Gofal).

Sir y Fflint

MYFYRIO

Mae'r Gwasanaeth MYFYRIO yn cefnogi merched sydd wedi colli un plentyn neu fwy drwy achosion gofal ac sydd mewn perygl uwch o golli mwy o blant drwy'r un profiad.

Mae'r Ganolfan Cymorth Cynnar yn adnodd help cynnar aml-asiantaeth i blant a theuluoedd sydd â dau neu fwy o Brofiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod. Mae partneriaid yn cynnwys Gwasanaethau Cymdeithasol, yr Heddlu, Iechyd, Cyfiawnder Ieuencid, Tai, Sir y Fflint yn Cysylltu â Chwsmeriaid, Addysg, Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd, Cymorth y Blynyddoedd Cynnar a Chyngor Gwirfoddol Lleol Sir y Fflint.

Cafodd y Ganolfan Cymorth Cynnar 2,641 o atgyfeiriadau rhwng mis Ebrill 2020 a diwedd mis Mawrth 2021 ac mae'r tîm wedi addasu i fodloni anghenion yn ystod y pandemig. Symudodd holl aelodau'r Ganolfan Cymorth Cynnar yn gyflym i gynnal trafodaethau ar-lein ac addasodd asiantaethau'n dda yn ystod y cyfnod clo ac ni chafwyd unrhyw darfu ar gyfarfodydd. Arafodd nifer yr atgyfeiriadau ychydig yn ystod Ebrill/Mai gan gynyddu eto o fis Mehefin.

‘Lleoliad Rhiant a Phlentyn Gyda’i Gilydd’

Mae’r ymgyrch recriwtio ‘Lleoliad Rhiant a Phlentyn Gyda’i Gilydd’ yn dechrau dwyn ffrwyth. Ei nod yn cadw plant gyda’u rhieni mewn lleoliad gofal maeth a aseswyd yn arbennig.

Mae Sir y Fflint yn craffu’n agos ar benderfyniadau a ddylid rhoi pobl ifanc hŷn mewn gofal, ac yn enwedig, pa wahaniaeth y gellir ei gyflawni ar y cam hwyr hwn.

Gwasanaeth Cyfarfod Sir y Fflint

Bwriad Gwasanaethau Cyfarfod Sir y Fflint yw cadw teuluoedd gyda’i gilydd pan fo’n bosibl. Mae teuluoedd yn cael cynnig Cyfarfod Grŵp Teulu cyn gynted â phosibl, i’w hatal rhag cyrraedd argyfwng. Mae Cyfarfodydd Cyfarfod Teuluoedd yn archwilio a fyddai aelodau’r teulu ehangach neu unigolion cysylltiedig yn barod i gynnig cael eu hasesu i ofalu am y plentyn. Mae mwy o gyllid ar gael i atgyfnerthu’r dull hwn.

Rydym wedi gweld cynnydd yn yr atgyfeiriadau i’r gwasanaeth, a nodwyd bod teuluoedd angen cefnogaeth ychwanegol yn ystod y cyfnod hwn oherwydd effaith COVID-19 a’r straen a’r pwysau cynyddol ar fywyd teuluol. Rydym hefyd wedi gweld cynnydd cyflym mewn atgyfeiriadau gan wasanaethau statudol, sydd eto’n amlygu’r pwysau y mae’r pandemig wedi’i gael ac yn dal i’w gael ar deuluoedd.

Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd

Mae’r Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd yn wasanaeth statudol gan yr awdurdod lleol yn darparu gwybodaeth ddiudedd am ddim i deuluoedd (a’r rhai sy’n gweithio gyda nhw) ar ystod o bynciau ac mewn fformatau gwahanol.

Mae pynciau’n cynnwys iechyd, addysg, hamdden, cyllid a gofal plant cofrestredig. Mae’r gwasanaeth yn prosesu 20,000 o ymholiadau’r chwarter ar gyfartaledd, un ai wyneb yn wyneb, dros y ffôn ac e-bost neu ar y wefan a thrwy’r cyfryngau cymdeithasol.

Wrecsam

Drwy gydol y flwyddyn, mae’r Adran wedi gwneud cynnydd cyson o ran datblygu gwasanaethau ymyrraeth gynnar ac ataliol. Ym mis Tachwedd 2021, cyhoeddwyd y ddogfen Fframwaith Cymorth Cynnar ac Atal, yn dilyn lansiad aml-asiantaeth ynghyd â dogfen Trothwy Gwasanaethau Plant.

Diben y ddogfen Fframwaith Atal a Chymorth Cynnar yw cynorthwyo pawb wrth gynllunio Gwasanaethau Atal ac Ymyrraeth Gynnar. Mae'n cefnogi wrth ystyried pwy sydd angen cymryd rhan, beth yw'r egwyddorion a fydd yn llywio trafodaethau a phenderfyniadau ac i alluogi unigolion i ddatblygu achos busnes clir ar gyfer gwella, ehangu neu ail-bwrpasu gwasanaethau presennol.

Ers datblygu'r Fframwaith Atal a Chymorth Cynnar, mae Partneriaeth Atal a Chymorth Cynnar newydd wedi'i sefydlu ac mae gwaith yn mynd rhagddo ar hyn o bryd i ddatblygu strategaeth a fydd yn helpu i ganolbwyntio'r Cyngor a'i Bartneriaid ar sicrhau bod cymorth i blant a phobl ifanc. ac mae teuluoedd ar gael iddynt cyn i faterion waethygu. Ei nod yw helpu plant, pobl ifanc a theuluoedd i helpu eu hunain yn y lle cyntaf ond pan fydd angen mwy o help, ein nod yw darparu'r cymorth cywir yn llawer cynharach. Bydd datblygiad pellach y Bartneriaeth Atal a Chymorth Cynnar yn parhau trwy gydol y flwyddyn i ddod.

6. Gwasanaethau maethu

Trosolwg o'r boblogaeth

Rhagwelir y bydd nifer y plant yn lleihau

Mae nifer amcangyfrifedig y plant (0-15 oed) yn 2020 a'r rhagamcanion ar gyfer 2040 yn dangos bod disgwyl i nifer y plant yng Ngogledd Cymru leihau yn ystod y blynyddoedd i ddod (Llywodraeth Cymru, 2020). Mae'r lleihad hwn i'w weld ar draws pob awdurdod lleol yng Ngogledd Cymru, ac eithrio Gwynedd lle rhagwelir y bydd cynnydd bach (1.8%). Yn gyffredinol, disgwylir y bydd gostyngiad o 6.1% yn nifer y plant yng Ngogledd Cymru.

Roedd diweddariad y Datganiad o Sefyllfa'r Farchnad 2021 yn rhoi trosolwg o'r ystadegau allweddol;

- Roedd cynnydd o 34% yn nifer y plant yr oedd angen gofal maeth arnynt yn ystod y cyfnod rhwng mis Ebrill 2016 (600 o blant) a mis Mawrth 2020 (805 o blant).
- Ar 31ain Mawrth 2020, roedd 805 o blant yng Ngogledd Cymru yn byw gyda gofalwr maeth, roedd 40% (325 o blant) yn byw gyda gofalwr maeth annibynnol - roedd angen lleoliad gofal arbenigol ar y rhan fwyaf o'r plant hynny er mwyn cynnal eu hanghenion, gan nad oedd modd i'r gwasanaethau mewnol wneud hynny.
- Ar hyn o bryd mae 11 o blant yn byw mewn cartrefi plant y gellid gofalu amdanynt gan ofalwyr maeth arbenigol. Nid oes digon o ofalwyr maeth â'r sgiliau cywir i gefnogi proffiliau anghenion ein plant.
- Yn ystod y cyfnod rhwng mis Ebrill 2020 a diwedd mis Chwefror 2021, roedd angen lleoliad ac asesiad rhiant a phlentyn ar 34 o blant.

Mae'r galw am ofal maeth wedi cynyddu

Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal maeth yng Ngogledd Cymru wedi cynyddu bob blwyddyn ers 2015 i tua 945 yn 2020. Gwelwyd y cynnydd mwyaf yn Wrecsam, gyda nifer y plant yn dyblu. Roedd cynnydd sylweddol yng Ngwynedd hefyd. Mae'r niferoedd mewn awdurdodau lleol eraill wedi amrywio.

Tabl 26: Nifer y plant sy'n derbyn gofal mewn lleoliadau maeth ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2015	2017	2018	2019	2020
Ynys Môn	90	100	100	90	110
Gwynedd	145	145	145	165	200
Conwy	120	125	150	140	140
Sir Ddinbych	125	110	110	115	115
Sir y Fflint	135	140	135	150	140
Wrecsam	120	135	170	175	240
Gogledd Cymru	735	755	810	835	945
Cymru	4,250	4,425	4,700	4,840	4,990

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Plant sy'n derbyn gofal gan awdurdodau lleol sydd mewn lleoliadau maeth. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Er gwaethaf y cynnydd yn nifer y lleoliadau maeth, roedd y Datganiad o Sefyllfa'r Farchnad (2019) yn nodi nad oedd disgwyl cynnydd mawr yn y dyfodol.

Mae awdurdodau lleol yn defnyddio lleoliadau gofal maeth mewnol ac asiantaethau maethu annibynnol i ddarparu gofal. Mae rhai o'r asiantaethau maethu annibynnol yn elusennau neu'n fentrau cydweithredol. Mae'r tabl isod yn dangos nifer a chanran y mathau gwahanol o ddarpariaeth lleoliadau maeth, yn ôl Awdurdod Lleol.

Tabl 27: Nifer y lleoliadau maeth yn ardal yr awdurdod lleol a gomisiynwyd yn ôl y math o ddarparwr

Cyngor lleol	Mewnol (nifer)	Darparwr annibynnol (nifer)	Cyfanswm (nifer)	Mewnol (canran)	Darparwr annibynnol (canran)
Ynys Môn	37	32	69	54%	46%
Gwynedd	98	31	129	76%	24%
Conwy	82	41	123	67%	33%
Sir Ddinbych	69	19	88	78%	22%
Sir y Fflint	55	13	68	81%	19%
Wrecsam	119	21	140	85%	15%
Gogledd Cymru	460	157	617	75%	25%

Ffynhonnell: Darparwyd gan bob awdurdod lleol

Rhagweld cynnydd yn y galw am rieni maeth

Cyfrifodd y Rhwydwaith Maethu Cenedlaethol fod angen tua 550 o rieni maeth newydd ar draws Cymru bob blwyddyn i ateb y galw. Mae hyn yn awgrymu y bydd prinder lleoliadau maeth yn y blynyddoedd i ddod, o ystyried y galw cynyddol.

Materion yn ymwneud â digonolrwydd ar gyfer rhai plant

Gwelodd y Datganiad o Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaethau Rhanbarthol, 2019) fod problemau yn ymwneud â digonolrwydd wrth geisio dod o hyd i leoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol, gan gynnwys:

- Gofal seibiannol
- Troseddwyd ifanc
- Ffoaduriaid, mewnfudwyr, ceiswyr lloches
- Rhieni ifanc
- Grwpiau o frodyr/chwiorydd
- Sefyllfaoedd brys

Mae sefydlogrwydd y gweithlu yn broblem, ac wrth i'r galw am leoliadau gynyddu y disgwyl yw na fydd digon o leoliadau gofal i ateb y galw a ragwelir.

Mae gwefan Maethu Cymru wedi hwyluso'r ffordd i'r 22 Awdurdod Lleol ffurfio rhwydwaith o arbenigedd lleol ym maes maethu. Mae'n ceisio gwneud argraff fwy ar lefel genedlaethol, gan weithio gyda gofalwyr maeth er mwyn adeiladu gwell dyfodol i blant lleol. Mae'n rhannu un brand ac un llais i gryfhau prosesau recriwtio a chefnogi gofalwyr maeth.

Y Fframwaith Maethu Cenedlaethol

Mae'r Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018) wedi canfod bod plant sy'n byw gyda gofalwyr maeth yn eu hardal eu hunain yn fwy tebygol o ffynnu a bod plant mewn darpariaeth awdurdod lleol yn fwy tebygol o aros yn eu hawdurdod lleol, gan eu galluogi i gadw cysylltiadau pwysig. Mae'n hanfodol bod awdurdodau lleol yn cynyddu lleoliadau lleol ac yn lleihau nifer y lleoliadau y tu allan i'r ardal.

Yn ôl y Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018), mae cynnydd wedi bod yn y galw am faethu cysylltiedig (gyda theulu neu ffrindiau) hefyd. Mae'n nodi hefyd bod lleoliadau awdurdodau lleol yn arwain at gwell ganlyniadau i'r plant. Mae'r fframwaith yn nodi bod angen i awdurdodau lleol gael y capasiti i hwyluso hyn neu sicrhau bod y plentyn yn cael cyfleoedd i gadw cysylltiadau os bydd yn cael ei roi mewn lleoliad maeth o fath arall.

Trosolwg o'r farchnad

Trosolwg o'r farchnad ranbarthol

Mae'r tabl isod yn dangos manylion y ddarpariaeth faethu yn ôl y math o ddarparwr.

Tabl 28: Lleoliadau maethu, gwelyau a chyfran y farchnad yn ôl y math o ddarparwr.

Math o ddarparwr	Cyfran y farchnad (Canran)	Lleoliadau (nifer)	Lleoliadau gofal (nifer)
Mewnol	62%	776	453
Preifat	37%	469	206
Trydydd sector	1%	16	7
Gogledd Cymru	100%	1261	666

Ffynhonnell: Data CCSR a gyrchwyd 31/05/22

Trosolwg o'r farchnad yn Ynys Môn

Mae'r tabl yn dangos faint o blant yn Ynys Môn sy'n cael eu lleoli fwyfwy y tu allan i'w hawdurdod lleol.

Tabl 29: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth fesul ardal – Ynys Môn

Lleoliad y gofal	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
O fewn yr awdurdod lleol	65	60	70	80	-45
Y tu allan i'r awdurdod lleol (Cymru)	30	30	30	20	50
Y tu allan i Gymru	0	0	0	0	0

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiadau Plant sy'n derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Tabl 30: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth fesul math – Ynys Môn

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	30	25	25	35	5
Gyda'r awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	20	20	40	40	20
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	15	15	10	10	-5
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod lleol	5	0	0	0	-5
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	0	0	0	0	0
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	25	25	25	25	0

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Trosolwg o'r farchnad - Gwynedd

Mae'r ffigyrau yn y tabl isod yn dangos bod plant yn ardal Gwynedd wedi cael eu lleoli fwyfwy mewn lleoliadau maeth o fewn Sir Gwynedd. Mae'r nifer a gafodd eu lleoli y tu allan i Wynedd ond yng Nghymru wedi lleihau. Fodd bynnag, mae cynnydd wedi bod yn nifer y lleoliadau y tu allan i Gymru.

Tabl 31: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl ardal - Gwynedd

Lleoliad y Gofal	2018	2019	2020	2021	Newid Nifer
O fewn yr Awdurdod Lleol	110	120	140	135	25
Y tu allan i'r Awdurdod Lleol, Cymru	35	40	50	50	15
Y tu allan i Gymru	0	5	5	15	15

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyng Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae'r ffigyrau isod yn dangos bod nifer cynyddol o blant yng Ngwynedd yn derbyn gofal mewn lleoliadau maeth y tu mewn a'r tu allan i Wynedd. Gwelwyd cynnydd hefyd yn nifer y lleoliadau gyda theulu/frindiau.

Tabl 32: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl math - Gwynedd

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	35	50	50	45	10
Gyda'r awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	70	65	85	85	15
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	0	0	0	0	0
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod	5	10	15	25	20
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	10	15	15	10	0
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	20	20	30	30	10

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyng Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae awdurdod lleol Gwynedd ei hun yn adrodd bod "darpariaeth gymharol dda" o leoliadau maeth ar gael yn y sir, o'i gymharu â mathau eraill o ddarpariaeth ond mae'n cydnabod y gall prinder gofalwyr maeth fod yn broblem yn y dyfodol agos. Mae'r awdurdod lleol yn rhagweld y byddai angen tua 10 – 12 lleoliad maeth newydd bob blwyddyn i gynnal hyn ac o leiaf 18 – 20 i wella'r ddarpariaeth.

Trosolwg o'r farchnad - Conwy

Mae Conwy wedi cynyddu nifer y lleoliadau maeth o fewn yr awdurdod lleol ac mae nifer y lleoliadau y tu allan i Gymru wedi lleihau'n sylweddol. Fodd bynnag, mae nifer y lleoliadau y tu allan i Conwy ond yng Nghymru wedi cynyddu, gweler y ffigyrau isod.

Tabl 33: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl ardal - Conwy

Lleoliad y Gofal	2018	2019	2020	2021	Newid - nifer
O fewn yr Awdurdod Lleol	95	85	100	100	5
Y tu allan i'r Awdurdod Lleol, Cymru	20	35	35	35	15
Y tu allan i Gymru	35	25	5	5	-30

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae Conwy wedi gweld gostyngiad yn nifer y lleoliadau maeth o fewn yr awdurdod lleol a chynnydd bach mewn lleoliadau gydag asiantaethau.

Tabl 34: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl math - Conwy

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	25	20	15	20	-5
Gyda'r awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	65	60	55	55	-10
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	25	30	35	30	5
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod lleol	10	10	10	15	5
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	0	0	0	0	0
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	20	20	20	20	0

Mae'r niferoedd wedi cael eu talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae Conwy yn dweud bod gwir angen lleoliadau brys a rhai mwy tymor hir ar unwaith. Mae'r awdurdod yn cydnabod pwysigrwydd lleoliadau lleol i blant, mae'n ystyried amrywiaeth o ddewisiadau i gynyddu'r ddarpariaeth yn y sir a lleihau'r ddibyniaeth ar drefniadau dros dro, costus a lleoliadau y tu allan i'r sir sy'n bell o'r teulu.

Trosolwg o'r farchnad – Sir Ddinbych

Mae'r ffigyrau yn y tabl isod yn dangos cynnydd yn nifer y lleoliadau ar gyfer plant o Sir Ddinbych o fewn y Sir honno a'r tu allan iddi ond yn dal i fod yng Nghymru.

Tabl 35: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl ardal – Sir Ddinbych

Lleoliad y Gofal	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
O fewn yr awdurdod lleol	85	90	90	90	5
Y tu allan i'r awdurdod lleol, yng Nghymru	15	15	15	20	5
Y tu allan i Gymru	10	10	10	10	0

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae Sir Ddinbych wedi gwneud defnydd cynyddol o asiantaethau y tu mewn a'r tu allan i'r ardal ac mae cynnydd hefyd yn nifer y lleoliadau gyda theulu /ffrindiau y tu allan i'r ardal.

Tabl 36: Nifer y plant mewn lleoliadau gofal yn ôl math – Sir Ddinbych

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid - nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	20	20	20	20	0
Gyda'r awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	60	70	65	65	5
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	0	5	10	5	5
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod lleol	5	10	10	10	5
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	10	5	0	0	-10
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	10	10	10	15	5

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae awdurdod lleol Sir Ddinbych wedi nodi bod angen cynyddu'r capasiti gofal er mwyn ateb anghenion poblogaeth Sir Ddinbych am wasanaethau gofal maeth. Mae hefyd yn cydnabod bod prinder llety seibiannol dros nos ar gyfer plant ag anableddau cymhleth.

Trosolwg o'r farchnad – Sir y Fflint

Yn Sir y Fflint mae plant wedi bod yn cael eu lleoli y tu allan i'r sir, yng Nghymru a'r tu allan i Gymru. Mae'r ffigyrau hefyd yn dangos gostyngiad yn nifer y lleoliadau yn Sir y Fflint.

Tabl 37: Nifer y plant mewn lleoliadau gofal yn ôl ardal – Sir y Fflint

Lleoliad y Gofal	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
O fewn yr Awdurdod Lleol	95	95	90	90	-5
Y tu allan i'r Awdurdod Lleol, yng Nghymru	25	35	30	45	20
Y tu allan i Gymru	15	20	15	20	5

Mae'r ffigyrau wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae'r data yn y tabl isod yn dangos bod cynnydd sylweddol yn y defnydd o asiantaethau gan Sir y Fflint ar gyfer lleoliadau o fewn yr awdurdod lleol a thu hwnt.

Tabl 38: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl math – Sir y Fflint

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	35	35	35	30	-5
Gydag awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	60	60	50	55	-5
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	5	5	5	15	10
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod lleol	15	15	15	15	0
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	15	15	10	15	0
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	5	15	20	25	20

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Yn ôl Sir y Fflint, ar 31 Mawrth 2021, roedd 109 o blant a phobl ifanc mewn lleoliadau gofal maeth o fewn a'r tu hwnt i Ardal yr Awdurdod Lleol (heb gynnwys lleoliadau teulu) ac ar 16 Chwefror 2022, roedd y ffigur hwn yn 102. Mae'r awdurdod lleol yn dweud y gall ofalu am y rhan fwyaf o blant o dan 8 oed o fewn y gwasanaethau maethu mewnol ar hyn o bryd.

Mae'r awdurdod lleol wedi nodi'r materion canlynol yn ymwneud â digonolrwydd y farchnad:

- Yr angen i ateb y galw a ragwelir am ofalwyr maeth mewnol
- Rhieni maeth i gynorthwyo plant yn y categorïau oedran 10–14 ac 15+
- Dod o hyd i leoliadau lleol addas ar gyfer plant ag anghenion cymhleth
- Ateb y galw ar gyfer plant y mae angen pecynnau gofal amlasiantaeth cymhleth arnynt neu mae ganddynt gynlluniau rheoli risg heriol, er enghraifft, materion yn ymwneud â rheoli dicter, ymddwyn yn ymosodol yn eiriol neu'n gorfforol tuag at oedolion
- Prinder lleoliadau ar gyfer grwpiau o frodyr/chwiorydd a phlant ag anableddau
- Dim digon o rieni maeth â sgiliau ar gyfer plant ym mhen uchaf y proffil anghenion, sy'n byw mewn cartrefi gofal ar hyn o bryd
- Oherwydd diffyg lleoliadau mae plant yn cael eu gosod mewn lleoliadau heb eu rheoleiddio
- Dim digon o ofalwyr sy'n siarad Cymraeg
- Mae prinder lleoliadau rhiant a phlentyn yng Ngogledd Cymru, yn enwedig yn Wrecsam a Sir y Fflint

Trosolwg o'r farchnad - Wrecsam

Mae'r tabl yn dangos cynnydd ym mhob math o leoliadau yn Wrecsam, gan gynnwys plant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r ardal.

Tabl 39: Nifer y plant mewn lleoliadau gofal yn ôl ardal - Wrecsam

Lleoliad y gofal	2018	2019	2020	2021	Newid - nifer
O fewn yr Awdurdod Lleol	115	120	145	150	35
Y tu allan i'r Awdurdod Lleol, yng Nghymru	30	40	65	75	45
Y tu allan i Gymru	20	15	20	25	5

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae'r tabl isod yn dangos cynnydd mawr yn y defnydd o asiantaethau yn Wrecsam, gyda'r cynnydd mwyaf y tu allan i'r awdurdod lleol.

Tabl 40: Nifer y plant mewn lleoliadau gofal yn ôl math - Wrecsam

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid - nifer
Gyda pherthynas / ffrind, o fewn yr awdurdod lleol	60	70	75	80	20
Gyda'r awdurdod lleol, o fewn yr awdurdod lleol	65	55	70	70	5
Gydag asiantaeth, o fewn yr awdurdod lleol	15	20	25	30	15
Gyda pherthynas / ffrind, y tu allan i'r awdurdod lleol	0	0	0	0	0
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i'r awdurdod lleol	20	20	15	15	-5
Gydag asiantaeth, y tu allan i'r awdurdod lleol	15	15	40	55	40

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly mae'n bosibl na fyddant yn adio.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Mae cynnydd wedi'i wneud o ran gweithredu Fframwaith 4C a phenodwyd Swyddog Lleoli i reoli cronfa ddata'r Fframwaith yn Wrecsam. Mae'r defnydd a'r disgwyliadau o Fframwaith 4C yn parhau i gael eu hymgorffori mewn ymarfer fel tystiolaeth fel arfer gorau. Rydym wedi profi galw cynyddol am leoliadau sy'n gallu bodloni anghenion pobl ifanc hynod gymhleth. Mae hyn wedi arwain at gynnydd yn nifer a chost

lleoliadau o'r fath. Er mwyn cyflawni yn erbyn yr agenda di-elw, bydd angen buddsoddiad pellach yn natblygiad gofal preswyl awdurdodau lleol.

Mae Wreccsam yn ystyried rhoi blaenoriaeth i geisio lleihau nifer y plant sy'n derbyn gofal, yn ogystal â dileu elw o'r farchnad lleoliadau plant. Mae'r awdurdod lleol hefyd yn cydnabod bod diffyg lleoliadau dros dro neu dymor byr i blant.

Sefydlogrwydd y farchnad

Heriau rhanbarthol

Mae'r Datganiad o Sefyllfa'r Farchnad (2019) a 'Maethu Cymru' (2021) wedi nodi heriau sy'n wynebu sefydlogrwydd gwasanaethau maethu yng Ngogledd Cymru a Chymru yn gyffredinol; mae'r rhain wedi'u rhestru isod:

- Problemau recriwtio a chadw staff
- Lleoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol, gan gynnwys; gofal seibiannol, troseddwy'r ifanc, ffoaduriaid/mewnfudwyr/ceiswyr lloches, rhieni ifanc, grwpiau o frodyr/chwirydd a sefyllfaoedd argyfwng
- Amcangyfrifir y bydd angen 550 o rieni maeth newydd yng Nghymru bob blwyddyn i ateb y galw

Sefydlogrwydd y farchnad – Ynys Môn

Mae'r awdurdod lleol yn cydnabod bod y materion canlynol yn effeithio ar sefydlogrwydd y gwasanaeth maethu yn y dyfodol:

- Gweithlu – recriwtio a chadw staff, proffil oedran y gweithlu, costau
- Cyflenwad a dewisiadau sydd ar gael
- A all yr argyfwng costau byw effeithio ar nifer y plant sy'n derbyn gofal ac felly amharu ar yr amcanestyniad o ostyngiad yn y galw?
- Effaith plant sy'n ceisio lloches ar adnoddau gan gynnwys lleoliadau a chymorth sydd ar gael.
- Effaith cyraeddiadau heb eu cynllunio i Borthladd Caergybi.

Sefydlogrwydd y farchnad – Gwynedd

Mae Gwynedd wedi nodi sawl ffactor a all ddylanwadu ar sefydlogrwydd maethu:

- Recriwtio a chadw staff
- Prinder posibl o leoliadau maeth, amcangyfrifir y bydd angen 10-12 lleoliad newydd bob blwyddyn i gynnal y ddarpariaeth ac o leiaf 18-20 i'w gwella
- Cyllid – pryderon yn ymwneud â chynnal ansawdd gwasanaethau ag adnoddau cyfyngedig
- Mae diffyg cyllid yn aml yn arwain at ddefnyddio darparwyr y tu allan i'r sir sy'n golygu costau uwch, ac mae hyn yn ychwanegu at y broblem

Sefydlogrwydd y farchad – Conwy

Mae Conwy yn cyfeirio at faterion allweddol yn ymwneud â sefydlogrwydd eu gwasanaeth maeth yn y dyfodol:

- Recriwtio a chadw staff (yn gysylltiedig â thâl ac amodau ond nid yn gyfyngedig i'r materion hyn)
- Mae dirfawr angen lleoliadau brys a mwy hirdymor yn y sir

Sefydlogrwydd y farchnad – Sir Ddinbych

Mae Sir Ddinbych yn cydnabod bod rhai ffactorau allweddol a all effeithio ar sefydlogrwydd y gwasanaeth:

- Cynnydd yn y capasiti i ateb anghenion y boblogaeth yn Sir Ddinbych
- Materion yn ymwneud â staffio a recriwtio
- Hyfforddiant a gwybodaeth arbenigol
- Problemau ariannu hirdymor posibl
- Anghenion yn dod yn fwyfwy cymhleth
- Nid yw'r cyflenwad o ofal arbenigol yn ateb y galw
- Gofal seibiannol dros nos ar gyfer plant ag anableddau cymhleth
- Diffyg lleoliadau i blant ag ymddygiad heriol/cymhleth

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

- Mae Sir Ddinbych yn cydnabod bod y materion canlynol yn effeithio ar sefydlogrwydd y gwasanaeth: mae'r pandemig wedi effeithio ar y gwaith o recriwtio gofalwyr maeth mewnol ac mae diffyg ymgeiswyr. Mae hyn wedi arwain at wneud mwy o ddefnydd o Ddarparwyr Maeth Annibynnol.

- Mae'r diffyg lleoliadau sydd ar gael yn golygu nad oes unrhyw leoliadau yn cael eu cynnig neu cynigir lleoliadau sydd gryn bellter i ffwrdd, ac nid yw hyn bob amser er lles yr unigolyn ifanc.
- Mae plant y mae angen lleoliad gofal arnynt, ond ni ellir dod o hyd i ofal maeth ar eu cyfer, yn cael eu rhoi mewn gofal preswyl, ond nid oes digon o leoliadau ac mae'n ymddangos bod amharodrwydd i gynnig lleoliadau i bobl ifanc ag anghenion cymhleth. Gall hyn arwain at leoliad gofal sydd cryn bellter i ffwrdd.
- Pwysau penodol os bydd plentyn/unigolyn ifanc yn hunan-niweidio neu'n dangos tueddiadau hunanladdol, mae darparwyr yn amharod i gynnig lleoliadau ac mae'r ddarpariaeth frys yn hynod o gyfyngedig.

Camau ataliol ar gyfer plant 'ar gyrion gofal'

Yn ystod y cyfnod pan wnaeth y gronfa gofal integredig gynnal y ddarpariaeth 'ar gyrion gofal', cafodd 122 o deuluoedd (200 o blant) gymorth, gan gynnwys y canlynol:

Gwnaeth 7 o rieni a 2 ofalwr maeth (19 o blant) fynychu Grŵp Cyfranogi Rhieni newydd (gwaith cydweithredol gyda 'Parents and Carers against Exploitation', Heddlu Gogledd Cymru, cydweithwyr Iechyd ac Adran Arweiniol Diogelu Sir Ddinbych). O blith y rhain, nid yw 6 bellach yn bodloni'r meini prawf ar gyfer trosolwg amlasianaeth ym Mhanel Ecsbloetio Sir Ddinbych ac nid yw 2 ohonynt bellach yn cael eu gweld gan yr adran gofal cymdeithasol.

Derbyniodd 2 o blant mewn lleoliadau maeth tymor hir ymyrraeth ddwys a wnaeth sefydlogi eu lleoliad a galluogi'r gofalwr maeth a'r rhiant i gael dealltwriaeth ar y cyd o anghenion pob plentyn unigol.

Gwnaeth 16 aelod staff ar draws Gofal Cymdeithasol, Ymyrraeth Gynnar a Thai fynychu hyfforddiant Sgiliau Therapi Ymddygiadol Dilechdidol (DBT: Dialectical Behavioural Therapy) a bydd y Gwasanaeth Therapiwtig yn mentora'r staff hyn i ddatblygu grwpiau sgiliau DBT ar gyfer Gofalwyr Maeth a Pherthnasau, Plant sy'n Derbynn Gofal, Plant a Phobl Ifanc sy'n Gadael Gofal a Phrosiectau Rhannol-annibynnol a Digartrefedd.

Derbyniodd 1 unigolyn ifanc ymyrraeth ddwys gan y Gwasanaeth Therapiwtig ar ôl i gydweithwyr yr heddlu ddefnyddio Pwerau Amddiffyn yr Heddlu. Roedd angen gofal

maeth tymor byr ar yr unigolyn ifanc a chafodd ei ailgartrefu gyda'i deulu cyn pen 6 wythnos, nid yw bellach yn cael ei weld gan Gofal Cymdeithasol.

Ymgysylltu

Mae Sir Ddinbych yn rhestru'r dulliau canlynol a ddefnyddir er mwyn helpu i wella ansawdd y gwasanaeth:

- Cynhelir gwerthusiad ansawdd gofal gan Wasanaeth Maethu Sir Ddinbych ym mis Ebrill a mis Mai 2022. Bydd holiaduron yn cael eu hanfon er mwyn ceisio barn plant/pobl ifanc, gofalwyr maeth, gofalwyr sy'n berthnasau, aelodau'r panel a rhieni, a bydd y canlyniadau yn helpu i wneud gwelliannau lle bo'r angen yn ogystal â nodi arfer da.
- Datblygwyd grŵp Facebook caeëdig ar gyfer gofalwyr maeth gan holi barn gofalwyr maeth ac mae'n cael ei ddiweddarau'n gyson â gwybodaeth newydd. Mae creu'r tudalen/grŵp wedi cynnig ffordd arall o gasglu adborth, mae'r wybodaeth yn cael ei rhannu ar draws ardal ddaearyddol fwy ac mae'n haws dod o hyd i'r wybodaeth hon.
- Mae dau fforwm plant/pobl ifanc yn cyfarfod yn rheolaidd. Nid yw wedi bod yn bosibl iddynt gyfarfod yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, ond mae staff sy'n rhedeg y fforymau yn cadw mewn cysylltiad yn rheolaidd.
- Fforwm Plant a Phobl Ifanc mewn Gofal (Clwb KIC) ar gyfer pobl ifanc 8 - 15 oed sy'n byw gyda gofalwyr maeth. Maent yn cyfarfod ac yn gwneud gweithgareddau yn ystod gwyliau hanner tymor, yn rhannu eu profiadau, yn dweud beth sy'n gweithio'n dda a beth fyddent yn hoffi ei newid.
- Mae Clwb KWC (Kids who care) yn grŵp o blant/pobl ifanc y mae eu rhieni yn ofalwyr maeth ac maent hefyd yn rhan o'r broses faethu. Maent yn cyfarfod yn ystod gwyliau hanner tymor, yn rhannu profiadau, yn dweud beth sy'n gweithio'n dda a beth fyddent yn hoffi ei newid.
- Boreau coffi rhithiol i ofalwyr maeth – cafodd gwahoddiadau eu hanfon ynghyd â phe cyn yn cynnwys cwdyn te a phe cyn o fisgedi. Er mwyn hwyluso'r sgwrs, cafodd gofalwyr maeth eu rhannu'n grwpiau yn seiliedig ar eu gweithiwr cymdeithasol goruchwyliol. Cafodd y boreau coffi eu harwain gan y gweithiwr cymorth goruchwyliol gyda'r Pennaeth Gwasanaeth, Rheolwr y Gwasanaeth, Rheolwr y Tîm Maethu a'r Swyddog Comisiynu Lleoliadau/Swyddog Recriwtio yn 'galw heibio' hefyd. Daeth llawer o bobl i'r

digwyddiadau hyn, a chafwyd llawer o chwerthin, trafodaeth ac adborth cadarnhaol iawn gan y rhai oedd yn bresennol.

- Mae'r Gwasanaeth Maethu wedi gwella ei ddulliau o gyfathrebu gyda gofalwyr maeth drwy anfon newyddlen reolaidd, a chynnal Cystadleuaethau Gwasanaeth Maethu Sir Ddinbych lle gofynnir i blant gynllunio cardiau Nadolig, paentio cerrig a thyfu blodyn haul.

Sefydlogrwydd y farchnad – Sir y Fflint

Nododd Sir y Fflint nifer o faterion a oedd yn effeithio ar sefydlogrwydd gwasanaethau maeth:

- Gofalwyr maeth â sgiliau/profiad i gefnogi pobl yn eu harddegau a grwpiau o frodyr/chwiorydd
- Cynnydd yn nifer y bobl ifanc 14, 15 ac 16 oed sy'n dod i mewn i'r system ofal
- Lleoliadau rhiant a phlentyn

Camau a gymerwyd i wella sefydlogrwydd

Mae recriwtio rhieni maeth wedi bod yn broblem yn Sir y Fflint ac mewn ymateb i hyn datblygwyd porth [Maethu gyda Sir y Fflint](#) i hyrwyddo rolau Maethu. Mae'r wefan yn cynnwys llawer iawn o wybodaeth, adnoddau a straeon gan rai o rieni maeth presennol Sir y Fflint. Mae'r awdurdod hefyd wedi targedu ei strategaeth recriwtio i roi sylw i'r galw am rieni maeth â sgiliau a phrofiad i gefnogi plant 12 oed a throsodd.

Rhaglen Mockingbird

Sir y Fflint oedd y cyngor cyntaf yng Nghymru i gyflwyno'r model Mockingbird sy'n seiliedig ar dystiolaeth, ar gyfer lleoliadau maeth. Mae'r rhaglen yn meithrin y berthynas rhwng plant, pobl ifanc a theuluoedd maeth gan eu helpu i adeiladu cymuned gadarn a gofalgwr sy'n cynnwys rhwng chwech a deg teulu i greu clwstwr. Nod y model yw gwella gofal maeth a chanlyniadau ar gyfer pobl ifanc sy'n cael eu maethu.

Action for Children – Gwasanaeth Ailgartrefu ac Atal (RAP)

Mae'r gwasanaeth hwn yn cynnig cymorth therapiwtig dwys ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal gyda chefnogaeth gan ofalwyr maeth profiadol. Mae'r gwasanaeth yn bartneriaeth rhwng yr awdurdod lleol, iechyd, CAMHS a'r elusen Action for Children.

Nod y gwasanaeth yw:

- Atal lleoliadau rhag chwalu neu sefyllfaoedd rhag mynd yn waeth a chyrraedd pwynt lle bydd angen lleoli pobl y tu allan i'r sir
- Dychwelyd pobl ifanc i leoliadau sefydlog yn eu cartrefi
- Sicrhau bod plant sy'n derbyn gofal yn gallu cael cyfleoedd addysgol
- Gwella cadernid a hyder plant a gofalwyr

Addasiadau i Bolisi Cartrefi Gofalwyr Maeth

Cafodd y polisi 'Addasiadau i Gartrefi Gofalwyr Maeth' ei gyflwyno yn 2020, er mwyn cynorthwyo gofalwyr maeth i wneud yr addasiadau angenrheidiol i'w cartref i ddarparu lle digonol ar gyfer plant/pobl ifanc. Mae'n helpu i ddarparu lleoliadau ar gyfer grwpiau o frodyr/chwiorydd, bodloni anghenion plant ag anableddau lluosog, sicrhau capasiti ychwanegol ar gyfer lleoliadau maeth a bodloni gofynion iechyd a diogelwch a fyddai fel arall yn golygu bod yn rhaid symud plentyn.

Mae'r cyllid yn ategu'r cymorth sydd ar gael ac mae'n gam ymlaen i sicrhau lleoliadau lleol a sefydlog ar gyfer plant. Bydd ceisiadau ar gyfer arian grant yn cael eu hystyried hyd at £36,000, ac £20,000 ar gyfer adleoli i eiddo mwy addas. Er mwyn bod yn gymwys ar gyfer y grant, mae'n rhaid i ofalwyr a gweithiwr cymdeithasol sicrhau eu bod wedi ystyried pob dewis/adnodd arall yn gyntaf.

Mae grantiau ar gael ar gyfer y canlynol hefyd: teuluoedd sy'n mabwysiadu neu sy'n ystyried gwneud hynny, teuluoedd a ffrindiau /gofalwyr plant o dan Orchymyn Gwarcheidiaeth Arbennig a gofalwyr sydd wedi ymrwymo i'w rôl gofalu am y tymor hir, neu o leiaf nes bydd y plentyn yn 18 oed.

Cyfarfodydd sefydlogrwydd lleoliadau – Mae'r rhain yn cael eu trefnu'n fewnol pan fydd problemau yn codi wrth geisio cynnal lleoliad a bydd yr Asiantaeth Faethu Annibynnol yn eu cadeirio yn ôl yr angen.

Cyfarfodydd Tarfu – Bydd y gwasanaeth yn trefnu cyfarfodydd grŵp er mwyn dod â'r teulu a rhanddeiliaid ynghyd ac ystyried y gwersi a ddysgwyd.

Sefydlogrwydd y farchnad - Wrecsam

Nododd Wrecsam y materion canlynol a allai effeithio ar sefydlogrwydd lleoliadu maethu:

- Yr angen i leihau nifer y plant sy'n derbyn gofal
- Dileu elw o'r farchnad lleoliadau gofal plant
- Lleoliadau dros dro/tymor byr
- Prinder staff
- Diffyg lleoliadau addas

Mae angen gofawyr i gefnogi pobl ifanc yn eu harddegau a mamau a babanod yn ardal Wrecsam. Er mwyn recriwtio gofawyr i ddiwallu'r anghenion hyn, mae'r awdurdod lleol wedi;

- Dechreuwyd adolygiad o gyfraddau tâl gofawyr, gan gynnig cyfradd uwch ar gyfer gofawyr arbenigol/medrus sy'n gallu gofalu am blant ag anghenion cymhleth.
- Cynnal ymgyrch recriwtio gan ddefnyddio bysiau, hysbysfyrddau a chyfryngau cymdeithasol.

Mae Cynnig Gadawyr Gofal Wrecsam wedi'i ddatblygu drwy gydol y flwyddyn ac mae'r gwaith o ddatblygu llwybrau llety ar gyfer pobl ifanc ar y gweill. Bydd hyn yn darparu graddau amrywiol o gymorth ar eu llwybr i annibyniaeth a'u tenantiaeth eu hunain.

Cyflawnir hyn drwy ddatblygu gwasanaethau mewnol gan gynnwys;

- Gwasanaeth Llety â Chymorth
- Prosiect Kick Start
- Prosiect Cam i Lawr
- Defnyddio fflat hyfforddi.

Mae'r Tîm Gadael Gofal wedi'i leoli mewn 'siop wybodaeth' hygyrch gyda'u gweithwyr cymdeithasol a'u cynorthwywyr personol tra'n gallu manteisio ar y 'siop un stop' ar gyfer unrhyw feysydd cymorth a nodwyd gan gynnwys mynediad at grantiau cyllid a chymorth cyflogaeth.

Ystyriaeth o ansawdd y farchnad

Roedd yr adroddiad 'The State of the Nation' gan yr Asiantaeth Faethu (2021) yn cynnig mewnwelediad i ansawdd gwasanaethau maeth ar draws Cymru, ac roedd y canfyddiadau allweddol fel a ganlyn:

- dywedodd 44% o ofalwyr maeth annibynnol a 51% o ofalwyr maeth awdurdodau lleol nad oeddynt yn derbyn cymorth i gadw mewn cysylltiad â phlant roeddynt wedi gofalu amdanynt. Roedd gofalwyr maeth yn ystyried bod hyn yn 'greulon', ac yn dod â pherthynas bwysig i ben yn achos plant sydd eisoes wedi dioddef llawer o golled yn barod.
- nid yw rhai gwasanaethau maethu yn cynnal cymeradwyaeth gofalwyr maeth, hyd yn oed os ydynt yn bwriadu parhau i faethu. Mae'r sefyllfa hon a'r ffaith bod cymorth ariannol yn dod i ben yn atal pobl ifanc rhag symud ymlaen i'r cam 'Pan rydw i'n barod / When I am Ready'.
- nid oes gan 20% o ofalwyr maeth annibynnol ac 12% o ofalwyr maeth yr awdurdodau lleol blant yn eu gofal. Argymhellir eu bod yn gwneud gwell defnydd o sgiliau gofalwyr maeth i fodloni anghenion plant.
- roedd gan 57% o ofalwyr maeth awdurdodau lleol gynllun dysgu a datblygu a gytunwyd, nid oedd gan 31% gynllun o'r fath a doedd 12% ddim yn gwybod. Roedd gan 66% o ofalwyr maeth annibynnol gynllun dysgu a datblygu, nid oedd gan 22% gynllun o'r fath a doedd 12% ddim yn gwybod
- roedd cymeradwyaeth maethu gan awdurdodau lleol yn fwy cyfyngedig na chymerawyaeth annibynnol, ac argymhellir bod asesiadau awdurdodau lleol yn defnyddio statws cymeradwyo mwy eang, gweithdrefnau paru cadarn a phrosesau sefydlogi lleoliadau
- mae gofalwyr maeth yn dymuno meithrin perthynas gyda gweithwyr cymdeithasol a phlant yn eu gofal er mwyn cynnig sefydlogrwydd a pharhad o ran y gweithwyr cymdeithasol. Dros y ddwy flynedd flaenorol, roedd 53% o ofalwyr maeth wedi cael un gweithiwr cymdeithasol goruchwyliol, roedd 29% wedi cael dau, roedd 12% wedi cael tri ac roedd 6% wedi cael pedwar neu ragor
- Roedd gofalwyr maeth yn teimlo eu bod yn cael eu 'diystyru' a'u 'hanwybyddu' ac nad oedd eu rôl yn cael ei gwerthfawrogi gan y gweithlu gofal

cymdeithasol. Mae diffyg parch i'w hymrwymiad, sgiliau a'u hymroddiad yn broblem hirdymor sy'n aml yn cael ei nodi yn y maes maethu

- Mae gofaldwyr maeth eisiau lwfansau i dalu am yr holl gostau o ofalu am blentyn a thaliad sy'n adlewyrchu eu gwerth fel aelod o'r tîm o amgylch y plentyn. Mae taliadau digonol yn hanfodol er mwyn denu gofaldwyr maeth newydd ymroddedig â'r sgiliau cymwys
- Diffyg dewis o ran lleoliad. Er mwyn sicrhau bod plant yn cael eu paru â lleoliadau addas, byddai angen i wasanaethau weld cynnydd sylweddol yn y mynediad at leoliadau lleol o ansawdd
- Nid yw lefelau staffio yn ddigonol i ddarparu'r cymorth sydd ei angen ar gyfer teuluoedd maeth. Mae'r gwasanaethau am weld lefelau staffio a fyddai'n eu galluogi i ddarparu arfer gorau a gwella safonau
- Ymarfer sy'n wybodus am drawma – pryderon ynglŷn â mynediad at hyfforddiant a gwasanaethau ychwanegol ar gyfer pobl sy'n gofalu am blant sydd wedi wynebu trawma. Mae'r gwasanaethau yn dymuno i blant sy'n derbyn gofal gael eu blaenoriaethu i dderbyn gwasanaethau ar draws y sectorau iechyd ac addysg
- Cymorth i ofaldwyr maeth gyda gwell gwasanaethau cymorth cymheiriaid a darpariaeth y tu allan i oriau. Roedd y gwasanaethau hynny a oedd yn gallu cynnig y cymorth hwn wedi gwella eu lefelau cadw a sefydlogrwydd

Tueddiadau presennol a'r dyfodol

Prif dueddiadau presennol a'r dyfodol ar gyfer gwasanaethau maeth yw:

- Cynnydd yn y galw am leoliadau
- Llai o leoliadau ar gyfer plant hŷn
- Llai o leoliadau ar gyfer plant â chynlluniau gofal cymhleth /problemau ymddygiad
- Diffyg rhieni maeth â sgiliau i gefnogi plant ag anghenion cymhleth
- Cynnydd tebygol yn y galw am leoliadau
- Prinder tebygol o leoliadau, nid yw'r cyflenwad yn cyfateb i'r galw

Y Gymraeg

Nodwyd bod prinder rhieni maeth Cymraeg eu hiaith yn Sir y Fflint.

Trafodir y ddarpariaeth o ran y Gymraeg ar draws gweddill Gogledd Cymru yn y bennod ar wasanaethau plant yn yr adroddiad hwn.

Darpariaeth arall

Mae diffyg sylweddol o leoliadau maeth neu breswyl ar gyfer plant a phobl ifanc sydd ag ymddygiad heriol neu gymhleth.

Mae'r pandemig wedi effeithio ar y gwaith o recriwtio gofalwyr maeth mewnol ac mae diffyg ymgeiswyr. Mae hyn wedi arwain at mwy o ddefnydd o Ddarparwyr Maeth Annibynnol.

Mae'r diffyg hyn wedi golygu nad oes modd cynnig lleoliadau o gwbl, neu gellir cynnig lleoliadau gryn bellter i ffwrdd yn unig, ac nid yw hyn bob amser er lles yr unigolyn ifanc.

Mae plant y mae angen lleoliad gofal arnynt ond nid yw'n bosibl dod o hyd i ofal maeth ar eu cyfer yn cael eu symud i ofal preswyl, ond nid oes digon o leoliadau ac mae'n ymddangos bod amharoddrwydd i gynnig lleoliadau i bobl ifanc ag anghenion cymhleth. Unwaith yn rhagor, gall hyn arwain at gynnig lleoliad gryn bellter i ffwrdd.

Mae pwysau pendol os yw'r plentyn /unigolyn ifanc yn dangos tueddiadau hunan-niweidio eu hunanladdol, ac mae darparwyr yn amharod i gynnig lleoliadau i'r garfan hon. Mae'r ddarpariaeth frys yn hynod o gyfyngedig.

Gweithlu

Cyfeiriodd y Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018) at y ffaith bod nifer o aelwydydd sydd wedi'u cymeradwyo i faethu yn cael eu colli o'r system. Mae'r fframwaith yn nodi bod angen gwneud gwelliannau er mwyn cynyddu ymholiadau, trosiadau, cymeradwyaeth a chadw rhieni maeth.

Mae'r tabl isod yn dangos bod nifer y rhieni maeth a'r lleoliadau wedi cynyddu rhywfaint ar draws Gogledd Cymru. Fodd bynnag, yng Ngwynedd a Sir Ddinbych gwelwyd lleihad yn nifer y rheini maeth a'r lleoliadau sydd ar gael, ac yn Sir y Fflint roedd lleihad yn nifer y rheini maeth ond cynnydd yn nifer y lleoliadau. Os bydd y lleihad hwn yn nifer y rhieni maeth neu'r lleoliadau yn parhau, gallai hyn arwain at sefyllfa lle na fydd digon o leoliadau i blant yn yr awdurdodau lleol hyn.

Tabl 41: Nifer y lleoliadau maeth a gymeradwywyd ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2016/17	2017/18	2018/19
Ynys Môn	86	69	43
Gwynedd	164	178	198
Conwy	113	130	127
Sir Ddinbych	156	155	149
Sir y Fflint	133	157	156
Wrecsam	161	172	166
Gogledd Cymru	813	861	839
Cymru	4,075	4,170	4,317

Ffynhonnell: Plant sy'n Derbyng Gofal a Chymorth. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Tabl 42: Nifer y rhieni maeth a gymeradwywyd, ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2016/17	2017/18	2018/19
Ynys Môn	45	38	39
Gwynedd	103	111	120
Conwy	70	84	80
Sir Ddinbych	78	77	74
Sir y Fflint	77	77	76
Wrecsam	100	112	110
Gogledd Cymru	473	499	499
Cymru	2,347	2,443	2,462

Ffynhonnell: Plant sy'n Derbyng Gofal a Chymorth. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Sgiliau a hyfforddiant sy'n ddymunol ar gyfer gofalwyr:

Gofalwyr sy'n gallu gweithio gyda'n gwasanaethau mewnol ac sydd wedi derbyn hyfforddiant i ddarparu gofal therapiwtig sy'n wybodus am drawma.

Gofalwyr sy'n ymwybodol o effaith llinellau cyffuriau ac sydd wedi derbyn hyfforddiant i gefnogi plant sy'n agored i gael eu hecsbloetio gan y gangiau hyn. Mae hyn yn cynnwys y cadernid i weithio gyda phlant sy'n cael eu hecsbloetio gan gangiau, sy'n diflannu'n aml ac sy'n gallu ymddwyn yn ymosodol yn eiriol ac weithiau'n gorfforol.

Gofalwyr sy'n gydnerth ac sydd wedi derbyn hyfforddiant i weithio gyda thrawma yn ystod plentyndod, plant yn diflannu, ecsbloetio a hunan-niweidio.

Gofalwyr sydd wedi derbyn hyfforddiant i ddeall effaith profiadau niweidiol yn ystod plentyndod (ACEs) ar y plant maent yn gofalu amdanynt.

Gofalwyr sydd wedi derbyn hyfforddiant mewn ymyrraeth frys, ac sy'n gallu gweithio'n ddigynnwrf o dan bwysau cynllunio brys.

Gofalwyr sy'n gydnerth pan fyddant yn wynebu bygythiad o niwed corfforol ac sydd wedi derbyn hyfforddiant i dawelu sefyllfaoedd, ynghyd â chynllunio ar gyfer rheoli ymddygiad cadarnhaol, lleihau'r defnydd o ddulliau atal corfforol.

Gofalwyr sy'n gallu siarad Cymraeg neu sydd wedi ymrwymo i ddysgu'r iaith.

Gwerth cymdeithasol

Mae tri darparwr yn cynnig cyfanswm o 16 gwely mewn 7 lleoliad gofal ar draws y rhanbarth, mae'r rhain yn cyfrif am 1.3% o'r farchnad.

Dileu elw o'r sector gofalu am blant sy'n derbyn gofal

Un o'r amcanion llesiant a sefydlwyd yn Rhaglen Llywodraeth Cymru 2021-2016 yw amddiffyn, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer plant a phobl ifanc. Un flaenoriaeth allweddol yn y maes gwaith hwn yw dileu elw preifat o'r sector gofalu am blant sy'n derbyn gofal.

Gall comisiynu lleoliadau i asiantaethau annibynnol gael effaith ar ddarpariaethau sy'n cael eu darparu gan yr awdurdod lleol. Mae awdurdodau lleol yn awyddus i weithio mewn partneriaeth â darparwyr gofal annibynnol i sicrhau bod y farchnad fewnol a marchnad y sector annibynnol yn gweithredu i ddiwallu anghenion gofal maeth. Amlygwyd hyn fel risg bosibl gan awdurdod lleol Sir y Fflint, a ddywedodd ei fod yn canolbwyntio ar ddefnyddio asiantaethau maethu annibynnol ar gyfer y gwasanaethau hynny roeddynt yn cael trafferth eu darparu drwy wasanaethau'r awdurdod lleol.

Er bod holl awdurdodau lleol Cymru yn talu isafswm y lwfans cenedlaethol neu fwy na hynny, gwelodd yr arolwg o lwfansau gofal maeth o'r Rhwydwaith Maethu (2020)

fod gofalwyr maeth yn teimlo nad yw eu lwfans presennol yn talu am gostau llawn gofalu am blentyn. Mae'r rhwydwaith yn argymhell gwneud taliadau maeth yn dryloyw fel bod gofalwyr maeth yn gallu gweld yn union faint yw'r lwfans, faint y mae'n rhaid ei wario ar y plentyn, faint yw'r ffi a faint sy'n daliad am amser a sgiliau'r gofalwr maeth.

7. Gwasanaethau mabwysiadu

Trosolwg ar Wasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru

Mae Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru yn darparu gwasanaeth mabwysiadu rhanbarthol ar ran awdurdodau lleol Wrecsam, Sir y Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd ac Ynys Môn. Mae gweithio'n rhanbarthol yn helpu i ddod o hyd i deuluoedd newydd yn fwy effeithiol, lleoli plant yn gynt a gwella gwasanaethau cymorth mabwysiadu. Ym mis Ebrill 2014, cafodd ei integreiddio i'r Gwasanaeth Mabwysiadu Cenedlaethol. Mae'r gwasanaethau'n cydymffurfio â deddfwriaeth, rheoliadau a chanllawiau statudol cyfredol mabwysiadu, yn unol â Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 (RISCA) ac yn unol â pholisi a gweithdrefnau'r gwasanaeth, o fewn yr adnoddau sydd wedi'u dyrannu. Mae ganddo fframwaith sy'n ceisio ei gwneud yn haws i fabwysiadwyr, plant a phobl ifanc gael cymorth pan mae ei angen.

Mae gwasanaethau sy'n cael eu darparu gan y gwasanaeth mabwysiadu yn cynnwys:

- Paratoi'r plentyn i gael ei fabwysiadu
- Canfod teuluoedd a pharu
- Diogelu Plant
- Darparu cymorth mabwysiadu
- Recriwtio, asesu a chymeradwyo mabwysiadwyr
- Hyfforddiant paratoi i fabwysiadu (cyn/ar ôl cael cymeradwyaeth)
- Cymorth mabwysiadu (cyn/ar ôl mabwysiadu, system 'bydis', cyswllt ar ôl mabwysiadu)
- Gwasanaeth cwnsela i rieni biolegol
- Babanod sy'n cael eu hildio
- Gwasanaethau i oedolion wedi'u mabwysiadu

Trosolwg o'r boblogaeth

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y plant yn derbyn gofal a gafodd eu rhoi i'w mabwysiadu ym mhob awdurdod lleol. Mae hi werth nodi bod y gwasanaeth wedi cael ei drawsnewid yn sylweddol ers 2020, felly mae'n anodd cymharu data lleol ac nid yw'n adlewyrchu'r gwasanaeth erbyn hyn.

Tabl 43: Nifer y plant yn derbyn gofal a gafodd eu rhoi i'w mabwysiadu yn ôl awdurdod lleol 2020/21

Cyngor lleol	Nifer y plant
Ynys Môn	6
Gwynedd	2
Conwy	17
Sir Ddinbych	7
Sir y Fflint	1
Wrecsam	11
Gogledd Cymru	44

Ffynhonnell: Ffigyrau wedi'u darparu gan bob awdurdod lleol

Tueddiadau heddiw a rhagolygon y dyfodol

Codwyd y materion canlynol mewn perthynas â gwasanaethau mabwysiadu ar gyfer plant:

- Mwyaf o alw am leoliadau i blant o'r Dwyrain
- Nifer uchaf o fabwysiadwyr o'r Dwyrain
- Llai o fabwysiadwyr yn y Gorllewin a phlant angen eu lleoli oddi wrth y Dwyrain
- Yn genedlaethol, mae mwy o blant nag sydd o fabwysiadwyr ar gael
- Ystyriaeth i nifer y siaradwyr Cymraeg (mabwysiadwyr/plant)

Codwyd y materion canlynol mewn perthynas â gwasanaethau mabwysiadu ar gyfer oedolion:

- Oedolion yn gofyn am eu cofnodion geni i ddod o hyd i'w rhieni biolegol – gwasanaeth wedi'i atal yn ystod y pandemig, ond mae mwyafrif y gwasanaethau wedi aildechrau, ond mae rhestr hir
- Staffio – 43 o staff, 10 ar fin mynd neu ar gyfnod mamolaeth ac mae'n anodd recriwtio i swyddi cyfnod penodol felly efallai y bydd yn effeithio ar y gallu i asesu yn 2022/23

Adroddiadau ansawdd

Pwysleisiodd Adroddiad Ansawdd Gwasanaethau Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (2020) y meysydd canlynol i wella sefydlogrwydd y farchnad:

- Cynyddu nifer y mabwysiadwyr sy'n cael eu cymeradwyo
- Lleihau nifer y plant sy'n disgwyl am deulu i'w mabwysiadu
- Datblygu'r gwasanaethau cymorth mabwysiadu
- Recriwtio – gweithwyr sesiynol a seddi gwag ar y panel mabwysiadu

Nododd arolwg Arolygiaeth Gofal Cymru (2019b) y meysydd hyn i'w gwella:

- Datblygu prosesau sicrhau ansawdd ymhellach ac asesu i ba raddau mae amcanion y datganiad o ddiben yn cael eu cyflawni a dangos tystiolaeth i brofi sut mae'r rhain yn cefnogi canlyniadau lles i blant
- Argaeledd y 'Cynnig Gweithredol', i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg
- Y datganiad o ddiben a'r pecyn gwybodaeth i fabwysiadwyr yn cynnwys gwybodaeth am y system adolygu annibynnol fel bod mabwysiadwyr yn ymwybodol o hyn
- Dylai ffeiliau canolwyr gynnwys llwybr archwilio clir o waith sydd wedi'i wneud

8. Gofalwyr di-dâl

Trosolwg o'r boblogaeth

Dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 mae gan ofalwyr yr un hawliau â'r rheiny y maent yn gofalu amdanynt ac mae'n ddyletswydd ar gynghorau lleol i asesu eu hanghenion a hyrwyddo eu lles. Mae cefnogi gofalwyr di-dâl yn fesur ataliol ar gyfer y gofalwr unigol yn ogystal ag ar gyfer cynaliadwyedd gwasanaethau iechyd a gofal.

Yn ôl cyfrifiad 2011 ceir oddeutu 79,000 o bobl, o bob oed, yn darparu gofal yn ddi-dâl yng ngogledd Cymru – ac mae disgwyl i'r niferoedd godi wrth i'r galw am ofal a chymorth gynyddu. Daeth mwy o ofalwyr di-dâl atom yn ystod y pandemig i dderbyn cymorth.

Mae'r rhan fwyaf o'r cymorth y mae ar ofalwyr di-dâl ei angen yn cael ei ddarparu i'r unigolyn y maent yn gofalu amdano, felly mae diffyg darpariaeth yn y farchnad ofal yn arwain at alw ychwanegol ar ofalwyr di-dâl. Mae'r asesiad o'r boblogaeth wedi amlygu bod problemau o fewn y gweithlu gofal cymdeithasol ehangach, o ran recriwtio a chadw staff, yn arwain at ofynion ychwanegol ar ofalwyr di-dâl. Yn benodol, mae hyn yn effeithio ar ofal cymhleth, sy'n golygu bod gofalwyr di-dâl yn gyfrifol am ofal unigolion sydd ag anghenion gofal uwch. Mae'r blaenoriaethau eraill a nodwyd yn cynnwys adnabod gofalwyr yn fuan, seibiant i ofalwyr (gofal seibiant), gwella asesiadau gofalwyr di-dâl a chynhwysiant digidol.

Digonolrwydd yn y farchnad

Mae nifer y gofalwyr yn cynyddu. Mae'r twf mwyaf i'w weld yn y rheiny sy'n darparu rhwng 20 a 48 awr o ofal yr wythnos. Mae cynnydd hefyd yn nifer y gofalwyr sy'n darparu 50 awr neu fwy o ofal bob wythnos; yn Sir Ddinbych mae oddeutu 46% o'r gofalwyr hyn dros 65 oed. Rhain yw'r gofalwyr sy'n debygol o fod â rolau gofalu dwys a gydag anghenion cymorth uwch.

Mae'r tueddiadau demograffig hyn yn cael eu hadlewyrchu gan y nifer cynyddol o bobl sy'n byw gydag anhwylderau hirdymor, yn cynnwys anabledau dysgu,

dementia a chyflyrau iechyd meddwl, yn ogystal â thwf cyffredinol yn y boblogaeth hŷn.

Gwyddom o siarad gyda gofawyr di-dâl a'r gwaith mapio sydd wedi'i wneud, bod rhai gofawyr sydd angen cymorth yn ei chael hi'n anodd canfod gofal amgen ac mae llawer yn methu cymryd seibiant am gyfnodau hir, oherwydd effaith pandemig Covid-19.

Yn ôl adroddiad 'Road to Respite' (Gorffennaf 2021) Ymddiriedolaeth Gofawyr Cymru seibiant byr yw unrhyw seibiant sy'n cryfhau a/neu'n cynnal perthynas ofalu anffurfiol ac sy'n gwella lles gofawyr a'r bobl maent yn gofalu amdanynt.

Yn 2021-22 dyfarnodd Llywodraeth Cymru grant seibiant gofawyr i awdurdodau lleol, gyda phwyslais ar gefnogi datblygiad seibiant hyblyg sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn hytrach na'r gwasanaeth eistedd traddodiadol neu gymorth gofal amgen.

Nododd yr asesiad o'r boblogaeth fod yna ystod eang o wasanaethau ar gael yn y rhanbarth i gefnogi gofawyr. Mae'r Rheolwr Prosiect Rhanbarthol, sy'n arwain ar ofalwyr o fewn y tîm cydweithio rhanbarthol, yn mapio'r ystod lawn o wasanaethau sydd ar gael i ofalwyr yn y gogledd yn rheolaidd, gan nodi unrhyw faes sy'n cael ei ddyblygu yn ogystal â chyfleoedd i gydweithio ar draws y chwe chyngor a'r bwrdd iechyd.

Yn ogystal â'r angen am fwy o seibiant i ofalwyr (gofal seibiant) ar draws y rhanbarth, mae'r anghenion lleol canlynol wedi'u hamlygu hefyd:

Mae'r ffactorau canlynol yn effeithio ar ofalwyr di-dâl;

- Bylchau yn y ddarpariaeth gyffredinol mewn gwasanaethau i ofalwyr pobl hŷn a'r unigolion sy'n derbyn gofal
- Rhestrau aros am gefnogaeth gofal cartref ym mhob rhan o Wynedd oherwydd diffyg darpariaeth
- Bylchau yn y ddarpariaeth ar gyfer seibiant tymor byr o ofalu pan fo gan yr unigolyn sy'n derbyn gofal anghenion na ellir eu diwallu gan gefnogaeth sector gwirfoddol/trydydd sector.
- Mae canolfannau dydd wedi bod ar gau yn ystod cyfnod COVID – rydym wedi bod yn gweithio i ddarparu cymorth amgen ar sail 1:1. Rydym yn ailagor canolfannau dydd yn raddol ac yn y broses o ailfodelu gwasanaethau gofal

dydd i bobl hŷn gan ddatblygu darpariaeth fwy lleol ar gyfer nifer llai o unigolion.

- Daeth gofal seibiant mewn cartrefi preswyl i ben yn ystod y cyfnod COVID o ganlyniad i'r rheoliadau. Mae'r ddarpariaeth hon wedi dechrau eto, ond mae heriau staffio yn bodoli yn un ar ddeg o gartrefi preswyl y Cyngor.
- Mae ardaloedd lle mae canran uchel o fewn y boblogaeth hŷn, a chanran isel o'r boblogaeth oedran gweithio - her recriwtio a chystadlu gyda gwasanaethau lleol eraill/unigolion iau yn gadael yr ardal am gyfleoedd gwaith.
- Mae daearyddiaeth yr ardal yn cyfrannu at y bylchau, gyda nifer yn dibynnu ar gludiant cyhoeddus am fynediad i gefnogaeth briodol.

Ynys Môn

Mae'r Cyngor wedi ymrwmo i gefnogi gofalwyr di-dâl trwy gynllunio ar gyfer y dyfodol. Mae Meddwl i'r Dyfodol Cynllunio i'r Dyfodol yn o fewn Cynnal Gofalwyr a ariennir gan yr Awdurdod Lleol. Mae'r prosiect yn canolbwyntio ar gael sgysiau gyda gofalwr am eu hanghenion presennol ac yn y dyfodol. Mae cael sgwrs ar y cam cynharaf posibl yn caniatáu amser i nodi a threfnu unrhyw newidiadau neu addasiadau sydd eu hangen arnynt i gefnogi'r person y maent yn gofalu amdano, a hwy eu hunain fel y gofalwr.

Gwynedd

Mae'r gwasanaeth anabledd dysgu wedi llwyddo i barhau i gynnig seibiant i wasanaethau dros gyfnod Covid. Dros y chwe mis diwethaf rydym wedi llwyddo i gynyddu'r ddarpariaeth yma, gan gyflwyno unigolion i seibiant am y tro cyntaf e.e. unigolion oedran pontio, yn ogystal â gallu cynnig arosiadau rheolaidd i unigolion sy'n byw gartref gyda gofalwyr/teulu di-dâl.

Mae'r galw am wasanaethau cwnsela a ddarperir gan y trydydd sector (Cynnal Gofalwyr) yn sylweddol uwch na'r ddarpariaeth sydd ar gael ar hyn o bryd.

Mae cyfleoedd dydd a gwasanaethau cefnogol yn parhau i wynebu her o ran y diffyg staffio/recriwtio felly mae nifer o unigolion yn derbyn llai o ddyddiau/oriau.

Mae defnydd o fyngalo gwyliau (a ddarperir gan Antur Waunfawr) wedi ei ymestyn am chwe mis arall, gyda'r cynnig i unrhyw un sy'n gofalu yng Ngwynedd drefnu arhosiad byr am ddim. Mae nifer o ofalwyr wedi manteisio ar hyn.

Mae rhaglen waith gwydnwch cymunedol Gwynedd yn edrych ar ddatblygu hybiau gwybodaeth/mentrau cymunedol i gwrdd ag anghenion ar lefel leol.

Mae cyfleoedd seibiant i unigolion ag anableddau dysgu ar gael trwy Gynllun Rhannu Bywydau Gwynedd a Môn a Seren Cyf. Mae gwaith yn parhau trwy'r hybiau cymunedol a grybwyllwyd uchod i gynnig cyfleoedd a gweithgareddau yn lleol a hefyd trwy ein Tîm Llwybrau Llesiant.

Sir Ddinbych

Mae galw cynyddol am ddarpariaeth gofal amgen a gofal seibiant mwy hyblyg ar benwythnosau, dros nos neu gyfnodau wedi'u trefnu ymlaen llaw fel 'Respitality' ar gyfer oedolion hŷn a phlant ac oedolion gydag anableddau cymhleth, i atal perthynas y gofalwr a'r unigolyn rhag chwalu, i leihau derbyniadau brys i ofal preswyl ac i roi mwy o ddewis i bobl.

Sir y Fflint

- Mae'r galw am seibiant a chymorth i rieni sy'n gofalu yn cynyddu, oherwydd cymhlethdodau'r cyflyrau iechyd amrywiol sydd gan rai plant, yn ogystal â'r nifer uchel sydd â chyflyrau niwroddatblygiadol
- Mae canfod seibiant i blant ac oedolion gydag anghenion cymhleth, yn cynnwys anghenion iechyd, yn her barhaus
- Mae canfod cynorthwywyr personol addas yn her ac yn faes sydd arnom ni angen ei ddatblygu yn ogystal ag ehangu cymorth cymunedol i wella gwydnwch a gallu teuluoedd i gynnal eu rolau gofalu. Cefnogi proses recriwtio cynorthwywyr personol

Cafodd cyfleoedd seibiant lleol eu heffeithio'n fawr gan y pandemig, gyda lleoedd brys yn unig yn cael eu cynnig

Wreccsam

Mae ymgysylltu â gofalwyr di-dâl yn Wreccsam wedi amlygu nifer o heriau sylweddol ers y pandemig. Mae cynlluniau gweithredu wedi'u datblygu mewn partneriaeth â gofalwyr di-dâl a sefydliadau cymorth. Er mwyn gyrru'r agenda yn ei blaen mae cyllid

ar gyfer Swyddog Arweiniol Gofalwyr Di-dâl wedi'i sicrhau o'r Gronfa Buddsoddi Rhanbarthol 22/23.

Lansiwyd Cynllun Taliad Uniongyrchol Gofalwyr Di-dâl yn 2021/22. Gwnaed 31 o daliadau y llynedd. Roedd hyn yn galluogi gofalwyr di-dâl i brynu atebion seibiant a oedd yn bodloni eu hanghenion yn hyblyg.

Sefydlogrwydd y farchnad

Mae llawer o'r cymorth sydd ar gael i ofalwyr di-dâl yng ngogledd Cymru yn cael ei ariannu drwy grantiau neu'n cael ei gomisiynu i sefydliadau trydydd sector a'r sector gwirfoddol sydd â hanes hir a gwerthfawr o gefnogi gofalwyr. Mae'r trydydd sector a'r sector gwirfoddol yn gallu denu cyllid allanol yn effeithiol i ddatblygu gwasanaethau er mwyn i ofalwyr di-dâl ychwanegu gwerth ychwanegol at y ddarpariaeth gwasanaeth. Fodd bynnag, mae dibynnu ar gyllid grant yn gallu peryglu sefydlogrwydd rhai gwasanaethau. Mae rhai gwasanaethau i ofalwyr yn cael eu comisiynu'n rhanbarthol neu'n is-ranbarthol i geisio symleiddio'r gofynion comisiynu ac adrodd sydd ar sefydliadau sy'n gweithio ar draws y rhanbarth.

Amlygodd yr Asesiad o Anghenion y Boblogaeth fod modd cyflawni modelau cyflenwi gwerth cymdeithasol a gwerth cymdeithasol ychwanegol drwy'r profiad a rennir gyda chyd-ofalwyr, cefnogi'r naill a'r llall a chydgyfnewid. Bydd angen cymorth ar ofalwyr di-dâl i greu trefniadau cydweithredol a bydd angen strategaeth fuddsoddi ar gomisiynwyr sy'n creu gallu y tu hwnt i'r farchnad.

Mae'n bwysig cydbwysu gwasanaethau ataliol sy'n mynd i'r afael ag iechyd a lles gofalwyr a gwasanaethau a gomisiynir sy'n cwrdd ag anghenion asesedig gofalwyr.

Mae comisiynu gwasanaethau wedi'i osod yn erbyn yr angen i ymateb i bwysau cyllidebol a wynebwr yn genedlaethol, ac felly mae buddsoddi mewn gwasanaethau cynaliadwy yn allweddol er mwyn cwrdd â'r galw.

Rydym yn comisiynu gwasanaethau sy'n:

- Hyblyg, ar gael ledled y sir ac yn cwrdd ag anghenion unigol gofalwyr
- Cynaliadwy yn yr hirdymor
- Annog ymgysylltu gyda, a mynediad i, weithgareddau cymunedol sy'n cefnogi'r gofalwr a/neu'r sawl sy'n derbyn gofal

- Galluogi gofalwyr i barhau i ofalu, yn cynnwys darparu gwybodaeth, cyngor, cymorth gan gymheiriaid, hyfforddiant a seibiant byr o'r rôl ofalu

Gwynedd

Yn gyffredinol, a yw'r farchnad yn debygol o ddarparu a chynnal y lefelau gwasanaeth gofynnol i fodloni'r cyflenwad

Mae'r prosiect gofal cartref yn gweithio i fynd i'r afael â'r materion sy'n ymwneud â gofal a chymorth cartref i unigolion yn y gymuned. Mae'r agenda atal cydnerthedd cymunedol yn edrych ar ddatblygu cymunedau i gefnogi'r agenda ataliol. Rydym hefyd yn addasu cartrefi preswyl y Cyngor i greu mwy o unedau gofal dementia a darpariaeth gofal dydd a seibiant.

Sir Ddinbych

Yn lleol, mae llawer wedi'i gyflawni i foderneiddio cymorth ac i sicrhau bod gwasanaethau yn cael eu comisiynu gyda mewnbwn gofalwyr di-dâl a theuluoedd er mwyn helpu i nodi 'beth sy'n bwysig' a defnyddio dull Sir Ddinbych sy'n seiliedig ar asedau i'w helpu nhw i ganfod datrysiadau.

Rydym ni'n annog pobl i ddefnyddio taliadau uniongyrchol a thalebau pontio'r bwllch yn greadigol i gefnogi dewis unigolion ac i ganiatáu i ofalwyr di-dâl gymryd seibiant neu fwynhau gweithgareddau cymdeithasol a hamdden gyda'r sawl sy'n derbyn gofal a hebddo. Er enghraifft, galluogi gofalwyr di-dâl i fynd i gyngerdd neu briodas neu dalu am aelodaeth campfa, peiriant golchi newydd, cyrsiau hyfforddiant neu wersi gyrru.

Mae'r anghenion dynodedig yn Sir Ddinbych yn cynnwys:

- Mwy o gymorth seibiant arbenigol (penodol i gyflwr) i adlewyrchu'r gwahanol anghenion, e.e. lleoedd sy'n addas i bobl sydd ag anaf i'r ymennydd, strôc, dementia a chyflyrau niwrolegol eraill (mewn argyfwng ac ar gael i'w harchebu ymlaen llaw)
- Gweithgareddau/digwyddiadau cymunedol sy'n darparu gofal seibiant ac o les i ofalwyr, gyda digon o staff/gwirfoddolwr hyfforddedig i barhau i gefnogi pobl gyda chyflyrau cynyddol sydd angen lefelau uwch o ofal
- Amrywiaeth o ddewisiadau hyblyg, yn cynnwys mwy o wasanaethau sesiynol a chymunedol ar draws Sir Ddinbych, yn enwedig yn yr ardaloedd gwledig

- Cymorth mewn argyfwng i helpu pobl i barhau i fyw'n annibynnol gartref ac allan o'r ysbyty, a mwy o ddewisiadau seibiant rheolaidd a chyson sy'n hawdd eu harchebu ymlaen llaw
- Cymorth grŵp/unigol ar gael gyda'r nos ac ar benwythnosau, yn enwedig i ofalwyr sy'n gweithio a methu mynd i grwpiau cymorth neu fanteisio ar wasanaethau eraill yn ystod y dydd
- Gwybodaeth, cyngor a chymorth o ansawdd da am y dewisiadau seibiant amrywiol sydd ar gael

Mae seibiant yn gweithio orau pan fo gofalwyr yn hapus gyda'r trefniadau, sydd wedyn yn helpu i leihau gorbryder. Mae'r argyfwng recriwtio bresennol yn effeithio ar ddarparwyr – sydd yn ei chael hi'n anodd recriwtio staff a gwirfoddolwyr gyda'r sgiliau a'r gwerthoedd cywir i ddarparu seibiant o'r radd flaenaf.

Mae cymorth seibiant sy'n gweithio orau i'r gofalwr a'r sawl sy'n derbyn gofal yn cynnwys gweithgareddau ystyrllon sy'n cyd-fynd â'u diddordebau a'u hobiau. Mae Cyngor Sir Ddinbych yn hyrwyddo datblygiad Catalyddion Cymunedol / Cyflogwyr Micro a defnyddio gwirfoddolwyr ychwanegol ochr yn ochr â gwasanaethau a gomisiynir. Rydym ni hefyd yn annog mentrau cymdeithasol lleol i gynnal prosiectau arloesol i gefnogi gofalwyr di-dâl.

Rydym ni'n aros am ganllawiau pellach gan Lywodraeth Cymru ynglŷn â datblygu llety seibiant a chynllun seibiant byr cenedlaethol. Yn lleol gall gofalwyr archebu llety gwesteion mewn cynlluniau gofal ychwanegol a dau eiddo sydd wedi'u haddasu'n ddiweddar yn Rhuthun a Chorwen. Mae Rhannu Bywydau hefyd ar gael, yn bennaf ar gyfer pobl gydag anableddau cymhleth, lle mae unigolion yn cael eu paru gyda theuluoedd Rhannu Bywydau. Mae gan Wasanaeth Gwybodaeth i Ofalwyr Gogledd Ddwyrain Cymru (GOGDdC) a Chynnal Gofalwyr eiddo seibiant a charafán.

Sir y Fflint

Rydym ni'n croesawu'r cyllid ychwanegol a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru i wella'r ystod o ddewisiadau seibiant sydd ar gael i ofalwyr er mwyn cwrdd â'r cynnydd disgwylidig yn y galw am wasanaethau seibiant yn sgil effaith y pandemig ar iechyd meddyliol a chorfforol gofalwyr.

Rydym ni'n parhau i archwilio dewisiadau seibiant hyblyg i ofalwyr yn seiliedig ar y canlyniadau y mae'r gofalwr yn dymuno eu cyrraedd, ochr yn ochr â gweithgareddau ystyrlon i'r rheiny sy'n derbyn gofal.

Mae ein ffocws ar sicrhau sefydlogrwydd y cymorth i ofalwyr di-dâl yn cynnwys:

- Ystyried sut mae modd i meicro-ofal gefnogi gwasanaethau dydd / seibiant
- Datblygu ein cynnig taliadau uniongyrchol ymhellach i ofalwyr
- Datblygu Gwasanaethau Gofalwyr Ifanc a'r cerdyn ID ymhellach

9. Gwasanaethau eirioli

Mae eiriolaeth yn golygu derbyn cefnogaeth gan unigolyn arall er mwyn helpu rhywun i fynegi ei safbwyntiau a'i ddymuniadau, a'i helpu i wneud safiad dros ei hawliau.

Mae pob unigolyn yn wahanol. Mae eu hanghenion cymorth yn wahanol, ac yn gallu newid yn ystod eu bywydau. Mae amrywiaeth o wasanaethau eirioli wedi'u datblygu er mwyn cydnabod y gwahaniaethau yma.

Mae'r holl fathau o eirioli yn gyfartal o ran gwerth. Dylai defnydd yr eiriolaeth, a phryd, ddibynnu ar yr hyn sydd orau i'r person sydd ei angen. Un math o eiriolaeth yw Eiriolaeth Broffesiynol Annibynnol sy'n cynnwys eiriolwr hyfforddedig proffesiynol yn gweithio ar sail un-i-un gydag unigolyn i sicrhau bod barn yr unigolyn hwnnw yn cael ei gyfleu'n gywir a'i hawliau'n cael eu cynnal.

Plant a phobl ifanc

Mae eiriolaeth yn garreg sylfaen allweddol i gyflawni ein hymrwymiad i hawliau plant ac mae arnom ni angen gwneud yn siŵr bod plant a phobl ifanc yn derbyn cymorth pan fydd arnynt ei angen a hynny gan bobl a fydd yn gwrando arnynt ac yn cynrychioli eu barn.

Yn ôl y gyfraith mae'n rhaid i awdurdodau lleol Cymru fod â gwasanaethau eirioli i blant a phobl ifanc ac fe ddylent hefyd wneud cynnig gweithredol o eiriolaeth. Mae Tros Gynnal Plant yn darparu gwasanaethau eirioli i blant a phobl ifanc yn y gogledd.

Pan fydd ar blant a phobl ifanc angen gwasanaethau, weithiau bydd angen eiriolwr i gwrdd â nhw i egluro'r gwasanaethau hyn. Mae hyn yn eu helpu i ddeall beth sydd ar gael a sut mae'r gwasanaeth yn gallu helpu. Dyma yw cynnig gweithredol.

Mae'n rhaid gwneud cynnig gweithredol i:

- Blant mewn gofal
- Bobl ifanc sy'n gadael gofal
- Blant a phobl ifanc sydd angen cymorth ychwanegol

Mae'n gyfrifoldeb statudol ar gynghorau i ddarparu gwasanaethau eirioli proffesiynol annibynnol i blant a phobl ifanc, gan gydymffurfio â'r holl reoliadau, safonau,

deddfwriaeth, cyfarwyddiadau, codau ymarfer, fframweithiau canlyniadau ac unrhyw ddiwygiad neu amnewidyn sy'n berthnasol i'r gwasanaeth.

Mae hyn yn cynnwys, ond nid yn gyfyngedig i:

- Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014
- Mae'r gwasanaeth yn 'wasanaeth eirioli' at ddibenion paragraff 7(1) Atodlen 1 Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016, ac yn unol â hynny yn wasanaeth rheoledig y mae'n rhaid iddo gydymffurfio â'r darpariaethau/gofynion a nodir yn Rheoliadau Gwasanaethau Eirioli Rheoleiddiedig (Darparwyr Gwasanaethau ac Unigolion Cyfrifol) (Cymru) 2019
- Eiriolaeth Broffesiynol Annibynnol: Fframwaith Safonau a Chanlyniadau Cenedlaethol ar gyfer Plant a Phobl Ifanc yng Nghymru
- Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 Rhan 10 Cod Ymarfer (Eiriolaeth)
- Canllawiau statudol yn ymwneud â Rhannau 2 i 15 Rheoliadau Gwasanaethau Eirioli Rheoleiddiedig (Darparwyr Gwasanaethau ac Unigolion Cyfrifol) (Cymru) 2019

Gofalwyr ifanc

Un o'r pethau a nodir gan ddarparwyr gwasanaethau sydd ei angen ar ofalwyr ifanc yw cymorth eirioli er mwyn i'w lleisiau gael eu clywed.

Mae'r trydydd sector wedi comisiynu cymorth penodol ar gyfer gofalwyr ifanc a gofalwyr sy'n oedolion ifanc ar draws y gogledd. Mae Gofalwyr Ifanc Wrecsam, Conwy a Sir Ddinbych/Credu wedi'u comisiynu i ddarparu'r gwasanaethau hyn yn y siroedd hynny; gyda GOGDdC yn darparu'r gwasanaeth yn Sir y Fflint a Gweithredu dros Blant yn darparu'r gwasanaeth yng Ngwynedd a Môn.

Oedolion

Mae'n rhaid i awdurdodau lleol ystyried anghenion unigolion o ran cymorth eirioli wrth ymgymryd â swyddogaethau amrywiol sy'n cynnwys penderfyniadau a fydd yn cael effaith sylweddol ar fywyd dyddiol unigolion e.e.

- Asesiad o'r angen am ofal a chymorth, cymorth i ofalwyr a gwasanaethau ataliol
- Darparu gwybodaeth, cyngor a chymorth
- Paratoi, cynnal neu adolygu cynlluniau gofal a chymorth
- Diogelu eiddo unigolyn sy'n derbyn gofal oddi cartref
- Penderfynu ar allu unigolyn i dalu ffi
- Diogelu a dyletswydd i roi gwybod am blant neu oedolion mewn perygl
- Hyrwyddo integreiddio gofal a chymorth gyda gwasanaethau iechyd
- Derbyn cwynion neu sylwadau am wasanaethau cymdeithasol

Eiriolaeth:

- Diogelu unigolion sy'n ddiamddiffyn, yn profi gwahaniaethu neu y mae gwasanaethau yn ei chael hi'n anodd eu gwasanaethu
- Siarad ar ran unigolion sy'n methu gwneud hynny drostynt eu hunain
- Grymuso unigolion sydd angen llais cryfach drwy eu galluogi i fynegi eu hanghenion a gwneud eu penderfyniadau gwybodus eu hunain
- Galluogi unigolion i gael mynediad at wybodaeth, i archwilio a deall eu dewisiadau, ac i fynegi eu safbwyntiau, eu dymuniadau a'u teimladau
- Cefnogi pobl yn weithredol i wneud dewisiadau gwybodus

Pobl hŷn

Ariannwyd Rhaglen Eiriolaeth y Llinyn Aur gan Lywodraeth Cymru am bedair blynedd rhwng 2016 a 2020 fel cynllun ychwanegol ac ategol i weithredu Rhan 10 (Eiriolaeth) Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. Mae'r rhaglen bellach wedi dod i ben ond mae Age Cymru yn parhau i ymrwymo i eiriolaeth yng Nghymru drwy'r prosiect HOPE.

Ynys Môn, Gwynedd a Wrecsam: Mae Cymdeithas Cynghori ac Adfocatiaeth Gogledd Cymru yn cynnig gwasanaethau eirioli i bobl dros 65.

Conwy a Sir Ddinbych: Mae Canolfan Byw'n Annibynnol DEWIS yn cynnig eiriolaeth i unrhyw un dros 65 oed, neu unrhyw ofalwr.

Pobl sy'n byw gyda dementia (pob sir): Mae Cymdeithas Alzheimer's yn cynnig cymorth i unrhyw un sy'n byw gyda dementia, boed ganddynt alluedd a'r gallu i gyfathrebu neu beidio.

Iechyd Meddwl

Efallai y bydd ar bobl sy'n derbyn gofal iechyd meddwl eilaidd angen cymorth gan Eiriolwr Iechyd Meddwl Annibynnol (Mesur Iechyd Meddwl (Cymru) 2010) neu Eiriolwr Galluedd Meddyliol Annibynnol.

Efallai y bydd angen eiriolaeth ar bobl hŷn gyda dementia, sydd wedi colli cysylltiad â ffrindiau a theulu, neu bobl gydag anabledau dysgu difrifol neu broblemau iechyd meddwl hirdymor sydd wedi bod mewn sefydliadau preswyl am gyfnod hir a heb lawer o gysylltiadau allanol.

Efallai y bydd ar bobl eraill gyda chyflyrau iechyd meddwl angen cymorth gan unigolyn arall er mwyn mynegi barn neu ofyn am gyngor ar benderfyniadau sy'n effeithio arnynt.

Mae'r sefydliadau canlynol yn darparu cymorth eirioli arbenigol i bobl gydag anghenion iechyd meddwl:

- Gwasanaeth Eirioli Iechyd Meddwl Conwy a Sir Ddinbych (CADMHAS) (Conwy a Sir Ddinbych)
- Gwasanaethau Eirioli Gogledd Ddwyrain Cymru (ASNEW) (Wrecsam a Sir y Fflint)
- Cynllun Adfocatiaeth Iechyd Meddwl (Gwynedd ac Ynys Môn)

Anabledd dysgu

Yn aml iawn mae mynediad pobl gydag anabledd dysgu at wasanaethau gwella iechyd a thriniaethau cynnar yn salach, e.e. gwasanaethau sgrinio cancr, adolygiadau clefyd y siwgr blynyddol, cyngor ar ryw a pherthnasoedd a chymorth gyda dulliau atal cenhedlu (Harris *et al.*, 2016). Mae Gwasanaeth Cyswllt ar gyfer Iechyd Anabledau Dysgu BIPBC yn gweithio ar draws y gogledd i godi ymwybyddiaeth ac i leihau anghydraddoldeb.

Mae eiriolaeth hefyd ynghlwm wrth ganlyniadau lles. Mae'n ddyletswydd ar awdurdodau lleol i ystyried anghenion eiriolaeth unigolion wrth gynnal asesiadau a chynllunio gofal. Efallai y bydd ar bobl gydag anabledd dysgu angen cymorth i sicrhau bod eu lleisiau yn cael eu clywed a'u hawliau'n cael eu cynnal.

Mae Canolfan Byw'n Annibynnol DEWIS yn darparu gwasanaethau eirioli i oedolion diamddiffyn 18 i 64 oed, yn cynnwys pobl gydag anableddau dysgu. Mae Ynys Môn hefyd yn comisiynu Cymdeithas Adfocatiaeth Gogledd Cymru.

Awtistiaeth

Mae eirioli ar gyfer oedolion a phlant awtistig a'u gofalwyr yn sicrhau bod hawliau'r unigolyn yn cael eu cynnal. Gall eiriolaeth ddarparu cymorth mewn sawl ffordd, yn cynnwys i dderbyn diagnosis, goresgyn rhwystrau a defnyddio gwasanaethau.

Hunaneiriolaeth

Yn ogystal, mae Swyddog Hunaneiriolaeth Rhanbarthol wedi'i benodi o ganlyniad i'r angen am ddod â lleisiau newydd i grwpiau hunaneiriolaeth ar draws y gogledd. Mae hyn yn cael ei ddatblygu mewn partneriaeth rhwng Cyswllt Conwy, Cymdeithas Cynghori ac Adfocatiaeth Gogledd Cymru a Phobl yn Gyntaf Cymru. Mae gan y Swyddog Hunaneiriolaeth anabledd dysgu ac mae wedi'i gyflogi gan Cyswllt Conwy. Ei rôl yw cysylltu gyda sefydliadau a grwpiau lleol ar draws y gogledd i godi ymwybyddiaeth am, a hyrwyddo buddion hunaneiriolaeth ar gyfer pobl gydag anableddau dysgu.

Cyfeiriadau

Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (2020) *Rebalancing Social Care: A report on Children's Services at ADSS Cymru*. Ar gael yn: <https://www.adss.cymru/en/blog/post/rebalancing-social-care-a-report-on-children-s-services> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

Atkinson, P.C., Crozier, D.S. & Lewis, L. (2016) *Ffactorau sy'n effeithiol ar y gwaith o recriwtio a chadw gweithiwr gofal cartref ac i ba raddau mae'r ffactorau hyn yn effeithio ar ansawdd gofal cartref*. Llywodraeth Cymru: Canolfan Pobl a Pherfformiad, Ysgol Fusnes Prifysgol Metropolitan Manceinion. Ar gael yn (Saesneg yn unig): <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2019-07/160317-factors-affect-recruitment-retention-domiciliary-care-workers-final-en.pdf> (Defnyddiwyd: 27 Mai 2022)

Arolygiaeth Gofal Cymru (2019a) 'Archwiliad o Wasanaethau Pobl Hŷn: Cyngor Sir Ynys Môn'. Ar gael yn: <https://arolygiaethgofal.cymru/arolygiad-o-wasanaethau-oedolion-hyn-cyngor-sir-ynys-mon> (Defnyddiwyd: 27 Mai 2022)

Arolygiaeth Gofal Cymru (2019b) 'Adroddiad Arolygu ar Gymdeithas Plant Dewi Sant'. Ar gael yn: <https://www.adoptionwales.org/wp-content/uploads/2019/05/Inspection-Report-St-Davids-Children-Society.pdf> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022)

Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (2016) "'Uwchben a Thu Hwnt': Adolygiad Cenedlaethol o Ofal Cartref yng Nghymru'. Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru. Ar gael yn: <https://careinspectorate.wales/sites/default/files/2018-03/161027aboveandbeyonden.pdf>.

Maethu Cymru (2021) 'Fframwaith Maethu Cenedlaethol: Adroddiad Terfynol 2018 i 2021'. Ar gael yn: <https://www.adss.cymru/cy/blog/post/national-fostering-framework-final-report-2018-2021> (Defnyddiwyd: 20 Mai 2022)

Harris, J. *et al.* (2016) 'Learning disabilities and autism: a health needs assessment for children and adults in Cheshire and Merseyside'. Canolfan Iechyd y Cyhoedd, Prifysgol John Moores Lerpwl. Ar gael yn: https://www.ljmu.ac.uk/~media/phi-reports/pdf/2016_01_learning_disabilities_and_autism_a_health_needs_assessment_for_children_and_adults.pdf (Defnyddiwyd: 27 Mai 2022).

Laing, W. (2020) 'Care Cost Benchmarks, Financial year 2019/20 and projections for financial year 2020/21'. LaingBuisson Healthcare Intelligence.

Matthews, F.E. *et al.* (2016) 'A two decade dementia incidence comparison from the Cognitive Function and Ageing Studies I and II', *Nature Communications, Published online: 19 Ebrill 2016; | doi:10.1038/ncomms11398* [Rhag brint]. doi:10.1038/ncomms11398.

NICE (2021) 'Looked-after children and young people NICE guideline [NG205]'. NICE. Ar gael yn: <https://www.nice.org.uk/guidance/ng205> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (2020) 'Adolygiad Ansawdd Gofal: Ebrill 2020 – Medi 2020'. Ar gael yn: <https://northwalesadoption.co.uk/wp-content/uploads/2021/03/Quality-of-Care-report-2020.pdf> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

ONS (2021) *Care homes and estimating the self-funding population, England*. Ar gael yn: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/socialcare/articles/carehomesandestimatingtheselffundingpopulationengland/2019to2020> (Defnyddiwyd: 13 Mai 2022).

Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol (2019) Datganiad o Sefyllfa'r Farchnad ar gyfer gofal preswyl i blant a phobl ifanc, maethu a llety diogel'. Ar gael yn: <https://www.cydweithredfagogleddcymru.cymru/comisiynu/> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol (2020) *Adolygiad Cyflym Asesiad o Anghenion Poblogaeth*. Ar gael yn: <https://www.cydweithredfagogleddcymru.cymru/asesiad-poblogaeth-gogledd-cymru/adolygiad-cyflym/> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol (2020) 'Asesiad Poblogaeth Gogledd Cymru'. Ar gael yn: <https://www.cydweithredfagogleddcymru.cymru/asesiad-poblogaeth-gogledd-cymru/> (Defnyddiwyd: 19 Mai 2022).

Gofal Cymdeithasol Cymru (2018a) *Gweithlu gofal cartref, fesul rôl*. Ar gael yn: <https://www.socialcaredata.wales/IAS/themes/workforceandqualifications/socialcareworkforce/tabular?viewId=2505&geold=141&subsetId=> (Defnyddiwyd: 27 Mai 2022).

Gofal Cymdeithasol Cymru (2018b) *Proffil Staff Gofal Cymdeithasol – Iaith*. Ar gael yn: <https://www.socialcaredata.wales/> (Defnyddiwyd: 13 Mai 2022).

Canolfan Cydweithredol Cymru (2021) 'Cartrefi Gofal yng Nghymru: hyrwyddo mentrau cymdeithasol'. Ar gael yn: <https://wales.coop/wp-content/uploads/2021/06/Care-Home-Guide-1-final.pdf> (Defnyddiwyd: 18 Mai 2022).

Llywodraeth Cymru (2014) *Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru)*. Ar gael yn: <https://www.legislation.gov.uk/cy/anaw/2014/4/contents> (Defnyddiwyd: 9 Awst 2016).

Llywodraeth Cymru (2016) *'Gweithlu Gofal Cartref: Gwella'r gwaith o recriwtio a chadw gweithwyr gofal cartref yng Nghymru*. Dogfen Ymgynghori WG27421. Llywodraeth Cymru. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/y-gweithlu-gofal-cartref>

Llywodraeth Cymru (2020) 'Amcanestyniadau poblogaeth awdurdodau lleol ar gyfer Cymru ar sail-2018'. Ar gael yn: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Population-and-Migration/Population/Projections/Local-Authority/2018-based> (Defnyddiwyd: 24 Mai 2022).

Llywodraeth Cymru (2021a) 'Adroddiadau sefydlogrwydd y farchnad: cod ymarfer'. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/adroddiadau-sefydlogrwydd-y-farchnad-cod-ymarfer> (Defnyddiwyd: 17 Mai 2022).

Llywodraeth Cymru (2021b) '*Amcangyfrifon canol blwyddyn o'r boblogaeth*'. Ar gael yn: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Population-and-Migration/Population/Estimates/Local-Authority>

Llywodraeth Cymru (2021c) 'Datganiad ysgrifenedig: Y Papur Gwyn ar Ailgydbwysio gofal a chymorth – camau nesaf (29 Hydref 2021)'. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-y-papur-gwyn-ar-ailgydbwysio-gofal-chymorth-y-camau-nesaf> (Defnyddiwyd: 17 Mai 2022).

KeyRing (2022) *Lle mae KeyRing yn gweithio yng Nghymru*, KeyRing. Ar gael yn: <https://www.keyring.org/where-we-work/wales> (Defnyddiwyd: 30 Mehefin 2022).

The King's Fund (2006) *Tyfu Rhai Eich Hun*, The King's Fund. Ar gael yn: <https://www.kingsfund.org.uk/publications/grow-your-own> (Defnyddiwyd: 30 Mehefin 2022)

**ADRODDIAD AR SEFYDLOGRHYDD Y
FARCHNAD AR GYFER ARDAL
AWDURDOD LLEOL YNYS MÔN**

Cynnwys

ADRODDIAD AR SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD AR GYFER ARDAL AWDURDOD LLEOL YNYS MÔN	1
CRYNODEB WEITHREDOL.....	3
PENNOD 1 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Cartref Gofal (Oedolion).....	6
PENNOD 2 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Cartref Gofal (Plant)	24
PENNOD 3 – MATHAU O DDARPARIAETH RHEOLEDIG: Gwasanaethau Llety Diogel (Plant)	34
PENNOD 4 - MATH O DDARPARIAETH REOLEDIG: Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd .	37
PENNOD 5 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Mabwysiadu	42
PENNOD 6 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Maethu	49
PENNOD 7 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Lleoli Oedolion ('Cysylltu Bywydau').....	61
PENNOD 8 – MATH O DDARPARIAETH A GAIFF EI RHEOLEIDDIO: Gwasanaethau Eirioli	66
PENNOD 9 - MATH O DDARPARIAETH REOLEDIG: Gwasanaethau Cymorth Gofal Cartref	75

CRYNODEB WEITHREDOL

Ffactorau Allweddol Digonolrwydd y Farchnad**1. Gwasanaethau Cartref Gofal (Oedolion)**

Mae'r galw am leoliadau mewn cartrefi gofal yn debygol o gynyddu

2. Gwasanaethau Cartref Gofal (Plant)

Roedd problemau digonolrwydd o ran dod o hyd i leoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys gofal seibiant, troseddwy'r ifanc, ffoaduriaid, mewnfudwyr, ceiswyr lloches, rhieni ifanc, grwpiau brodyr a chwiorydd, argyfyngau

3. Gwasanaethau Llety Diogel (Plant)

Nid oes darpariaeth llety diogel i blant yn Ynys Môn nac yng Ngogledd Cymru. Nid oes unrhyw gynlluniau i ymestyn y ddarpariaeth hon yng Ngogledd Cymru. Felly, nid yw digonolrwydd y farchnad yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

4. Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd

Nid oedd digon o alw i gyfiawnhau comisiynu uned breswyl i deuluoedd amser llawn. Mae'r capasiti presennol yn cael ei gyflawni'n ddigonol.

5. Gwasanaethau Mabwysiadu

Mae Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru yn darparu gwasanaeth mabwysiadu rhanbarthol ar ran Cyngor Sir Ynys Môn. Mae hyn yn helpu i ddod o hyd i deuluoedd newydd yn fwy effeithiol, yn gosod plant yn gyflymach ac yn gwella gwasanaethau cymorth mabwysiadu.

6. Gwasanaethau Maethu

Nododd Datganiad Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019) faterion digonolrwydd o ran dod o hyd i leoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys:

- Gofal seibiant
- Troseddwy'r ifanc
- Ffoaduriaid, mewnfudwyr, ceiswyr lloches
- Rhieni ifanc
- Grwpiau o frodyr a chwiorydd
- Argyfyngau

Mae sefydlogrwydd y gweithlu yn broblem, gyda'r galw cynyddol am leoliadau a nifer y lleoliadau yr amcanestynir na fyddant yn ateb y galw a ragwelir.

7. Gwasanaethau Lleoli Oedolion ('Cysylltu Bywydau')

Teimlir nad yw'r prosiect wedi cael cyfle teg i ddatblygu oherwydd y pandemig. Mae'r prosiect wedi cael ei ymestyn am 12 mis arall.

8. Gwasanaethau Eirioli

Yn seiliedig ar y data diweddaraf, mae'r ddarpariaeth Eirioli yn ddigonol ac yn rhoi gofal a chefnogaeth o ansawdd da i gwrdd a'r galw, Mae staff sydd wedi eu hyfforddi'n darparu gofal a chefnogaeth o ansawdd da.

9. Gwasanaethau Cymorth Gofal Cartref

Mae'r galw am wasanaethau yn uwch na'r cyflenwad ar hyn o bryd oherwydd prinder darparwyr gofal cartref, yn allanol ac yn fewnol.

Ffactorau Allweddol Sefydlogrwydd y Farchnad

1. Gwasanaethau Cartref Gofal (Oedolion)

Trosolwg o'r unedau sydd ar gael

Mae cyfanswm o 118 o unedau Gofal Ychwanegol yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd ac mae 71 uned o Lety â Chymorth yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd.

Galw am Dai Gofal Ychwanegol

Mae'r galw am Dai Gofal Ychwanegol yn uwch na'r capasiti presennol.

2. Gwasanaethau Cartref Gofal (Plant)

Bod cynnydd yn nifer y plant sy'n cael gofal a chymorth

Roedd plant sydd wedi bod mewn gofal yn fwy agored i'r pandemig

Mae cynnydd yn nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n derbyn gofal oedd newydd eu lletya

Mae prinder darparwyr preswyl lleol

Mae prinder darpariaeth arbenigol i blant a phobl ifanc ag anghenion emosiynol ac ymddygiadol cymhleth

Mae prinder llety brys

Mae sefydlogrwydd gweithlu gwasanaethau cartrefdi gofal plant yn broblem. Mae galw cynyddol am leoliadau ac nid yw nifer y lleoliadau a ragwelir yn diwallu'r galw a ragwelir.

3. Gwasanaethau Llety Diogel (Plant)

Nid yw sefydlogrwydd y farchnad yn berthnasol I Gyngor Sir Ynys Môn.

4. Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd

Nid oedd digon o alw i gyfiawnhau comisiynu uned breswyl i deuluoedd amser llawn. Mae'r capasiti presennol yn cael ei gyflawni'n ddigonol.

5. Gwasanaethau Mabwysiadu

Mae'n werth nodi bod y gwasanaeth wedi cael ei drawsnewid yn sylweddol ers 2020, felly mae'n anodd cymharu data lleol ac nid yw'n adlewyrchu'r gwasanaeth nawr.

6. Gwasanaethau Maethu

Mae'r heriau i sefydlogrwydd gwasanaethay maethu yng Ngogledd Cymru ar y cyfan wedi eu rhestru isod:

- Materion recriwtio a chadw staff
- Lleoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys; gofal seibiant, troseddwy'r ifanc, ffoaduriaid/mewnfudwyr/ceiswyr lloches, rhieni ifanc, grwpiau o frodyr a chwiorydd ac argyfyngau
- Amcangyfrifir y bydd angen 550 o rieni maeth newydd ar Gymru bob blwyddyn i ateb y galw

7. Gwasanaethau Lleoli Oedolion ('Cysylltu Bywydau')

Mae'r gefnogaeth a roddir yn ddigonol a hyblyg ac wedi ei deilwrs at ofynion personol yr unigolun.

8. Gwasanaethau Eirioli

Mae'r gwasanaeth a ddarperir i weld yn ddigonol.

9. Gwasanaethau Cymorth Gofal Cartref

Post pandemic, the recruitment and retention of staff remains an issue with the staff turnover rate in Social Services having increased during 2021/22.

There is an increasing demand for services, but budgets along with inflationary pressures are struggling to keep up with this demand.

Yn dilyn y pandemig, mae recriwtio a chadw staff yn parhau i fod yn broblem gyda chyfradd trosiant staff yn y Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cynyddu yn ystod 2021/22.

Mae galw cynyddol am wasanaethau, ond mae cyllidebau ynghyd â phwysau chwyddiant yn ei gwneud hi'n anodd cwrdd â'r galw hwn.

Paratowyd yr Adroddiad gan:

Fôn Roberts, Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cymdeithasol a Pennaeth Gwasanaethau Plant ac Oedolion

Arwel Owen, Pennaeth Gwasanaethau Oedolion

Emrys Bebb, Rheolwr Rhaglen

Saul Ainsworth, Rheolwr Gwasanaeth Dros Dro

Ceri H. Jones, Rheolwr Gwasanaeth Anableddau Dysgu a Iechyd Meddwl

Rachel Williams, Rheolwr Gwasanaeth

Llyr ap Rhisiart, Rheolwr Gwasanaeth Ymyrraeth Cynnar ac Atal

Olwenna Davey, Rheolwr Gwasanaeth Dros Dro (Pobl Hŷn ac Oedolion Ifanc)

PENNOD 1 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Cartref Gofal (Oedolion)

ADRAN 1A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Digonolrwydd y farchnad

Mae'r galw am leoliadau cartrefi gofal yn debygol o gynyddu

Mae asesiad o'r boblogaeth yn dangos bod nifer y bobl dros 65 oed ym Môn wedi cynyddu 18.5% rhwng 2011 a 2020 a disgwylir iddo gynyddu 17.2% arall erbyn 2040. Mae hyn yn debygol o gynyddu'r galw am wasanaethau cartrefi gofal. Mae'r tabl isod yn dangos bod y newid disgwylidig ychydig yn llai na ffigyrau rhanbarthol a chenedlaethol Cymru.

Tabl 1: Amcangyfrifir nifer y bobl dros 65 oed yn 2020 a'r nifer a ragwelir yn 2040

Ardal	2020 - nifer	2040 - nifer	Newid o ran nifer	Newid o ran canran
Ynys Môn	18,650	22,500	3,850	17.2%
Gogledd Cymru	164,700	207,600	42,900	20.7%
Cymru	668,600	850,750	182,150	21.4%

Ffynhonnell: Amcangyfrifon poblogaeth canol blwyddyn 2020, Y Swyddfa Ystadegau Gwladol; a rhagamcanion poblogaeth 2018, Llywodraeth Cymru

Nid y ffaith bod poblogaeth pobl hŷn yn cynyddu yw'r unig ffactor sy'n effeithio ar y galw. Mae newidiadau hefyd mewn disgwyliadau a pholisi sy'n golygu efallai na fydd y galw yn cynyddu ar yr un raddfa â chyfanswm y boblogaeth. Er enghraifft, bydd y galw'n newid wrth i bobl gael cefnogaeth i fyw yn eu cartrefi eu hunain am gyfnod hirach, neu fynd i lety gofal ychwanegol er mwyn cadw annibyniaeth â'r opsiwn o dderbyn cymorth yn ôl yr angen.

Tabl 2: Nifer y cartrefi oedolion yn ôl math ac ardal (pob oedran)

Ardal	Preswyl	Preswyl gydag iechyd meddwl	Nyrsio	Nyrsio gydag iechyd meddwl	Cyfanswm
Ynys Môn	20	0	4	0	24
Gogledd Cymru	111	42	35	12	90

Mae gan y rhan fwyaf o gartrefi rai gwelâu iechyd meddwl ac nid yw'r rhain wedi cael eu gwahanu.

Tabl 3: Nifer presennol o leoliadau cartrefi gofal parhaol ar gael i bobl hŷn

Ardal (a)	Preswyl	Preswyl gydag iechyd meddwl	Nyrsio	Nyrsio gydag iechyd meddwl	Cyfanswm
Ynys Môn	423	0	190	0	613
Gogledd Cymru	3,077	1,075	1,320	475	5,947

(a) Mae'r categorïau gofal wedi dod yn haws ers cyflwyno Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 felly dim ond darlun a rydd y categorïau hyn o'r

rhaniad rhwng mathau o ofal. Mae gan y rhan fwyaf o gartrefi rai gwelâu iechyd meddwl felly nid yw'r rhain wedi cael eu gwahanu.

Disgwylir i'r boblogaeth dros 65 ar Ynys Môn gynyddu o 26.4% o boblogaeth yr ynys i 32.4% erbyn 2040. Gallai hyn arwain at nifer gynyddol o bobl yn dioddef o gyflyrau sy'n gysylltiedig ag oedran fel anhwylderau corfforol a synhwyraidd cronig, dementia a chwympiadau. Mae'r rhain i gyd yn cael effaith negyddol bosibl ar les cyffredinol pobl ac yn eu tro yn debygol o gynyddu'r galw ar wasanaethau. Mae hyn yn deillio o ystadegau e.e. mae nifer y **bobl 65+ oed sy'n mynd i'r ysbyty oherwydd cwympiadau** wedi cynyddu.

Yn 2015, 450 oedd y nifer. Ond erbyn 2020 roedd y ffigur hwn wedi cynyddu i 501.

Darpariaeth Presennol Cartrefi Gofal

Mae nifer y **gwelâu cofrestredig yn ôl y sector** hefyd wedi cynyddu ers yr Asesiad Blaenorol o Anghenion y Boblogaeth. Yn 2015, roedd 614 o wleâu (Cyngor lleol - 162; Sector Annibynnol/ Preifat - 452; Sector gwirfoddol/ trydydd sector - 0). Mae'r cyfanswm cyffredinol wedi cynyddu o 10, yn 2020, i gyfanswm o 624 (Cyngor lleol - 161; Sector annibynnol/ Preifat - 463; Sector gwirfoddol/ trydydd sector - 0).

Tabl 4

Blwyddyn	Cyngor lleol	Sector preifat/annibynnol	Trydydd sector/gwirfoddol	Cyfanswm
2015	162 26%	452 74%	0	614
2020	161 26%	463 74%	0	624

Mae nifer y **gwelâu cofrestredig yn ôl sir** wedi gweld cynnydd sydyn ers 2016. Yn 2016, roedd cyfanswm o 614 o welâu (Preswyl - 344; Iechyd Meddwl Preswyl - 90; Nyrsio Cyffredinol - 124; Iechyd Meddwl Nyrsio - 56). Erbyn 2020, roedd cyfanswm o 755 o welâu (Tai gyda gofal - 117; Gofal Preswyl - 441; Gofal nyrsio - 177).

Yr hyn rydyn ni'n ei wybod am y boblogaeth

- Gwyddom fod nifer y **bobl 65+ oed** wedi cynyddu o 17,000 yn 2015, i 18,639 yn 2020.
- Yn cyd-fynd â'r uchod, mae **nifer y bobl 85+ oed** hefyd wedi cynyddu. Nifer y bobl 85+ oed ar Ynys Môn yn 2015 oedd 2,200 ond yn 2020 roedd 2,403 o bobl yn y categori hwn.

Tabl 5

Blwyddyn	Nifer y bobl 65+ oed	Nifer y bobl 85+ oed
2015	17,000	2,200
2020	18,639	2,403

- Gwyddom fod nifer y **bobl 65+ oed a'r rhai sy'n derbyn gwasanaethau** wedi cynyddu ers 2015. Yn 2015, 1,200 oedd nifer y bobl yn y categori hwn. Ar gyfer 2020, mae'r nifer yn 1,488.
- Roedd **nifer y bobl 65+ oed sy'n derbyn gofal cartref (oriau o ofal cartref sy'n cael ei dderbyn)** yn 340 yn 2015, gyda 3,900 awr o ofal yn cael ei ddarparu bob wythnos (cyfartaledd o 11 awr yr wythnos). Ar gyfer 2020, roedd y nifer wedi gostwng gyda 316 o bobl dros 65 oed yn cael gofal cartref. Mae hyn hefyd wedi golygu bod

3,760 awr yr wythnos o ofal yn cael ei ddarparu ar gyfartaledd yr wythnos (fodd bynnag, mae'r oriau cyfartalog yr wythnos, fesul cleient wedi cynyddu i 12 awr yr wythnos ar gyfartaledd, fesul cleient).

- Mae **nifer y bobl 65+ oed sydd â dementia** wedi aros fwy neu lai'r un peth ers 2015. Yn 2015, 1,300 oedd y ffigur. Erbyn 2020, roedd ychydig o gynydd i 1,305.
- Mae nifer y **gwelâu cofrestredig, ar gyfer pob 100+ o bobl 65+ oed** wedi gostwng, ond mae nifer cyfartalog y gwelâu ym mhob cartref wedi cynyddu. Yn 2015, nifer y cartrefi oedd 23, nifer y gwelâu oedd 611 a nifer y gwelâu ar gyfartaledd ym mhob cartref oedd 27. Erbyn 2020, nifer y cartrefi oedd 19, nifer y gwelâu oedd 576, ond nifer y gwelâu ym mhob cartref ar gyfartaledd oedd 30.

Table 6

Blwyddyn	Nifer y cartref	Nifer y gwelâu cofrestredig	Cyfartaledd gwelâu ym mhob tŷ
2015	23	611	27
2020	19	576	30

- Yn 2015, dangosodd **nifer y gwelâu cofrestredig, ar gyfer pob 100 o bobl 65+ oed**, fod cyfanswm o 3.5 gwely ym mhob 100 o bobl 65+ oed. Gyda 2.5 o'r llefydd hynny'n dod o lefydd preswyl a'r 1 arall yn dod o lefydd nyrsio. Yn 2020 fodd bynnag, nid oedd yr ystadegau y llwyddwyd i'w casglu yr un fath â rhai 2015, ond roedd yn dal i helpu i greu trosolwg o'r sefyllfa. Roedd cyfanswm y gwelâu yn 9.3. Gyda 5.4 o'r gwelâu hynny yn y categori gofal preswyl, 1.4 yn y categori gofal tai a 2.2 yn y categori gofal nyrsio.

BYW Â CHYMORTH

Ym mis Ionawr 2020, cynhaliwyd adolygiad o les ac annibyniaeth ac i asesu'r cysylltiad rhwng tenantiaid â'u hystâd a'u cymunedau. Diben yr adolygiad hwn hefyd oedd rhoi gwybodaeth i Tai Môn am lefelau bodlonrwydd tenantiaid ynglŷn â'u llety ac i helpu i ddatblygu tai'r Cyngor yn y dyfodol mewn cynlluniau gwarchod a henoed.

Cyd-destun Lleol

Mae'r tabl isod yn dangos y bydd Ynys Môn yn wynebu cynnydd uwch o lawer na'r cyfartaledd cenedlaethol mewn pobl hŷn.

Tabl 7

	Nifer a % y bobl 65 + (2012)		Nifer a % y bobl 65 + (2036)	
Cymru	585,149	19.02%	869,846	26.09%
Ynys Môn	16,277	23.27%	22,199	32.62%
Gwynedd	25,990	21.34%	33,377	25.31%
Conwy	29,179	25.27%	40,725	35.32%
Sir Ddinbych	20,539	21.78%	30,368	29.92%
Sir y Fflint	28,452	18.59%	44,775	28.97%
Wrecsam	24,002	17.60%	38,804	23.73%

Yn 2019, comisiynwyd Housing LIN gan Lywodraeth Cymru i gynnal ymchwil a gwneud asesiad annibynnol o'r galw am anghenion tai a llety arbenigol pobl hŷn hyd at 2035.

Mae'r rhagdybiaethau a wnaed gan Housing LIN yn seiliedig ar dystiolaeth leol, a ddefnyddir i amcangyfrif y galw am dai a llety ar Ynys Môn yn y dyfodol.

Yn y tabl isod dangosir bod y tai a'r llety presennol i bobl hŷn ar Ynys Môn, a fynegir fel nifer yr achosion fesul 1,000 o bobl 75 oed, cyfradd nifer achosion Cymru ac amcangyfrif o gyfraddau nifer yr achosion 2035.

Table 8

	Gwelâu/unedau presennol	Cyfradd nifer yr achosion presennol	Cyfradd nifer yr achosion Cymru	Amcangyfrifir o gyfradd nifer yr achosion 2035
Tai i bobl hŷn	755	93	106	94
Llety gyda gofal	117	14	10	20
Gofal preswyl	441	54	38	36
Gofal nyrsio	177	22	36	25

Amcangyfrif o'r galw am dai ar Ynys Môn yn y dyfodol erbyn 2035. Caiff y ddarpariaeth bresennol ei thynnu o'r amcangyfrif o alw yn y dyfodol i gael amcangyfrifir o'r diffyg ar gyfer gwahanol fathau o dai a llety i bobl hŷn.

Tabl 9

	Unedau/gwelâu presennol	2025	2030	2035
Tai i bobl hŷn	1,381	966	1,061	1,146
Llety gyda gofal (Gofal Ychwanegol)	117	166	203	244
Gofal preswyl	441	441	441	441
Gofal nyrsio	177	239	271	305

Galw net Ynys Môn (diffyg mewn unedau / gwelâu) erbyn 2035:

Tabl 10

	2025	2030	2035
Tai i Bobl Hŷn	211	306	391
Ar rent	137	199	254
Ar werth	74	107	137
Llety gyda Gofal	49	86	127
Ar rent	32	56	82
Ar werth	17	30	44
Gofal preswyl	0	0	0
Gofal nyrsio	62	94	128

I grynhoi, mae hyn yn dangos bod yr amcangyfrif o ofynion net Ynys Môn erbyn 2035 fel a ganlyn:

- Tai ar gyfer pobl hŷn: 391 o unedau gyda 254 ohonynt ar rent a 137 ar werth.
- O'r 254 uned ar rent, mae tua 50% (127) yn dai cymdeithasol ar gyfer oedran penodol, a thua 50% (127) yn llety gwarchod cyfoes
- Llety gyda gofal: 127 uned y mae 82 ohonynt ar rent a 44 ar werth
- Awgrymir tua 3% o'r tai rhent hyn gydag unedau gofal (2) i'w defnyddio fel unedau camu i lawr / camu i lawr
- Gofal preswyl: ±0 gwely
- Gofal nyrsio: 128 gwely

Amcangyfrifir o'r diffyg mewn llety arbenigol i bobl hŷn, yn ôl math a deiliadaeth, ym mhob awdurdod lleol ac ar draws Cymru i gyd, erbyn 2030.

Tabl 11

	Tai cymdeithasol i oedran penodol ar rent (unedau)	Llety gwrachod cyfoes ar rent (unedau)	Tai ymdddeol ar werth (unedau)	Tai gyda gofal ar rent cymdeithasol (unedau)	Tai â gofal ar werth (unedau)	Tai Camu fyny / camu i lawr (unedau)	Gwelâu gofal preswyl (unedau)	Gwelâu gofal nyrsio (unedau)
Unedau	100	100	107	55	30	1	0	94

Argymhellion:

- Strategaeth llety pobl hŷn i lywio'r galw a'r cyllid yn y dyfodol a sut rydym yn anelu at fodloni'r cynnydd hwn a ragwelir
- Angen llunio grŵp rhyng-adrannol Gwasanaethau Oedolion a Thai er mwyn cynllunio ymlaen llaw ar gyfer y galw hwn

ADRAN 1B – SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Crynodeb****Trosolwg o'r unedau sydd ar gael (a ddefnyddir / nas defnyddir)**

Mae cyfanswm o 118 o unedau Gofal Ychwanegol yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd ac mae 71 uned o Lety â Chymorth yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd.

Trosolwg o'r Capasiti / Galw

Ar hyn o bryd mae'r galw yn uwch na'r capasiti o ran Gofal Ychwanegol a Llety â Chymorth.

Galw am Dai Gofal Ychwanegol

Mae'r galw am Dai Gofal Ychwanegol yn uwch na'r capasiti presennol. Ar hyn o bryd mae 'na 12 ar y rhestr aros.

Darparwyr

Fel y nodwyd uchod, er bod nifer y **gwelâu cofrestredig yn ôl y sector** wedi cynyddu ers yr Asesiad Anghenion Poblogaeth blaenorol, mae'r sylfaen darparwyr wedi aros yn sefydlog, gyda Chyngor Sir Ynys Môn yn darparu 26% o'r gwelâu, tra bod y gweddill (74%) yn cael ei ddarparu gan y Sector Annibynnol/ Preifat.

Tabl 12

Blwyddyn	Cyngor lleol	Sector preifat/annibynnol	Trydydd sector/gwirfoddol	Cyfanswm
2015	162 26%	452 74%	0	614
2020	161 26%	463 74%	0	624

Mae gan unigolion sydd angen gofal a chymorth lais o ran eu gofal a'u cymorth drwy gyfrwng arolygon a anfonir atyn nhw. Mae sawl arolwg wedi'u hanfon allan dros y blynyddoedd diwethaf:

- Anfonwyd arolwg mewnol at bob tenant tai gwarchod a phensiynwyr (1,200 i gyd) gyda 445 o'r arolygon yn cael eu dychwelyd naill ai wedi'u cwblhau, neu eu cwblhau'n rhannol. Mae hyn yn cyfateb i gyfradd ymateb o 35%.
- Arolwg ymgysylltu rhanbarthol
- Arolwg Morbidrwydd Seiciatrig Oedolion
- Arolwg Cenedlaethol Cymru
- Arolwg gan Mind Cymru (Mehefin 2020)

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant y Darparwr

Mae nodi pryderon cynyddol mewn cartrefi gofal yn rhan o broses sicrhau ansawdd y Cyngor, gyda'r broses yn arwain at welliannau mewn gwasanaeth. O Orffennaf 2022, nid oes darparwyr yn destun pryderon cynyddol.

ADRAN 1C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Ystyried Ansawdd y Farchnad**

Pan ofynnwyd beth oedd pobl yn teimlo oedd yn gweithio'n dda ar hyn o bryd o safbwynt pobl hŷn, roedd mwyafrif yr ymatebwyr yn teimlo bod y gofal roedden nhw'n cael ei gynnis gan staff wedi bod yn dda iawn. Esboniodd un ymatebwr fod clybiau wythnosol, lle mae pobl sy'n byw â dementia yn gallu cyfarfod am banded o de heb gymorth gofalwr, yn rhywbeth yr oedd yn ei fwynhau. Mae'r clwb yn fodd i unigolion fwynhau cwmni ei gilydd, tra bod gofalwyr yn cael cyfle i dderbyn cefnogaeth ganddynt ei gilydd. Ategodd ymatebwr arall y gwaith da sy'n cael ei ddarparu i'r rhai sy'n byw gyda dementia. Roedden nhw o'r farn fod y gwasanaeth sy'n cael ei ddarparu yng nghanolfan ddydd Hafan i bobl â dementia wedi bod o fudd mawr i'r defnyddiwr, gan roi seibiant angenrheidiol i'r gofalwr.

I ychwanegu at y pwynt uchod, tynnodd yr ymatebwyr sylw at y defnydd da o rwydweithio a chyfathrebu a oedd yn digwydd o fewn y cartrefi gofal ar draws yr ynys. Nododd un ymatebwr fod lefel dda o gyfathrebu rhwng rhanddeiliaid allweddol, sy'n golygu bod pobl yn gwbl ymwybodol beth yw'r materion o ddydd i ddydd. Roedd ymateb un ymatebwr arall yn cyd-fynd â hyn, gan fynegi bod cefnogaeth i bobl gael yr opsiwn i ymgysylltu â gwasanaethau a'u cymunedau – ar-lein ac all-lein.

Dywedodd ymatebwyr i'r arolwg ymgysylltu rhanbarthol sydd ag anawsterau synhwyraidd eu bod yn credu bod y Gwasanaeth Iechyd Hygyrch a gwaith amrywiaeth BIPBC yn gweithio'n dda, yn ogystal â darparu cymhorthion, addasiadau a'r gwasanaeth cyfeillio a gynigir gan y prosiect Byw'n Dda gyda Cholled Clyw. Dywedodd un darparwr gwasanaeth fod gwaith partneriaeth gydag adrannau gwasanaethau cymdeithasol lleol a mudiadau'r trydydd sector yn gadarn. Mae'n cefnogi'r broses o ddarparu ystod eang o wasanaethau o ansawdd, rhwydweithio a rhannu arfer da.

Tueddiadau Presennol a'r rhai a Ragwelir

Dyma'r tueddiadau o ran darpariaeth ym Môn:

Ar ôl y pandemig, mae recriwtio a chadw staff yn parhau i fod yn broblem, ac mae cyfradd trosiant staff y Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cynyddu yn 2021/22.

Mae 'na alw cynyddol am wasanaethau ond mae cyllidebau ynghyd â phwysau chwyddiant yn ei chael hi'n anodd cadw i fyny â'r galw yma.

Mae'r gyfradd o bobl hŷn (65+) mewn Cartrefi Gofal Preswyl wedi gostwng yn y 2 flynedd ddiwethaf wrth i bobl hŷn aros gartref yn hirach gyda phecyn cymorth. Pan fydd angen lleoliad cartref gofal mae eu hanghenion yn fwy cymhleth ac mae angen ymyrraeth fwy dwys arnynt.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Mae gan Gyngor Môn systemau ar waith i gefnogi a chysylltu gyda darparwyr, yn cynnwys cyfarfodydd a thrafodaethau rheolaidd gyda darparwyr a chefnogaeth gyda hyfforddiant ac adnoddau.

Byw â Chymorth

Bu comisiynwyr y gogledd o'r chwe chyngor lleol a'r bwrdd iechyd yn gweithio gyda'i gilydd i ddatblygu Fframwaith Byw â Chymorth aeth yn fyw ar 1 Ebrill 2020. Mae darparwyr gwasanaethau lluosog eisoes wedi'u derbyn i'r cytundeb fframwaith yn dilyn y diwydrwydd

dyladwy a'r gwiriadau ansawdd gofynnol. Mae hyn yn galluogi comisiynwyr i gomisiynu gwasanaethau sy'n mabwysiadu'r cytundeb fframwaith. Gall hyn symleiddio prosesau gan barhau i weithredu'n unol â'r ddeddfwriaeth berthnasol a Rheolau Gweithdrefn contract yr awdurdod lleol.

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Cafodd sgiliau Cymraeg gweithlu Gwasanaethau Cymdeithasol eu dadansoddi yn 2022, ac roedd y canlyniadau fel a ganlyn:

Oedolion

Nifer staff yn y gwasanaeth: 422

Nifer ffurflenni a ddychwelwyd 422

Canran ffurflenni a ddychwelwyd: 100%

Tabl 13

Lefel	L0	L1	L2	L3	L4	L5
Nifer	19	41	31	20	57	254
Canran	5%	10%	7%	5%	14%	60%

Plant

Nifer staff yn y gwasanaeth: 238

Nifer ffurflenni a ddychwelwyd: 238

Canran ffurflenni ddychwelwyd: 100%

Tabl 14

Lefel	L0	L1	L2	L3	L4	L5
Nifer	8	6	14	12	52	146
Canran	3%	3%	6%	5%	22%	61%

Mae cyfanswm o 74% o'r staff yn yr adran Oedolion yn siarad Cymraeg i lefel 4 o leiaf (Gallu siarad yr iaith yn y mwyafrif o sefyllfaoedd gan ddefnyddio rhai geiriau Cymraeg / Saesneg). Yn yr adran Plant roedd y ganran gyfatebol yn 83%.

Mae hyn yn ateb y galw am ddarpariaeth gofal yn y Gymraeg.

[Adolygu'r gwasanaethau sy'n cael eu darparu ar hyn o bryd](#)

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2020-2024 – Blaenoriaethau / Camau Gweithredu - Cynnydd fel ym mis Rhagfyr 2020

- Yn ystod 2020, gwnaed cyflwyniadau ar weithredu Safonau'r Gymraeg a chyfathrebu a gofal cwsmeriaid (gan gynnwys y gofyniad i wneud y cynnig rhagweithiol ar gyfer gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg i bob cwsmer) mewn cynadleddau staff.

- Mae codi ymwybyddiaeth o Mwy na Geiriau a Safonau'r Gymraeg yn parhau i fod yn elfen ofynnol o'r holl sesiynau cynefino i staff adrannau.
- Anfonwyd nodyn atgoffa ysgrifenedig at bob aelod o staff drwy'r system e-bost am bwysigrwydd ateb y ffôn yn ddwyieithog.
- Mae ffyrdd o Fonitro'r drefn gofnodi ar gyfer y Cynnig Gweithredol a dewis iaith defnyddwyr gwasanaeth gan ddefnyddio ystadegau o'r system cofnodion achosion electronig yn cael eu datblygu, er mwyn monitro perfformiad y wybodaeth hon a gofnodir.
- Mae'r gwasanaethau yn parhau i fonitro ac yn sicrhau bod digon o staff Cymraeg eu hiaith ar draws holl feysydd y Gwasanaethau er mwyn gallu darparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg ar draws pob maes.

Mae gwasanaethau yn parhau i annog staff sy'n dysgu Cymraeg i gymryd rhan mewn hyfforddiant perthnasol er mwyn datblygu eu sgiliau iaith.

- **Mwy na Geiriau**

Mae rhaglen Hyfforddiant y Gymraeg ar gael i staff sy'n dymuno dysgu, gwella neu ddatblygu hyder yn eu galluoedd Cymraeg. Mae amrywiaeth o adnoddau Datblygu'r Gymraeg wedi'u cynnig yn ystod y flwyddyn ddiwethaf; gan gynnwys cyrsiau preswyl 'Dysgu Cymraeg'; gwersi wythnosol; sesiynau hunan-astudio a meithrin hyder ar-lein. Trefnwyd gweithdy Ymwybyddiaeth o'r Gymraeg ar gyfer y Myfyrwyr Gwaith Cymdeithasol a'r Hyfforddeion Galwedigaethol fel rhan o'u sesiwn gynefino a oedd yn cynnwys cyflwyniad a chyfle i bawb rannu profiadau a myfyrio.

Crëwyd tudalen newydd ar ein Pŵl Dysgu i helpu i hyrwyddo ac i arddangos yr holl opsiynau sydd ar gael i'r holl staff ac aelodau partneriaeth.

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

Mae sylfaen y darparwyr wedi aros yn sefydlog ers 2015 gyda Chyngor Sir Ynys Môn yn darparu 26% o'r gwelâu, tra bod y gweddill (74%) yn cael eu darparu gan y Sector Annibynnol/ Preifat.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

- Y boblogaeth gynyddol o bobl hŷn. Gallai'r rhain yn eu tro arwain at nifer cynyddol o bobl sy'n profi cyflyrau sy'n gysylltiedig ag oedran oedran fel anhwylderau corfforol a synhwyraidd cronig, dementia a chwympiadau. Gallai hyn gael effaith negyddol bosibl ar les cyffredinol pobl a byddai hynny yn ei dro yn debygol o gynyddu'r galw ar wasanaethau
- Newidiadau mewn disgwyliadau a pholisi a allai golygu na fydd y galw yn cynyddu ar yr un raddfa â chyfanswm y boblogaeth.
- Recriwtio a chadw gweithwyr gofal cymdeithasol.
- Cynnydd mewn costau byw.
- Ers dechrau 2022, mae cyfradd chwyddiant wedi cynyddu yn gynt ac yn uwch na chyfradd y cynnydd ar gyfer ffioedd sy'n cael eu talu i ddarparwyr cartrefi gofal. Mae cyfleustodau, costau tanwydd ac yswiriant hefyd wedi cynyddu'n aruthrol. Mae hyn

yn profi'n heriol iawn i lawer o ddarparwyr, sydd, ar ôl ymdopi trwy'r pandemig, yn ei chael hi'n anodd talu'r costau hyn ar adeg pan fo cefnogaeth ariannol y llywodraeth i COVID-19 wedi dod i ben.

ADRAN 1D – DARPARIAETH HEB EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAWYR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDAF YN BAROD AC ATI]

Linc Cymunedol Môn yw'r Pwynt Mynediad Unigol i gael gwybodaeth, cyngor a chymorth yn y Trydydd Sector. Linc Cymunedol Môn hefyd yw'r man atgyfeirio ar gyfer prosiect prescreibio cymdeithasol Ynys Môn sydd wedi'i leoli ym Medrwn Môn. Mae gan y tîm bedwar Cydlynedd Asedau Lleol sy'n gweithio ar draws Ynys Môn, byddant yn cael sgwrs 'Beth sy'n Bwysig' gyda'r unigolyn sydd angen cefnogaeth, ac ar ôl cael y sgwrs honno byddant yn cytuno ar gynllun gweithredu i helpu'r unigolyn gyflawni'r hyn sy'n bwysig iddo. Roedd llawer o bobl sydd wedi elwa o'r gwasanaeth yn unig, yn ynysig, neu'n weddw. Wedi dweud hynny, mae'r gwasanaeth yn darparu amrywiaeth o gefnogaeth i ystod eang o bobl.

Mae'r Model Hwb Cymunedol wedi'i hen sefydlu ar Ynys Môn. Adnodd cymunedol aml-bwrpas yw Hwb Cymunedol sy'n darparu mynediad at gymorth ac amryw o wasanaethau sydd wedi eu dewis i ddiwallu anghenion y gymuned leol. Mae hefyd yn cynnig canolbwynt a chyfleusterau i annog a hwyluso mwy o weithgarwch cymunedol lleol a dod â thrigolion ynghyd i wella ansawdd bywyd yn eu hardaloedd. Cam nesaf y gwaith yw sicrhau bod cynifer â phosibl o'n Hybiau Cymunedol ar Ynys Môn ar gael i bawb, a bod gweithgareddau a digwyddiadau yn rhoi cyfleoedd i integreiddio. Ar hyn o bryd mae gan yr Hybiau Cymunedol amryw o weithgareddau ar draws Ynys Môn sy'n cefnogi'r gwaith atal drwy sicrhau rhyngweithio cymdeithasol a mwy o gyfranogiad. Dyma rai enghreifftiau'n unig, Men's Shed, Grwpiau Cyfeillgarwch, Dementia Actif, Dosbarthiadau TG, Grwpiau Hanes, Celf a Chrefft. Yr Awdurdod Lleol hefyd sy'n ariannu swydd Swyddog Cyswllt a Chymorth Hwb Cymunedol Ynys Môn yn Age Cymru Gwynedd a Môn.

Prosiect o fewn Cynnal Gofalwyr yw Meddwl a Chynllunio Ymlaen a gaiff ei ariannu gan yr Awdurdod Lleol. Mae'r prosiect yn canolbwyntio ar gynnal sgwrsiau gyda gofalwr am eu hanghenion presennol ac am y dyfodol. Mae cael sgwrs cyn gynted â phosibl yn golygu bod amser i nodi a threfnu unrhyw newidiadau neu addasiadau sydd eu hangen arnynt i gefnogi'r person y maent yn gofalu amdano, a nhw'u hunain fel y gofalwr.

Yn wreiddiol, ffurfiwyd Cynllun Tro Da Benllech a'r Cylch ym mis Awst 2000 a'i brif nod oedd cymell pobl leol i helpu pobl leol. Dros 20 mlynedd yn ddiweddarach, mae'r cynllun yn mynd o nerth i nerth, gan ddarparu cludiant cymunedol i drigolion lleol fynychu apwyntiadau meddygol, gweithgareddau hamdden, a chymdeithasol. Nid yn unig mae'r cynllun yn cefnogi unigolion i fynychu eu hapwyntiadau, ond mae'r sgwrs ffôn i drefnu'r daith, a'r daith car ei hun yn rhoi cyfle gwerthfawr i ddefnyddwyr y gwasanaeth a gwirfoddolwyr rhyngweithio. Mae Cynllun Tro Da Benllech hefyd wedi ychwanegu gwasanaeth cyfeillio dros y ffôn i gefnogi unigolion sy'n dymuno derbyn galwad ffôn gan wirfoddolwr.

Atal Cwypïadau

Mae ein tîm Môn Actif yn darparu amrywiaeth o ddsbarthiadau gweithgareddau corfforol i bobl hŷn, sy'n cynnwys Atal Cwypïadau, Nofio am Ddim, Ymarferion Cadair. Mae cynyddu gweithgarwch ymysg pobl hŷn yn gallu gwyrddroi dirywiad corfforol a eiddilwch, a helpu pobl i fyw'n annibynnol wrth fynd yn hŷn. Mae hefyd yn ceisio addysgu a grymuso pobl â'r sgiliau a'r wybodaeth i ddeall manteision bod yn egniol yn ogystal â chynnwys yr elfen gymdeithasol sydd yr un mor bwysig. Cynhelir y sesiynau yn ein Canolfannau Hamdden, hybiau Cymunedol, yn ogystal ag ar-lein.

Canolfan Dementia

Rydym ar hyn o bryd yn gweithio mewn partneriaeth ag Ymddiriedolaeth Gofalwyr a Mencap Môn i sefydlu Canolfan Dementia yn Hwb Mencap, gan ei wneud yn hwb aml-ddefnydd sy'n cefnogi'r gwaith o weithredu Cynllun Gweithredu Dementia Gogledd Cymru yma ar Ynys Môn.

Cynhwysiant Digidol

Tynnwyd sylw at allgáu digidol ar ddechrau'r pandemig, ac felly mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi buddsoddi'n sylweddol mewn gwasanaethau cymorth a dyfeisiau sydd ar gael i Hybiau a Grwpiau Cymunedol hyrwyddo Cynhwysiant Digidol. Unwaith eto, drwy'r Gronfa Integredig Ranbarthol rydyn ni wedi gallu ariannu swydd Fy Iechyd Ar-lein ym Medrwn Môn. Mae'r swydd yn cefnogi pobl i drefnu a chael apwyntiadau ar-lein, ond hefyd yn gwella sgiliau pobl i ddod o hyd i fwy o wybodaeth ar-lein a fydd yn cefnogi eu hiechyd a'u lles.

Mewn partneriaeth ag Age Cymru Gwynedd a Môn a Medrwn Môn, mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi creu Gwefan 'CYMUNED', sy'n neuadd bentref rithwir. Mae CYMUNED yn darparu gwybodaeth am weithgareddau Hybiau ar Ynys Môn, ac mae hefyd yn llwyfan i bartneriaid rannu gwybodaeth a gweithgareddau. Byddwn ni'n ceisio rhannu gwybodaeth am hygyrchedd pob Hwb yn y dyfodol agos.

Hybu a mynd ati i annog gweithleoedd sy'n ystyriol o oedran

Drwy ein gwaith Cymunedau Sy'n Ystyriol o Oedran, byddwn yn darparu sesiynau gwybodaeth a chyflwyniadau i hyrwyddo ac annog lleoedd gwaith i fod yn ystyriol o oedran. Codir ymwybyddiaeth a chefnogri lleoedd gwaith i wneud newidiadau cadarnhaol a fydd yn cefnogi nifer cynyddol y gweithwyr hŷn a gofalwyr yn ein gweithlu.

Byddwn yn gweithio gyda Gofalwyr Cymru a grwpiau Gofalwyr eraill i ddarparu sesiynau ymwybyddiaeth i gyflogwyr ar Ynys Môn ynglŷn â manteision cael Polisi Gofalwyr o fewn y sefydliad

ADRAN 1E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD**Gwerth cymdeithasol****Gwerth cymdeithasol a gwasanaethau ataliol**

Y cysyniad o werth cymdeithasol yn cynnwys y canlynol.

Y gwerth y mae defnyddwyr gwasanaeth yn ei brofi, wrth ddarparu gwasanaethau 'beth sy'n bwysig' a chyd-baratoi gyda phobl sy'n eu defnyddio.

Y gwerth cymdeithasol, amgylcheddol neu economaidd ychwanegol y gall contract ddarparu yn ychwanegol at y gofynion craidd.

Y ddyletswydd sydd gan gynghorau lleol i hyrwyddo gwasanaethau gofal cymdeithasol ac ataliol a ddarperir gan fentrau cymdeithasol, cwmnïau cydweithredol, trefniadau cydweithredol, gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan ddefnyddwyr, a'r trydydd sector (Llywodraeth Cymru, 2014).

Mae Canolfan Gydweithredol Cymru (2021) wedi paratoi canllaw i godi ymwybyddiaeth o fodolau posibl mentrau cymdeithasol a chydweithredol yn y sector cartrefi gofal.

Rydym am hyrwyddo 'modelau darparu gwerth cymdeithasol' sef:

Sicrhau canlyniadau llesiant.

Gweithio ar y cyd– gan roi llais cryf a rheolaeth go iawn i ddefnyddwyr.
Cael gogwydd ataliol ac sy'n lleihau dibyniaeth.

Ymgorffori cydweithio, cydweithredu a phartneriaeth.
Ychwanegu gwerth - cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol.

Yn ogystal ag i hyrwyddo gweithgareddau sy'n cynnal neu'n cryfhau lles gofawyr di-dâl a chapasiti cymunedol y tu hwnt i'r farchnad – a hebddyn nhw does dim modd i'r farchnad fod yn sefydlog.

Mae pob sir yn cefnogi ystod o wasanaethau ataliol sy'n gallu helpu pobl i aros yn eu cartrefi ac osgoi'r angen am ofal preswyl neu nyrsio. Mae hyn yn cynnwys prosiectau rhanbarthol a ariennir trwy'r Gronfa Gofal Integredig (ICF) gan gynnwys prosiectau atal cwympiadau a gofal camu i fyny / camu i lawr. Mae 'camu i fyny' yn swyddogaeth gofal canolradd i dderbyn cleifion o leoliadau cymunedol/cartrefi er mwyn atal derbyniadau aciwt diangen i'r ysbyty neu dderbyniadau cynamserol i ofal hirdymor. Mae 'Camu i Lawr' yn swyddogaeth gofal canolradd i dderbyn cleifion o ofal aciwt i'w hadsefydlu ac i helpu eu rhyddhau'n amserol o'r ysbyty.

Ymhlith y prosiectau mae; asiantau cymunedol, prosiectau prescreibio cymdeithasol a hwyluso sy'n cysylltu pobl â chymorth a gweithgareddau sydd ar gael yn eu cymuned leol. Maent hefyd yn cynnwys; gwasanaethau cyfeillio, eiriolaeth a seibiant.

Mae prosiectau Micro Ofal a Chatalyddion Cymunedol yn darparu cymorth i ficro ddarparwyr gael mynediad i'r marchnadoedd gofal. Defnyddir taliadau uniongyrchol i helpu pobl i gael mynediad at ofal personol ac i fyw mor annibynnol â phosibl.

Gweler adran 1D uchod am wasanaethau ataliol.

Adnoddau

Mae llawer o ddefnyddwyr yn teimlo bod y newid i gefnogaeth ddigidol wedi bod yn newid i'w groesawu. Nododd un ymatebwr fod pobl bellach yn fwy agored i ddefnyddio opsiynau TG gan fod mwy o ddulliau i ddarparu rhaglenni. Cytunodd ymatebwr arall â'r pwynt hwn. Egluron nhw fod nifer o wasanaethau statudol yr oedd pobl yn eu defnyddio wedi cau yn ystod y cyfnod clo. Fodd bynnag, roedd ymdrech enfawr yn y trydydd sector i fynd ar-lein, ac yn fwy felly, i sicrhau eu bod yn llwyddo i gael pobl ag anabledau i fynd ar-lein a theimlo'n gyfforddus wrth wneud hynny. Roedd yr ymatebwr yn credu mai dull hybrid yw'r ffordd ymlaen erbyn hyn, a bydd helpu pobl i gynnal eu lles (lleihau unigrwydd ac unigedd) wrth ddarparu cymorth yn bwysig iawn yn y pen draw.

Dywedodd ymatebwyr i'r arolwg ymgysylltu rhanbarthol eu bod yn credu bod y Gwasanaeth Iechyd Hygyrch a gwaith amrywiaeth BIPBC yn gweithio'n dda, yn ogystal â darparu cymhorthion, addasiadau a'r gwasanaeth cyfeillio a gynigir gan y prosiect Byw'n Dda gyda Chollod Clyw. Dywedodd un darparwr gwasanaeth fod gwaith partneriaeth gydag adrannau gwasanaethau cymdeithasol lleol a mudiadau'r trydydd sector yn gadarn. Mae'n cefnogi'r broses o ddarparu ystod eang o wasanaethau o ansawdd, rhwydweithio a rhannu arfer da.

- Yn ogystal â hyn, ac oherwydd Covid-19, mae aelwydydd oedd yn cysgodi wedi dibynnu'n fawr ar wirfoddolwyr lleol i'w helpu gyda'u siopa ac felly wedi gorfod addasu eu rhestr siopa a'u cyllidebau er mwyn sicrhau eu bod yn gallu cael eu cefnogi.

Taliadau uniongyrchol

Caiff contractau eu tendro drwy'r fframwaith rhanbarthol neu eu comisiynu drwy daliadau uniongyrchol.

Mae datblygiadau pellach ar y gweill i hybu'r broses recriwtio ac arfogi unigolion â gwybodaeth am fanteision dewis a rheolaeth. Mae gwaith o ran cynlluniau cydweithredol gweithwyr a defnyddwyr gwasanaeth yn cael ei ddatblygu. Bydd hyn yn cryfhau'r rhwydwaith taliadau uniongyrchol ar yr ynys.

Hunan-gyllidwyr

Nid yw cyfanswm y bobl sy'n ariannu eu lleoliadau cartrefi gofal eu hunain ar draws gogledd Cymru ar gael ar gyfer pob sir oherwydd bod polisiau Cynghorau'n gwahaniaethu. Ond mae'r ffigwr ar gyfer Ynys Môn i'w weld yn y tabl isod:

Tabl 15

Darparwr	Gwag	ALI	ALI arall (rhanbarth)	ALI eraill (cenedlaethol)	ALI heb fod yng Nghymru	Byrddau lechyd Cymru	Hunan gyllidwyr
cartref gofal 1(YM yn unig)	2	14	3	0	1	17	15
Cartref Gofal 2 (YM + Gwy)	0	12	2	0	1	0	7
Darparwr Gofal Cartref	0	108	2	0	0	10	6
Cyfanswm	2	134	7	0	2	27	28

Mae lleoliadau'n ymwneud â darpariaeth mewn cartrefi gofal, mae pecynnau gofal yn ymwneud â darpariaeth mewn llety byw â chymorth.

Gweithlu**Gweithlu CSYM**

Isod ceir tabl sy'n dangos trosiant staff o fewn adrannau Oedolion a Phlant Gwasanaethau Cymdeithasol o gymharu â chyfartaledd yr Awdurdod:

Tabl 16

Gwasanaeth	Trosiant staff					Cyfartaledd
	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	
Oedolion	6%	12%	10%	8%	14%	10%
Plant	18%	10%	11%	6%	15%	12%
Cyfartaledd yr Awdurdod	11%	11%	9%	6%	10%	9%

Yn gyffredinol, mae trosiant staff wedi bod yn uwch o fewn yr adran Plant nag o fewn yr adran Oedolion ond mae cyfartaledd y ddwy adran yn uwch na'r cyfartaledd i'r Awdurdod.

Bu gostyngiad yng nghyfradd trosiant staff yn 2019/20 a 2020/21 o bosibl y pandemig. Fodd bynnag, yn 2021/22, cynyddodd cyfradd trosiant staff yn y ddwy adran. Mae'n debygol y byddai hyn wedi cyfrannu at y gyfradd trosiant staff uwch ar gyfer yr Awdurdod.

Mae'n bosibl bod y gyfradd trosiant staff gymharol uchel ar gyfer 2021/22 o ganlyniad i staff yn penderfynu symud ymlaen ar ôl y pandemig, a gallai fod yn arwydd o broblem cadw staff.

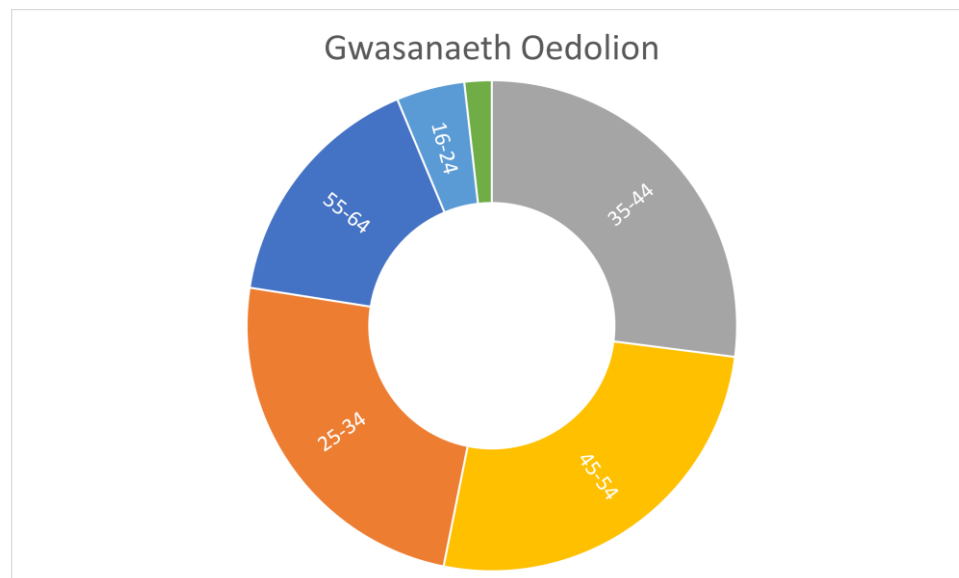
Proffil oedran

Isod ceir tabl o staff Gwasanaethau Cymdeithasol CSYM:

Tabl 17

Gwasanaeth	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Nifer staff 31.03.22
Oedolion	5	27	30	29	18	2	111
%	5%	24%	27%	26%	16%	2%	
Darparwr	14	49	43	82	138	27	353
%	4%	14%	12%	23%	39%	8%	
Plant	32	79	52	56	29	3	251
%	13%	31%	21%	22%	12%	1%	

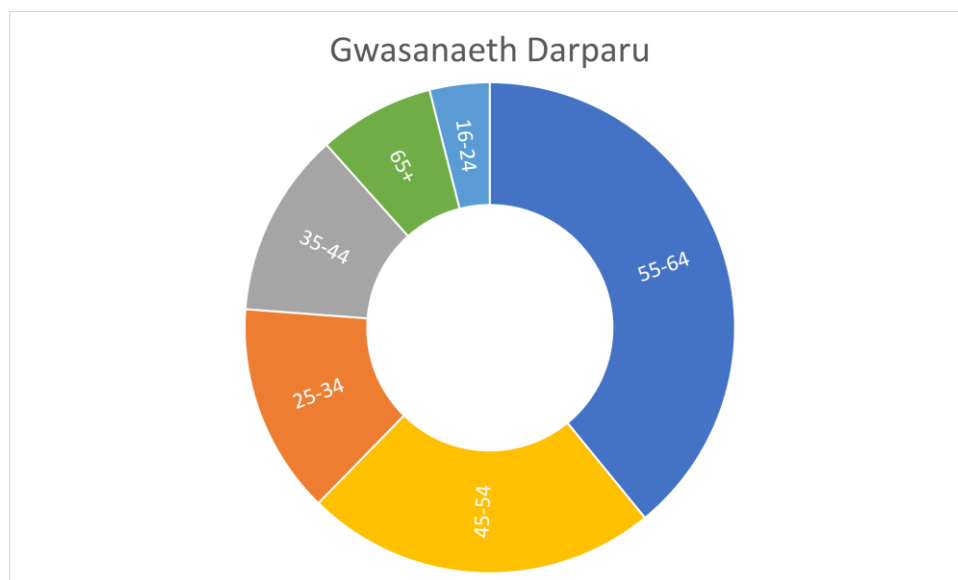
Mae proffil oedran staff Gwasanaethau Oedolion yn dangos bod 77% o staff rhwng 35 a 64 mlwydd oed. Gellir gweld hyn o'r siart isod:

Oedran cyfartalog staff y gwasanaeth Oedolion yw 45 oed.

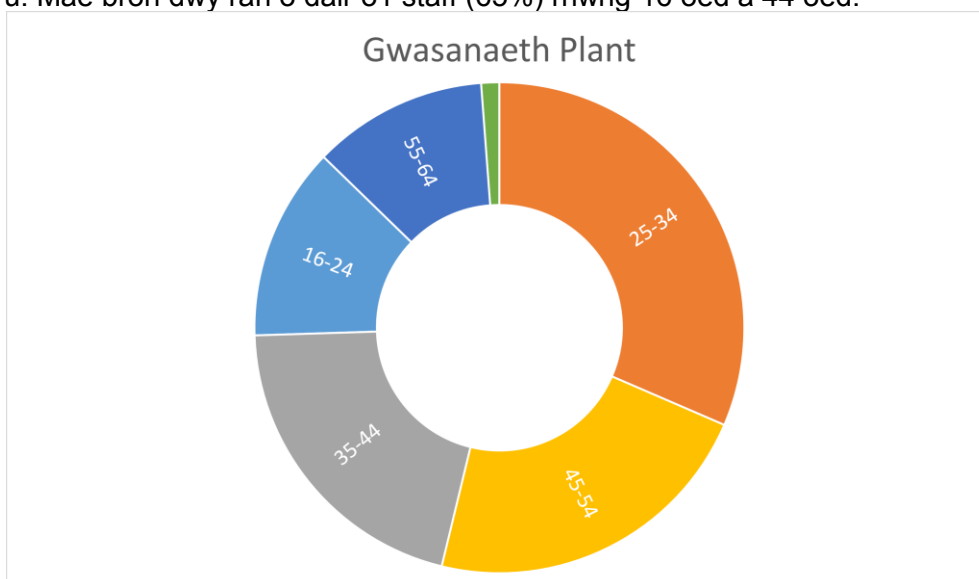
Gwasanaeth Darparu

Ond mae proffil oedran staff y Gwasanaeth Darparu yn wahanol gyda bron hanner y staff (47%) yn 55 oed neu'n hŷn. Mae cyfanswm o 39% o'r staff rhwng 55 a 64 oed. Gallai hyn arwain at brinder staff yn y dyfodol agos pan fydd aelodau staff y grŵp rhwng 55 a 64 oed yn ymddeol

Plant

Mae proffil oedran staff y Gwasanaeth Plant ychydig yn iau na staff y Gwasanaeth Darparu. Mae bron dwy ran o dair o'r staff (65%) rhwng 16 oed a 44 oed.

Oedran staff y Gwasanaeth Plant ar gyfartaledd yw 40 oed.

Tabl 18

Adran	Oedran cyfartalog
Oedolion	45
Plant	40
Darparwr	50

Mae cynllunio olyniaeth a recriwtio a chadw staff yn faterion sydd angen sylw a'u datrys.

Yn ôl arolwg darparwyr MSR, datgelodd yr ymatebwyr y materion y maent yn eu hwynebu ar hyn o bryd wrth recriwtio a chadw eu gweithlu, sef:

Cyfradd tâl isel

Mae lefel y sgiliau sydd eu hangen i weithio gydag oedolion ag anableddau dysgu pan fo ganddyn nhw ymddygiad heriol ac anghenion iechyd meddwl yn llawer uwch na'r gyfradd cyflog. Mae lefelau cyflog yn y sector yn isel, fel bod angen i nifer y staff sydd ar gael i lenwi'r oriau sy'n cael eu talu amdanynt, fod yn amrywiol iawn yn eu galluoedd. Does dim digon o arian i allu cael staff sy'n arbenigo mewn rhai o'r tasgau sydd eu hangen fel cydlynedd a chogydd. Mae angen i bob aelod o staff allu gwneud yr holl dasgau rhyngddynt ond yn ddelfrydol, yn unigol hefyd fel bod modd diwallu anghenion y preswylwyr bob amser.

Cost gynyddol tanwydd

Swyddi eraill sy'n talu cyfradd uwch o gyflogau. Oriau hir, mwy o bwysau ar staff oherwydd absenoldeb / salwch / Covid a phrinder cyffredinol o staff ar gael.

Ardal wledig

Mae recriwtio bob amser yn her, yn enwedig gweithwyr cymdeithasol gan fod yr ardal yn eang.

DATBLYGU'R GWEITHLU 2021-22**Sut rydyn ni'n gwneud yr hyn rydyn ni'n ei wneud – Ein Gweithlu a sut rydyn ni'n cefnogi eu rolau proffesiynol**

Mae Uned Datblygu'r Gweithlu yn parhau i weinyddu grant Rhaglen Datblygu Gweithlu Gofal Cymdeithasol Cymru (SCWWDP) i ddarparu cyfleoedd hyfforddi a datblygu i Wasanaethau Cymdeithasol a'r Bartneriaeth Gofal Cymdeithasol ehangach ar Ynys Môn.

Ystyrir blaenoriaethau Cenedlaethol, Rhanbarthol a Lleol wrth gynllunio cyfleoedd datblygu ar gyfer y gweithlu a manteisir ar bob cyfle i weithio mewn partneriaeth gyda'n Hawdurdodau Lleol cyfagos, y GIG ac Asiantaethau eraill er mwyn cyflawni'r cynllun. Mae meysydd blaenoriaeth allweddol a gefnogir fel y nodir yng Nghylchlythyr Blynyddol Gofal Cymdeithasol Cymru.

Cafodd y cynllun a luniwyd unwaith eto ar gyfer 2021/2022 ei effeithio gan y pandemig, ond roedd y dulliau hyfforddi digidol o bell sydd wedi hen ennill eu plwyf a gyflwynwyd yn ystod y flwyddyn flaenorol yn amhrisiadwy i sicrhau parhad digwyddiadau dysgu. Oherwydd y cyfyngiadau ar y gallu i gynnig sesiynau wyneb yn wyneb/dosbarth cafodd ambell raglen allweddol fodd bynnag eu heffeithio a'u cyfyngu h.y. sgiliau digidol; iechyd a diogelwch; codi a chario ac ati.

Crynodeb

Wrth i ni symud ymlaen, mae'n hanfodol ein bod yn parhau i sicrhau bod cyfleoedd dysgu a datblygu perthnasol ac amserol yn cael eu cynnig i staff ar draws y sector Gofal Cymdeithasol fel bod gan y gweithlu'r sgiliau, y rhinweddau a'r galluoedd i sicrhau ansawdd a lefel angenrheidiol y gwasanaeth.

Wrth nodi hyn, mae hefyd yn hanfodol sicrhau bod chynlluniau llesiant yn parhau i fod yn ffocws yn y cynllun arfaethedig er mwyn cynnal a datblygu gwytnwch. Rhan allweddol o'r cynllun hefyd yw ail-gysylltu a bwrw ymlaen gyda'r strategaeth ddigidol er mwyn sicrhau y mynediad gorau bosibl at wybodaeth a chyfleoedd hyfforddiant.

Gweithlu

Mae'r tabl isod yn dangos y nifer o reolwyr cofrestredig cartrefi gofal i oedolion yng Ngogledd Cymru ar 1 Ebrill 2020. Mae dadansoddiad o'r data yn dangos:

Bod 46 o reolwyr wedi gadael y gofrestr y llynedd a bod 31 wedi ymuno â hi, sef trosiant o 14%. Cymhareb merched i ddynion yw 6:1 ac mae 230 dros 51 oed.

Mae gan tua thraean o reolwyr cofrestredig rai sgiliau Cymraeg ac mae 20% yn rhugl.

Tabl 19: Nifer rheolwyr cofrestredig cartrefi gofal i oedolion, 31 Mawrth 2020

Cyngor lleol	Nifer Rheolwyr Cartrefi Gofal
Ynys Môn	30
Gwynedd	61
Conwy	67
Sir Ddinbych	66
Sir y Fflint	39
Wrecsam	47
Gogledd Cymru	310

Ffynhonnell: Gofal Cymdeithasol Cymru, Rheolwyr cofrestredig cartrefi gofal i oedolion

Nododd arolwg rhanbarthol a gynhaliwyd ar gyfer Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad fod 1 o bob 5 rôl gweithiwr gofal yn wag ar draws y rhanbarth, gan gynnwys uwch weithwyr gofal a rolau gweithwyr gofal.

Ers cyflwyno Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016, mae rhai pryderon fod mwy o gartrefi'n cynnig gofal preswyl a gofal preswyl pobl hŷn (EMI) heb ddarparu cyfleusterau ar wahân i wahanol breswylwyr o reidrwydd ac o bosibl heb fod â setiau sgiliau a threfniadau addas ar waith.

Mae cynnydd mewn anghenion hyfforddi oherwydd y diffyg hyfforddiant yn ystod y pandemig, sy'n cynnwys hyfforddiant sylfaenol fel sesiynau cynefino.

Mae rhai pryderon y gallai staff fod wedi symud oddi wrth ethos ailalluogi oherwydd pwysau yn ystod y pandemig. Er enghraifft, unigolion yn dechrau datgyflyru oherwydd diffyg gweithgarwch a staff ddim yn hyrwyddo ffurfiau syml ar annibyniaeth, fel mynd i'r tŷ bach heb gymorth.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 1F – CRYNODEB O'R DDARPARIAETH A REOLEIDDIR AR GYFER Gwasanaethau Cartrefi Gofal (Oedolion)

- Mae'r galw am leoliadau cartrefi gofal yn debygol o gynyddu
- Rhagweld y bydd y boblogaeth dros 65 a dros 85 yn cynyddu
- Mae cyfanswm o 118 o unedau Gofal Ychwanegol i gyd yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd ac mae 71 uned o Lety â Chymorth yn cael eu defnyddio ar hyn o bryd. Ar hyn o bryd mae'r galw yn uwch na'r capasiti o ran Gofal Ychwanegol a Lety â Chymorth.
- Mae'r galw am Dai Gofal Ychwanegol yn uwch na'r capasiti presennol.

- Recriwtio a chadw gweithwyr gofal cymdeithasol.
- Cynnydd mewn costau byw.
- Mae'r gweithlu yn Ynys Môn yn heneiddio.

PENNOD 2 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Cartref Gofal (Plant)

ADRAN 2A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Materion digonolrwydd i rai plant

Yn ôl Datganiad Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019) roedd problemau digonolrwydd o ran dod o hyd i leoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys:

- Gofal seibiant
- Troseddwy'r ifanc
- Ffoaduriaid, mewnfudwyr, ceiswyr lloches
- Rhieni ifanc
- Grwpiau brodyr a chwirydd
- Argyfyngau

Mae sefydlogrwydd y gweithlu'n broblem, gyda galw cynyddol am leoliadau a'r ffaith nad yw nifer y lleoliadau a ragwelir yn bodloni'r galw a ragwelir.

Hwylusodd gwefan Maethu Cymru'r cyfle i 22 Awdurdod Lleol ddod at ei gilydd i ffurfio rhwydwaith cenedlaethol o arbenigedd maethu lleol. Mae'n canolbwyntio ar gael mwy o effaith ar lefel genedlaethol, gan gydweithio gyda gofawyr maeth, er mwyn creu dyfodol gwell i blant lleol. Rhannu un brand ac, un llais, i gryfhau'r drefn recriwtio a chefnogi gofawyr maeth.

ADRAN 2B – SEFYDLOGRHWYDD Y FARCHNAD

Sefydlogrwydd y farchnad

Mae'r gwaith hyd yma ar ddatblygu '**Adroddiad Sefydlogrwydd y Farchnad Gogledd Cymru**', wedi adnabod y canlynol:

Bod cynnydd yn nifer y plant sy'n cael gofal a chymorth

Yn 2020, roedd bron i 2,900 o blant yn cael gofal a chymorth ar draws gogledd Cymru. Mae hyn yn 2,300 o blant ar gyfer pob 100,000 o blant yn y boblogaeth, sydd ychydig yn is na'r gyfradd ar gyfer Cymru gyfan o 2,550 o blant mewn angen ar gyfer pob 100,000 o blant yn y boblogaeth. Mae'r niferoedd yn amrywio ar draws Gogledd Cymru a dros amser heb unrhyw duedd glir.

Yn 2018-19, roedd 575 o blant ar y gofrestr amddiffyn plant yng Ngogledd Cymru. Er bod y niferoedd yn amrywio o flwyddyn i flwyddyn ar gyfer pob awdurdod lleol, ar gyfer Gogledd Cymru yn gyffredinol, mae'r lefel wedi aros yn debyg, gyda gostyngiad bach o 3% (15 o blant). Oherwydd y niferoedd bychan dan sylw nid oes modd nodi tueddiadau clir gan y gallai newid dramatig o'r naill flwyddyn i'r llall, er enghraifft, ddeillio o ganlyniad i un teulu'n symud i ardal neu ei gadael. Does dim disgwyl i nifer y plant sy'n derbyn gofal barhau i gynyddu.

Er bod y ffigyrau cyffredinol ar gyfer pob plentyn sy'n derbyn gofal wedi dangos cynnydd cyson o flwyddyn i flwyddyn hyd yn hyn does dim disgwyl i hyn barhau yn y dyfodol (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019).

Roedd plant sydd wedi bod mewn gofal yn fwy agored i'r pandemig

Yn yr Adolygiad Cyflym o'r Aseiad Anghenion Poblogaeth (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2020) tynnwyd sylw at effaith y pandemig ar blant sydd wedi bod mewn gofal

a oedd yn cynnwys unigrwydd ac unigedd a thrafferthion o ran mynediad at wasanaethau. Yng Ngogledd Cymru, roedd yna ostyngiad cychwynnol mewn atgyfeiriadau amddiffyn plant ond yna fe ddychwelodd y gyfradd atgyfeiriadau i'r lefelau disgwylledig. Bu cynnydd yn lefel yr ymweliadau monitro i aelwydydd lle'r oedd plant ar y gofrestr amddiffyn plant - ymweliadau wythnosol yn lle'r amserlen 10 diwrnod.

Cynnydd yn nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n derbyn gofal oedd newydd eu lletya

Yn 2021, roedd 1,470 o blant lleol a phobl ifanc yn derbyn gofal gan awdurdodau lleol Gogledd Cymru, sy'n debyg i'r darlun cenedlaethol ar draws Cymru gyfan. Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal yng Ngogledd Cymru wedi cynyddu 350 yn ystod y cyfnod rhwng 2017 a 2021. Yng Ngogledd Cymru mae nifer is o blant sy'n derbyn gofal i bob 100,000 o'r boblogaeth o gymharu â gweddill Cymru, ond mae amrywiaethau sylweddol ar draws y rhanbarth, o 800 yn Sir y Fflint i 1,300 yn Wrecsam. Mae'n bwysig nodi bod y nifer yn amrywio'n gyflym ar hyn o bryd gyda chynnydd sylweddol mewn pobl ifanc sydd newydd eu lletya.

Trosolwg o'r farchnad

Er gwaethaf ymrwymiad a rennir i atal ac i sicrhau ymyrraeth gynnar, fe fydd yna wastad ganran fach o blant ag arnynt angen lleoliadau preswyl. Yn dibynnu ar anghenion gofal, gall hyn fod mewn:

1. Cartrefi Gofal Preswyl gyda staff gofal cyflogedig
2. Uned Llety Diogel
3. Uned Teulu Preswyl

Rhoddodd y diweddariad o'r Datganiad ar Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019) ddadansoddiad o ddarpariaeth gofal preswyl yng Ngogledd Cymru. Ar 31 Mawrth 2020, roedd 70 o blant y Gogledd yn byw mewn cartref gofal. Cynyddodd cyfanswm y plant sy'n byw mewn cartref plant 133% yng Ngogledd Cymru rhwng 2016 (30 o blant) a 2020 (70 o blant).

Mae prinder darparwyr preswyl lleol

Ym mis Awst 2020, cyhoeddodd ADSS Cymru adroddiad oedd yn edrych ar yr achos dros ail-gydbwyso darpariaeth gofal cymdeithasol yng Ngwasanaethau Plant (ADSS Cymru, 2020). Nododd yr adroddiad fod anghydbwysedd sylweddol o bŵer yn y farchnad gofal preswyl plant, sy'n effeithio ar leoliadau a dewis, y gallu i baru anghenion plentyn orau bosibl, y llwyth gwaith, a'r canlyniadau i blant. Heb ail-gydbwyso, bydd dibyniaeth barhaus ar ddarparwyr preifat, ac mewn rhai achosion, bydd cost uchel, a gwerth dadleuol am arian, mwy o ansefydlogrwydd i blant a chanlyniadau gwael. Wrth ail-gydbwyso dylid wastad anelu at ddatblygu marchnadoedd sefydlog, gwydn, sy'n cynnig opsiynau a dewis, gofal o ansawdd, llai o achosion o leoliadau'n chwalu, a chanlyniadau da i blant.

Mae galw cynyddol am leoliadau preswyl a diffyg cyflenwad o ddarparwyr preswyl lleol wedi arwain at 'farchnad darparwyr'. Mae darparwyr yn gallu bod yn fwy dethol wrth ddewis y bobl ifanc y maen nhw'n eu derbyn. Gallai hyn arwain at sefyllfa lle mae'r rhai sydd â lefelau uwch o anghenion cymhleth a heriau ymddygiadol yn anos eu lleoli. Gall hyn fod oherwydd sgil / arbenigedd y darparwr, pryder ynghylch sut y gallai ymddygiad effeithio ar drigolion eraill a'r gymuned leol, a phryderon y gallai hyn oll effeithio ar ganlyniadau'r gwasanaeth.

Ochr yn ochr â'r pwysau ariannol, mae pwysau hefyd ar amser staff. Os bydd gwely'n dod ar gael, efallai y bydd nifer o wasanaethau lleol yn ceisio ei sicrhau, gan arwain at gystadleuaeth.

Mae'r galw uchel hwn yn rhoi pwysau ar gyllid awdurdodau lleol, gyda darparwyr yn gallu pennu cost y ddarpariaeth. Mae perygl y bydd gwariant ar leoliadau y tu allan i'r sir yn cynyddu wrth i gostau lleoliad gynyddu mewn marchnad a arweinir gan y galw.

Ar hyn o bryd mae Gogledd Cymru yn ddibynnol ar y sector annibynnol ar gyfer darpariaeth gofal preswyl i blant. Defnyddiwyd y Rhaglen Trawsnewid Plant a Chyllid Gofal Integredig i gynyddu darpariaeth tai ac i ariannu gweithgaredd ataliol. Mae awdurdodau lleol yn parhau i edrych ar gyfleoedd i hwyluso dull gwahanol i helpu i leihau'r ddibyniaeth ar leoliadau y tu allan i'r sir sy'n arwain at bwysau ariannol anghynladwy i wasanaethau cymdeithasol ac addysg.

[Mae prinder darpariaeth arbenigol i blant a phobl ifanc ag anghenion emosiynol ac ymddygiadol cymhleth](#)

Yn 2019 roedd dros hanner y plant a roddwyd mewn gofal preswyl yn cael gofal yn bennaf oherwydd anghenion emosiynol ac ymddygiadol ac roedd dwy ran o dair o'r plant hynny rhwng 13 ac 16 oed (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019).

Mae yna brinder sylweddol o leoliadau arbenigol ar gyfer pobl ifanc sydd ag anghenion emosiynol ac ymddygiadol sylweddol yng Ngogledd Cymru. Mae plant yn cael eu lleoli yn aml yn Lloegr, ymhell oddi wrth eu teuluoedd. Mae'r ddarpariaeth yn Lloegr yn gyfyngedig. Mae gweithwyr cymdeithasol yn cael trafferth lleoli plant ag anghenion difrifol gan fod darparwyr yn tueddu i gadw llefydd wrth gefn i geisio lleoli plentyn ag anghenion llai difrifol.

Efallai y bydd rhai plant wedi derbyn eu haddysg drwy'r Gymraeg ac felly'n cael trafferth ymdopi mewn ysgol cyfrwng Saesneg ac angen tiwtor neu gynorthwydd i ddarparu cymorth ychwanegol.

Mae pobl ifanc sydd mewn argyfwng yn aml yn mynychu Damweiniau ac Achosion Brys ac yn aros mewn lleoliadau ysbyty mewn sefyllfa argyfyngus.

[Mae prinder llety brys](#)

Mae gwasanaethau cymdeithasol ledled y Deyrnas Unedig yn wynebu mwy o bwysau i ddod o hyd i leoliadau mewn argyfyngau. Yn lleol, mae sefyllfaoedd yn codi pan na ellir dod o hyd i leoliad ar gyfer plentyn. Mae hyn yn golygu bod angen datblygu gofal dros dro i ddarparu llety a chefnogaeth nes y gellir dod o hyd i leoliad. Gall y sefyllfaoedd hyn ddeillio o anawsterau wrth leoli pobl ifanc ar ôl i berthnasau chwalu gartref, wrth drosglwyddo plant lle mae'r heddlu wedi defnyddio eu pwerau gwarchodaeth i symud plant a diffyg gwelyau diogel i bobl ifanc sydd ag anghenion lefel uchel a pheryglon o ran lles.

Mewn sefyllfaoedd brys, mae'n bwysig pwysleisio mai fel dewis olaf y defnyddir y trefniadau hyn, oherwydd amgylchiadau eithriadol ac am gyfnod byr nes bod modd dod o hyd i ddarpariaeth a reoleiddir. Ymhlith y mesurau diogelu ar gyfer lleoliadau nas rheoleiddir mae angen cymeradwyaeth uwch reolwyr, hysbysu Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) fel ein rheoleiddiwr, cynllun gofal a chymorth, cwblhau ymweliadau gwaith cymdeithasol, cynnwys Swyddogion Adolygu Annibynnol a goruchwylio gweithwyr cymdeithasol i edrych ar drefniadau / cynlluniau symud ymlaen.

Gall y trefniadau y mae'n rhaid i awdurdodau lleol eu rhoi ar waith mewn argyfwng fod yn gyfystyr â lleoliadau nas rheoleiddir. O dan Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 mae'n drosedd i unigolyn ddarparu gwasanaeth a reoleiddir heb fod wedi ei gofrestru mewn perthynas â'r gwasanaeth hwnnw.

[Trosolwg o'r farchnad leol](#)

Roedd y Datganiad ar Sefyllfa'r Farchnad 2021 yn gwerthuso'r farchnad ac yn nodi'r hyn sy'n digwydd, y gwasanaethau preswyl sydd eu hangen ar gyfer plant yn y rhanbarth a dyheadau ar gyfer darparwyr yn y dyfodol.

- Mae nifer y plant sy'n byw mewn cartref plant wedi cynyddu, mae rhai o'r plant hyn yn gallu byw mewn lleoliad maeth ond ar hyn o bryd does dim digon o ofalwyr maeth sydd â'r sgiliau cywir i'w cefnogi.

- Mae rhai o'n plant sy'n byw mewn cartref plant yn byw y tu allan i ffin yr awdurdod lleol er bod digon o gapasiti o fewn yr ardal.

Yr hyn nad oes ei angen arnom:

- Nid ydym yn annog trefniadau i ehangu darpariaeth yng Ngogledd Cymru gan ddarparwyr annibynnol gofal preswyl ar gyfer plant nad yw eu gwasanaethau wedi'u datblygu i ddiwallu anghenion ein plant.
- Nid ydym am i ddarparwyr weithredu cartrefi plant heb fodel clir o ofal na darparu darpariaeth safonol yn unig.

Yr hyn yr ydym ei eisiau:

- Rydym eisiau gweithio gyda darparwyr newydd a darparwyr presennol a'u cefnogi i ddarparu modelau gofal a fydd yn diwallu anghenion ein plant.
- Rydym eisiau gweithio gyda darparwyr newydd a darparwyr presennol a'u hannog i ddatblygu eu busnesau mewn ffordd sydd, nid yn unig yn gwella canlyniadau i'n plant, ond hefyd yn darparu gwerth cymdeithasol ehangach i'n cymunedau.
- Rydym eisiau darparwyr sy'n gallu gofalu'n ddiogel am ein plant sydd â nifer o anghenion uchel ac sy'n gallu darparu llety amgen i sicrhau y darperir ar gyfer eu lles.
- Rydym eisiau darparwyr a fydd yn gweithio mewn partneriaeth â ni yn ystod cyfnodau o bontio gan gynnwys camu i lawr i fyw gyda gofalwr maeth neu ailuno gyda'u teulu.
- Mae diwylliant Cymraeg yn bwysig iawn i ni fel rhanbarth ac rydym eisiau mwy o ddarparwyr sy'n gallu darparu eu gwasanaethau yn Gymraeg.

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant y Darparwr

Amherthnasol

ADRAN 2C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD

Ystyried Ansawdd y Farchnad

Ystyried ansawdd y farchnad

Rhanbarthol

Tîm Cenedlaethol Cymru yw Consortiwm Comisiynu ar gyfer Plant Cymru, sy'n gweithio i gefnogi Adrannau Gwasanaethau Cymdeithasol Plant Awdurdodau Lleol i gomisiynu a threfnu contractau ar gyfer lleoliadau i Blant sy'n Derbyn Gofal. Nhw sy'n rheoli Fframwaith Preswyl Cymru Gyfan ar gyfer darparu Gwasanaethau i Blant a Phobl ifanc sy'n derbyn gofal ledled Cymru.

Mae monitro fframwaith prosesau Sicrhau Ansawdd a Rheoli Risg o fewn y Fframwaith yn nodi tueddiadau mewn perthynas â darparwyr a materion.

Ynys Môn

Mae gan Ynys Môn ddau Gartref Grŵp Bach cofrestredig – o dan yr enw "Cartrefi Clyd Môn" - sydd wedi eu cofrestru ac yn weithredol – Cartref Clyd Bryn Hwfa, a Chartref Clyd Llanfairpwll, - mae'r ddau wedi bod yn gweithredu i'w capasiti llawn drwy'r flwyddyn, gan

weithio gyda phobl ifanc ag anghenion gofal cymhleth sydd wedi dioddef trawma yn ystod eu plentyndod cynnar ac yn cael trafferth gydag anhwylderau ymlyniad.

Yn dilyn llwyddiant y ddau gartref cyntaf, mae Ynys Môn ar hyn o bryd ar fin agor trydydd Cartref Clyd Môn yng Nghaergybi (Caergybi), sef cartref grŵp bach arbenigol, a fydd yn gyfle i gynnig seibiant i blant gyda chefnogaeth y gwasanaethau arbenigol i blant.

Yn ystod y deuddeg mis nesaf bydd pedwerydd eiddo'n cael ei agor. Mae hwn yn dal i fod yn ei gam cynllunio a chofrestru -Cartrefi Clyd Môn Rhosybol.

Mae prosiect arall yn y cam cynllunio a chofrestru, sef Cartref Clyd Môn Llangristiolus, a fydd yn darparu cyfleusterau modern sy'n arbenigo mewn Gwasanaethau Dydd ar gyfer ei Wasanaethau Plant Arbenigol. Ar ôl agor y ddau gartref newydd hyn yn 2022, bydd llai o leoliadau tu allan i'r sir yn cael eu defnyddio.

Cafodd y cyfleusterau yng Nghartref Clyd Bryn Hwfa yn Llangefni a Chartref Clyd Llanfairpwll eu harchwilio gan AGC yn 2020 a barnwyd bod y ddau yn Rhagorol.

Tueddiadau Presennol a'r rhai a Ragwelir

Tueddiadau presennol a'r rhai a ragwelir

- Heriau wrth gael mynediad at welyau lles diogel a dewisiadau lleol eraill sy'n darparu ymyrraeth argyfwng a dargyfeirio o lety diogel.
- Heriau o ran cael gafael ar leoliadau lleol priodol ar gyfer plant a phobl ifanc ag anghenion cymhleth.
- Angen trefniadau a chyfleusterau gofal tymor byr ychwanegol a phriodol i blant. Mae hyn hefyd yn cynnwys plant ag anghenion ychwanegol ac ar adegau eu brodyr a'u chwiorydd.
- Yn aml mae gan blant 16+ oed anghenion cymhleth ac mae opsiynau ar gyfer eu lleoli'n gyfyngedig, mae angen dull strategol o gefnogi anghenion llety a chymorth pobl ifanc rhwng 16-18 oed ac i bobl ifanc sy'n gadael gofal.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Effaith arferion comisiynu ar y farchnad

Defnyddir Fframweithiau Cymru Gyfan i gomisiynu lleoliadau unigol ar draws amryw o fathau o leoliadau. Mae'r fframweithiau hyn yn darparu partneriaethau lefel strategol gyda darparwyr mewn gwasanaethau maethu a phreswyl. Defnyddir y fframweithiau lle mae naill ai Dyletswydd Digonolrwydd y Rhanbarthau yn golygu bod angen comisiynu allanol neu lle ceir yr ansawdd, y canlyniadau a'r gwerth am arian gorau trwy gomisiynu allanol yn hytrach na darparu gwasanaethau mewnol. Rheolir Fframweithiau Cymru Gyfan gan Gonsortiw Comisiynu ar gyfer Plant Cymru.

Yr adnodd a ddefnyddir ar gyfer e-dendro lleoliadau maethu a phreswyl allanol yw'r Adnodd Cymorth Comisiynu ar gyfer Plant (CCSR) sy'n cynnig trefn dryloyw o gomisiynu lleoliadau sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau ar gyfer y lleoliadau a reoleiddir o fewn y Fframwaith ac nad ydynt yn y Fframwaith gan sicrhau y cydymffurfir â'r canllawiau caffael a'r rheoliadau perthnasol sy'n sail i gomisiynu.

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Efallai y bydd rhai plant wedi derbyn eu haddysg drwy'r Gymraeg ac felly'n cael trafferth ymdopi mewn ysgol cyfrwng Saesneg ac angen tiwtor neu gynorthwydd i ddarparu cymorth ychwanegol. Does gan blant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r wlad oherwydd diffyg lleoliadau arbenigol mo'r dewis i dderbyn gwasanaethau gofal yn y Gymraeg. Mae hon yn broblem arbennig yn Ynys Môn.

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

O dan Ddeddf Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, mae dyletswydd ar Ynys Môn i ystyried llesiant unigolion wrth greu cynlluniau cynaliadwyedd. Bydd nodau llesiant y ddeddf yn llywio pa mor ddigonol fydd y trefniadau ar gyfer dod o hyd i lety amgen, gan ystyried ei effaith ar les yr unigolyn yn ogystal â'i effaith ehangach ar gynaliadwyedd yng Nghymru.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Er bod nifer y plant 'sy'n derbyn gofal' yn Ynys Môn wedi sefydlogi yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf, mae'r galw am leoliadau i gefnogi plant a phobl ifanc gydag anghenion cymhleth wedi parhau, tra nad yw'r farchnad wedi ymateb mewn ffordd all gynnig lleoliadau ac sy'n diwallu anghenion plant a phobl ifanc gydag anghenion cymhleth.

Y prif risg o ran yr ansefydlogrwydd hwn yn y farchnad yw'r pwysau cynyddol i ddefnyddio trefniadau nad ydynt yn cael eu rheoleiddio ar gyfer plant a phobl ifanc sy'n derbyn gofal gan yr Awdurdod Lleol. Mae hyn yn bwysau/risg a wynebir ar draws Gogledd Cymru.

Mewn amgylchiadau o'r fath, mae'r Awdurdod Lleol yn gweithio'n agos gyda darparwyr ac Arolygiaeth Gofal Cymru yn gyson i liniaru risg a chynnig cefnogaeth i sicrhau y cedwir at y rheoliadau yn y dyfodol.

ADRAN 2D – DARPARIAETH HEB EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAWR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDAF YN BAROD etc]

Pan fydda i'n Barod:

Mae yna ddeg o drefniadau Pan fydda i'n Barod ar hyn o bryd (tua 17% o'r plant sy'n derbyn gwasanaethau gofal sy'n gadael).

Camu i lawr o leoliad diogel:

Mae gan yr Awdurdod brofiad o un achos o gamu i lawr o lety diogel o fewn y deuddeg mis diwethaf. Mae'r profiad yn dangos diffyg cenedlaethol sylweddol mewn sefydliadau preswyl sydd â'r adnoddau i gefnogi anghenion y garfan hon o bobl ifanc.

ADRAN 2E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD**Gwerth cymdeithasol**

Mae rhywfaint o gyfeirio at ddefnyddio mentrau cymdeithasol/mentrau cydweithredol fel darparwyr lleoliadau maeth annibynnol

Adnoddau

Mae ymrwymiad yr Awdurdod Lleol i fuddsoddi ym mhrosiect cartrefi grŵp bach wedi talu ar ei ganfed. Hyd yn hyn, mae ansawdd y gofal a ddarparwyd wedi cael ei archwilio'n annibynnol (AGC) a barnwyd fod y gofal a ddarperir o safon uchel. Yn ogystal â hyn, ni chafwyd unrhyw achos o leoliadau'n chwalu hyd yma.

Taliadau uniongyrchol

Byddai unrhyw gymorth ôl-fabwysiadu a aseswyd cyn lleoliad y Plentyn yn cael ei gynnwys yn y Cynllun Cymorth Mabwysiadu a gytunwyd ar gyfer y plentyn unigol. Cyfrifoldeb y rhieni mabwysiadol fyddai ariannu gwasanaethau gofal plant cyffredinol y gallai fod eu hangen h.y. gwarchodwr plant neu feithrinfa ddydd breifat.

Os yw plentyn yn 'derbyn gofal' gan yr awdurdod lleol ac yn cael ei leoli gyda gofalwyr maeth cofrestredig, byddai ei 'anghenion gofal a chymorth' yn cael eu hasesu ymlaen llaw ac yn barhaus gan weithiwr cymdeithasol y plentyn a Swyddog Adolygu Annibynnol drwy broses Adolygu Plant sy'n Derbyn Gofal.

Byddai unrhyw gymorth a gafodd ei asesu cyn lleoliad y Plentyn yn cael ei gynnwys yn y Cytundeb Lleoliad a'r cynllun Gofal a Chymorth.

Mae'n annhebygol y byddai'r taliadau uniongyrchol yn cael eu defnyddio yn y sefyllfa hon ar hyn o bryd gan fod y mwyafrif sy'n derbyn y Taliadau Uniongyrchol yn deuluoedd plant anabl sy'n defnyddio taliadau uniongyrchol i gyflogi cynorthwyyr personol i ddarparu 'seibiant i ofalwyr' neu 'ofal a chefnogaeth' drwy Asesiad Gofalwyr a/neu Asesiad Gofal a Chymorth. Gellir adnabod Gofalwyr Maeth fel 'Gofalwyr Cyflogedig'.

Hyd yn hyn does dim pecynnau Taliadau Uniongyrchol wedi cael eu defnyddio i gefnogi'r Broses Fabwysiadu cyn neu ar ôl i blentyn gael ei nodi a'i baru â rhieni mabwysiadol. Fodd bynnag, gallai'r math hwn o gymorth ddiwallu anghenion asesiedig plant unigol a'u teuluoedd ac felly mae'n faes y dylid gwneud rhagor o ymchwil iddo a'i archwilio fel opsiwn gwasanaeth.

Nid oes unrhyw becynnau Taliadau Uniongyrchol yn cael eu defnyddio i gefnogi'r plant a'u gofalwyr maeth cyn neu ar ôl i blentyn gael ei nodi a'u paru â'r teulu maeth. Fodd bynnag, gallai'r math hwn o gymorth ddiwallu anghenion asesiedig plant unigol a'u teuluoedd ac felly mae'n faes dylid gwneud rhagor o ymchwil iddo a'i archwilio fel opsiwn gwasanaeth ar gyfer y dyfodol.

Hunan gyllidwyr

Mae'n bosibl y gallai rhieni mabwysiadol ariannu gwasanaethau therapiwtig preifat ar gyfer y plant neu nhw eu hunain pe baen nhw'n teimlo nad oedd y gwasanaethau oedd eu hangen arnynt ar gael neu nad oedd mynediad iddynt drwy'r Gwasanaethau Cymdeithasol, yr Asiantaeth Fabwysiadu, na'r Bwrdd Iechyd.

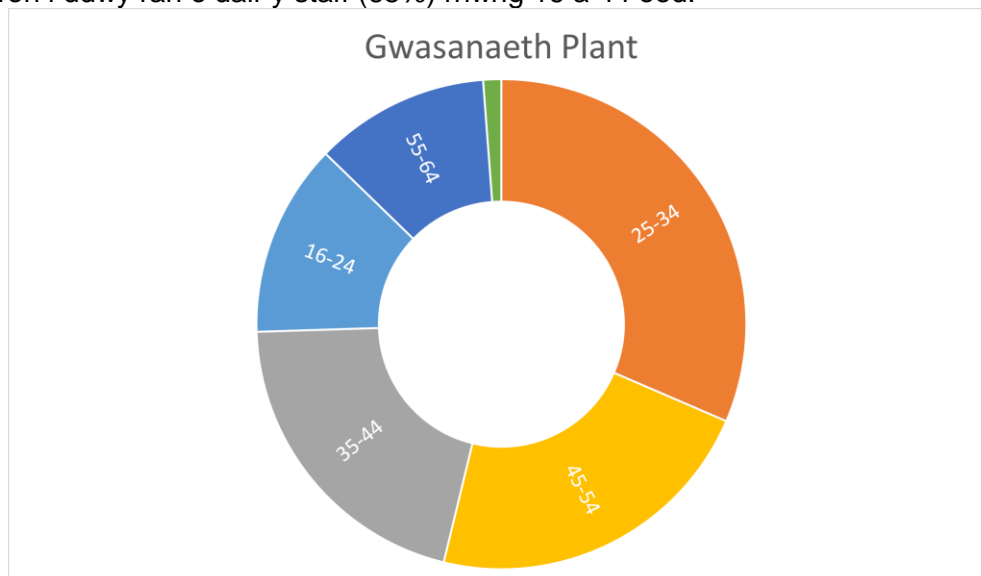
Os yw plentyn yn cael ei gymryd i ofal yr Awdurdod Lleol byddai ei anghenion asesiedig yn cael eu hadnabod a'u diwallu gan Wasanaethau Cymdeithasol Plant a Theuluoedd.

Mae'n annhebygol y byddai pecyn gofal a chymorth yn cael ei hunan gyllido gan ofalwyr maeth oni bai i gael mynediad at rai mathau o wasanaethau gofal/gweithgaredd plant cyffredinol i wella ansawdd bywyd a phrofiadau'r plentyn.

Gweithlu

Mae sefydlogrwydd y gweithlu yn broblem. Mae galw cynyddol am leoliadau ac nid yw nifer y lleoliadau a ragwelir yn diwallu'r galw a ragwelir.

Mae proffil oedran staff y Gwasanaeth Plant ychydig yn iau na staff y Gwasanaeth Darparu. Mae bron i ddwy ran o dair y staff (65%) rhwng 16 a 44 oed.

Oedran cyfartalog staff y Gwasanaeth Plant yw 40 oed.

Mae cynllunio olyniaeth a recriwtio a chadw staff yn faterion sydd angen sylw a'u datrys.

Yn arolwg darparwyr MSR, datgelodd yr ymatebwyr y materion y maent yn eu hwynebu ar hyn o bryd gyda recriwtio a chadw eu gweithlu, sef:

Cyfradd tâl isel

Mae lefel y sgiliau sydd eu hangen i weithio gyda phlant ag anableddau dysgu pan fo ganddyn nhw ymddygiad heriol ac anghenion iechyd meddwl yn llawer uwch na'r gyfradd cyflog. Mae lefelau cyflog yn y sector yn isel, fel bod angen i nifer y staff sydd ar gael i lenwi'r oriau sy'n cael eu talu amdanynt, fod yn amrywiol iawn yn eu galluoedd. Does dim digon o arian i allu cael staff sy'n arbenigo mewn rhai o'r tasgau sydd eu hangen fel cydlynnydd a

chogydd. Mae angen i bob aelod o staff allu gwneud yr holl dasgau rhyngddynt ond yn ddelfrydol, yn unigol hefyd, fel bod modd diwallu anghenion y preswylwyr bob amser.

Cyflogaeth arall sy'n talu cyfradd uwch o gyflog. Oriau hir, mwy o bwysau ar staff oherwydd absenoldeb / salwch / Covid a phrinder cyffredinol o staff ar gael.

Ardal wledig

Mae recriwtio bob amser yn her, yn enwedig gweithwyr cymdeithasol gan mai'r ardaloedd y maent yn eu gwasanaethu yn eang.

Cynnydd yng nghostau tanwydd

Mewn ardaloedd gwledig gall cost teithio i becynnau gofal a rhyngddynt fod yn ffactor yn enwedig gan fod yn rhaid darparu pecynnau ar adegau a bennwyd ymlaen llaw.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler Asesiad Effaith

ADRAN 2F – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER DARPARIAETH A REOLEIDDIR Gwasanaethau Cartrefi Gofal (Plant) O RAN CYFLAWNI'R DDYLETSWYDD DIGONOLRWYDD: PLANT SY'N DERBYN GOFAL [Adran 6 o'r SSWA]

Heriau:

- Cynyddu'r galw am gartrefi gofal ar draws Cymru – 133% 2016-20
- Rhagweld nifer y lleoliadau i beidio â bodloni'r galw yn y dyfodol
- Prinder darparwyr lleol
- Prinder darparwyr o ran plant â chyflwyniadau emosiynol/ymddygiadol cymhleth
- Prinder lleoliadau brys

Effaith Bosibl:

- Plant ag anghenion ddim yn cael eu diwallu
- Cynnydd mewn symudiadau lleoliad ar gyfer plant mwyaf agored i niwed
- Mwy o ddefnydd o leoliadau anrheoledig
- Cynnydd mewn costau wrth i'r galw alltudion gyflenwi

Lliniaru:

- Defnyddio Consortiwm Comisiynu ar gyfer Plant Cymru i reoli'r farchnad a risgiau
- Prosiect Tai Grŵp Bach – dau gartref ar waith â dau arall wedi'u cynllunio ar gyfer 2022
- Defnydd effeithiol o 'When I'm Ready'

ADRAN 2G – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER DARPARIAETH A REOLEIDDIR Gwasanaethau Cartrefi Gofal (Plant)

Defnyddwyr y Gwasanaeth:

- Mwy o alw ar draws yr ystod o ofal a chymorth hyd at blant 'gofal sy'n derbyn gofal'
- Effaith pandemig ar blant a theuluoedd agored i niwed
- Effaith rhagamcanol costau byw ar lefelau tlodi

Adnoddau:

- Cyflenwad y farchnad ddim yn ateb y galw, yn enwedig i'r rhan fwyaf o blant 'sy'n derbyn gofal' - yn debyg ar lefelau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol
- Gorddibyniaeth ar y sector annibynnol
- Mwy o ddibyniaeth ar leoliadau anrheoledig anghyfreithlon
- Pwysau ar gyllidebau oherwydd costau cynyddol y darpariaethau

Ateb yr Her:

- Rydym am weithio gyda darparwyr newydd a darparwyr presennol a'u cefnogi i ddarparu modelau o ofal a fydd yn diwallu anghenion ein plant.
- Rydym am weithio gyda darparwyr newydd a darparwyr presennol a'u hannog i ddatblygu eu busnesau mewn ffordd sydd, yn ogystal â gwella canlyniadau i'n plant, hefyd yn darparu gwerth cymdeithasol ehangach i'n cymunedau.
- Rydym am i ddarparwyr sy'n gallu gofalu'n ddiogel am ein plant sydd â sawl anghenion uchel ac sy'n gallu darparu llety arall i sicrhau darpariaeth les.
- Rydym am i ddarparwyr a fydd yn gweithio mewn partneriaeth â ni yn ystod cyfnodau o bontio gan gynnwys camu i lawr i fyw gyda gofalwr maeth neu ailuno gyda'u teulu.
- Mae diwylliant Cymraeg yn bwysig iawn i ni fel rhanbarth ac rydyn ni eisiau mwy o ddarparwyr sy'n gallu darparu eu gwasanaethau yn Gymraeg
- Rhagor o weithio'n fewnol i ddatblygu prosiect tai grŵp bach

PENNOD 3 – MATHAU O DDARPARIAETH RHEOLEDIG: Gwasanaethau Llety Diogel (Plant)

ADRAN 3A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Llety diogel

Nid oes darpariaeth llety diogel i blant yn Ynys Môn nac yng Ngogledd Cymru. Mae cartref plant diogel cenedlaethol pwrpasol yn Ne Cymru. Gall Hillside ddarparu ar gyfer hyd at 18 o blant a phobl ifanc o'r ddau ryw rhwng 12 ac 17 oed.

Mae'r plant a leolir mewn llety diogel yn cael eu lleoli trwy orchymyn llys ac mae'r niferoedd yn isel iawn, rhwng 0 a 2 fesul awdurdod bob blwyddyn heb unrhyw dueddiad clir. Nid oes unrhyw gynlluniau i ymestyn y ddarpariaeth hon yng Ngogledd Cymru.

Felly, nid yw digonolrwydd y farchnad yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

ADRAN 3B – SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD

Ddim yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

Camau a gymerwyd o ganlyniad i fethiant darparwyr

Ddim yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

ADRAN 3C – FFACTORAU SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD ERAILL

Ystyriaeth o Ansawdd y Farchnad

Ddim yn berthnasol

Tueddiadau Presennol ac a Ragwelir

Ddim yn berthnasol

Effaith ar arferion Comisiynu ar y farchnad

Ddim yn berthnasol

Darpariaeth o'r gwasanaeth yn Gymraeg

Ddim yn berthnasol

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth
Ddim yn berthnasol
Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad
Ddim yn berthnasol

ADRAN 3D - DARPARIAETH HEB EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAWR O LEOLIAD DIOGEL NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN PAN FYDDAF YN BAROD ac ati]
Ddim yn berthnasol

ADRAN 3E – YSTYRIAETHAU ERAILL SY’N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD
Gwerth cymdeithasol
Ddim yn berthnasol
Adnoddau
Ddim yn berthnasol
Taliadau uniongyrchol
Ddim yn berthnasol
Hunan Arianwyr
Ddim yn berthnasol
Gweithlu
Ddim yn berthnasol
Cydraddoldeb, dyletswydd cymdeithasol-economaidd a hawliau dynol
Ddim yn berthnasol

ADRAN 3F – CRYNODEB O’R FARCHNAD AR GYFER [Gwasanaethau Llety Diogel \(I Blant\)](#) DARPARIAETH WEDI’I RHEOLEIDDIO er mwyn BODLONI’R DDYLETSWYDD DIGONEDD: PLANT SY’N DERBYN GOFAL [Adran 6 o’r SSWA]

Ddim yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

ADRAN 3G – CRYNODEB O’R FARCHNAD AR GYFER [Gwasanaethau Llety Diogel \(I Blant\)](#) DARPARIAETH WEDI’I RHEOLEIDDIO

Ddim yn berthnasol i Gyngor Sir Ynys Môn.

PENNOD 4 - MATH O DDARPARIAETH REOLEDIG: Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd

ADRAN 4A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Mae Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd yn llety lle mae rhieni a phlant yn aros gyda'i gilydd i gael eu hasesu / derbyn gofal.

Mae'r Tîm Trawsnewid ar Ynys Môn yn wasanaeth newydd a fydd yn darparu darpariaeth aml-asiantaeth o wasanaethau dwys yn Ynys Môn.

Bydd y Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, rhwng 0 a 25 oed, sydd naill ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu lle mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofalwyr yn ddiogel. .

Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd practis, seicolegydd, gweithiwr cymdeithasol a dau weithiwr cymorth. Maent yn canolbwyntio ar weithio gyda phlant a phobl ifanc lle gallai cyflwr niwrollegol fod yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned.

ADRAN 4B – SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD

Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd a BIPBC (Gorllewin)

Nid oedd digon o alw i gyfiawnhau comisiynu uned breswyl i deuluoedd amser llawn. Mae'r capasiti presennol yn cael ei gyflawni'n ddigonol.

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant Darparwr

Amherthnasol

ADRAN 4C – FFACTORAU SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD ERAILL

Ystyried Ansawdd y Farchnad

Mae gan CSYM ddau Gartref Grŵp Bach - "Cartrefi Clyd Môn" - sydd wedi'u cofrestru ac yn rhedeg - Cartref Clyd Bryn Hwfa, a Chartref Clyd Llanfairpwll, - y ddau wedi bod yn gweithredu i'w llawn gapasiti drwy gydol y flwyddyn, gan weithio gyda phobl ifanc gydag anghenion gofal cymhleth sydd wedi dioddef trawma plentyndod cynnar ac sy'n cael trafferth ag anhwylderau ymlyniad.

Yn dilyn llwyddiant y ddau gartref cyntaf, mae CSYM ar hyn o bryd ar fin agor ei thrydydd Cartref Clyd Môn yng Nghaergybi, cartref grŵp bach arbenigol, a fydd yn gyfle i roi seibiant i blant a gefnogir gan y gwasanaethau plant arbenigol.

Yn ystod y deuddeg mis nesaf bydd CSYM yn gweithio tuag at agor y pedwerydd eiddo, sydd yn y cyfnod cynllunio a chofrestru ar hyn o bryd - Cartrefi Clyd Môn Rhosybol.

Mae CSYM hefyd yng nghyfnod cynllunio a chofrestru Cartref Clyd Môn Llangristiolus, a fydd yn gyfleuster modern yn arbenigo mewn Gwasanaethau Dydd ar gyfer ei Wasanaethau Arbenigol Plant. Gyda'r 2 gyfleuster newydd hyn yn agor yn 2022, bydd lleoliadau y tu allan i'r sir yn cael eu lleihau ymhellach.

Cafodd y cyfleusterau yng Nghartref Clyd Bryn Hwfa yn Llangefni a Chartref Clyd Llanfairpwll eu harolygu gan AGC yn 2020 a dyfarnwyd bod y ddau yn Ardderchog.

Tueddiadau Presennol a Rhagamcanol

Ar gyfer Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd a BIPBC (Gorllewin), nid oes digon o alw i gyfiawnhau comisiynu uned breswyl llawn amser i deuluoedd. Mae'r capasiti presennol yn cael ei gyflawni'n ddigonol.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Effaith arferion comisiynu ar y farchnad

Defnyddir Fframweithiau Cymru Gyfan i gomisiynu lleoliadau unigol ar draws ystod o fathau o leoliadau. Mae'r fframweithiau hyn yn darparu partneriaethau lefel strategol gyda darparwyr mewn gwasanaethau maethu a phreswyl. Defnyddir y fframweithiau lle mae naill ai Dyletswydd Digonolrwydd y Rhanbarthau yn gofyn am gomisiynu allanol neu lle mae cyflawni ansawdd, canlyniadau a gwerth am arian gorau yn cael eu cyflawni trwy gomisiynu allanol yn hytrach na darparu gwasanaeth mewnol. Rheolir Fframweithiau Cymru Gyfan gan Gonsortium Comisiynu Plant Cymru (4C).

Y cyfrwng a ddefnyddir ar gyfer e-dendro lleoliadau maethu allanol a phreswyl yw'r Adnoddau Cymorth Comisiynu ar gyfer Plant (CCSR) sy'n cynnig trefniadau comisiynu agored sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau ar gyfer lleoliadau a reoleiddir gan y Fframwaith a lleoliadau nad ydynt yn rhan o'r Fframwaith ac sy'n caniatáu cydymffurfio â'r canllawiau a'r rheoliadau caffael perthnasol sy'n sail i'r comisiynu.

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Mae'n bosibl bod rhai plant wedi derbyn eu haddysg trwy gyfrwng y Gymraeg ac felly'n cael trafferth ymdopi mewn ysgol cyfrwng Saesneg ac angen tiwtor neu gynorthwydd i ddarparu cymorth ychwanegol. Nid oes gan blant sy'n cael eu lleoli y tu allan i'r wlad oherwydd diffyg lleoliadau arbenigol yr opsiwn i dderbyn gwasanaethau gofal yn Gymraeg. Mae hon yn broblem arbennig ym Môn.

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

Gan nad oes digon o alw i gyfiawnhau comisiynu uned breswyl teulu llawn amser ar gyfer Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd, ystyrir bod y gwasanaeth yn gynaliadwy. Mae'r capasiti presennol yn cael ei gyflawni'n ddigonol.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Ar hyn o bryd mae gennym 3 o adnoddau cartref grŵp bach ar Ynys Môn gyda'r potensial i gynnig 5 gwely i blant sydd angen y gwasanaeth. Mae ein 4ydd eiddo yn cael ei adnewyddu a bydd y gwaith wedi'i orffen erbyn Awst 2022. Bydd hyn yn galluogi'r awdurdod lleol i gynnig 3 gwely posibl arall yn lleol ar yr Ynys i gyrraedd cyfanswm o 8 gwely.

Canlyniadau

- Gallu datblygu a chynnig opsiwn 'rhannu gofal' i unigolion a theuluoedd er mwyn gohirio chwalu'r teulu yn llwyr
- Bod yn gyfle i'r person ifanc ddatblygu sgiliau a phrofiadau newydd a allai eu galluogi i symud ymlaen i lety â chymorth amgen i ddiwallu ei anghenion unigol.
- Gallu darparu gofal tymor hwy a'r cyfle i weithio mewn Partneriaeth yn gynharach gyda Gwasanaethau Anabledd Dysgu Oedolion er budd y bobl ifanc a nodwyd i'w cefnogi trwy'r broses bontio.
- Bod ar gael i gwrdd ag anghenion pobl ifanc eraill sydd ag anghenion gofal a chymorth cymhleth, yn dibynnu ar eu hanghenion a aseswyd.

ADRAN 4D – DARPARIAETH HEB EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATAL, CAM I LAWR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDAF YN BAROD ayyb]

Pan fyddaf yn barod:

Ar hyn o bryd mae yna ddeg trefniant Pan Fyddaf yn Barod (tua 17% o blant yn derbyn gwasanaethau gadael gofal).

Cam i lawr o leoliad diogel:

Mae gan yr Awdurdod brofiad o un cam i lawr o lety diogel o fewn y deuddeg mis diwethaf. Mae'r profiad yn dangos diffyg cenedlaethol sylweddol mewn sefydliadau preswyl sydd wedi'u cyfarparu i gefnogi anghenion y garfan hon o bobl ifanc.

ADRAN 4E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD

Gwerth Cymdeithasol

Mae rhywfaint o gyfeirio at y defnydd o fentrau cymdeithasol/cwmnïau cydweithredol fel darparwyr lleoliadau maeth annibynnol

Adnoddau

Mae ymrwymiad yr Awdurdod Lleol i fuddsoddi yn y prosiect cartrefi grwpiau bach wedi talu ar ei ganfed. Hyd yn hyn, mae ansawdd y gofal a ddarperir wedi'i archwilio'n annibynnol (AGC) a chanfuwyd bod y ddarpariaeth gofal o safon uchel. Yn ogystal, ni fu unrhyw dorriadau yn unrhyw un o'r trefniadau hyd yma.

Taliadau uniongyrchol
Amherthnasol
Hunan-arianwyr
Amherthnasol
Gweithlu
<p>Mae'r Tîm Trawsnewid ar Ynys Môn yn wasanaeth newydd a fydd yn darparu darpariaeth aml-asiantaeth o wasanaethau dwys yn Ynys Môn. Bydd y Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, rhwng 0 a 25 oed, sydd naill ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu lle mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofalwyr yn ddiogel. .</p> <p>Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd practis, seicolegydd, gweithiwr cymdeithasol a dau weithiwr cymorth. Maent yn canolbwyntio ar weithio gyda phlant a phobl ifanc lle gallai cyflwr niwrolegol fod yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned.</p>
Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol
Gweler yr Asesiad Effaith
ADRAN 4F – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER DARPARIAETH RHEOLEDIG Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd wrth GWRDD A'R DYLETSWYDD DIGONEDD: PLANT SY'N DERBYN GOFAL [Adran 6 o'r SSWA]
<p>Mae Cartref Clyd wedi gallu dod ag un plentyn yn ôl o leoliad y tu allan i'r sir. Mae hefyd wedi atal dau blentyn rhag cael eu lleoli y tu allan i'r sir. Mae Cartref Clyd wedi gallu helpu un person ifanc i drosglwyddo yn ôl adref i'w teulu a bydd person ifanc arall yn trosglwyddo yn ôl adref at eu teulu ar ddiwedd y flwyddyn.</p> <p>Wrth symud i Gartref Clyd, mae un plentyn wedi gallu cynyddu'r amser mae'n gweld ei deulu ac wedi dweud mai dim ond ers byw yn Cartref Clyd y mae wedi gallu gweld ei fam ar benblwyddi / Nadolig.</p> <p>Roedd Cartref Clyd yn gallu cefnogi un person ifanc i gwblhau ei haddysg yn yr ysgol a symud ymlaen i gwblhau cwrs coleg, mae hi nawr yn chwilio am waith sydd hefyd yn cael ei gefnogi gan y tîm. Cafodd person ifanc arall a oedd wedi bod allan o addysg ers amser maith, ei gefnogi i ymgysylltu ag addysg eto gan y tîm.</p>

ADRAN 4G – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER DARPARIAETH RHEOLEDIG
Gwasanaethau Canolfan Breswyl i Deuluoedd

Mae Cartref Clyd Llanfair a Chartref Clyd Bryn Hwfa eisoes yn weithredol, gyda Chartref Clyd Caergybi yn agor yn fuan i ddarparu seibiannau byr i blant ag anawsterau dysgu ac anghenion cymhleth. Cyn bo hir bydd Cartref Clyd Rhosybol yn barod i fynd trwy broses gofrestru AGC a bod yn barod i groesawu mwy o bobl ifanc Ynys Môn yn ôl i'r gymuned.

PENNOD 5 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Mabwysiadu**ADRAN 5A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD**

1

Trosolwg o Wasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru

Mae Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru yn darparu gwasanaeth mabwysiadu rhanbarthol ar ran Cyngor Sir Ynys Môn. Mae gweithio'n rhanbarthol yn helpu i ddod o hyd i deuluoedd newydd yn fwy effeithiol, yn gosod plant yn gyflymach ac yn gwella gwasanaethau cymorth mabwysiadu. Ym mis Ebrill 2014 cafodd ei integreiddio i'r Gwasanaeth Mabwysiadu Cenedlaethol. Mae'r gwasanaethau'n cydymffurfio â deddfwriaeth fabwysiadu, rheoliadau a chanllawiau statudol wedi'u diweddarau yn unol â Deddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 (RISCA) a pholisi a gweithdrefnau'r gwasanaeth, o fewn yr adnoddau a ddyrannwyd. Mae yna fframwaith sy'n ceisio ei gwneud yn haws i fabwysiadwyr, plant a phobl ifanc gael cymorth pan fo angen. Mae'r gwasanaethau a ddarperir gan y gwasanaeth mabwysiadu yn cynnwys:

- Paratoi'r plentyn i'w fabwysiadu
- Canfod a pharu teuluoedd
- Diogelu plant
- Darparu cymorth mabwysiadu
- Recriwtio, asesu a chymeradwyo mabwysiadwyr
- Hyfforddiant paratoi i fabwysiadu (cyn/ar ôl cymeradwyo)
- Cymorth mabwysiadu (cyn/ar ôl mabwysiadu, system gyfeillio, cyswllt ar ôl mabwysiadu)
- Cwnsela rhieni biolegol
- Babanod wedi'u rhoi yn ôl
- Gwasanaethau i oedolion wedi'u mabwysiadu neu unrhyw un sydd wedi eu haffeithio gan fabwysiadu
- Partner Asesiad Rhiant (Atodiad A)
- Mabwysiadu gydad eflen dramor

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn parhau i gyfrannu at **Wasanaeth Mabwysiadu rhanbarthol Gogledd Cymru**. Yn ystod 2020-21, lleolwyd pump o blant o Ynys Môn gyda theuluoedd i'w mabwysiadu ac o'r pump hynny, mae un wedi dod yn destun gorchymyn mabwysiadu ac felly mae wedi cael ei fabwysiadu'n ffurfiol. Mae'n debygol y bydd y pedwar plentyn arall yn cael eu mabwysiadu'n ffurfiol yn ystod 2021-22.

ADRAN 5B – SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD**Trosolwg o'r boblogaeth**

Nifer y plant sy'n derbyn gofal a leolwyd i'w mabwysiadu yn Ynys Môn oedd 6 yn 2020/21. Mae'n werth nodi bod y gwasanaeth wedi cael ei drawsnewid yn sylweddol ers 2020, felly mae'n anodd cymharu data lleol ac nid yw'n adlewyrchu'r gwasanaeth nawr.

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant Darparwr

Ddim yn berthnasol

ADRAN 5C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Ystyried Ansawdd y Farchnad****Adroddiadau ansawdd**

Amlygodd yr Adolygiad o Ansawdd y Gwasanaeth gan Wasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (2020) y meysydd canlynol i wella sefydlogrwydd y farchnad:

- Cynyddu nifer y mabwysiadwyr cymeradwy
- Lleihau nifer y plant sy'n aros am deulu mabwysiadol
- Datblygu'r gwasanaeth cymorth mabwysiadu
- Recriwtio - swyddi gwag gweithwyr sesiynol a phanel mabwysiadu

Nododd arolygiad Arolygiaeth Gofal Cymru (2019b) y meysydd hyn i'w gwella:

- Datblygu prosesau sicrhau ansawdd ymhellach ac asesu i ba raddau y mae nodau ac amcanion y datganiad o ddiben yn cael eu cyflawni a thystiolaeth sy'n dangos sut mae'r rhain yn cefnogi canlyniadau llesiant i blant
- Argaeledd y 'Cynnig Rhagweithiol', i ddarparu gwasanaethau yn y Gymraeg
- Mae'r datganiad o ddiben a phhecyn gwybodaeth mabwysiadwyr yn cynnwys gwybodaeth am y dull adolygu annibynnol fel bod mabwysiadwyr yn ymwybodol o hyn
- Dylai ffeiliau cysylltiedig gynnwys trywydd archwilio clir o'r gwaith a wnaed

Tueddiadau Presennol a'r Tueddiadau a Ragwelir**Tueddiadau presennol a'r tueddiadau a ragwelir**

Codwyd y materion canlynol o ran gwasanaethau mabwysiadu i blant:

- Mae'r angen mwyaf am leoliadau ar gyfer plant o'r Dwyrain
- Daw'r nifer uchaf o fabwysiadwyr o'r Dwyrain
- Llai o fabwysiadwyr yn y Gorllewin ac mae angen i blant gael eu lleoli heb fod yn y Dwyrain
- Yn genedlaethol mae mwy o blant na mabwysiadwyr cymeradwy ar gael
- Ystyried nifer y siaradwyr Cymraeg (mabwysiadwyr/plant)

Codwyd y materion canlynol o ran gwasanaethau mabwysiadu i oedolion:

- Cafodd y gwasanaeth oedolion sy'n gofyn am eu cofnodion geni i ddod o hyd i'w rhieni biolegol ei gau yn ystod y pandemig, mae'r rhan fwyaf o wasanaethau wedi ailddechrau ond mae ôl-groniad
- Staffio - mae 43 o staff, 10 i ffwrdd neu ar fin mynd i ffwrdd ar absenoldeb mamolaeth, mae'n anodd recriwtio i swyddi tymor sefydlog felly gall y gallu i asesu gael ei effeithio yn 2022/23

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad
<p>Mae gweithredu Cofrestr Mabwysiadu Cymru wedi bod yn sylfaenol wrth chwilio am deuluoedd mabwysiadol ledled Cymru ar gyfer plant sy'n aros, yn enwedig plant na ellir eu lleoli yng Ngogledd Cymru.</p> <p>Mae pob mabwysiadwr cymeradwy a phlentyn sy'n aros yng Nghymru wedi'u cofrestru ar Gofrestr Mabwysiadu Cymru. Mae mabwysiadwyr ac ymarferwyr yn gallu rhannu gwybodaeth am blant yn aros, gan leihau'r amser y mae plant yn aros.</p>
Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg
<p>Mae ethnigrwydd poblogaeth plant 'sy'n derbyn gofal' Ynys Môn yn wyn Cymreig/Prydeinig (98%+) gan mwyaf. Mae dau blentyn wedi'u dynodi'n 'Blant ar eu pen eu hunain sy'n Ceisio Lloches'.</p> <p>Mae mwyafrif y boblogaeth yn siarad Cymraeg fel iaith gyntaf. Darperir gwasanaethau gan y Cyngor yn newis iaith y defnyddiwr gwasanaeth. Mae'r Cyngor yn annog ei asiantaethau partner i fabwysiadu dull tebyg o ran y gwasanaethau y maent yn eu cynnig.</p>
Cynaliadwyedd y ddarpariaeth
<p>Mae'r asiantaeth fabwysiadu yn parhau i weithio'n agos gyda darparwyr y sector preifat a'r trydydd sector fel Barnardo's, St David's ac Adoption UK.</p> <p>Mae darparwyr y Sector Preifat a'r Trydydd Sector yn rhan o fframwaith cydweithredu'r Gwasanaeth Mabwysiadu Cenedlaethol sy'n gweithio ledled Cymru i ddatblygu gwasanaeth rhanbarthol a chenedlaethol ar gyfer teuluoedd sy'n mabwysiadu.</p>
Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad
<p>Un o'r meysydd allweddol a nodwyd ar gyfer N WAS 2022/2023 Gyriannau recriwtio wedi'u targedu Cynyddu nifer y mabwysiadwyr 2022/2023 i 42 o deuluoedd mabwysiadol cymeradwy. Cynyddu nifer y mabwysiadwyr sy'n siarad Cymraeg i ddiwallu anghenion plant hŷn, grwpiau brodyr a chwiorydd sy'n siarad Cymraeg a phlant ag anabled Lleihau'r amser y mae plant yn aros.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Staffio - mae 43 o staff, 10 i ffwrdd neu i ffwrdd ar absenoldeb mamolaeth, mae'n anodd recriwtio i swyddi cyfnod penodol felly mae'n bosibl y bydd effaith ar y gallu i asesu yn 2022/23. Mae hyn yn debygol o effeithio ar argaeledd lleoliadau mabwysiadol ar gyfer plant sy'n aros, cynyddu'r graddfeydd amser aros ac oedi i blant sy'n cael eu lleoli mewn lleoliad mabwysiadol. <p>Mae asesiadau Atodiad A ar gyfer mabwysiadu Partneriaid Rhiant, yn parhau i roi pwysau sylweddol ar adnoddau. Ar hyn o bryd mae rhestr aros o Bartner Rhieni sy'n dymuno mabwysiadu. Fodd bynnag, mae'n rhaid i blant sy'n derbyn gofal gael blaenoriaeth.</p>

ADRAN 5D – DARPARIAETH NAD YW'N CAEL EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAW'R O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDA I'N BAROD AC ATI]

Gwasanaethau Ataliol

Mae'r gwasanaeth plant a theuluoedd yn parhau i fuddsoddi mewn gwasanaethau ataliol i leihau nifer y plant a phobl ifanc sydd angen derbyn gofal. Y brif ddarpariaeth ataliol yw'r tîm teuluoedd gwydn sy'n darparu cymorth dwys i deuluoedd lle mae camddefnyddio sylweddau, cam-drin domestig ac anawsterau iechyd meddwl rhieni wedi'u nodi ac sy'n cyfrannu at y risgiau y gall plant a phobl ifanc eu hwynebu gartref. Trwy ddefnyddio ymyriadau sy'n seiliedig ar gryfder a seicolegol gwybodus, mae'r tîm wedi dangos yn gyson bod y rhain yn ffyrdd effeithiol o leihau risg, gan hwyluso newid sy'n caniatáu i deuluoedd aros gyda'i gilydd. Yn ogystal, rydym wedi datblygu rhaglen mentoriaid cymheiriaid ac er ei bod yn ddyddiau cynnar rydym yn disgwyl i hyn fod yn ychwanegiad effeithiol i'r cynnig.

Yn 2021 sefydlwyd tîm trawsnewid newydd gydag arian o'r rhaglen drawsnewid ar gyfer ardal Gogledd Orllewin Cymru. Mae'r Tîm Trawsnewid yn wasanaeth newydd a fydd yn darparu darpariaeth aml-asiantaethol o wasanaethau dwys yn Ynys Môn. Mae'r Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, 0 - 25 oed, sydd naill ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu lle mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofawyr yn ddiogel. Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd Practis, seicolegydd, gweithiwr cymdeithasol a dau weithiwr cymorth. Maent yn canolbwyntio ar weithio gyda phlant a phobl ifanc lle gallai cyflwr niwrolegol fod yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned. Yn 2022 bydd y tîm yn cael ei ymgorffori yn y tîm teuluoedd cydnerth gan ehangu cylch gorchwyl a chwmpas y tîm hwnnw.

Ein nod yw darparu gwasanaethau atal ac ymyrraeth gynnar i deuluoedd cyn gynted â phosibl. Ymhlith y darpariaethau mae'r tîm o amgylch y teulu sydd wedi'i gynyddu'n ddiweddar mewn maint o 6 i 8 gweithiwr cymorth. Mae ein gwasanaethau a gomisiynir yn cynnwys gwasanaeth cam-drin domestig GORWEL, lles emosiynol Gweithredu dros blant a gofawyr ifanc, cymorth iechyd meddwl rhieni Adferiad a'r Hwb Cymorth cynnar a chyfarfodydd amlasiantaethol Un drws Ffrynt.

Pan Fydda i'n Barod:

Ar hyn o bryd mae yna ddeg trefniant Pan Fydda i'n Barod (tua 17% o blant yn derbyn gwasanaethau gadael gofal).

Camu i lawr o leoliad diogel:

Mae gan yr Awdurdod brofiad o un cam i lawr o lety diogel o fewn y deuddeg mis diwethaf. Mae'r profiad yn dangos diffyg cenedlaethol sylweddol mewn sefydliadau preswyl sydd wedi'u cyfarparu i gefnogi anghenion y garfan hon o bobl ifanc.

ADRAN 5E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD**Gwerth cymdeithasol**

Mae mabwysiadu yn opsiwn cadarnhaol i rai plant sy'n 'derbyn gofal' gan yr awdurdod lleol ac yn cynnig sefydlogrwydd i unigolion mewn amgylchedd teuluol.

Mae effaith y gwerth cymdeithasol sy'n gysylltiedig â'r broses fabwysiadu yn y pen draw yn ymwneud â'r sefydlogrwydd hirdymor posibl y gall hyn ei gynnig i blant agored i niwed ag anghenion amrywiol. Mae'r rhieni mabwysiadol yn gyfreithiol yn croesawu plentyn neu blant i fod yn rhan o'u teulu.

Mae Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru yn gweithio gyda phob awdurdod lleol yn y rhanbarth ac mae'n rheoli gweithwyr cymdeithasol Mabwysiadu ym mhob awdurdod lleol i sicrhau bod y gwasanaeth yn diwallu anghenion y boblogaeth o blant sy'n 'derbyn gofal' ym mhob awdurdod lleol.

Mae asiantaethau mabwysiadu annibynnol/preifat yn gweithio gyda Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru a'r awdurdod lleol i ddiwallu anghenion lleol. Mae darpar fabwysiadwyr yn cael eu recriwtio a'u cefnogi drwy'r broses asesu gan yr asiantaeth fabwysiadu ac mae ganddynt gyfleoedd i gwrdd ag eraill sy'n mynd drwy'r un broses a darparu cymorth ar y cyd i eraill ar yr un daith. Fodd bynnag, os a phan fydd plentyn yn cael ei baru'n llwyddiannus a'i gysylltu â darpar rieni mabwysiadol efallai na fyddant yn dymuno parhau i gael eu nodi'n wahanol i unrhyw deulu arall. Byddant yn parhau i gael cymorth ar ôl mabwysiadu gan yr awdurdod lleol yn dibynnu ar y cynllun sydd wedi'i asesu a'i gytuno cyn i'r lleoliad gael ei wneud.

Mae'r model darparu ar gyfer y broses Fabwysiadu yn unigryw ac wedi'i arwain gan brosesau cadarn, a reolir gan wasanaethau cofrestredig o fewn fframwaith cyfreithiol clir. Felly mae cysylltiadau â'r fforwm gwerth cymdeithasol rhanbarthol yn gyfyngedig a byddent yn bennaf trwy Wasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru.

Adnoddau

Mae awdurdodau lleol i gyd yn cyfrannu at ariannu Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru ac mae nhw wedi eu cysylltu â'r Gwasanaeth Cenedlaethol. Mae hyn yn galluogi awdurdodau lleol i elwa ar yr arbedion maint sydd ar gael i hyrwyddo ymgyrchoedd recriwtio cenedlaethol a hefyd cael gweithwyr arbenigol ym mhob awdurdod lleol i ddiwallu anghenion ardal leol Ynys Môn.

Taliadau uniongyrchol

Byddai unrhyw gymorth ar ôl mabwysiadu a oedd wedi'i asesu cyn lleoli'r Plentyn yn cael ei gynnwys yn y Cynllun Cymorth Mabwysiadu y cytunwyd arno ar gyfer y plentyn unigol.

Cyfrifoldeb y rhieni mabwysiadol fyddai ariannu gwasanaethau gofal plant cyffredinol y gallai fod eu hangen h.y. gwarchodwr plant neu feithrinfa ddydd breifat.

Byddai taliadau uniongyrchol yn annhebygol o gael eu defnyddio yn y sefyllfa hon ar hyn o bryd gan fod y mwyafrif sy'n manteisio ar Daliadau Uniongyrchol yn deuluoedd plant anabl sy'n defnyddio taliadau uniongyrchol i gyflogi cynorthwyr personol i ddarparu 'rhyddhad gofalwyr' neu 'ofal a chymorth' drwy Asesiad Gofalwyr. a/neu Asesiad Gofal a Chymorth.

Hyd yma ni ddefnyddiwyd unrhyw becynnau Taliad Uniongyrchol i gefnogi'r Broses Fabwysiadu cyn neu ar ôl i blentyn gael ei nodi a'i baru â rhieni mabwysiadol.

Fodd bynnag, gallai'r math hwn o gymorth ddiwallu anghenion asesedig plant unigol a'u teuluoedd ac felly mae'n faes y mae angen ei ymchwilio a'i archwilio ymhellach fel opsiwn gwasanaeth.

Hunan-arianwyr

Mae'n bosibl y gallai rhieni sy'n mabwysiadu ariannu gwasanaethau therapiwtig preifat i'r plant neu eu hunain os oeddent yn teimlo nad oedd y gwasanaethau yr oedd eu hangen arnynt ar gael neu'n hygyrch drwy'r Gwasanaethau Cymdeithasol, yr Asiantaeth Mabwysiadu, neu'r Bwrdd Iechyd.

Gweithlu

Ar hyn o bryd nid oes unrhyw fylchau o fewn y sefydliad staffio ar draws gwasanaethau rheoleiddiedig, er bod tair swydd yn cael eu llenwi gan weithwyr cymdeithasol asiantaeth ar hyn o bryd.

Mae'r gwasanaeth ar hyn o bryd yn y broses o hysbysebu am bedwar ymarferydd gofal cymdeithasol heb gymhwyso i gynorthwyo gyda'r galw dros dro am ddeuddeng mis.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 5F – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER **Gwasanaethau Mabwysiadu DARPARIAETH A REOLEIDDIR WRTH GYFLAWNI'R DDYLETSWYDD DIGONOLRWYDD: PLANT SY'N DERBYN GOFAL [Adran 6 o'r SSWA]**

Mae datblygiad pellach wedi'i wneud ochr yn ochr â'r gwasanaeth mabwysiadu Cenedlaethol i wella ymgyrchoedd recriwtio er mwyn cynyddu nifer y mabwysiadwyr sydd wedi eu cymeradwyo.

Marchnata a Recriwtio i dargedu darpar fabwysiadwyr ar gyfer plant sy'n siarad Cymraeg, grwpiau o frodyr a chwiorydd, plant hŷn neu blant ag anableddau.

Lleihau'r amser y mae plant yn aros.

Mae datblygiad pellach o fewn y gwasanaeth Cyfryngol yn cael ei ystyried o ran cynnig grwpiau cymorth i rieni biolegol y mae mabwysiadu yn effeithio arnynt a chynnig grwpiau cymorth i oedolion mabwysiedig.

**ADRAN 5G – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER GWASANAETHAU
MABWYSIADU - DARPARIAETH A REOLEIDDIR**

Mae datblygiad pellach wedi'i wneud ochr yn ochr â'r gwasanaeth mabwysiadu Cenedlaethol i wella ymgyrchoedd recriwtio er mwyn cynyddu nifer y mabwysiadwyr sydd wedi eu cymeradwyo.

Marchnata a Recriwtio i dargedu darpar fabwysiadwyr ar gyfer plant sy'n siarad Cymraeg, grwpiau o frodyr a chwiorydd, plant hŷn neu blant ag anableddau.

Lleihau'r amser y mae plant yn aros.

Mae datblygiad pellach o fewn y gwasanaeth Cyfryngol yn cael ei ystyried o ran cynnig grwpiau cymorth i rieni biolegol y mae mabwysiadu yn effeithio arnynt a chynnig grwpiau cymorth i oedolion mabwysiedig.

PENNOD 6 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Maethu

ADRAN 6A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Trosolwg o'r farchnad yn ôl awdurdod lleol**Trosolwg o farchnad Ynys Môn**

Dengys y tabl faint o blant yn Ynys Môn sy'n cael eu lleoli fwyfwy y tu allan i'w hawdurdod lleol.

Tabl 20: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl ardal - Ynys Môn

Lleoliad yn ôl ardal	2018	2019	2020	2021	Newid o ran nifer
Y tu mewn i'r awdurdod lleol	65	60	70	80	-45
Y tu allan i'r awdurdod lleol (Cymru)	30	30	30	20	50
Y tu allan i Gymru	0	0	0	0	0

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly efallai na fyddant yn fanwl gywir.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Tabl 21: Nifer y plant mewn lleoliadau maeth yn ôl math – Ynys Môn

Math o Leoliad	2018	2019	2020	2021	Newid o ran nifer
Gyda pherthynas/ffrind, tu mewn i awdurdod lleol	30	25	25	35	5
Gydag awdurdod lleol, y tu mewn i awdurdod lleol	20	20	40	40	20
Gydag asiantaeth, y tu mewn i awdurdod lleol	15	15	10	10	-5
Gyda pherthynas/ffrind, tu allan i awdurdod lleol	5	0	0	0	-5
Gydag awdurdod lleol, y tu allan i awdurdod lleol	0	0	0	0	0
Gydag asiantaeth, y tu allan i awdurdod lleol	25	25	25	25	0

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly efallai na fyddant yn fanwl gywir.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Trosolwg o'r boblogaeth**Rhagwelir y bydd nifer y plant yn gostwng**

Mae'r amcangyfrif o nifer y plant (0-15 oed) yn 2020 a'r amcanestyniadau ar gyfer 2040 yn dangos y rhagwelir y bydd nifer y plant yng Ngogledd Cymru yn gostwng dros y blynyddoedd nesaf (Llywodraeth Cymru, 2020). Gellir gweld y gostyngiad hwn ar draws yr holl awdurdodau lleol yng Ngogledd Cymru, ac eithrio Gwynedd lle rhagwelir cynnydd bach (1.8%). Yn gyffredinol, disgwylir i nifer y plant yng Ngogledd Cymru ostwng 6.1%

Rhoddodd diweddariad Datganiad Sefyllfa'r Farchnad 2021 drosolwg o ystadegau allweddol;

- Bu cynnydd o 34% yn nifer y plant yr oedd angen lleoliad maeth arnynt rhwng Ebrill 2016 (600 o blant) a mis Mawrth 2020 (805 o blant).

- Ar 31 Mawrth 2020, roedd 805 o blant Gogledd Cymru yn byw gyda gofalwr maeth, roedd 40% (325 o blant) yn byw gyda gofalwr maeth annibynnol ac roedd angen lleoliad arbenigol ar y rhan fwyaf o'r plant hynny er mwyn cefnogi eu hanghenion, na allai ein gwasanaethau mewnol eu cefnogi.

- Ar hyn o bryd mae 11 o blant yn byw mewn cartref plant y gallai gofalwr maeth arbenigol eu cefnogi. Nid oes digon o ofalwyr maeth sydd â'r sgiliau cywir i gefnogi proffil anghenion ein plant.

- Yn ystod y cyfnod o fis Ebrill 2020 hyd at ddiwedd mis Chwefror 2021, roedd 34 o blant a oedd angen lleoliad ac asesiad rhiant a phlentyn.

Materion yn ymwneud â digonolrwydd i rai plant

Nododd Datganiad Sefyllfa'r Farchnad (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2019) faterion digonolrwydd o ran dod o hyd i leoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys:

- Gofal seibiant
- Troseddwr ifanc
- Ffoaduriaid, mewnfudwyr, ceiswyr lloches
- Rhieni ifanc
- Grwpiau o frodyr a chwiorydd
- Argyfyngau

Mae sefydlogrwydd y gweithlu yn broblem, gyda'r galw cynyddol am leoliadau a nifer y lleoliadau yr amcanestynir na fyddant yn ateb y galw a ragwelir.

Ymunodd gwefan Maethu Cymru â'r 22 Awdurdod Lleol i ffurfio rhwydwaith cenedlaethol o arbenigedd maethu lleol. Mae'r ffocws ar gael mwy o effaith ar lefel genedlaethol, gan weithio gyda'i gilydd a gyda gofalwyr maeth, i adeiladu gwell dyfodol i blant lleol. Rhannu un brand, un llais, i gryfhau recriwtio a chefnogi gofalwyr maeth.

Y Fframwaith Maethu Cenedlaethol

Mae'r Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018) yn canfod bod plant sy'n byw gyda gofalwyr maeth yn eu hardal eu hunain yn fwy tebygol o ffynnu a phlant yn narpariaeth awdurdodau lleol yn fwy tebygol o aros yn eu hawdurdod cartref, gan eu galluogi i gynnal cysylltiadau pwysig. Mae'n hanfodol bod awdurdodau lleol yn sicrhau mwy o leoliadau lleol a llai o leoliadau y tu allan i'r ardal. Yn ôl y Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018), mae maethu cysylltiedig (gyda theulu neu ffrindiau) wedi gweld mwy o alw. Gwelwyd hefyd bod lleoliadau awdurdodau lleol yn arwain at well canlyniadau i blant. Mae'r fframwaith yn nodi bod angen i awdurdodau lleol fod â'r gallu i hwyluso hyn neu fel arall sicrhau bod y plentyn yn cael cyfleoedd i gynnal cysylltiadau os cânt eu gosod mewn math arall o faethu.

ADRAN 6B – SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD

Mae'r galw am ofal maeth wedi cynyddu

Bu cynnydd yn nifer y plant mewn gofal maeth ar Ynys Môn o 90 i 110 erbyn 2020 ac yng Ngogledd Cymru, mae wedi cynyddu flwyddyn ar ôl blwyddyn ers 2015 i tua 945 yn 2020. Yn Wrecsam oedd y cynnydd mwyaf, gyda nifer y plant yn dyblu. Gwelodd Gwynedd gynnydd sylweddol hefyd. Mae'r niferoedd yn yr awdurdodau lleol eraill wedi amrywio.

Tabl 22: Nifer y plant sy'n derbyn gofal mewn lleoliadau maeth ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2015	2017	2018	2019	2020
Ynys Môn	90	100	100	90	110
Gwynedd	145	145	145	165	200
Conwy	120	125	150	140	140
Sir Ddinbych	125	110	110	115	115
Sir y Fflint	135	140	135	150	140
Wrecsam	120	135	170	175	240
Gogledd Cymru	735	755	810	835	945
Cymru	4,250	4,425	4,700	4,840	4,990

Mae'r niferoedd wedi'u talgrynnu felly efallai na fyddant yn fanwl gywir.

Ffynhonnell: Cyfrifiad Plant sy'n Derbyn Gofal. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Er gwaethaf y niferoedd cynyddol mewn lleoliadau maeth, mynegodd Datganiad Sefyllfa'r Farchnad (2019) nad oedd disgwyl cynnydd mawr yn y dyfodol. Mae gan awdurdodau lleol leoedd gofal maeth mewnol ac asiantaethau maethu annibynnol sy'n darparu lleoedd. Mae rhai o'r asiantaethau maeth annibynnol yn elusennau neu'n fentrau cydweithredol. Mae'r tabl isod yn dangos nifer a chanran pob math o ddarpariaeth lleoliad maeth, wedi'u dadansoddi yn ôl Awdurdod Lleol.

Tabl 23: Nifer y lleoliadau maeth yn ardal yr awdurdod lleol a gomisiynwyd yn ôl y math o ddarparwr

Cyngor lleol	Yn fewnol (nifer)	Darparwr annibynnol (nifer)	Cyfanswm (nifer)	Yn fewnol (canran)	Darparwr annibynnol (canran)
Ynys Môn	37	32	69	54%	46%

Galw cynyddol am rieni maeth

Cyfrifodd y Rhwydwaith Maethu Cenedlaethol yr angen am tua 550 o rieni maeth newydd ledled Cymru bob blwyddyn i ateb y galw. Mae hyn yn awgrymu y gallai fod prinder lleoliadau maeth yn y blynyddoedd i ddod, o ystyried y galw cynyddol.

Sefydlogrwydd marchnad Ynys Môn

Mae'r awdurdod lleol yn cydnabod y canlynol fel materion sy'n effeithio ar sefydlogrwydd y gwasanaeth maethu yn y dyfodol:

- Gweithlu – recriwtio, cadw staff, proffil oedran y gweithlu, costau
- Cyflenwad a dewisiadau ar gael
- Gallai'r argyfwng costau byw effeithio ar nifer y plant sy'n derbyn gofal ac felly amharu ar y gostyngiad a ragwelir yn y galw
- Effaith Plant ar eu pen eu hunain sy'n Ceisio Lloches (UASC) ar adnoddau'r ALI gan gynnwys lleoliadau a'r cymorth sydd ar gael.
- Effaith y rhai sy'n cyrraedd Porthladd Caergybi na chynlluniwyd.

Sefydlogrwydd y farchnad**Heriau rhanbarthol**

Nododd Datganiad Sefyllfa'r Farchnad (2019) a 'Maethu Cymru' heriau i sefydlogrwydd gwasanaethau maethu yng Ngogledd Cymru a Chymru gyfan a restrir isod:

- Materion recriwtio a chadw staff
- Lleoliadau ar gyfer plant ag anghenion penodol gan gynnwys; gofal seibiant, troseddwr ifanc, ffoaduriaid/mewnffudwyr/ceiswyr lloches, rhieni ifanc, grwpiau o frodyr a chwiorydd ac argyfyngau
- Amcangyfrifir y bydd angen 550 o rieni maeth newydd ar Gymru bob blwyddyn i ateb y galw

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant Darparwr

Dim

ADRAN 6C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Ystyried Ansawdd y Farchnad**

Y prif ffactor mewn perthynas ag ansawdd y farchnad yw'r parodrwydd y mae darparwyr yn tueddu i'w gael wrth roi 28 diwrnod o rybudd i derfynu contractau ar adegau o her, yn hytrach na dyfalbarhau. Mae hyn yn aml yn arwain at symud bobl ifanc nifer o weithiau, sydd, yn ei dro, yn gwaethygu'r anawsterau.

Tueddiadau Presennol a'r Tueddiadau a Ragwelir**Tueddiadau presennol a'r tueddiadau a ragwelir**

Tueddiadau ac amcanestyniadau presennol allweddol ar gyfer dyfodol gwasanaethau maeth:

- Mwy o alw am leoliadau
- Diffyg lleoedd i blant hŷn
- Diffyg lleoedd i blant â chynlluniau gofal cymhleth/problemau ymddygiad
- Diffyg rhieni maeth sydd â sgiliau i gefnogi plant ag anghenion cymhleth
- Cynnydd rhagamcanol yn y galw am leoliadau
- Prinder posibl o leoliadau, cyflenwad nad yw'n cyfateb i'r galw

Dileu elw o ofal ar gyfer plant sy'n derbyn gofal

Un o'r amcanion llesiant a sefydlwyd yn Rhaglen Llywodraeth Cymru 2021-2016 yw diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer plant a phobl ifanc. Un o flaenoriaethau allweddol y maes gwaith hwn yw dileu elw preifat o ofal plant sy'n derbyn gofal.

Gall comisiynu lleoliadau i asiantaethau maeth annibynnol effeithio ar ddarpariaethau sy'n cael eu darparu o fewn yr awdurdod lleol. Mae cystadleuaeth â darparwyr annibynnol ynghylch darparu gwasanaethau yn sefyllfa y dylid ei hosgoi, gan fod perygl y bydd gwasanaethau wedyn yn cael eu gyrru gan elw. Tynnodd awdurdod lleol Sir y Fflint sylw at

hyn fel risg bosibl a nododd sut yr oeddent yn canolbwyntio'r defnydd o asiantaethau maeth annibynnol ar gyfer y gwasanaethau hynny y maent yn ei chael yn anodd eu darparu gyda gwasanaethau awdurdodau lleol.

Canfu'r arolwg lwfansau gofal maeth gan y Rhwydwaith Maethu (2020) er bod pob awdurdod lleol yng Nghymru yn talu ar yr isafswm lwfans cenedlaethol neu'n uwch na hynny, mae gofalwyr maeth yn teimlo nad yw eu lwfans presennol yn talu costau llawn gofalu am blentyn. Mae'r rhwydwaith yn argymhell bod yn rhaid i daliadau maeth fod yn dryloyw fel ei bod yn amlwg i ofalwyr maeth faint yw'r lwfans, a bod yn rhaid ei wario ar y plentyn, a faint yw'r ffi ac sy'n talu am amser a sgiliau'r gofalwr maeth.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Mae lleoliadau maethu fel arfer yn cael eu comisiynu gan y gwasanaeth trwy'r system gronfa ddata CSSR Genedlaethol ar sail plentyn unigol. Mae'r broses hon wedi'i sefydlu i gysylltu ymholiadau am leoliadau â darparwyr sydd â lle gwag bosibl h.y. Asiantaethau Maethu Annibynnol (AMA) ac awdurdodau lleol.

Fodd bynnag, nid yw rhai AMAau yn rhan o'r broses hon a chysylltir â hwy yn uniongyrchol mewn perthynas â cheisiadau am leoliadau unigol. Os na adnabyddir unrhyw leoliadau trwy ddefnyddio CSSR a bod yr angen yn parhau, ceisir lleoliadau trwy gysylltu â darparwr cofrestredig hysbys yn lleol, yn rhanbarthol, yn genedlaethol ac ar draws y Gwledydd eraill y DU.

Gan fod y galw presennol am leoliadau maeth yn fwy na'r hyn sydd ar gael, mae'r broses gomisiynu yn ei gwneud hi'n anodd negodi pris, ansawdd a sefydlogrwydd cyffredinol lleoliadau unigol.

Dyna pam mae angen dyrannu adnoddau parhaus i recriwtio a chadw gofalwyr maeth awdurdodau lleol sy'n gallu bodloni'r sbectwm o angen. Mae menter Maethu Cymru bellach yn cefnogi Timau Maethu pob awdurdod lleol i gystadlu'n gadarnhaol â'r Asiantaethau Maethu Annibynnol yn yr ardal. recriwtio gofalwyr maeth. Maent yn darparu ymgyrchoedd hysbysebu proffesiynol e.e. ar deledu cenedlaethol, adnoddau recriwtio, ac wedi creu hunaniaeth gadarnhaol ar gyfer timau maethu awdurdodau lleol a chadw'r neges – 'gofalwyr maeth lleol i ddiwallu anghenion plant lleol'.

Mae hyn wedyn wedi ei gwneud yn bosibl i awdurdodau lleol ddatblygu eu pecynnau cymorth unigol eu hunain i ddenu a chadw gofalwyr maeth i ddarparu gwasanaeth mwy cynaliadwy a hyrwyddo lleoliadau sefydlog.

Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg

Cymraeg

Mae cyfartaledd rhieni maeth sy'n siarad Cymraeg yn llai na cyfartaledd siaradwyr Cymraeg ar draws yr ynys.

Trafodir y ddarpariaeth Gymraeg ar draws gweddill Gogledd Cymru ym mhennod gwasanaethau plant yr adroddiad hwn.

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth

Mae'r holl recriwtio'n cael ei wneud yn ddwyieithog. Mae hyn yn cynnwys yr holl nwyddau a dogfennau ac adnoddau ar gyfer y cyhoedd h.y. taflenni, cardiau post, a hyd yn oed nwyddau cysylltiadau cyhoeddus fel balŵns a chrysau-t.

Anogir ein gofalwyr Maeth di-Gymraeg i ddysgu Cymraeg, ac mae cyrsiau ar gael iddynt eu mynychu. Mae'r nifer sy'n manteisio ar y cyrsiau yn gymharol isel.

Fodd bynnag, prif ysgogiad y gwasanaeth yw cofrestru Gofalwyr Maeth gyda'r awdurdod gan fod yna brinder cenedlaethol - hynny yw, os ydynt yn siarad Cymraeg ai peidio. Mae'r galw am leoedd Gofal Maeth yn parhau i fod yn drech na'r nifer presennol o Ofalwyr Maeth sydd wedi'u cofrestru.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Mae'r awdurdod lleol yn cydnabod y canlynol fel materion sy'n effeithio ar sefydlogrwydd y gwasanaeth maethu yn y dyfodol:

- Gweithlu – recriwtio, cadw staff, proffil oedran y gweithlu, costau
- Cyflenwad a dewisiadau ar gael
- Gallai'r argyfwng costau byw effeithio ar nifer y plant sy'n derbyn gofal ac felly amharu ar y gostyngiad a ragwelir yn y galw
- Effaith Plant ar eu pen eu hunain sy'n Ceisio Lloches (UASC) ar adnoddau'r ALI gan gynnwys lleoliadau a'r cymorth sydd ar gael.
- Effaith y rhai sy'n cyrraedd Porthladd Caergybi na chynlluniwyd.

ADRAN 6D – DARPARIAETH NAD YW'N CAEL EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAW'R O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDA I'N BAROD AC ATI]

Gwasanaethau Ataliol

Mae'r gwasanaeth plant a theuluoedd yn parhau i fuddsoddi mewn gwasanaethau ataliol i leihau nifer y plant a phobl ifanc sydd angen derbyn gofal. Y brif ddarpariaeth ataliol yw'r tîm teuluoedd gwydn sy'n darparu cymorth dwys i deuluoedd lle mae camddefnyddio sylweddau, cam-drin domestig ac anawsterau iechyd meddwl rhieni wedi'u nodi ac sy'n cyfrannu at y risgiau y gall plant a phobl ifanc eu hwynebu gartref. Trwy ddefnyddio ymyriadau sy'n seiliedig ar gryfder a seicolegol gwybodus, mae'r tîm wedi dangos yn gyson bod y rhain yn ffyrdd effeithiol o leihau risg, gan hwyluso newid sy'n caniatáu i deuluoedd aros gyda'i gilydd. Yn ogystal, rydym wedi datblygu rhaglen mentoriaid cymheiriaid ac er ei bod yn ddyddiau cynnar rydym yn disgwyl i hyn fod yn ychwanegiad effeithiol i'r cynnig.

Yn 2021 sefydlwyd tîm trawsnewid newydd gydag arian o'r rhaglen drawsnewid ar gyfer ardal Gogledd Orllewin Cymru. Mae'r Tîm Trawsnewid yn wasanaeth newydd a fydd yn darparu darpariaeth aml-asiantaethol o wasanaethau dwys yn Ynys Môn. Mae'r Tîm yn gweithio gyda theuluoedd, 0 - 25 oed, sydd naill ai mewn perygl o ddod i ofal yr awdurdod lleol neu lle mae posibilrwydd iddynt ddychwelyd i'r cartref neu aros yng ngofal eu rhieni / gofalwyr yn ddiogel. Mae'r tîm yn cynnwys arweinydd Practis, seicolegydd, gweithiwr

cymdeithasol a dau weithiwr cymorth. Maent yn canolbwyntio ar weithio gyda phlant a phobl ifanc lle gallai cyflwr niwrolegol fod yn effeithio ar eu hymddygiad gartref, yn yr ysgol neu allan yn y gymuned. Yn 2022 bydd y tîm yn cael ei ymgorffori yn y tîm teuluoedd cydnerth gan ehangu cylch gorchwyl a chwmpas y tîm hwnnw.

Ein nod yw darparu gwasanaethau atal ac ymyrraeth gynnar i deuluoedd cyn gynted â phosibl. Ymhlith y darpariaethau mae'r tîm o amgylch y teulu sydd wedi'i gynyddu'n ddiweddar mewn maint o 6 i 8 gweithiwr cymorth. Mae ein gwasanaethau a gomisiynir yn cynnwys gwasanaeth cam-drin domestig GORWEL, lles emosiynol Gweithredu dros blant a gofalwyr ifanc, cymorth iechyd meddwl rhieni Adferiad a'r Hwb Cymorth cynnar a chyfarfodydd amlasiantaethol Un drws Ffrynt.

Pan Dwi'n Barod

Ar hyn o bryd mae yna ddeg trefniant Pan Fydda i'n Barod (tua 17% o blant yn derbyn gwasanaethau gadael gofal).

Camu i lawr o leoliad diogel:

Mae gan yr Awdurdod brofiad o un cam i lawr o lety diogel o fewn y deuddeg mis diwethaf. Mae'r profiad yn dangos diffyg cenedlaethol sylweddol mewn sefydliadau preswyl sydd â'r offer i gefnogi anghenion y garfan hon o bobl ifanc.

ADRAN 6E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD

Gwerth cymdeithasol

Mae rhywfaint o gyfeiriad at ddefnyddio mentrau cymdeithasol/mentrau cydweithredol fel darparwyr lleoliadau maeth annibynnol

Adnoddau

Darpariaeth arall

Mae diffyg sylweddol o ran lleoliadau maeth neu breswyl i blant a phobl ifanc ag ymddygiad heriol neu gymhleth.

Mae'r pandemig wedi effeithio ar recriwtio gofalwyr maeth mewnol gyda diffyg ymgeiswyr yn cynnig eu gwasanaeth. Mae hyn wedi arwain at fwy o ddefnydd o Ddarparwyr Maethu Annibynnol.

Mae'r prinder wedi arwain at ddiffyg cynigion neu leoliadau yn bell i ffwrdd yn unig, ac nid yw hynny bob amser er budd gorau'r person ifanc.

Mae plant y mae angen lleoliad arnynt ond lle na ellir dod o hyd i ofal maeth yn cael eu cyfeirio i ofal preswyl, ond nid oes digon o leoliadau ac mae amharodrwydd canfyddedig i gynnig lleoliadau i bobl ifanc ag anghenion cymhleth. Unwaith eto, gall hyn arwain at leoliad sy'n bell i ffwrdd.

Mae pwysau arbennig os yw'r plentyn/person ifanc yn hunan-niweidio neu'n meddwl am ladd ei hun, gyda darparwyr yn dangos amharodrwydd i gynnig lleoliadau i'r garfan hon. Mae'r ddarpariaeth frys yn gyfyngedig iawn.

Taliadau uniongyrchol

Os yw plentyn yn 'derbyn gofal' gan yr awdurdod lleol ac wedi'i leoli gyda gofawyr maeth cofrestredig byddai ei 'anghenion gofal a chymorth' yn cael eu hasesu cyn ac ar sail barhaus gan weithiwr cymdeithasol y plentyn a'r Swyddog Adolygu Annibynnol drwy'r broses Adolygu PDG.

Byddai unrhyw gymorth a aseswyd cyn lleoli'r Plentyn yn cael ei gynnwys yn y Cytundeb Lleoliad a'r Cynllun Gofal a Chymorth.

Byddai taliadau uniongyrchol yn annhebygol o gael eu defnyddio yn y sefyllfa hon ar hyn o bryd gan fod y mwyafrif sy'n manteisio ar Daliadau Uniongyrchol yn deuluoedd plant anabl sy'n defnyddio taliadau uniongyrchol i gyflogi cynorthwyr personol i ddarparu 'rhyddhad gofawyr' neu 'gofal a chymorth' drwy Asesiad Gofawyr. a/neu Asesiad Gofal a Chymorth. Gellir nodi Gofawyr Maeth fel 'Gofawyr Cyflogedig'.

Ni ddefnyddir unrhyw becynnau Taliad Uniongyrchol i gefnogi'r plant a'u gofawyr maeth cyn neu ar ôl i blentyn gael ei adnabod a'i baru â'r teulu maeth.

Fodd bynnag, gallai'r math hwn o gymorth ddiwallu anghenion asesedig plant unigol a'u teuluoedd ac felly mae'n faes y mae angen ei ymchwilio a'i archwilio ymhellach fel opsiwn gwasanaeth ar gyfer y dyfodol.

Hunan-arianwyr

Os yw plentyn yn cael ei gymryd i ofal yr Awdurdod Lleol byddai ei anghenion asesedig yn cael eu nodi a'u diwallu gan y Gwasanaethau Cymdeithasol Plant a Theuluoedd.

Mae'n annhebygol y byddai pecyn gofal a chymorth yn cael ei ariannu eu hunain gan ofalwyr maeth oni bai ei fod am gael mynediad at rai mathau o wasanaethau gofal plant/gweithgaredd cyffredinol i wella ansawdd bywyd a phrofiadau'r plentyn.

Gweithlu

Gweithlu

Amlygodd y Fframwaith Maethu Cenedlaethol (2018) leihad yn nifer yr aelwydydd maeth cymeradwy. Mae'r fframwaith yn nodi bod angen gwneud gwelliannau i gynyddu; ymholiadau, addasiadau, cymeradwyaethau a chadw rhieni maeth.

Mae'r tabl isod yn dangos bod nifer y rhieni maeth a lleoedd wedi cynyddu ychydig yn gyffredinol ar draws Gogledd Cymru. Fodd bynnag, yng Ngwynedd a Sir Ddinbych bu gostyngiad yn nifer y rhieni maeth a'r lleoedd sydd ar gael, ac yn Sir y Fflint bu gostyngiad yn nifer y rhieni maeth ond cynnydd mewn lleoedd. Os bydd gostyngiadau mewn rhieni maeth neu lleoedd yn parhau, gallai hyn arwain at brinder lleoedd i blant yn yr awdurdodau lleol hyn.

Tabl 24: Nifer y lleoedd maeth cymeradwy ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2016/17	2017/18	2018/19
Ynys Môn	86	69	43
Gwynedd	164	178	198
Conwy	113	130	127
Sir Ddinbych	156	155	149
Sir y Fflint	133	157	156
Wrecsam	161	172	166
Gogledd Cymru	813	861	839
Cymru	4,075	4,170	4,317

Ffynhonnell: Plant sy'n Derbyn Gofal a Chymorth. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Tabl 25: Nifer y rhieni maeth cymeradwy ar 31 Mawrth

Cyngor lleol	2016/17	2017/18	2018/19
Ynys Môn	45	38	39
Gwynedd	103	111	120
Conwy	70	84	80
Sir Ddinbych	78	77	74
Sir y Fflint	77	77	76
Wrecsam	100	112	110
Gogledd Cymru	473	499	499
Cymru	2,347	2,443	2,462

Ffynhonnell: Plant sy'n Derbyn Gofal a Chymorth. StatsCymru, Llywodraeth Cymru

Set sgiliau gofalwyr a hyfforddiant a ddymunir:

- Gofalwyr sy'n gallu gweithio gyda'n gwasanaethau mewnol ac sydd wedi'u hyfforddi i ddarparu gofal therapiwtig sy'n seiliedig ar drawma.
- Gofalwyr sy'n ymwybodol o effaith llinellau cyffuriau ac sydd wedi cael hyfforddiant i gefnogi plant sy'n agored i gael eu hecsbloetio drwy'r gangiau hyn. Mae hyn yn cynnwys y gwydnwch i weithio gyda phlant sy'n cael eu hecsbloetio gan gangiau, yn aml yn dianc ac yn gallu arddangos ymddygiad ymosodol geiriol ac weithiau corfforol.
- Gwydn ac wedi cael hyfforddiant i weithio gyda thrawma yn ystod plentyndod, dianc, camfanteisio ac ymddygiadau hunan-niweidio.
- Gofalwyr sydd wedi'u hyfforddi i ddeall effaith profiadau niweidiol yn ystod plentyndod ar blant y maent yn gofalu amdanynt.
- Gofalwyr sydd wedi cael hyfforddiant ar ymyrryd mewn argyfwng, ac sy'n gallu gweithio'n bwyllog o dan bwysau cynllunio at argyfwng.
- Yn wydn pan fyddant yn wynebu bygythiad o niwed corfforol ac wedi cael hyfforddiant ar sut i liniaru'r sefyllfa, gyda chynlluniau rheoli ymddygiad cadarnhaol, gan leihau'r defnydd o ataliadau;
- Gofalwyr sydd â'r gallu i siarad Cymraeg neu ymrwymiad i ddysgu.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol
---

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 6F – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER Gwasanaethau Mabwysiadu DARPARIAETH A REOLEIDDIR WRTH GYFLAWNI'R DDYLETSWYDD DIGONOLRWYDD: PLANT SY'N DERBYN GOFAL [Adran 6 o'r SSWA]

Heriau:

- Gweithlu – recriwtio, cadw, proffil oedran y gweithlu, costau
- Gallai'r argyfwng costau byw effeithio ar nifer y plant sy'n derbyn gofal ac felly amharu ar yr amcanestyniad o ostyngiad yn y galw
- Effaith Plant sy'n Ceisio Lloches ar eu Pen eu Hunain (UASC) ar adnoddau'r ALL gan gynnwys y lleoliadau a'r cymorth sydd ar gael
- Effaith cyraeddiadau heb eu cynllunio i Borthladd Caergybi
- Lleoliadau i blant ag anghenion penodol gan gynnwys; gofal seibiant, troseddwy'r ifanc, ffoaduriaid/mewnfudwyr/ceiswyr lloches, rhieni ifanc, grwpiau o frodyr a chwiorydd a sefyllfaoedd brys
- Amcangyfrif y bydd angen 550 o rieni maeth newydd ar Gymru bob blwyddyn i ateb y galw

Effaith Bosibl:

- Y rhan fwyaf o blant agored i niwed gyda chyflwyniadau mwyaf cymhleth yn profi ansefydlogrwydd mewn lleoliadau - symud rhwng lleoliadau
- Cynnydd yn nifer y plant sy'n byw y tu allan i'w cymunedau lleol
- Methiant i ddiwallu anghenion diwylliannol UASC
- Cynnydd yn nifer y plant a leolir mewn lleoliadau gofal preswyl
- Cynnydd mewn digartrefedd ymhlith y bobl ifanc hynny sy'n gadael gofal

Lliniaru:

- Datblygu Maethu Cymru i ysgogi recriwtio gofalwyr maeth yn genedlaethol
- Gyrwyr lleol ar gyfer recriwtio
- Cymhellion lleol i recriwtio a chadw gofalwyr maeth (e.e. gostyngiadau yn y Dreth Gyngor)

**ADRAN 6G – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER GWASANAETHAU
MABWYSIADU - DARPARIAETH A REOLEIDDIR**

Defnyddwyr Gwasanaeth:

- Mae nifer y plant sy'n derbyn gofal gan CSYM wedi sefydlogi dros y tair blynedd diwethaf. Mae hyn yn mynd yn groes i'r duedd ar draws y rhanbarth a Chymru gyfan, sydd i gyd wedi profi taflwybr ar i fyny

Adnoddau:

- Gostyngiad lleol yn nifer y plant a leolir y tu allan i Ynys Môn
- Cynnydd lleol yn nifer y plant a leolir ar Ynys Môn
- Cynnydd yn nifer y plant a leolir gyda phersonau cysylltiedig

Cwrdd â'r her:

- Datblygu prosiect cartrefi grŵp bach i ddarparu ar gyfer y plant hynny nad yw lleoliadau maeth wedi'u nodi ar eu cyfer, ar yr ynys
- Canolbwyntio ar recriwtio cenedlaethol a lleol drwy Faethu Cymru
- Ni chyflwynwyd polisi anfantais i annog ceisiadau am orchmynion gwarcheidiaeth arbennig fel nad oes angen i blant fod yng ngofal y wladwriaeth mwyach.

PENNOD 7 – MATH O DDARPARIAETH A REOLEIDDIR: Gwasanaethau Lleoli Oedolion ('Cysylltu Bywydau')

ADRAN 7A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Mae rhaglen Cysylltu Bywydau sy'n gweithredu ar draws Gwynedd ac Ynys Môn yn credu y dylai pobl allu fyw'r bywyd y maent yn dymuno ei fyw, wrth dderbyn y cymorth sydd ei angen arnynt yn y cartref o'u dewis hwy.

Mae'r Cynllun Cysylltu Bywydau yn helpu trefnu cyfnodau seibiant byr neu lleoliadau tymor hir yng nghartrefi pobl a ddewiswyd yn ofalus, a elwir yn Alluogwyr Cysylltu Bywydau. Mae'r cymorth a roddir yn hyblyg ac yn cael ei deilwra i gyd-fynd ag anghenion personol yr unigolyn.

Mae'r gwasanaeth yn canolbwyntio ar deulu yn rhannu eu cartref, bywyd teuluol, diddordebau, profiadau a sgiliau gydag unigolion sy'n agored i newid sydd angen cymorth i fyw mor annibynnol â phosib.

Mae galluogwyr Cysylltu Bywydau'n darparu amgylchedd teuluol sy'n gallu cynorthwyo unigolion ag anghenion cymorth i fyw bywyd i'w lawn botensial, i gael mynediad i'r gymuned, hyrwyddo eu hannibyniaeth a datblygu eu sgiliau.

Gellir darparu cymorth trwy'r lleoliadau a ganlyn:

- Tymor hir
- Tymor byr
- Seibiant
- Cymorth dydd

Mae'r gefnogaeth wedi ei dargedu at:

- oedolion sydd ag anableddau dysgu
- oedolion sydd â phroblemau iechyd meddwl
- oedolion sydd ag anableddau corfforol
- oedolion sydd â nam ar y synhwyrau

ADRAN 7B – SEFYDLOGRWYDD Y FARCHNAD

Sefydlwyd y prosiect Cysylltu Bywydau yn wreiddiol i ddenu darpariaeth newydd er mwyn creu cyfleoedd i unigolyn sydd â dementia gael seibiant. Oherwydd nad oedd yr ymateb cystal a'r disgwyl, agorwyd y prosiect i bob person hŷn yn 2021. Oherwydd effaith y pandemig a chyfyngiadau ar unigolion a gofawyr o ran agor eu cartrefi ar gyfer y math hwn o seibiant, cyfyngedig oedd yr ymateb i'r prosiect ar ôl ehangu'r gorwelion, a dim ond 2 alluogydd Cysylltu Bywydau i ddarparu seibiant a recriwtiwyd yn ystod y cyfnod. Felly, teimlir nad yw'r prosiect wedi cael cyfle teg i ddatblygu oherwydd y pandemig. Mae'r prosiect wedi cael ei ymestyn am 12 mis arall.

Camau a gymerwyd oherwydd Methiant ar ran Darparwr

Nid yw Cyngor Sir Ynys Môn wedi cymryd unrhyw gamau mewn perthynas â methiant ar ran darparwr.

ADRAN 7C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Ystyriaeth o Ansawdd y Farchnad**

Ym mis Medi 2021, anfonodd swyddogion lleoli oedolion holiaduron at unigolion a oedd yn derbyn cymorth trwy eu gwasanaethau er mwyn asesu ansawdd eu canlyniadau a chasglu adborth.

Tabl 26: Ymateb l'r arolwg

Categori	Nifer a anfonwyd	Ymatebion a dderbyniwyd	Cyfradd Ymateb (%)
Unigolion	33	9	27%
Galluogwyr	32	9	28%
Teuluoedd unigolion	6	2	33%
Gweithwyr proffesiynol	15	3	20%

O'r adborth a dderbyniwyd, ymddengys bod staff Cysylltu Unigolion CSYM yn gwranddo ar lais yr unigolyn ac mae staff Cysylltu Bywydau yn cwrrd â'u hanghenion ac yn sicrhau eu llesiant. Mae'r datblygiad yn eu hamcanion personol yn ganolog i'r gwasanaeth ac mae staff Cysylltu Bywydau CSYM yn sicrhau eu bod yn adeiladu ar hyn yn rheolaidd. Roedd staff Cysylltu Bywydau CSYM yn adolygu a monitro lleoliadau ac maent wedi addasu ffurflenni'r Cynllun sy'n Canolbwyntio ar y Person er mwyn casglu gwybodaeth am y canlyniadau y llwyddodd yr unigolion eu cyflawni yn ystod Covid. Mae'r berthynas rhwng y Cynllun, y galluogwyr ac unigolion wedi cryfhau yn ystod y misoedd diwethaf gan fod pawb wedi cefnogi ei gilydd mewn nifer o wahanol ffyrdd i sicrhau fod lles yr unigolion yn ganolog i bopeth y mae staff Cysylltu Bywydau CSYM yn ei wneud.

Tueddiadau Cyfredol a Thueddiadau a Ragwelir

Mae Swyddfa Archwilio Cymru (2018) yn amcangyfrif y bydd angen i gynghorau lleol yng Nghymru 'gynyddu'r buddsoddiad mewn llety £365 miliwn yn ystod yr 20 mlynedd nesaf er mwyn ymdrin â chynnydd yn nifer y bobl ag anableddau dysgu y bydd angen tai arnynt a'r cynnydd yn nifer y bobl ag anghenion cymedrol neu ddifrifol'. Mae'r ffigur hwn yn cynnwys cynnydd mewn costau oherwydd chwyddiant. Ar gyfer Gogledd Cymru, mae hyn yn golygu y bydd angen i ni gynllunio ar gyfer rhwng 80 a 190 o leoliadau ychwanegol erbyn 2035. Mae angen ystod o opsiynau a dull cynllunio sy'n canolbwyntio ar y person er mwyn canfod y model tai a gofal cywir i'r unigolyn. Gallai hyn gynnwys tai â chymorth, perchnogaeth tai a gwahanol fathau o denantiaeth.

Mae Swyddfa Archwilio Cymru (2018) yn amcangyfrif y bydd angen i gynghorau lleol yng Nghymru 'gynyddu'r buddsoddiad mewn llety £365 miliwn yn ystod yr 20 mlynedd nesaf er mwyn ymdrin â chynnydd yn nifer y bobl ag anableddau dysgu y bydd angen tai arnynt a'r cynnydd yn nifer y bobl ag anghenion cymedrol neu ddifrifol'. Mae'r ffigur hwn yn cynnwys cynnydd mewn costau oherwydd chwyddiant.

Ar gyfer Gogledd Cymru, mae hyn yn golygu y bydd angen cynllunio ar gyfer rhwng 80 a 190 o leoliadau ychwanegol erbyn 2035.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad
Amherthnasol
Darparu gwasanaeth yn y Gymraeg
<p>Mae 11 o ofalwyr cofrestredig ar Ynys Môn a gall 5 (45%) gynnig gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae Galluogwyr Cysylltu Bywydau yn hunangyflogedig ac yn dechnegol nid ydynt yn weithwyr i'r Cyngor ac, oherwydd hynny, mae'n anodd trefnu unrhyw hyfforddiant iddynt ddysgu'r Gymraeg.</p> <p>O'r 14 unigolyn sy'n rhan o'r Cynllun Cysylltu Bywydau, mae'r Gymraeg yn famiaith i 2 ohonynt.</p>
Cynaliadwyedd y ddarpariaeth
Nid oes unrhyw ddarparwyr eraill yn cynnig Lleoliadau i Oedolion ar Ynys Môn.
Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad
Mae Lleoliadau Oedolion ar Ynys Môn yn cael eu cyllido ar y cyd gan Wynedd ac Ynys Môn. Felly, mae gostyngiad yng nghyllid y gwasanaeth yn risg i sefydlogrwydd y gwasanaeth.

ADRAN 7D - DARPARIAETH HEB EI REOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATALIOL, CAM I LAWYR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDA I'N BAROD ac ati]

Amherthnasol

ADRAN 7E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD

Gwerth Cymdeithasol

Amherthnasol gan nad yw'r Cynllun Cysylltu Bywydau yn fenter gymdeithasol.

Adnoddau

Digonol ar hyn o bryd

Taliadau uniongyrchol

Amherthnasol – Telir am Leoliadau Oedolion yn uniongyrchol ac nid drwy Daliadau Uniongyrchol

Unigolion sy'n ariannu eu gofal eu hunain

Amherthnasol – Nid oes unrhyw unigolion sy'n ariannu eu gofal eu hunain ar Ynys Môn yn derbyn Lleoliad Oedolion ar hyn o bryd

Gweithlu

Mae 11 o ofalwyr cofrestredig ar Ynys Môn a chyfanswm o 26 ar draws Gwynedd ac Ynys Môn. Yr oedran cyfartalog yw:

Ynys Môn (58)

Gwynedd (63)

Cyfartaledd ar gyfer y ddwy sir (61)

Yn ystod y 5 mlynedd diwethaf mae 12 wedi cael eu recriwtio (8 yng Ngwynedd, 4 yn Ynys Môn). Mae 6 yn cael eu hasesu ar hyn o bryd (2 yn Ynys Môn, 4 yng Ngwynedd).

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 7F – CRYNODEB O'R FARCHNAD A REOLEIDDIR AR GYFER Gwasanaethau Lleoli Oedolion ('Cysylltu Bywydau')

Sefydlwyd y Gwasanaeth Cysylltu Bywydau yn 2005 ar draws Gwynedd ac Ynys Môn ac mae'n cynnig cyfleoedd a chymorth i oedolion dros 18 oed mewn cartref galluogydd fel aelod llawn o'r teulu. Ar hyn o bryd mae'r gwasanaeth yn cynnwys 26 galluogydd, 11 ar Ynys Môn, sy'n gallu darparu cymorth tymor hir, tymor byr neu seibiant. Eu nod yw cynorthwyo unigolion i fyw'r bywyd y maent yn dymuno ei fyw, darparu cymorth hyblyg sydd wedi'i deilwra yn ôl gofynion yr unigolion tra eu bod yn derbyn cymorth sydd ei angen arnynt yn y cartref o'u dewis hwy. Gall galluogwyr sy'n rhan o'r cynllun cofrestredig gynnig lleoliad i hyd at 3 unigolyn.

Mae'r Cynllun yn cael ei reoli o dan Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016. Mae'r cytundeb yn cael ei reoli gan Wynedd a chafodd ei adolygu a'i gytuno yn 2022 yn dilyn oedi oherwydd COVID-19.

Cyfrifoldeb y gwasanaeth yw cynorthwyo'r unigolion canlynol:

- oedolion sydd ag anawsterau dysgu
- oedolion sydd â phroblemau iechyd meddwl
- oedolion sydd ag anabledau corfforol
- oedolion sydd â nam ar y synhwyrau

Mae gwneud mynediad i'r gwasanaeth yn fwy amrywiol yn faes i'w ddatblygu gan fod y gwasanaeth hwn yn cael ei ddefnyddio'n bennaf gan oedolion sydd ag anabledau dysgu.

Agweddau cadarnhaol y gwasanaeth yw ei fod yn gallu caniatáu hyblygrwydd gan nad oes oriau penodedig a gellir darparu'r cymorth pryd a phan fydd ei angen ar yr unigolyn. Anfantais hyn yw bod llai o fonitro o ran sicrhau fod unigolion yn derbyn y lefel o gymorth sydd ei angen arnynt i ddatblygu sgiliau a sicrhau eu bod yn cyflawni eu canlyniadau. Nod y Gwasanaeth yw darparu cymorth drwy fodel cymorth gweithredol ac ymddygiad cadarnhaol, ond mae angen adolygu hyn a darparu tystiolaeth yn ystod adolygiadau personol fel comisiynwyr.

PENNOD 8 – MATH O DDARPARIAETH A GAIFF EI RHEOLEIDDIO: Gwasanaethau Eirioli

ADRAN 8A – DIGONOLRWYDD Y FARCHNAD

Ystyr eirioli yw cael cymorth gan berson arall i helpu rhywun i fynegi barn a dymuniadau, a helpu i sefyll dros eu hawliau.

Mae pawb yn wahanol iawn i'w gilydd. Mae eu hanghenion cymorth yn wahanol iawn, a gallant newid yn ystod bywyd. Mae llawer o fodolau eirioli wedi cael eu datblygu i gydnabod y gwahaniaethau hyn.

Mae pob math o eirioli yn gyfartal. Dylai pa ddull eirioli a ddefnyddir, a phryd, ddibynnu ar beth sydd fwyaf addas i'r person sy'n ceisio ei ddefnyddio. Un math o eirioli yw Eirioli Proffesiynol Annibynnol sy'n cynnwys eiriolwr proffesiynol a chymwys yn gweithio ar sail un i un gydag unigolyn neu gyda'r unigolyn a theuluoedd i sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed.

Plant a phobl ifanc

Mae eirioli'n un o sylfeini allweddol cyflawni ymrwymiad CSYM i hawliau plant, gan sicrhau y gall plant a phobl ifanc gael help pan fo angen, a chan bobl a fydd yn gwrando arnyn nhw a chynrychioli eu barn.

Yn ôl y gyfraith, rhaid i bob awdurdod lleol yng Nghymru fod â gwasanaethau eirioli i blant a phobl ifanc eu defnyddio, a rhaid sicrhau Cynnig Gweithredol ar gyfer eiriolaeth.

Pan fydd plant a phobl ifanc angen gwasanaethau, weithiau bydd angen i eiriolwr gwrdd â nhw i egluro'r gwasanaethau hyn. Mae hyn yn eu helpu nhw i ddeall beth sydd ar gael, a sut y gall y gwasanaeth helpu. Gelwir hyn yn Gynnig Gweithredol.

Rhaid sicrhau cynnig gweithredol i:

Plant mewn gofal.

Pobl ifanc sy'n gadael gofal.

Plant a phobl ifanc sydd angen cymorth ychwanegol.

Mae gan gynghorau gyfrifoldeb statudol i ddarparu gwasanaeth eirioli proffesiynol annibynnol i blant a phobl ifanc sy'n cydymffurfio â'r holl reoliadau, safonau, deddfwriaeth, cyfarwyddiadau, cod ymddygiad, fframwaith deilliannau ac unrhyw ddiwygiadau neu amnewidiadau sy'n berthnasol i'r gwasanaeth.

Mae hyn yn cynnwys, ond nid yw'n gyfyngedig i:

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles (Cymru) 2014.

Mae'r Gwasanaeth yn wasanaeth 'eirioli' at ddibenion paragraff 7(1) Atodlen 1 o Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016, ac yn hynny o beth, mae'n wasanaeth rheoledig ac mae'n rhaid iddo gydymffurfio â'r darpariaethau/gofynion a nodir yn Rheoliadau Gwasanaethau Eirioli Rheoleiddiedig (Darparwyr Gwasanaethau ac Unigolion Cyfrifol) (Cymru) 2019.

Eirioli Proffesiynol Annibynnol: Fframwaith Safonau a Deilliannau Cenedlaethol Plant a Phobl Ifanc Cymru.

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles (Cymru) 2014: Rhan 10 Cod Ymarfer (Eirioli).

Canllaw Statudol ynghylch Rhannau 2 i 15 o'r Rheoliadau Gwasanaethau Eirioli Rheoleiddiedig (Darparwyr Gwasanaethau ac Unigolion Cyfrifol) (Cymru) 2019.

Ar hyn o bryd, mae CSYM yn contractio NWS a Trosgynnol i ddarparu Eiriolaeth Broffesiynol Annibynnol ar gyfer Plant a Phobl Ifanc yn rhan o'r gwasanaeth Rhanbarthol.

Yn ystod 2020-21, bu i gyfanswm o 99 o blant a phobl ifanc dderbyn Eiriolaeth ar sail Materion (IBA) a oedd yn cynnwys 211 o faterion.

I rai plant a phobl ifanc, mae dyletswydd statudol i ddarparu cynnig gweithredol o eirioli. Mae'r Cynnig Gweithredol yn cynnwys cyfarfod penodol rhwng plentyn neu berson ifanc ac eiriolwr, lle mae'r eiriolwr yn gallu egluro'r hawliau i'r plentyn neu'r person ifanc - UNCRC ac Erthygl 12: egluro eirioli a'r mathau gwahanol o eiriolaeth (nid IPA yn unig) a gwybodaeth am gymorth a gwasanaethau perthnasol. Derbyniodd y darparwr gyfanswm o 29 o atgyfeiriadau Cynigion Gweithredol yn ystod y flwyddyn.

Yn ystod 2021-22 a 2022/23, sefydlodd CSYM mewn partneriaeth â TGPCYMRU Wasanaeth Eiriolwr Rhieni peilot i rymuso rhieni i gymryd rhan yn y broses amddiffyn plant a'r broses plant sy'n derbyn gofal o sefyllfa â gwybodaeth, gan siarad dros eu hunain lle bo'n bosibl, ac i hyrwyddo cyfathrebu da, a pherthynas waith positif rhwng y rhieni a'r Awdurdod Lleol.

Oedolion

Rhaid i awdurdodau lleol ystyried anghenion unigolion i gael cymorth eiriolaeth wrth gyflawni swyddogaethau amrywiol gan gynnwys penderfyniadau a fydd yn cael effaith sylweddol ar fywyd bob dydd yr unigolyn, er enghraifft:

Asesu anghenion gofal a chymorth, cymorth i ofalwyr a gwasanaethau ataliol

Darparu gwybodaeth, cyngor a chymorth Paratoi, cynnal neu adolygu cynlluniau gofal a chymorth Amddiffyn eiddo unigolion sy'n derbyn gofal o gartref Pennu gallu unigolyn i dalu ffi (Byddai hyn yn briodol pe byddai rheswm i gredu nad oedd gan yr unigolyn gapasiti meddyliol o ran cyllid.)

Diogelu a dyletswydd i adrodd am oedolion neu blant mewn perygl.

Hyrwyddo integreiddiad gofal a chymorth gyda gwasanaethau iechyd Derbyn cwynion neu sylwadau am y gwasanaethau cymdeithasol

Bydd eiriolaeth yn cael ei ystyried bob amser os nad oes gan yr unigolyn gapasiti meddyliol ynghylch mater penodol a phan fydd angen penderfyniad budd gorau. Mae'r un peth yn wir os oes gan yr unigolyn gapasiti, ond credir fod angen penderfyniad gan y llys dan awdurdodaeth gynhenid. Ym mhob achos, gall yr unigolyn enwebu eiriolwr, ffrind neu deulu. Os nad yw hyn yn bosibl, byddai eiriolaeth â thâl yn cael ei threfnu.

Mae eiriolaeth:

- yn diogelu unigolion sy'n agored i niwed, sy'n cael eu trin yn wahaniaethol neu y mae gwasanaethau'n eu cael hi'n anodd darparu ar eu cyfer
- yn siarad ar ran unigolion nad ydynt yn gallu siarad ar ran eu hunain
- yn grymuso unigolion sydd angen llais cryfach drwy eu galluogi nhw i fynegi eu hanghenion eu hunain, a gwneud penderfyniadau call
- yn galluogi unigolion i gael mynediad i wybodaeth, archwilio a deall eu hopsiynau a sicrhau bod eu barn, dymuniadau a theimladau yn glir, ac
- yn cefnogi pobl yn weithredol i wneud dewisiadau call.

Ar hyn o bryd, mae CSYM yn contractio Gwasanaethau Eirioli Gogledd Cymru (NWAS) i gyflawni ein gwasanaethau cymorth eirioli Gwasanaethau Oedolion. Mae data'r gwasanaeth yn nodi fod 98 o gysylltiadau wedi'u cynnal yn 2020/21.

Mae CSYM yn ariannu cynrychiolwyr adran 1.2 i rai unigolion. Dyma y mae'r llys yn galw unigolyn sy'n gallu ystyried a ydych chi'n cytuno neu'n anghytuno, o safbwynt buddion gorau'r unigolion, y dylai'r Llys awdurdodi pecyn gofal a chymorth yr unigolyn sy'n arwain at amddifadu o ryddid. Fel arfer, aelod o'r teulu fydd yn gwneud hyn, ond mewn rhai achosion lle does dim aelodau'r teulu, mae'n bosibl y bydd Eiriolwr Annibynnol yn cael ei benodi'n gynrychiolydd Rheol 1.2.

Dan y Trefniadau Diogelu wrth Amddifadu o Ryddid (DoLS), rydym hefyd yn ariannu Cynrychiolydd Unigolyn Perthnasol (RPR) â thâl i rai unigolion i rai unigolion. Os nad oes gan unigolyn gapasiti meddyliol i gydsynio i'w llety, gofal a thriniaeth ac maent wedi'i 'amddifadu o ryddid' mewn cartrefi gofal, mae gan yr unigolyn hwnnw hawl i gael unigolyn yn ei gefnogi i arfer ei hawliau dan y Ddeddf Galluedd Meddyliol. Gelwir yr unigolyn yn Gynrychiolydd yr Unigolyn Perthnasol (RPR). Yn aml, mae'r RPR yn aelod o'r teulu neu'n ffrind i'r unigolyn. Os nad oes unigolyn priodol i fod yn RPR i'r unigolyn, bydd RPR â thâl yn cael ei benodi ac yn eirioli i fod yn RPR yn y sefyllfa hon. Gelwir hyn yn Gynrychiolydd yr Unigolyn Perthnasol â Thâl (RPR â Thâl).

Pobl hŷn

Cafodd y Rhaglen Eiriolaeth Edau Euraid ei hariannu gan Lywodraeth Cymru am bedair blynedd rhwng 2016 a 2020, i redeg ochr yn ochr â gweithrediad Rhan 10 (Eiriolaeth) y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles (Cymru) 2014 a chefnogi'r gweithrediad hwnnw. Mae'r rhaglen bellach wedi dod i ben, ond mae ymrwymiad Age Cymru i eiriolaeth yng Nghymru yn parhau drwy'r prosiect HOPE.

Ynys Môn, Gwynedd a Wrecsam: Mae Cymdeithas Eiriolaeth a Chyngor Gogledd Cymru (NWAAA) yn cynnig gwasanaethau eiriolaeth i'r rhai dros 65 oed

Conwy a Sir Ddinbych: Mae Canolfan DEWIS ar gyfer Byw Annibynnol yn cynnig eiriolaeth i unrhyw un dros 65 oed, neu unrhyw ofalwr.

Pobl sy'n byw â demensia (pob sir): Mae'r Gymdeithas Alzheimer yn cynnig cymorth i unrhyw un sy'n byw â demensia, waeth os oes ganddynt gapasiti i gyfathrebu ai peidio.

Iechyd Meddwl

Mae'n bosibl y bydd pobl sy'n derbyn gofal iechyd meddwl eilradd angen help gan Eiriolwr Iechyd Meddwl (Mesur Iechyd Meddwl (Cymru) 2010) neu Eiriolwr Capasiti Meddyliol Annibynnol. (IMCA, wedi'i gomisiynu gan y Bwrdd Iechyd os oes angen).

Mae CSYM hefyd yn defnyddio'r Eiriolwr Capasiti Meddyliol Annibynnol i weithredu ar ran unigolion nad oes ganddynt y capasiti i wneud penderfyniadau penodol. Yng Nghymru, cânt eu penodi gan Fwrdd Iechyd Lleol. Maen nhw'n cael eu penodi pan fo asesiad mewn ymateb i gais am awdurdodiad safonol gan y cartref gofal/ysbyty, neu bryder am amddifadu o ryddid heb awdurdod o bosibl. Fel arfer, byddai hyn yn aelod o'r teulu neu'n gyfaill. Os nad oes gan yr unigolyn unrhyw un sy'n fodlon ac yn gallu ei gynrychioli neu fod yn rhan o'r broses o bennu ei fuddion gorau, heblaw am staff â thâl

Mae'n bosibl y bydd angen eiriolaeth ar bobl hŷn â demensia sydd wedi colli cyswllt gyda phob ffrind ac aelod o'r teulu, neu bobl ag anableddau dysgu neu broblemau iechyd meddwl hirdymor sydd wedi bod mewn sefydliadau preswyl am gyfnodau hir ac sydd heb gysylltiadau allanol.

Mae'n bosibl y bydd pobl eraill â chyflyrau iechyd meddwl eisiau cymorth gan rywun arall wrth fynegi barn, neu geisio cyngor ynghylch penderfyniadau sy'n effeithio arnyn nhw.

Mae'r sefydliadau canlynol yn darparu cymorth eiriolaeth arbenigol i'r rhai ag anghenion iechyd meddwl;

Gwasanaeth Eiriolaeth Iechyd Meddwl Conwy a Sir Ddinbych (CADMHAS) (Conwy a Sir Ddinbych)

Gwasanaethau Eiriolaeth Gogledd Ddwyrain Cymru (ASNEW) (Wrecsam a Sir y Fflint)
Cynllun Eiriolaeth Iechyd Meddwl (Gwynedd ac Ynys Môn)

Awtistiaeth

Mae eiriolaeth ar gyfer oedolion awtistig, plant a'u gofalwyr yn sicrhau bod eu hawliau unigol yn cael eu bodloni. Gall eiriolaeth ddarparu cymorth mewn sawl ffordd gan gynnwys ceisio diagnosis, goresgyn rhwystrau a chael mynediad i wasanaethau.

Diogelu a Hunan-Esgeulustod

Dylid ystyried eiriolaeth bob amser yn rhan o'r ymchwiliad a126 ac yn ystod y daith ddiogelu unigolion, os oes gan yr unigolyn ddiffyg capasiti meddyliol ynghylch ei ddeilliannau diogelu. Fel arfer, byddai hyn yn aelod o'r teulu neu'n ffrind. Fodd bynnag, os nad oes unigolyn priodol ar gael, byddai eiriolwr â thâl yn cael ei benodi. Yn yr un modd, wrth gefnogi unigolion dan Brococol Hunan-Esgeulustod Gogledd Cymru, dylid ystyried eiriolaeth drwy gydol y broses, ac os nad oes unigolyn priodol ar gael i ymgymryd â'r rôl, byddai eiriolwr â thâl yn cael ei gomisiynu.

ADRAN 8B – SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD

Ar sail y data diweddaraf, mae darpariaeth eiriolaeth yn ddigonol ac yn darparu gofal a chymorth o safon i fodloni anghenion. Mae staff cymwys yn darparu gofal a chymorth o'r radd flaenaf.

Camau Gweithredu a Roddwyd ar Waith Oherwydd Methiant y Darparwr

Ym mis Awst 2022, nid oedd unrhyw ran o'r gwasanaeth eiriolaeth ar Ynys Môn yn rhan o'r broses Uchafu Pryderon.

ADRAN 8C – FFACTORAU ERAILL YNGHYLCH SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD**Ystyried Ansawdd y Farchnad**

Mae data yn Adroddiad y Comisiynydd ar Wasanaeth Eiriolaeth Ynys Môn ar gyfer Ch1 2022/23 yn dangos fod pob partner eiriolaeth wedi nodi eu bod yn gwerthfawrogi'r mewnbwn eiriolaeth a gawsant. Roedd y Gwasanaeth Eiriolaeth yn gallu darparu cefnogaeth barhaus er gwaethaf materion y cleientiaid.

Tueddiadau Presennol a Rhagamcan o Dueddiadau i'r Dyfodol

Mae data o Ch1 2022/23 yn dangos cyfradd sefydlog o atgyfeirio o ran eiriolaeth annibynnol ac RPR â thâl (Cynrychiolydd â Thâl yr Unigolyn Annibynnol*.) Mae'r ystodau oedran yn gynrychioladol, a does dim bylchau sy'n peri pryder. Yn yr un modd, mae demograffeg y rhai sy'n cael eu hatgyfeirio yn eang, sy'n dangos bod ystod o oedolion ag anghenion gofal cymdeithasol yn Ynys Môn yn manteisio ar eiriolaeth. Mae atgyfeiriadau nad ydynt yn gymwys ar gyfer gwasanaethau CSYM un ai'n cael eu cyfeirio at wasanaethau priodol, neu'n cael eu dosbarthu fel rhai Dim Gweithredu Pellach. Ym mhob achos, bydd yr atgyfeiriwr yn cael gwybod a'r rheswm dros beidio â dyrannu'n cael ei drafod.

*Beth yw Cynrychiolydd â Thâl Unigolyn Perthnasol?

Rhaid i bawb sydd ag awdurdodiad Trefniadau Diogelu Amddifadu o Ryddid fod â chynrychiolydd i sicrhau bod unrhyw amodau'n cael eu bodloni; i roi gwybod i'r unigolyn am ei hawliau a sut i arfer yr hawliau hynny.

Os nad oes unigolyn a all gyflawni'r rôl heb dâl, bydd yr Awdurdod Lleol yn penodi Cynrychiolydd â Thâl i'r Unigolyn o NWAAA ac mae'r Cynrychiolwyr â Thâl yn annibynnol o'r cartref gofal neu'r ysbyty, a'r Awdurdod Lleol a'r Corff Goruchwylio.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad**Gofalwyr ifanc**

Angen cyffredin gan ofalwyr ifanc sy'n dod i law darparwyr gwasanaeth yw cymorth eirioli er mwyn sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed.

Mae cymorth penodol i ofalwyr ifanc a gofalwyr sy'n oedolion ifanc wedi cael ei gomisiynu ledled Gogledd Cymru gan y trydydd sector. Caiff WCD / Gofalwyr Ifanc Credu eu comisiynu i ddarparu'r gwasanaethau hyn yn Wrecsam, Sir Ddinbych a Chonwy, mae NEWCIS yn darparu'r gwasanaeth yn Sir y Fflint a Gweithredu dros Blant yn cynnig y gwasanaeth yng Ngwynedd ac Ynys Môn.

Anableddau dysgu

Yn aml, mae pobl ag anableddau dysgu'n cael llai o fynediad i wasanaethau gwella iechyd a thriniaeth gynnar; er enghraifft, gwasanaethau sgrinio canser, adolygiadau blynyddol

diabetes, cyngor ar ryw a pherthnasoedd a chymorth gyda dulliau atal cenhedlu (Harris et al., 2016). Mae'r Gwasanaeth Cydgysylltu Iechyd Anableddau Dysgu yn BIPBC yn gweithio ledled Gogledd Cymru i godi ymwybyddiaeth a lleihau anghydraddoldebau.

Mae eiriolaeth hefyd yn anelu at sicrhau deilliannau lles. Mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd i ystyried anghenion unigolion am eiriolaeth wrth gynnal asesiadau a chynllunio gofal. Mae'n bosibl y bydd pobl ag Anableddau Dysgu hefyd angen cymorth i sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed, a'u hawliau'n cael eu parchu.

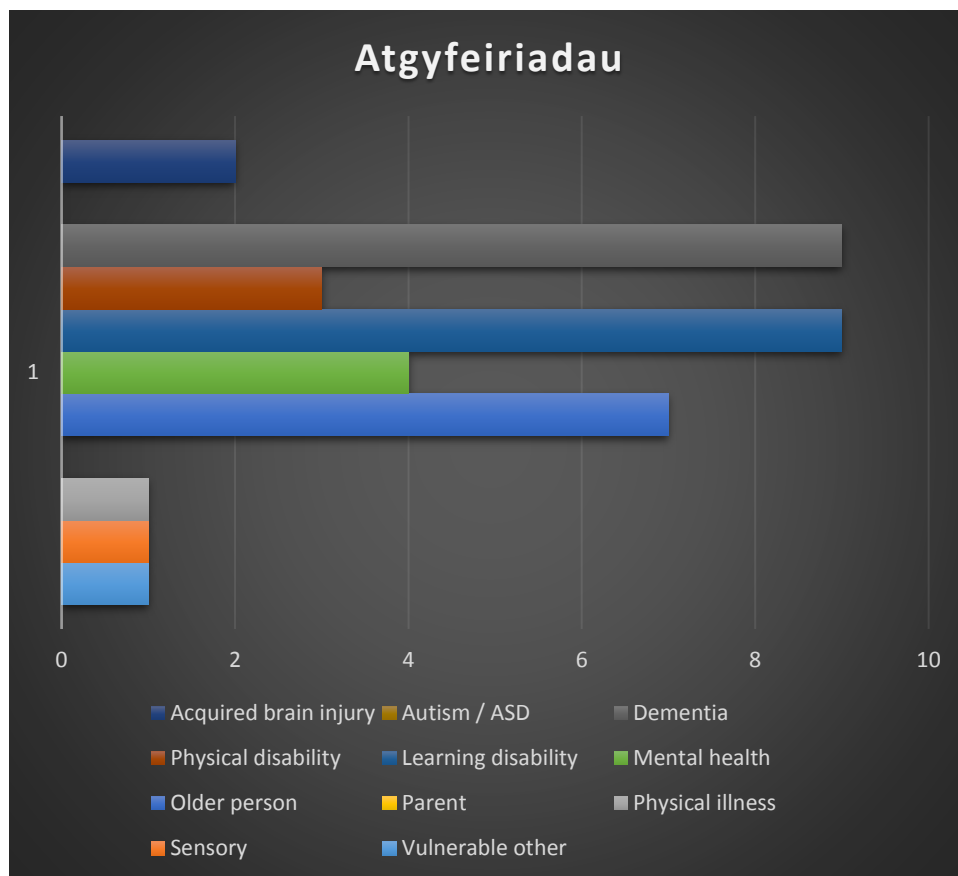
Mae Canolfan Dewis ar gyfer Byw'n Annibynnol yn darparu gwasanaethau eiriolaeth i oedolion sy'n agored i niwed rhwng 18 a 64 oed, gan gynnwys pobl ag anableddau dysgu. Mae Ynys Môn hefyd yn comisiynu Cymdeithas Eiriolaeth Gogledd Cymru (NAAA).

Darpariaeth gwasanaeth yn y Gymraeg

Fel gwasanaeth, mae eiriolaeth ar gael yn ddwyieithog i blant ac oedolion.

Cynaliadwyedd darpariaeth

Mae atgyfeiriadau i'r gwasanaeth Eiriolaeth ar gyfer Ch1 2022/23 yn dangos fod ystod o oedolion ag anghenion gofal cymdeithasol ar Ynys Môn yn manteisio ar eiriolaeth.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad

Dan Drefniadau Diogelu Amddifadu o Ryddid (DoLS), mae CSYM yn ariannu Cynrychiolydd â Thâl yr Unigolyn Perthnasol (RPR) i rai unigolion. Os nad oes gan yr unigolyn y capasiti meddyliol i gydsynio i lety, gofal a thriniaeth ac wedi'u 'hamddifadu o ryddid' mewn cartref gofal neu ysbyty, mae gan yr unigolyn hwnnw'r hawl i gael rhywun i'w gefnogi i arfer ei hawliau dan y Ddeddf Galluedd Meddyliol. Gelwir yr unigolyn hwn yn Gynrychiolydd yr Unigolyn Perthnasol (RPR). Yn aml, mae'r RPR yn aelod o'r teulu neu'n ffrind i'r unigolyn. Os nad oes person priodol ar gael i fod yn RPR i unigolyn, yna bydd RPR â thâl yn cael ei benodi ac yn eirioli fel RPR yn y sefyllfa hon. Gelwir hyn yn Gynrychiolydd â Thâl yr Unigolyn Perthnasol.

Yn ystod pandemig Covid-19, roedd staff yr CSYM yn gallu cynnal gwasanaeth llawn drwy addasu'n gyflym a chefnogi staff i weithio'n ddiogel. Yn ystod y pandemig, dim ond dau aelod staff a wnaeth ddal Covid-19, ond ers mis Ionawr 2022, mae pawb ond un o'r tîm Eiriolaeth wedi dal Covid-19 ac wedi bod ar absenoldeb salwch. Oherwydd straen a achoswyd yn ystod y pandemig, waeth os oedd e'n ymwneud â'r pandemig gartref, neu'n gweithio'n galetach i sicrhau gwasanaeth parhaus i gleientiaid, mae cydweithwyr bellach yn dangos arwyddion straen ac angen amser i ffwrdd o'r gwaith i ddod at eu hunain. Mae hyn yn rhywbeth nas ragwelwyd, ac mae staff bellach yn datblygu strategaeth ar gyfer hyn.

Y Trefniadau Diogelu Amddifadu o Ryddid (DoLS) yw'r cynllun presennol ar gyfer asesu ac awdurdodi'r amddifadu o ryddid, a chawsant eu cyflwyno i amddiffyn hawliau dynol yr unigolion hynny sydd heb y capasiti meddyliol i gydsynio i golli rhyddid. Yn dilyn penderfyniad y Goruchaf Lys yn achos Gorllewin Sir Gaer, cyflwynodd Llywodraeth y DU Ddeddf Galluedd Meddyliol (Diwygiad) 2019, gyda'r nod o ddiddymu DoLS a'i ddisodli gyda'r Trefniadau Diogelu Amddiffyn Rhyddid (LPS). Yn wahanol i'r DoLS (oedd ond yn berthnasol i drefniadau mewn cartrefi gofal ac ysbytai a phobl o leiaf 18 oed), bydd yr LPS yn berthnasol i unrhyw un dros 16 oed. Mae'n debygol y bydd hyn yn cynyddu'r angen am eiriolaeth ar gyfer yr unigolion ychwanegol posibl hyn, ac mae'n bosibl y bydd angen adnoddau ychwanegol pan fydd yr LPS yn dod i rym.

ADRAN 8D – DARPARIAETH HEB REOLIADAU [GWASANAETHAU ATALIOL, CAMU I LAWYR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDAF I'N BAROD ac ati]

Amherthnasol

ADRAN 8E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD

Gwerth cymdeithasol

Mae eiriolaeth yn hyrwyddo gwerth cymdeithasol fel a ganlyn:

- Gall eiriolwyr gefnogi unigolyn i ddeall gwybodaeth ac opsiynau, fel bod modd i'r person wneud dewisiadau sy'n dda iddo ef/hi.
- Gall eiriolwyr gefnogi pobl i sicrhau bod y dewisiadau y maen nhw'n eu gwneud yn cael eu clywed a'u parchu gan eraill.

<ul style="list-style-type: none"> • Gall eiriolwyr ddweud wrth bobl am eu hawliau. • Gall eiriolwyr fynd i gyfarfod gydag unigolyn er mwyn ei helpu i gymryd rhan. Neu fynd i gyfarfod yn lle unigolyn os na all fynd ar ben ei hun. • Gall eiriolwyr sefyll dros hawliau pobl sydd heb gapasiti i gymryd rhan eu hunain.
Adnoddau
Mae CSYM yn rhagweld rhagor o bwysau ar gyllidebau yn 2023/24.
Taliadau uniongyrchol
<p>Darperir y Gwasanaeth Cymorth Taliadau Uniongyrchol i bobl Ynys Môn ar gyfer pobl sy'n byw ar yr ynys gan Gymdeithas Cyngor ac Eiriolaeth Gogledd Cymru (NWAAA).</p> <p>Mae Taliadau Uniongyrchol yn ffordd o dalu am anghenion gofal a chymorth sy'n rhoi rhagor o reolaeth i'r unigolyn. Mae Gwasanaethau Cymdeithasol yn asesu anghenion yr unigolyn, yn cyfrifo faint y byddai'n costio i fodloni'r anghenion hynny, ac yna'n rhoi'r arian i'r unigolyn fel bod modd iddo ef/hi reoli'r sefyllfa. Gelwir yr arian yn Daliad Uniongyrchol.</p>
Hunan-ariannwyr
<p>Hunan-eiriolaeth</p> <p>Bu cyfnodau da a drwg o ran y grŵp Roaring Mon yn y chwarter hwn. Er bod llawer o frwdfrydedd am hunan-eiriolaeth ymysg aelodau, bu anawsterau o ran gwarantu eu bod nhw'n mynd i'r cyfarfodydd a drefnwyd yn rheolaidd. Mae NWAAA wedi addasu ei dull drwy siarad ag unigolion ar sail un i un am eu rôl mewn rhannau gwahanol o waith fel bod modd iddynt gymryd rhan. Mae hyn wedi bod yn eithaf llwyddiannus o ran cynyddu presenoldeb mewn cyfarfodydd grŵp. Roedd un o'r darnau o waith un i un hyn yn ymwneud â pharhau â'r prosiect hyrwyddo diet iachus. Mae'r aelod a'r hwylusydd wedi cydweithio ar ddatblygu pynciau a thafenni gwybodaeth i lunio sesiynau galw heibio neu gyflwyniadau y maen nhw'n bwriadu eu cynnal yn Ynys Môn. Mae'r gwaith cefndirol yn mynd rhagddo, ond mae wedi bod yn anodd pennu cyfleoedd cyflawni. Yn yr un modd, nid oeddem yn gallu darbwyllo unrhyw rai o aelodau Roaring Mon i fynd i gynhadledd flynyddol AWPFF a gynhaliwyd ym mis Mehefin yn Neganwy. Roedd ystod o broblemau, megis cynlluniau ymlaen llaw a ddim eisiau talu i aros dros nos. Mae gan NWAAA strategaeth i gynyddu aelodaeth a fydd yn lleddfu rhai o'r problemau o ran diffyg presenoldeb, fodd bynnag, yn ddelfrydol hoffem i'r aelodau eu hunain fod yn rhan o'r broses codi ymwybyddiaeth a recriwtio. Ar nodyn positif, mae'r cynrychiolydd rhanbarthol ar gyfer Roaring Mon wedi bod yn mynychu'r cyfarfodydd partneriaeth rhanbarthol - sydd bellach wedi'u hail-frandio: The North Wales Flyers. Yno, mae hi wedi helpu i lywio'r ffordd y bydd y grŵp yn gweithio, a'u blaenoriaethau ar gyfer eleni.</p>
Y Gweithlu
Ar ôl y pandemig, mae recriwtio a chadw staff yn dal i fod yn broblem, gyda'r gyfradd drosiant staff yn y Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cynyddu yn 2021/22.

Mae galw cynyddol am wasanaethau, ond mae cyllidebau gyda phwysau chwyddiant yn ei chael hi'n anodd ateb y galw hwn.

Dyma dabl yn dangos y trosiant staff yn yr Adrannau Oedolion a Phlant yn y Gwasanaethau Cymdeithasol o gymharu â chyfartaledd yr Awdurdod:

Tabl 27: Trosiant staff

Gwasanaeth	Trosiant staff					Cyfartaledd
	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	
Oedolion	6%	12%	10%	8%	14%	10%
Plant	18%	10%	11%	6%	15%	12%
Cyfartaledd yr Awdurdod	11%	11%	9%	6%	10%	9%

Yn gyffredinol, mae trosiant staff wedi bod yn uwch yn yr adran Plant na'r adran Oedolion, ond mae'r cyfartaledd ar gyfer y ddwy adran yn uwch na chyfartaledd yr Awdurdod. Bu i'r gyfradd trosiant staff leihau yn 2019/20 a 2020/21 a allai fod oherwydd y pandemig. Fodd bynnag, yn 2021/22, cynyddodd y gyfradd trosiant staff yn y ddwy adran. Mae'n debygol fod hyn yn ei dro wedi cyfrannu at y cynnydd yn y gyfradd trosiant staff i'r Awdurdod.

Mae'n bosibl bod y gyfradd trosiant staff eithaf uchel ar gyfer 2021/22 oherwydd staff yn penderfynu symud ymlaen ar ôl y pandemig, a gall nodi problem o ran cadw staff.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 8F – CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER Gwasanaethau Eiriolaeth DARPARIAETH RHEOLEIDDIEDIG

1. Pan fydd y Trefniadau Diogelu Amddiffyn Rhyddid (LPS) yn dod i rym, mae'n debygol y bydd hyn yn cynyddu'r angen am eiriolaeth i'r unigolion ychwanegol posibl hyn, ac mae'n bosibl y bydd angen adnoddau ychwanegol hefyd.
2. Y Gweithlu - mae proffil oedran y gweithlu Gwasanaethau Cymdeithasol ar i fyny, ac mae trosiant staff hefyd wedi cynyddu ar ôl y pandemig.
3. Mae recriwtio a chadw gweithwyr gofal cymdeithasol yn anodd, ac yn enwedig recriwtio gweithwyr arbenigol e.e. Therapyddion Galwedigaethol - mae hyn yn broblem genedlaethol.

PENNOD 9 - MATH O DDARPARIAETH REOLEDIG: Gwasanaethau Cymorth Gofal Cartref

ADRAN 9A – DIGONOLRWYDD MARCHNAD

Cydbwysedd y farchnad

O ran cydbwysedd y farchnad, ar gyfartaledd mae mwy nag 80% o farchnad gofal cartref Gogledd Cymru yn cynnwys darparwyr sector annibynnol gyda'r gweddill yn gymysgedd o ddarparwyr Awdurdod Lleol a Thrydydd Sector. Fodd bynnag, mae hyn yn amrywio'n sylweddol yn ôl awdurdod lleol fel y dangosir yn y tabl isod:

Tabl 28: Canran amcangyfrifedig o gyfran y farchnad sector gofal cartref yn ôl math

Sir	Mewnol	Sector Annibynnol
Ynys Môn	18.5	81.5
Gwynedd	44	56.0
Conwy	9.7	90.3
Sir Ddinbych	10	90.0
Sir Fflint	10.5	89.5
Wrecsam	3	97
Gogledd Cymru	16	84

Mae'r rhaniad ar gyfer **Ynys Môn**, sef 18.5% : 81.5% yn agosach at y rhaniad cyfartalog rhanbarthol o 16% : 84%. Fodd bynnag, yng Ngwynedd, mae 44% o ofal cartref yn cael ei ddarparu'n fewnol ar hyn o bryd a 56% yn cael ei ddarparu drwy'r sector annibynnol.

Argymhellir rhannu'r darparwr mewnol/allanol (sector annibynnol a'r trydydd sector) yn 30/70%. Yn y blynyddoedd diwethaf, mae Ynys Môn wedi darparu 15-25% o'r farchnad gofal cartref yn fewnol.

Trosolwg o'r farchnad

Mae nifer cyfartalog yr oriau o ofal cartref yr wythnos a gomisiynir gan yr awdurdod lleol yn cael ei gymharu â'r cyfartaledd rhanbarthol yn y tabl isod. Ar gyfer Ynys Môn ac awdurdodau lleol eraill Gogledd Cymru, mae cyfanswm yr oriau gofal cartref a gomisiynir yr wythnos yn gymesur â phoblogaeth y sir:

Tabl 29: Oriau gofal cartref a gomisiynir ar gyfartaledd bob wythnos

Oriau gofal cartref a gomisiynir ar gyfartaledd bob wythnos	Person hŷn	Anabledd dysgu	Iechyd meddwl pobl hŷn	Anabledd corfforol	Cyfanswm	Canran cyfanswm yr oriau
Ynys Môn	3,644	390	-	582	4,616	9%
Gogledd Cymru	5,829	1,866	533	899	8,562	-

O ran nifer yr oriau gofal cartref a gomisiynir bob wythnos, dylai fod yn gymesur a'r boblogaeth. Mae'r nifer o oriau gofal cartref a gomisiynir bob wythnos yn 9% o gyfanswm awdurdodau lleol Gogledd Cymru ac mae poblogaeth Ynys Môn yn 10% o gyfanswm Gogledd Cymru.

Darparwyr

Mae'r gofal cartref a ddarperir ar Ynys Môn yn cael ei ddarparu gan 3 phrif ddarparwr sy'n gweithio fesul ardal yn rhanbarthol (Abacare, Carelink, Plas Garnedd (consortium))

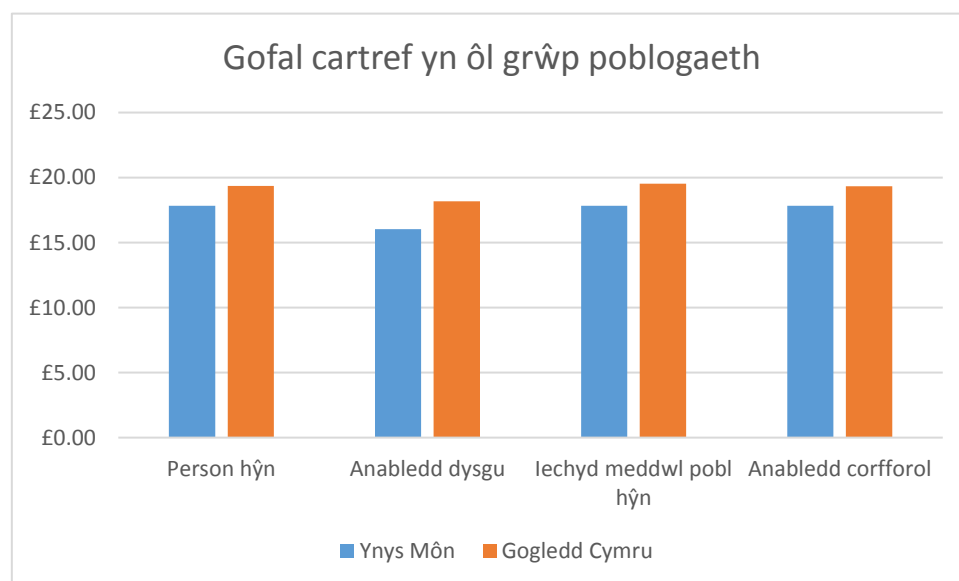
Cyfraddau marchnad

Mae'r gyfradd gyfartalog fesul awr o ofal cartref ar gyfer Ynys Môn ar gyfer y grwpiau poblogaeth a nodir yn y tabl isod yn llai na'r cyfartaledd ar gyfer rhanbarth Gogledd Cymru:

Tabl 30: Cyfradd gyfartalog fesul awr o ofal cartref yn ôl grŵp poblogaeth (£)

Ardal	Person hŷn	Anabledd dysgu	Iechyd meddwl pobl hŷn	Anabledd corfforol
Ynys Môn	£17.83	£16.04	£17.83	£17.83
Gogledd Cymru	£19.35	£18.17	£19.53	£19.34
Gwahaniaeth	-£1.52	-£2.13	-£1.70	-£1.51
%oedran	-8%	-12%	-9%	-8%

Dangosir hyn ar ffurf graff isod:

Trosolwg marchnad Ynys Môn

Fel sy'n wir am ardaloedd eraill, yn Ynys Môn, mae'r galw yn uwch na'r cyflenwad ar hyn o bryd (Mawrth 2022) oherwydd prinder darparwyr gofal cartref, yn allanol ac yn fewnol.

Trosolwg rhanbarthol o'r farchnad

Mae gofal cartref yn farchnad wedi'i nodi'n flaenoriaeth gan gomisiynwyr, gyda darparwyr presennol yn y sector preifat yn ei chael hi'n anodd i fodloni'r galw am gyfnod sylweddol erbyn hyn. O ganlyniad, mae twf a datblygiad gwasanaethau gan gynnwys gofal cartref cyffredinol (gan gynnwys gofal cartref, ail-alluogi; byw yn y gymuned ac adferiad) wedi'u nodi fel cyfleoedd ar gyfer y dyfodol.

ADRAN 9B – SEFYDLOGRUYDD Y FARCHNAD**Sefydlogrwydd y Farchnad****Sefydlogrwydd marchnad Ynys Môn**

Yn dilyn y pandemig, mae recriwtio a chadw staff yn parhau i fod yn broblem gyda chyfradd trosiant staff yn y Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cynyddu yn ystod 2021/22.

Mae galw cynyddol am wasanaethau, ond mae cyllidebau ynghyd â phwysau chwyddiant yn ei gwneud hi'n anodd cwrdd â'r galw hwn.

Isod mae tabl yn dangos trosiant staff o fewn Gwasanaethau Oedolion a Phlant y Gwasanaethau Cymdeithasol o gymharu â chyfartaledd yr Awdurdod:

Tabl 31 : Trosiant staff

Gwasanaeth	Trosiant Staff					Cyfar-taledd
	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	
Oedolion	6%	12%	10%	8%	14%	10%
Plant	18%	10%	11%	6%	15%	12%
Cyfartaledd Awdurdod	11%	11%	9%	6%	10%	9%

Yn gyffredinol, mae trosiant staff wedi bod yn uwch o fewn yr adran Plant nag o fewn y gwasanaeth Oedolion ond mae cyfartaledd y ddau ran yn uwch na chyfartaledd yr Awdurdod. Gostyngodd y gyfradd trosiant staff yn 2019/20 a 2020/21 a allai fod oherwydd y pandemig. Fodd bynnag, yn 2021/22, cynyddodd y gyfradd trosiant staff yn y ddau ran sydd yn ei dro wedi dylanwadu ar gyfradd trosiant staff yr Awdurdod.

Mae'n bosibl bod y gyfradd trosiant staff cymharol uchel ar gyfer 2021/22 oherwydd staff yn penderfynu symud ymlaen ar ôl y pandemig a gallai fod yn arwydd o broblem gyda chadw staff.

Heriau rhanbarthol

Mae bwlch mewn gwasanaethau mewn perthynas â galwadau cartref byr am gymorth gyda meddyginiaeth. Nid yw gwasanaethau iechyd na gofal cymdeithasol yn darparu galwadau am feddyginiaeth yn unig, ond mae angen y gofal hanfodol hwn ar bobl hŷn â phroblemau cof (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Mae'r sefyllfa economaidd bresennol gyda chwyddiant a chostau tanwydd yn codi, a phwysau costau byw ehangach yn creu ansefydlogrwydd ac ansicrwydd i ddarparwyr gofal cartref a'u staff, gyda rhai aelodau staff yn wynebu tldi mewn gwaith.

Gallai gostyngiad mewn cyllidebau gyflwyno heriau pellach o ran lefel y gwasanaethau y gellir eu comisiynu a'u darparu. Ar draws Gogledd Cymru, mae darparwyr wedi gwerthfawrogi'r cyllid cymorth drwy gydol pandemig COVID-19. Er enghraifft, £1m ychwanegol ar gyfer gofal cartref sydd wedi darparu sefydlogrwydd yn ystod y pandemig. Mae pryder am yr effaith y bydd diwedd y cymorth ariannol yn ei gael.

Camau a Gymerwyd Oherwydd Methiant Darparwr

Amherthnasol

ADRAN 9C – FFACTORAU ERAILL O RAN SEFYDLOGRHYDD Y FARCHNAD

Ystyried Ansawdd y Farchnad

Ystyried ansawdd y farchnad

Hyd at Awst 2022, nid oes unrhyw gartref preswyl / nyrsio ar Ynys Môn nac unrhyw ddarparwr Gofal Cartref o dan y broses Pryderon Cynyddol.

Tueddiadau Presennol a Rhagamcanol

Mae ffigurau Cyfrifiad 2021 a ryddhawyd ym mis Mehefin 2022 yn dangos bod poblogaeth Ynys Môn wedi gostwng 1.2% yn 2011 i 68,900 yn 2021. Fodd bynnag, cynyddodd cyfanswm poblogaeth Cymru 1.4%, gan gynyddu 44,000 i 3,107,500.

Yn arwyddocaol, mae Ynys Môn hefyd wedi gweld cynnydd o 16.3% mewn pobl 65 oed a hŷn, gostyngiad o 7.9% yn y bobl rhwng 15 a 64 oed, a chynnydd o 0.1% mewn plant o dan 15 oed. Mae'r ffigurau Cyfrifiad newydd hyn yn cadarnhau bod proffil oedran yr ynys wedi newid. Mae gan Ynys Môn boblogaeth sy'n heneiddio a bydd hyn yn cael effaith ar wasanaethau CSYM yn y blynyddoedd i ddod, yn enwedig iechyd a gofal cymdeithasol gan bydd CSYM yn profi cynnydd yn y galw a bydd ganddi weithlu llai i wasanaethu'r boblogaeth.

Tabl 32: Poblogaeth

Ardal	Poblogaeth (Mehefin 2022)	Poblogaeth dros 65		Poblogaeth dros 85	
		Nifer	%	Nifer	%
Ynys Môn	68,900	18,200	26.4%	2,200	3.2%
Gwynedd	117,400	27,300	23.3%	3,800	3.2%
Conwy	114,800	31,400	27.4%	4,500	3.9%
Sir Ddinbych	95,800	23,800	24.8%	3,000	3.1%
Sir Fflint	155,000	33,200	21.4%	3,800	2.5%
Wrecsam	135,100	27,300	20.2%	3,300	2.4%
Gogledd Cymru	687,000	161,201	23.5%	20,600	3.0%
Cymru	3,107,500	662,000	21.3%	82,500	2.7%

Mae canran y boblogaeth sydd dros 65 yn uwch ar gyfer Ynys Môn (26.4%) o gymharu â chyfartaledd Gogledd Cymru (23.5%) a Chymru (21.3%). Mae'r tabl hefyd yn dangos bod canran y rhai dros 65 a dros 85 yn uwch yn siroedd y gorllewin (Ynys Môn, Gwynedd a Chonwy – 25.5% a 3.5%) o gymharu â siroedd Gogledd Ddwyrain Cymru (Sir Ddinbych, Sir y Fflint a Wrecsam – 21.8% a 2.6%).

Pobl dros 85 ydi'r rhai sy'n dueddol o fod angen y mewnbwn gwasanaeth uchaf gan yr Awdurdod Lleol ac os nad oes gan drigolion Ynys Môn hyn gefnogaeth teulu sy'n byw yn lleol, mae'n tueddu i olygu bod yn rhaid i'r Cyngor ddarparu mwy o fewnbwn gwasanaeth. Wrth i boblogaeth yr ynys fynd yn hŷn a phobl iau o oedran gweithio symud i ffwrdd, bydd gostyngiad yn y rhai o oedran gweithio sydd ar gael i ddarparu gwasanaethau i'r Cyngor.

Gall newid yn nifer a phroffil oedran poblogaeth Ynys Môn, o'i gymharu â gweddill Cymru, effeithio ar yr adnoddau ariannol y mae'r Cyngor yn eu derbyn yn uniongyrchol gan Lywodraeth Cymru i ariannu ei wasanaethau. Bydd Cynllun y Cyngor ar gyfer 2022-27 yn chwarae rhan hanfodol wrth bennu ein nodau a'n hamcanion ac edrych tuag at flaenoriaethau darparu gwasanaethau yn y dyfodol.

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Effaith arferion Comisiynu ar y farchnad

Croesewir y rhaglen pum mlynedd sef y Gronfa Gofal Integredig a'r Cyllid Trawsnewid a elwir nawr yn Gronfa Buddsoddi Rhanbarthol (RIF) ond rydym yn parhau i weithio drwy'r canllawiau ac effaith y newidiadau. Oherwydd gwerth y cyllid hwn, mae'n hollbwsig bod unrhyw newidiadau yn y meini prawf yn cael eu mynegi gyda gyda digon o rybudd fel y gall awdurdodau lleol a phartneriaid eraill ystyried a chynllunio gwasanaethau gyda hyn mewn golwg.

Lle bu angen comisiynu'n uniongyrchol gyda darparwr, mae arferion caffael presennol yn aml wedi bod yn rhwystr i hwyluso newid cyflyn'r angen i weithredu'n gyflym. Mae prosesau caffael wedi bod yn feichus ac yn anneniadol i rai darparwyr, yn enwedig yn y trydydd sector, sydd yna'n rhwystro nifer y cyflenwyr sy'n cyflwyno ceisiadau tendro a hyblygrwydd o fewn y farchnad.

Mae'r Timau Contractau a Chomisiynu ym mhob Awdurdod Lleol a'r Bwrdd Iechyd wedi hwyluso cyfarfodydd rheolaidd gyda darparwyr gofal preswyl, gofal cartref a Byw â Chymorth. Tra cynhaliwyd y cyfarfodydd hyn cyn y pandemig, cynyddodd eu hamlder ers hynny. Daeth y cymorth a'r rhwydweithio yn adnodd hanfodol i ddarparwyr yn ystod cyfnod o newid ac ansicrwydd. Mynychodd cydweithwyr o Dîm Iechyd yr Amgylchedd, Swyddogion Iechyd a Diogelwch a swyddogion BIPBC y cyfarfodydd hefyd er mwyn i bartneriaid allu rhoi cyngor a chefnogaeth pan oedd angen ac mae trefniadau wedi parhau tu hwnt i'r pandemig ar lefel is.

Mae'r tîm comisiynu hefyd wedi cael cyswllt rheolaidd â darparwyr i gasglu data, holi am gyflenwadau PPE, a thrafod unrhyw faterion sy'n codi neu fod yno i wrando a chefnogi yn y cyfnod anodd hwn.

Darpariaeth y Gwasanaeth yn y Gymraeg

Darpariaeth y Gwasanaeth yn y Gymraeg

Roedd gwybodaeth o'r Asesiad o Anghenion y Boblogaeth (2022) yn nodi bod llawer o gartrefi gofal a darparwyr gofal cartref yn cael trafferth rhoi'r diswyliadau'r ddarpariaeth yn y Gymraeg ar waith. Mae angen gwneud mwy i ddenu siaradwyr Cymraeg i'r proffesiwn ac i gefnogi staff i wella eu Cymraeg. Mae angen i hyn gynnwys cyfleoedd i'r rhai sydd newydd

ddechrau arni a'r rhai sydd angen magu hyder. Mae llawer o sefydliadau yn darparu hyfforddiant iaith Gymraeg i'w staff, naill ai'n ffurfiol neu'n anffurfiol. Dyma rai enghreifftiau: Cyrsiâu a gynigir gan y cyngor lleol neu'r bwrdd iechyd. Grwpiau Gymraeg amser cinio.

Staff sy'n siarad Gymraeg yn cyflwyno gweithdai i'w cyd-weithwyr di-Gymraeg.

Yn yr Arolwg Darparwyr (Chwefror 2022) mae darparwyr yn nodi ei bod yn her i recriwtio siaradwyr Gymraeg o fewn eu lleoliad, byddai cymorth a chefnogaeth i hysbysebu/cyfieithu yn ddefnyddiol wrth symud ymlaen i gwmnïau llai.

Mae darparwyr wrthi'n ceisio cynyddu eu defnydd o'r Gymraeg, ond mae'n anodd cynnal unrhyw ddsygu pan nad ydynt yn ei defnyddio'n ddigon aml (ar lefel bersonol yn ogystal ag ar gyfer y sefydliad).

Dadansoddwyd sgiliau iaith Gymraeg gweithlu Gwasanaethau Cymdeithasol Ynys Môn yn 2022 ac roedd y canlyniadau fel a ganlyn:

Oedolion

Nifer y staff yn y gwasanaeth:	422
Nifer y dychweliadau	422
Canran dychwelyd:	100%

Lefel	L0	L1	L2	L3	L4	L5
Nifer	19	41	31	20	57	254
Canran	5%	10%	7%	5%	14%	60%

Plant

Nifer y staff yn y gwasanaeth	238
Nifer y dychweliadau:	238
Canran dychwelyd:	100%

Lefel	L0	L1	L2	L3	L4	L5
Nifer	8	6	14	12	52	146
Canran	3%	3%	6%	5%	22%	61%

Mae cyfanswm o 74% o staff yr adran Oedolion yn siarad Gymraeg hyd at o leiaf lefel 4 (Gallu siarad yr iaith yn y mwyafrif o sefyllfaoedd gan ddefnyddio rhai geiriau Gymraeg / Saesneg). Yn yr adran Plant roedd y ganran gyfatebol yn 83%.

Cynaliadwyedd y ddarpariaeth**Cynaliadwyedd y ddarpariaeth**

Mae'r gofal cartref a ddarperir ar Ynys Môn yn cael ei ddarparu gan 3 phrif ddarparwr sy'n gweithio fesul ardal yn rhanbarthol (Abacare, Carelink, consortiwm Plas Garnedd). Y nodweddion pwysig o ran y gwasanaeth yw diogelwch, cysondeb a dibynadwyedd.

Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad**Risgiau i sefydlogrwydd y farchnad**

Mae darparwyr gofal mewnol ac annibynnol yn parhau i fod â nifer sylweddol o swyddi gwag wrth i ofalwyr presennol adael y sector gofal am amryw o resymau. Mae hyn yn peri pryder o ran sefydlogrwydd y farchnad, ac yn enwedig y gallu i ddarparu gofal, yn enwedig yn yr ardaloedd mwy gwledig sy'n anoddach eu cyrraedd.

Er bod Llywodraeth Cymru wedi gwneud darpariaeth ar gyfer darparu'r Cyflog Byw Gwirioneddol i weithwyr gofal uniongyrchol, bydd hyn yn effeithio ar gywasgiad cyflog a'r gallu i recriwtio / darparu dilyniant gyrfa i rolau uwch. Gall hyn gael effaith ar sefydlogrwydd y farchnad wrth i'r flwyddyn ariannol nesaf fynd rhagddi.

Mae costau busnes, y tu allan i gyflogau hefyd yn cynyddu gyda chwyddiant yn cynyddu a chostau tanwydd yn arbennig yn cynyddu'n sylweddol. Ar gyfer gofal cartref mae hyn yn cael effaith sylweddol ar ba mor ddeniadol yw'r rôl ac ar hyfywedd ariannol modelau busnes presennol.

ADRAN 9D - DARPARIAETH HEB EI RHEOLEIDDIO [GWASANAETHAU ATAL, CAM I LAWR O LEOLIAD DIOGEL, NEU DREFNIADAU SYMUD YMLAEN MEGIS PAN FYDDAF YN BAROD ayyb]

Anherthnasol

ADRAN 9E - YSTYRIAETHAU ERAILL SY'N EFFEITHIO AR Y FARCHNAD**Gwerth Cymdeithasol**

Mae Asesiad Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru 2022 yn nodi "Cyd-gynhyrchu a gwerth cymdeithasol: Rhaid i ddarparu gwasanaethau i bobl hŷn gynnwys barn y boblogaeth. Dylai pobl hŷn gael llais wrth lunio gwasanaethau y gallant gael mynediad atynt. Mae Canolfan Cydweithredol Cymru wedi cyhoeddi papur sy'n amlinellu sut y gellir comisiynu gwasanaethau, fel gofal cartref, gan ddefnyddio dull sy'n seiliedig ar ganlyniadau ar gyfer darpariaeth, sy'n canolbwyntio ar lesiant yn ogystal ag unrhyw angen sydd ei angen ar unwaith" (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Adnoddau
Mae CSYM yn rhagweld pwysau pellach ar gyllidebau pan fydd yn ail-dendro ei wasanaethau yn ystod 2023.
Taliadau Uniongyrchol
<p>Taliadau uniongyrchol</p> <p>Nod Cyngor Sir Ynys Môn yw hyrwyddo Taliad Uniongyrchol drwy amlygu gwasanaeth sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn sy'n adlewyrchu llais, dewis a rheolaeth drwy rymuso unigolion i fod mor annibynnol â phosibl yn eu cymuned leol eu hunain.</p> <p>Rhai o fanteision dewis Taliadau Uniongyrchol yw:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae defnyddwyr gwasanaeth yn gallu dewis pwy sy'n darparu eu gofal a'u cymorth • Mae defnyddwyr gwasanaeth yn dewis pryd y darperir eu gofal i weddu i'w bywyd bob dydd • Mae taliadau uniongyrchol yn hyblyg i fodloni eu gofynion unigol <p>Mae Ynys Môn yn ymroddedig i ddatblygu'r gwasanaeth trwy ymgynghori'n rheolaidd gyda'i harbenigwyr taliadau uniongyrchol (defnyddwyr gwasanaeth) ac i wneud yn siŵr bod y gwasanaeth yn addas i'r pwrpas.</p> <p>Mae gweledigaeth CSYM a'n ffordd o weithredu newid wedi arwain at gynnydd yn y nifer sy'n defnyddio gwasanaethau a'i lwyddiant gan arwain at 243 o unigolion yn cymryd rheolaeth o'u pecyn gofal ac yn dewis derbyn cymorth trwy daliadau uniongyrchol ar yr ynys o gymharu â 35 o unigolion yn 2015. roedd yr arbedion wedi eu amcangyfrif fel a ganlyn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • £5 o bob awr a gomisiynir yn cael ei arbed gan yr awdurdod lleol. • £2,070,000 o wariant, • £870,000 o arbedion y flwyddyn o gymharu â mathau eraill o ddarpariaeth gwasanaeth.
Hunan-arianwyr
Mae yna ddarparwyr gofal preifat eraill yn gweithredu ar Ynys Môn ond mae maint eu darpariaeth a gwerth eu gwaith yn anodd ei bennu gan fod y trefniadau hyn yn cael eu trefnu'n uniongyrchol gan mwyaf heb ymyrraeth awdurdodau lleol
Gweithlu
<p>Gweithlu</p> <p>Fel yr amlinellwyd yn Strategaeth Gweithlu Gofal Cymdeithasol ac Iechyd Cymunedol Gogledd Cymru, mae'r sector dan bwysau sylweddol o ganlyniad i:</p> <ul style="list-style-type: none"> Newidiadau i ddeddfwriaeth o ganlyniad i Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 (RISCA) Fframwaith cymhwyster newydd Strwythurau cyflog cystadleuol gan sectorau eraill Cystadleuaeth o sectorau eraill

Mae yna flaenoriaeth frys o ran sicrhau bod gweithlu digonol ar gael i gyflawni swyddogaethau gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Mae recriwtio a chadw Gweithwyr Cymdeithasol, Therapyddion Galwedigaethol a gweithwyr gofal uniongyrchol wedi dod yn arbennig o heriol ar draws Gogledd Cymru.

Mae Gweithlu Gofal Cymdeithasol ac Iechyd Cymunedol Gogledd Cymru mewn cyfnod o newid sylweddol lle mae'n ofynnol iddynt ddarparu gwasanaethau'n wahanol gyda ffocws ar atal, amddiffyn, ymyrraeth, partneriaeth a gweithio integredig, cyd-gynhyrchu a grymuso; sy'n gofyn am bwyslais gwahanol ar sgiliau a hyfforddiant y gweithlu.

Mae llawer wedi'i ysgrifennu ar y materion sy'n ymwneud â recriwtio a dethol yn y gweithlu Gofal Cartref. Ym mis Mawrth 2016, cyhoeddodd LIC adroddiad ymchwil ar y 'Ffactorau sy'n effeithio ar recriwtio a chadw gweithwyr gofal cartref ac i ba raddau y mae'r ffactorau hyn yn effeithio ar ansawdd gofal cartref' (Atkinson, Crozier a Lewis, 2016). Ceisiodd yr ymchwil, a gynhaliwyd gan Brifysgol Fetropolitan Manceinion, nodi ffactorau sy'n dylanwadu ar b'un a yw pobl yn dewis 'dod a pharhau i weithio fel gweithwyr gofal cartref'.

Mae tua 17,000 o staff gofal cartref yn cael eu cyflogi gan ddarparwyr gofal a gomisiynwyd yng Nghymru (Gofal Cymdeithasol Cymru, 2018a). Mae ymgynghoriad LIC ar y Gweithlu Cartref (Llywodraeth Cymru, 2016) yn argymhell bod y rhai sy'n gweithio yn y sector yn cael eu cydnabod fel y gweithwyr proffesiynol medrus ydynt. Rhaid herio delwedd negyddol y sector er mwyn annog pobl i ymuno â'r gweithlu gofal cymdeithasol.

Roedd y ffactorau allweddol a amlygwyd gan yr ymgynghoriad hwn yn cynnwys:

Cyflogau isel

- Pwysau gwaith
- Oriau anghymdeithasol
- Telerau ac amodau gwael

Contractau 'zero hours' neu 'oriau heb eu gwarantu' yn atal pobl rhag ymuno â'r sector, gan nad oedd unrhyw oriau gwarantiedig

Nid yw rhai amseroedd galw yn ddigon i fynd i'r afael ag anghenion yr unigolyn Diffyg cyfleoedd hyfforddi a datblygu gyfa

Yn cael ei gweld fel swydd statws isel o gymharu â gofal iechyd

Mae Awdurdodau Lleol wedi ymestyn eu Rhaglenni Gofal yn Gyntaf a Rhaglenni Cymorth i Weithwyr eraill i'r gweithlu allanol [nad yw'n awdurdod lleol]. Mae Rhaglenni Gofal yn Gyntaf/Cymorth i Gyflogi yn darparu cyngor a chymorth cyfrinachol, diduedd 24 awr y dydd, 365 diwrnod y flwyddyn, ar-lein neu drwy'r rhif ffôn rhad ac am ddim. Mae'r gwasanaeth yn rhad ac am ddim i bob gweithiwr gael mynediad iddo pryd bynnag y mae ei angen arnynt.

Gellid gwella'r gofal a ddarperir gan ofalwyr cartref i'r rhai ag anghenion iechyd meddwl trwy sicrhau bod staff yn cael eu hannog i weithio yn y maes lle mae ganddynt y mwyaf o arbenigedd. Mae angen hyfforddiant arbenigol ac amser ychwanegol ar y rhai sy'n gweithio gyda phobl sy'n byw gyda dementia i gwblhau tasgau. Mae diffyg gweithwyr gofal sydd wedi'u hyfforddi mewn dementia, a dylai'r awdurdodau lleol fynd i'r afael â hyn. Mae Comisiynwyr yn awyddus i sicrhau bod yr asiantaethau y maent yn eu cyflogi i ddarparu gofal dementia yn cyflawni eu rhwymedigaethau ac yn dilyn cynlluniau gofal yn ofalus. Mae angen codi proffil y proffesiwn er mwyn denu staff o safon uchel. (Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol, 2022).

Gweithlu CSYM

Isod mae tabl yn dangos trosiant staff o fewn Gwasanaethau Oedolion a Phlant y Gwasanaethau Cymdeithasol o gymharu â chyfartaledd yr Awdurdod:

Tabl 36

Gwasanaeth	Trosiant Staff					Cyfartaledd
	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	
Oedolion	6%	12%	10%	8%	14%	10%
Plant	18%	10%	11%	6%	15%	12%
Cyfartaledd yr Awdurdod	11%	11%	9%	6%	10%	9%

Yn gyffredinol, mae trosiant staff wedi bod yn uwch o fewn yr adran Plant nag o fewn yr adain Oedolion ond mae cyfartaledd y ddwy adran yn uwch na chyfartaledd yr Awdurdod. Gostyngodd y gyfradd trosiant staff yn 2019/20 a 2020/21 a allai fod oherwydd y pandemig. Fodd bynnag, yn 2021/22, cynyddodd y gyfradd trosiant staff yn y ddwy adran sydd yn ei dro yn debygol o gyfrannu at y gyfradd trosiant staff uwch ar gyfer yr Awdurdod.

Mae'n bosibl bod y gyfradd trosiant staff cymharol uchel ar gyfer 2021/22 oherwydd staff yn penderfynu symud ymlaen ar ôl y pandemig a gallai fod yn arwydd o broblem gyda chadw staff.

Proffil Oedran

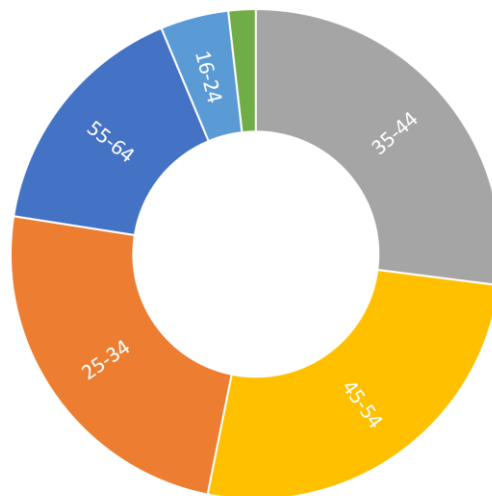
Isod mae tabl o staff Gwasanaethau Cymdeithasol CSYM:

Tabl 37

Gwasanaeth	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Nifer staff 31.03.22
Oedolion	5	27	30	29	18	2	111
%	5%	24%	27%	26%	16%	2%	
Darparwr	14	49	43	82	138	27	353
%	4%	14%	12%	23%	39%	8%	
Plant	32	79	52	56	29	3	251
%	13%	31%	21%	22%	12%	1%	

Mae proffil oedran staff y Gwasanaethau Oedolion yn dangos bod 77% o'r staff rhwng 35 a 64 oed. Gellir gweld hyn o'r siart isod:

Gwasanaeth Oedolion

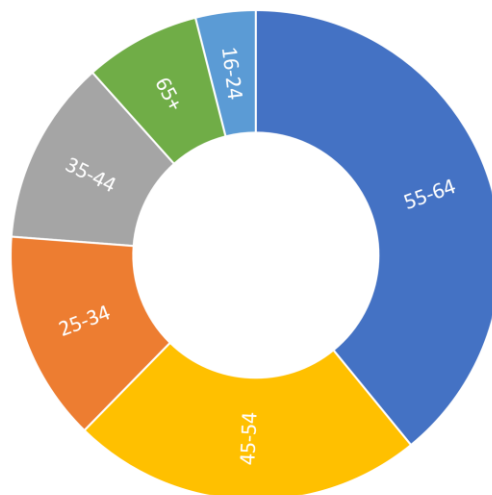

Oedran cyfartalog staff yn y gwasanaeth Oedolion yw 45 oed.

Gwasanaeth Darparwyr

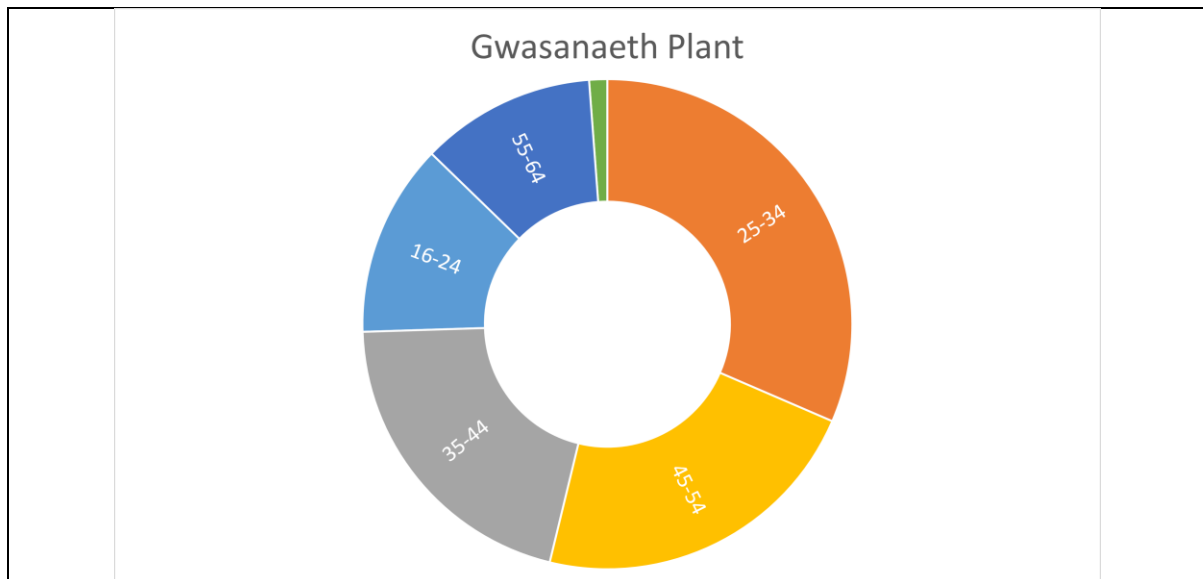
Fodd bynnag, mae proffil oedran staff y Gwasanaeth Darparwyr yn wahanol gyda bron i hanner y staff (47%) yn 55 oed neu drosodd. Mae cyfanswm o 39% o staff rhwng 55 a 64 oed. Gallai hyn arwain at brinder staff yn y dyfodol agos pan fydd aelodau staff yn y grŵp oedran 55-64 yn ymddeol.

Gwasanaeth Darparu

Plant

Mae proffil oedran staff y Gwasanaeth Plant ychydig yn iau na staff y Gwasanaeth Darparwyr. Mae bron i ddwy ran o dair o'r staff (65%) rhwng 16 a 44 oed.

Oedran cyfartalog staff y Gwasanaeth Plant yw 40 oed.

Adran	Oedran Cyfartalog
Oedolion	45
Plant	40
Darparwyr	50

Mae cynllunio olyniaeth a recriwtio a chadw staff yn faterion sydd angen sylw a'u datrys.

Yn yr arolwg darparwyr MSR, nododd ymatebwyr y problemau y maent yn eu hwynebu ar hyn o bryd o ran recriwtio a chadw eu gweithlu. Mae'r rhain yn cynnwys:

Cyfradd tâl isel

Mae lefel y sgiliau sydd eu hangen i weithio gydag oedolion ag anableddau dysgu pan fydd ganddynt ymddygiad heriol ac anghenion iechyd meddwl llawer uwch na'r hyn adlewyrchir yn y gyfradd cyflog. Mae angen i nifer y staff sydd ar gael i lenwi'r oriau y telir amdanynt fod yn amrywiol iawn o ran eu galluoedd. Nid oes digon o arian i allu cael staff sy'n arbenigo mewn rhan o'r tasgau sydd eu hangen. Mae staff yn gorfod gwneud nifer fawr o dasgau i sicrhau eu bod yn cwrdd ag anghenion y preswylwyr.

Cyflogaeth arall sy'n talu cyfradd uwch o gyflog. Oriau hir, mwy o bwysau ar staff oherwydd absenoldeb / salwch / Covid a phrinder cyffredinol o staff ar gael.

Ardal Wledig

Mae recriwtio bob amser yn her, yn enwedig gweithwyr cymdeithasol gan mai'r ardaloedd y maent yn eu gwasanaethu yn eang.

Cynnydd yng nghostau tanwydd

Mewn ardaloedd gwledig gall cost teithio i becynnau gofal a rhyngddynt fod yn ffactor yn enwedig gan fod yn rhaid darparu pecynnau ar adegau a bennwyd ymlaen llaw.

Cydraddoldeb, dyletswydd economaidd-gymdeithasol a hawliau dynol

Gweler yr Asesiad Effaith

ADRAN 9F - CRYNODEB O'R FARCHNAD AR GYFER Gwasanaethau Cymorth Gofal Cartref DARPARIAETH REOLEDIG

- Yn Ynys Môn, mae'r galw ar hyn o bryd yn uwch na'r cyflenwad (Mawrth 2022) oherwydd prinder staff o fewn darparwyr gofal cartref ac anallu i ddenu digon o staff newydd.
- Fel y dangosir gan ffigurau o Gyfrifiad 2021, mae'r boblogaeth dros 65 oed yn cynyddu'n fawr fel y mae'r boblogaeth dros 85 oed. Bydd hyn yn ei dro yn debygol o arwain at alw am ac angen adnoddau ychwanegol i ddarparu'r gwasanaethau hyn.
- Gweithlu – Mae proffil oedran y gweithlu yn cynyddu ac mae trosiant staff hefyd wedi cynyddu yn dilyn y pandemig.